

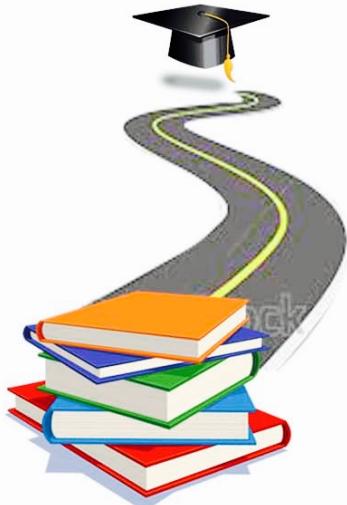
کار (لیکه)

د زمانن کوردى ده

کرمانجيا ژورین

دانان

دهام عهبدولفه تاح

کار (لیکه) د زمانی کوردى ده (کورمانجييا ژورين)

سپیریز پرس

دیفه‌بەرگ گشتی و سەرنىشىر

مۆيە طېب

مافيين چاپكىرنىڭ د پاراستۇ نە

کوردستانى عىداقلۇ - دەھووك
تاخى مازى - جاڭا ئاشتى
ئافاهىيە سپيريز

www.spirez.org
www.spirezpage.net

دار سپيريز للطباعة والنشر
دەھووك

- ژمارا وەشانى: (۳۷۸)
- ناھى پەرتۇووکى: كار (لىكەر) د زمانى كوردى ده
(كورمانجىيَا ژۆرىن)
- دانانى: دەھام عەبدولفەتاح
- فەگوھازتن ڙ ئەلطاپىيا لاتىنى: ئەۋراز حسین
- دەرىھىنانا ناھەرۆكى: ئەۋراز حسین
- بەرگ: نەجمەدین بىرى
- سەرپەرشتكارى چاپى: شىروان ئەحمدە تەيىب
- چاپا: ئىكىن
- تىراز: (۷۵۰) دانە
- ژمارا سپاردىنى ل پەرتۇوكخانەيىا يەدرخانىيان ل
دەھوك (۱۱۱) ل سالا ۲۰۱۲
- چاپخانەيىا: حەجى هاشم / ھەولىر

SPIREZ PRESS & PUBLISHER

DUHOK

دەھام عەبادولفەتاتح

کار (لیکەر)

د زمانی کوردى ده
(کورمانجیا ژۆرین)
(ریزمان)

فەگوھازتن ژ ئەلfabiiya لاتینى
ئەقراز حسین

2012

رسپیمیز

سپاسى

- سپاسىيەكە بىسىنور بۇ ھەفالى دلسۆز، خەللىق ساسۇنى (فەرمى چىي)... بۇ وى دۆستى كول درىزاھىا (٤٠) سالان، رۆزهكى تەننى ڈى، دلسۆزىا خوه نەدا پاش...!
دەما كو تەندورستىيا چاھىن من خەراب بۇو و چالاكىيەن من لواز بۇون، دلسۆزىا جاران لېھر من راخست و گۆت: ئىدى چاھان نەكە بەھانە! ۋا نە چاھىن من، تىرا من و تە دىن، لۇ...! ب وى دلسۆزىي ڈى ئەڭ پىرتووك ڙ شاشىيەن تىپلىدانا كۆمپىيوقتى دەرباسى دورستىيا چاپكىرنى كريي. ما ئىدى سپاسى تەننى بەسە، خەللىق...!

- سپاس بۇ براين ھىئا ئەحمدە مەممەد، يى كو د وارى سەرەراستكىن و تەكۈوزكىرنا ئى پىرتووكى و هەن دېت دە ڈى، گەلهكى ئالىكاريا من كر و هىن ڈى دكە...
زۇر سپاس!

نافه روک

۱۳	پیشگوتن
	بری یه کم (۱)
۱۹	..... کار: داناسین
۲۰	..... چما (کار) و نه (لیکه)؟!
۲۲	..... بنیات (رهگ)
۲۳	..... نافی کارا
	بری دووم (۲)
۲۵	..... بهشین کاران
۲۵	..... یه کم: ژ هیلا تهشه و بنه سازی فه
۲۵	..... ۱- کارین خودرو
۲۶	..... ۲- کارین دارشتی
۲۶	..... ۱- پیشگر
۳۰	..... ب- پاشگر
۳۶	..... ۳- کارین لیکدای
۴۳	..... دووهم: ژ هیلا هیزی فه
۴۳	..... ۱- کارین نهدهر هنگیف
۴۵	..... ۲- کارین در هنگیف
۴۶	..... ۱- در هنگیفین رسنه
۴۶	..... ب- در هنگیفین سازکری
۵۵	..... سییه م: ژ هیلا بنیاتی فه
۵۵	..... ۱- کارین یه کره
۵۶	..... ۲- کارین دوره

بری سییم (۳)

۶۵	..... کارین ئالیکار
۶۵	..... بیون
۶۵	۱- بیون (ھەیین، ھەبیون) .....
۶۷	۲- بیون (چىپیون)
۶۸	..... کرن
۶۸	۱- ب ھەفالنافان ره
۶۹	۲- ب چىنافان ره .....
۷۰	..... دان
۷۱	..... راوهيا (داکرن)
۷۲	..... هاتن

بری چارهم (۴)

۷۵	..... ئاهەنگ و کاتھگۇریا کاران
۷۵	..... کارین نەدەرنگىش
۷۶	۱- ناڤىن نەپەندى .....
۷۷	۲- ناڤىن پەندى .....
۷۷	..... کارین دەرنگىش .....
۷۷	۱- ناڤىن نەپەندى .....
۸۱	۲- ناڤىن پەندى .....

بری پىنچەم (۵)

۸۳	..... راوهيا کارین دیار و نەدیار
۸۴	..... کارین دیار .....
۸۵	..... کارین نەدیار .....
۸۶	..... چاوا ھەۋىکا دیار دې نەدیار؟

بری شەشم (۶)

٩٣	.....	زىدەرىن كاران
٩٣	.....	بنهسازيا زىدەران
٩٥	.....	ا- زىدەرىن خودروو
٩٥	.....	ب- زىدەرىن دارشتى
٩٥	.....	- پىشگر
٩٦	.....	- پاشگر
٩٧	.....	ج- زىدەرىن ليكايى
١٠٦	.....	زايەندا زىدەران
١٠٧	.....	زىدەرىن وندا
١٠٨	.....	- بهشىن
١٠٩	.....	- بىزان
١٠٩	.....	- چەمەن
١١٠	.....	- رشان
١١٠	.....	- رووتان
١١١	.....	- رەنگان
١١١	.....	- گەمرىن

برى حەفتەم (٧)

١١٣	.....	ناڤىن ڙ كاران تىن دارشتىن
١١٣	.....	ا- نافى كارا
١١٤	.....	ا- ڙ كارىن نەدەرنگىيىش
١١٨	.....	ب- ڙ كارىن دەرنگىيىش
١٢١	.....	ج- ڙ كارىن ليكايى
١٢٤	.....	٢- نافى بەركار (بەركارى)
١٢٩	.....	٣- نافى زىدەرى
١٣١	.....	- زىدەر و نافىن زىدەرى

١٣٢	- راوهیین نافین ڙیدهري
١٤١	٤- نافی جهی
١٤٥	٥- نافی ٿالاف
١٤٧	٦- هنهك نافین گشتى
	بری ههشم (٨)
١٤٩	نمیینیا کاران
١٤٩	نه
١٥٥	نا
١٥٦	ن
١٥٨	مه
	بری نهھم (٩)
١٦٣	کار ڙ هيلا دهمي فه (فه گوههستن)
١٦٤	راوهیین کاران
١٦٤	١- راوهیین پیشکههري
١٦٥	/ کاريئن ندهههرنگيڻ
١٦٥	دهمین بورى
١٦٦	(١) نيزبوريا خوهروو
١٦٩	(٢) بوريا سه رگهایي
١٧٦	(٣) بوريا بهردههوم
١٧٩	(٤) بوريا چيرڙکي
١٨٣	دهما نوها
١٨٧	دهما پاشهه رُڙ
١٩٥	ب/ کاريئن دهههرنگيڻ
١٩٥	دهمین بورى
١٩٧	(١) نيزبوريا خوهروو

۱۹۹	.....	۲) بۇر يا سەرگەھايى
۲۰۲	.....	۳) بۇر يا بەردىوام
۲۰۵	.....	۴) بۇر يا چىرۆكى
۲۰۸	.....	دەمما نوها
۲۰۱۱	.....	دەمما پاشەرۆز
۲۱۴	.....	(چەند تىيىننەم گرنگ)
۲۱۷	.....	۲- راودىيەن داخوازى
۲۱۸	.....	- راودىيَا فەرمانى
۲۲۲	.....	- راودىيَا مەرجى
۲۲۳	.....	۱- ئالاڭىن مەرجى
۲۲۴	.....	ب- كارى سەرمەرج
۲۲۴	.....	ج- كارى بەرمەرج
۲۲۶	.....	- راودىيَا بلانى
۲۲۹	.....	- راودىيَا خۇهزىنى
۲۳۰	.....	- راودىيَا گەرەكى
۲۳۱	.....	- راودىيَا پاشەرۆز باورگومان
		بىرى دەھەم (۱۰)
۲۳۳	.....	كارىئىن رېزىدەر
۲۳۳	.....	۱) ۋىيان
۲۴۰	.....	۲) شىيان
۲۴۶	.....	۳) زانىن
۲۵۱	.....	۴) كارىن
۲۵۶	.....	۵) وېرىن
۲۶۰	.....	۶) هاتن
۲۶۶	.....	۷) بۇون (تۇ بە - ئىيترە)

۲۸۴	.....	(۸) هەبۈون
		بىرىيازدەھەم (۱۱)
۲۹۳	.....	كاريئن واتەدەر
۲۹۳	.....	۱- ژ ھىپلا ھىزى ۋە
۲۹۴	.....	- بازدان
۲۹۵	.....	- پالدان
۲۹۶	.....	- باندان
۲۹۷	.....	- بەرئاۋېتىن
۲۹۷	.....	- بارگىرن
۲۹۸	.....	- چاڭدان
۲۹۸	.....	- لەزاندىن
۲۹۹	.....	۲- ژ ھىپلا دەمى ۋە
۳۰۰	.....	۳- ژ ھىپلا تىگەھى ۋە
		بىرىدوازدەھەم (۱۲)
۳۰۳	.....	كار د ھەڤۆكسازىي دە
۳۰۳	.....	ھىمەننىن ھەڤۆكى
۳۰۳	.....	- كارا
۳۰۵	.....	- بەركار
۳۰۷	.....	- كار
۳۰۸	.....	تىرکەرىن ھەڤۆكى
۳۰۸	.....	- پېرىبەست (داچەك)
۳۰۹	.....	- ھەۋالناڭ
۳۰۹	.....	- ھەۋالكار
۳۱۳	.....	ڈاراۋەيىن بىكارهاتى
۳۱۷	.....	ئىلەدر

پیشگوتن

بهرى کو ئەز د ۋى پېشگوتنى ده بابەتا كاران تەقىدم و بکەشم ناڭ گرىك و ئالۇزىيەن وان، دخوازم كىشەيا قان زاراھەيىن (تىرمىن) كو ب ۋى پېانىيما بىن سەروبەر ل ھىمەن و مژارىيەن رىزمانا كوردى بۇونە، د بەر چاھان رە دەرباس بكم و دېرىا خۇەندەۋانىيەن پەرتووكىيەن رىزمانا كوردى دە بىنەم، چەندى تىگھېشتنا قان نافلىكىرنىيەن تىقەل (جىاواز) چەتنە.

ھەر شارەزايەكى زەمىن د نەھىسارتىن خۇە دە ناۋەك، ل گۆرا باوھەردا خۇە، ل مژارەكى كرييە.

ب ۋى يەكى ھەر مژارەك ب چەند ناۋان ھاتىنە ناسىن وەك نموونە:

- ھەفۇك، ھەفەك، پەفەك، كومك و رستە (الجملة).
- كار، ليكەر، پېشك، كرن، فەرمان و كاردار (ال فعل).
- كارا، كرار، كرددە، كريار، پېشكار و بکەر (الفاعل).

دەمما كو مژارەك ب (٥٤) ناۋان بىن ناسىن، دەن ھايى مەرۆڤ ڙ واتەداريا وان ناۋان تەفان ھەبە، كو ئەو ناۋ تەۋ يەك مژارىيە دەستىشان دكىن، يانزى وئى تۈوشى تەۋھەفييا نافلىكىرنان ببە.

راستە كو ڙ ھەزارىن سالان ۋە زمانى مە، وەكى زمانەكى دەقكى مايە، بىن كو دەرفەتا ليكۈلىن و ۋەكۈلىنىيەن پېىدى ۋېرە پەيدا ببە. راستە ڙى كو نوها ئەم د قۇوناغا ۋەزاندن و دامەزراندىن بىنگەھەيىن زمانەكى ويىزدى دە نە، لىن كا ئەم قۇوناغ، ل گۆرا پەريشانىا في رەوشى مە يا ئىرۇيى، گەلۇ وئى ج قاسى درېز بکە...؟!

ھەمەو خەباتىن كو د وارى زمانى مە دە بۇونە بەرھەمىيەن كەسايەتىيەكە يەكتانە. ئەم جەلەبى خەباتى ڙى، ج قاسى پېكھاتى بە، شۇونا خەباتا كۆمەلەن دەزگەھى ناگەرە.

بیگومان، ئەم د قووناغى دە نكارن ھەموو كىشەيىن زمانى خوه چارسىر بىن.
لى كۆئىم خوه بىن سەرھەۋ و دەزگەھىن زانىارى ل گۇرا كارينا خوه ئاڭا بىن، ئەمى
كاربىن گەلەك خالىن ئالۇز د گەلەك مۇزان دە سەرەراست بىن.

ھن كوردىناس و زمانزان دېيىن: زمانى كوردى (كورمانجيا ژۆرىن) زمانى ۋەرىس و
ۋەگوھەستن يە. ئانکو، ئەف ھەردو مۇزايىن رېزمانى (ۋەرىس و ۋەگوھەستن) بىنگەھىن
تەقنا شىۋەزارى كورمانجى و تايىبەتمەندىيا و بىيا ھەرى تايىبەتن. دەگەل كۆ ۋەرىس
(تەوانگ) دەگەيىزە ناڭ و جىنافان ژى،لى ھەرى ب چۈر و جەلەبىن كاران، دەم و
راوھىيىن وان ۋە گرىدىايى يە. ب قى گرنگىي كار دىن ھېمەن ھەرى سەرەكە د پەرگالا
دەربىرين و ھەۋۆكسازيا زمانى مەددە. ژېھر قى گرنگىي ژى من ئەف پەرتووك بۇ كاران
تەمنى تەرخان كرييە، من ھەول دايە كۆ ئەز قى ھېمەن گرنگ ژ ھەموو ھېل و رەخان
ۋە ۋەكۆلم، خالىن تارى، د گۆشەيىن ژېيرى كە د رونى بكم و ھن بلىغىرنىن ھەرىمەكى
دەستنىشان بكم. ب گۆتنەكە تەقايى، من خوهستىيە كۆ ئەز بابەتا "كار"، وەك
گرنگىزىن مۇز د رېزمانا كوردى دە، ھندەكى رونى بكم. ب ھېقى مە كۆ ئەز كاربىم
چەند گافىن جىگەتى بەرروو ئارمانجا خوه ۋە باقىيەم.

خەبتاندىندا ھندەك راوھىيىن ۋەگوھەستنا كاران ژ ھەرىمەكە كوردىستانى تا
ھەرىمەكى تى گوھەرتىن. ھەلبەت، ل گۇرا پېپۇون و بەلاقبۇونا ھەرىمەن ئەو راوھىيىن
نەيەكسانە ژى ب پەرانى بكار تىين. پەرتووكىن رېزمانا كوردى، يىن لېھر دەستتىن مە ژى
پارەكى ژ وان تىقەلىيەن ۋەگوھەستنا كاران د ناڭ رووبەلىن خوه دە دىگەن، وەك نمۇونە
كارى (چىنин):

دەمما بۇرى:

١. من مازى چىنин
٢. من مازى چىننە
٣. من مازى دچىننە
٤. من مازى دچىننە
٥. من مازى چىنپۇون

٦. من مازی چنیبوونه
دهما نوها:

١. ئەز مازیان دچنم
٢. ئەز مازیان دچنم
٣. ئەزى مازیان دچنم
٤. ئەزى مازیان دچنم

دهما پاشمرۇز:

١. ئەز ئى/دى مازیان بچنم
٢. ئەزى مازیان بچنم
٣. ئەزى دى مازیان بچنم
٤. ئەز دكم مازیان بچنم

ئەڭ هەر (١٢) راوهىيىن پېشىكەرى (اخبارى) ژى، د پرتووكىن رىزمانى دە ھاتنە نفييىسىن. ھەر يەك ژ وان ژى ب نافەكى ھاتىيە دەستنىشانكرن...!!
د وارى نافلىكىن و فەگوھەستنا راوهىيىن داخوازى دە، مژار ھىز ئالۋۇزتر و نەھەڭ كەتىرە. چەتنە كو مرۇڭ كاربە وان راوهىيان ژ ھەڭ دەرىنە و تىيگەھىين ئارەزوويان د چارچەوا دەمىيەن لەھەڭ گەريايى ژ ھەڭ بەد ئالى!

دا كو مرۇڭ بخوھ بگەيىزە في راستىي، گەرەك ل پرتووكىن ۋان شارەزايدىن زەمىن، وەك نموونە: (قەناتى كوردق، كاميران بەدرخان، فەقى حوسەين ساڭنج و موراد جوان...) فەگەرە و قى مژارى بشۆپىنە، ھنگى وي باش بزانە، كا چەندى ئەڭ راوهىيىن داخوازى ئالۋۇزنى و تىيگەشتىنە وان ژى چەندى چەتنە!

ب گۆتنى زانىيارىيىن زمانى فرنسى، گەلەك دەم و راوه د فەگوھەستنا كارىن في زمانى دە ھەنە. لى د وارى كرياريى (پراتيكتى) دە، نەمازە ۋان دەمەيىن داوى، ھن ژ وان راوهىيىن نەگرنىڭ پاشگوھ دېن و بكار نايىيەن. ج قاسى ئەڭ گۆتن راست و هووربىن بن، ج قاسى كىيم و زىدە بە ژى، ئەز بخوھ پشتگرى نووژەنكرن و ھىسانكرنا زمانى كوردى مە، لى ب

مهرجي کو دهست درېژايی نه گپېژه وان رېزک و دهستوورېن بنګههين، يېن کو زمان
بېي وان ساز و دورست نابه...!

د فې پرتووکي ده، ئهز ب فې باوهري نېزى بابهتا کاران بوومه و لېھر روناهيا فې
باوهري ڙي، من چهندهك ڙ وان راوهبيں پيشکهري پاشگوه کرنه. ب ديتنا من، هنهك
راوهبيں بنګههين شونا هنېن ههريمکي دگرن، ئانکو ئهم کارن وان يېن ههريمکي
باڅېژن بېي کو کيماسييھك بګهېژه دهربرينا مه.

ب فې يېکي زمانی مه سفکتر و پهتير دبه ودك:

<u>راوهبيں دهکي</u>	<u>راوهبيں بنګههين</u>
<u>ئهز دکەتمه</u>	- ئهز دکەتمه
<u>ئهز کەتبوومه</u>	- ئهز کەتبووم
<u>ئهز دکەفمہ</u>	- ئهز دکەفم
<u>ئهزى بکەفمہ</u>	- ئهزى بکەفم
<u>ئهزى دى بکەفم</u>	- ئهزى دى بکەفم

ب فې پيغانۍ راوهبيں ههريمکي يېن دهکي پاشگوه دبن و يېن کو ل تهفایا
ههريمان، يانژي ل پرانیبا وان بکار تین، د چارچهوا ڦان دهمان ده دمینن:

بوري:

۱. نېزبورييا خودروو: ئهز هاتم
۲. بورييا سهړګهای: ئهز هاتمه
۳. بورييا چېروکي: ئهز هاتبووم

نوها:

- ئهز تېم/دهیم

پاشروژ:

- ئهز ى/دى بېم/بهېم.

راوهیین داخوازی ژی، ب ههمان باودری من ئەو تەقدانە. من هەولدایە کو ئەز وان ب رىبازەکە ھىسانتر ۋەكۈلم و تەفھەقىيا ۋەگوھەستنا وان ب دو پىتگافان زەلال بكم:

1. من گرنگى دايە راوهييەن سەرەكى، لى يىن كول ھەريمكىن تەنگ، ل ناڭ ھۆز و ئىلىن خودجى بكار تىين، تەنى من ئاماڙە ب وان (قالا وان) كرييە و ژىددىرىن وان د پىتووكىن رېزمانى دە دەستنېشان كرنە.
2. من ھەر راوهييەكە داخوازى دايە بەر دەمەكە پىشكەرى. ب ۋى يەكى ھەر راوهييەكە داخوازى، د بن ناڭى خود دە، بەرانبەرى راوهييَا دەمەكە پىشكەرى فۇرما خود دگرە.

نمۇونە: "چاندىن"

<u>راوهييەن داخوازى</u>	<u>دەمەن پىشكەرى</u>
خودزى تە ژى <u>بچاندا</u>	- من گەنم چاند
خودزى تە ژى <u>چاندې</u>	- من گەنم چاندې
خودزى تە ژى <u>چاندبا</u>	- من گەنم دچاند
خودزى تە ژى <u>چاندبوويا</u>	- من گەنم چاندبوو
خودزى تو ژى <u>بچىنى</u>	- ئەز گەنم دچىن
خودزى تو ژى <u>بچىنى</u>	- ئەزى گەنم بچىن

بەرجاھە كو راوهييەن داخوازى يىن بەرانبەرى دەمە نوها و پاشەرۇز (ئاينىدە) وەكى ھەڤ، ب فۇرما (بچىنى) هاتنە.

ل ۋى گۈرۈ راوهييەن داخوازى، ڙ كارى (چاندىن) ب (5) فۇرمان تەنى تىين. ئەو ژى ئەڤن (بچاندا، چاندې، چاندبا، چاندبوويا و بچىنى). ئەڤ فۇرم د ھەموو راوهييەن داخوازى دە (فەرمانى، مەرجى، بلانى، خودزىنى، گەرەكى...) بكار تىين. ھەلبەت، داوپىيا ۋان فۇرمان ل گۇرا جۆر و جەلەبىن كار و كەسان تىين گوھەرتىن و ل وى گۈرۈ پاشكۈكىن كەسىن (م، ئ، ھ، ن) دگەنچەن وان.

سەبارەت ب كارى (بۇون) رېزدەر (ئاوارەت)، من ئەو ب مىناكان رۇنى كرييە كو ئەڤ پاشپىتك (م، ئ، ھ، ن) نە راوهييەن كارى (بۇون) د دەمە نوها دەنە، نە جىنافىن پىيغەبەستى نە ژى. ب دىتنا من ئەو پاشكۈكىن كەسىن، ل پەن ناڭ و جىنافىن كۆما

(ئەز) تىن و وەکو پەيرەوىن پابەندى، ب وان ۋە گرىيادى نە. د دەمە نوها دە كارى
(بۇون) تىن ئاھىتن و ئەو پاشكۈك ل شۇونى دەيىن.

د مىرا (بىزەسازىيا ھەفۆك) دە ئەز تووشى دىياردىيەكە رىزمانى بۇوم، بەرييا
نوها من ئەو د پەرتووكىن رىزمانى دە نەدىتبوو (دبە كۆھبە لى من نەدىتىيە). ئەو
دىاردە ژى ئەفە: ئەگەر كارا و بەركارى راستەدر ناف و جىناڭ بن، ڇخوھ ل پېش كارىن
خوھ بكار تىن، لى كۆھەفۆك بن هنگى ل پاش كاران تىن خەبتاندىن.

ل داوىيما ۋى گۇتنى ئەز لىپۈرەين ژ وان برادران دخوازم، يېن كۆ نىرىينىن من و
وان د هن خالان دە نە وەكى ھەۋەتتە و من ئەو بناڭ كرنە. مەبەستا من ژ وان
ھەۋەرگەن و بناڭىرنان، ۋەبر نە دىاركىندا كېمىاسىيانە، تەنلى من دخودىت ئەز وان
خالىن كۆ جەھى تىقەلىنى نە زەلالتە و رۇنتر بكم!

داوى ژى، مەبەست و ئارمانجا مە تەفان ئەوه، كۆ ئەم زمانى خوھ ب رىزمانەكە
راست و تەكۈوز بپارىزىن و ھەبۇونا خوھ يَا نەتهۋى ژى، ب زمانى خوھ بپارىزىن...!!!

دەھام عەبدولفەتاح

عاموودى ۲۰۰۹/۱۰/۱۰

كار

داناسين:

كار بېزدەيەكە گوھىربارە (تى گوھەرتن)، سەربخۇو و واتەدارە، روودانەكى يان بزاڭەكى د دەمەكە دەستنىشانكىرى دە بەرچاڭ دكە.

وەك:

- زىن چۈويە زانىنگەھى

- شىرکو نامەيى دنفىسىه

- ئەزى ئى پىرتووكى بدم تە.

ديارە، كۆھەر بېزدەيەكە بنخىزكىرى، د فان مىناكىن ژورىن دە بۇويەرەكى يان بزاڭەكى د دەمەكە نىشانكىرى دە بخۇو فە دىگرە:

- زىن چۈويە ... (بزاڭ چۈونى د دەما بۆرى دە)

- شىرکو دنفىسىه (بۇويەرا نفىسىنى د دەما نوها دە)

- ئەزى بدم (بۇويەرە ئانى د دەما پاشى دە).

دىمەك، كار ئە و بېزدەيە، يَا كۆ تىيگەها روودان و دەمى، بەھەۋەر بەدە.

بەقى داناسىنى، ژىيدەرىن (رادەرىن) كاران، وەك (چۈون، هاتن، خۇەندن، نفىسىن...) نە كارن، چىك بۇويەر د وان دە هەيە، لى دەم نەھاتىيە نىشانكىرن. بۇقى ئەگەر ئى، ژىيدەر لىسەر ناڭان ھاتتنە ژمارتن و نەبۇونە كار. لى ژىيدەرىن كاران، ئانكۇ كار ئى وان دەرتىيەن.

چما (کار) و نه (لیکه‌ر)؟!

به رانبه‌ری گوئتنا (verb⁽¹⁾) – الفعل) گلهک نافلیکرنین د زمانی کوردی ده هاتنه

خه‌بستاندن. هر شاره‌زایه‌کی زمین، ل گورا دیتنا خوه، نافه‌ک ل شوونا زارافه‌بی⁽²⁾

: بکار ئینایه (verb)

- د. قه‌ناتی کوردو و ته‌ووفیق وده‌بی: (فیل – فعل).

- ره‌شیدی کورد: (پیشك).

- جگه‌رخوین: (کرن).

- جه‌لادت به‌درخان، کامیران به‌درخان، فه‌قی حوسین ساگنج وهنین دیتر ژی: (لیکه‌ر).

- محه‌مه‌دی خال و شیخ محه‌مه‌دی مه‌ردوخ و هنین دیتر: (کردار).

- نووری عه‌لی ئه‌مین و عه‌بدولره‌حمان حاجی مه‌عرووف (فه‌رمان).

- سادق به‌هادینی ئامیدی: (کار، کرن).

هه‌لبه‌ت فان زمانزانین بنافکری، ئهو نافلیکرنین مه ل ژور دیار کرنه د پرتووکین خوه ده خه‌بستاندن.

ئهم دزانن کو ده‌ما نافه‌ک ل کمه‌کی يان تشه‌کی دبه، مه‌به‌ست ژ وئ نافلیکرنی ئه‌وه کو ئه و که‌س يانزی ئه و تشت ب وی نافی ژ ناف جه‌لبه‌بن خوه بی ناسین. لی کو گلهک ناف ل یهک کمه‌سی يان یهک تشتی ببن، بیگومان ئه و که‌س و ئه و تشت بی ناف دمین. بويی فی نه‌گهری ژی، پیدفی يه کو ناف کیشمیا زارافه‌یان (تیرمان) د هه‌موو بابه‌ت و مزارین زمان و ریزمانا کوردی ده چاره‌سهر ببه.

ل کوردستانا باشور گوئنا (کار) بؤ (verb) هاتیه په‌زراندن و ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی بکار تی. لی د ناف کوردین باکور و روزئافا ده گوئنا (لیکه‌ر) (لسه‌ر شوپا جه‌لادت به‌درخان) تی خه‌بستاندن.

⁽¹⁾ verb: ئىگلىزى يه، ئانكرو (الفعل).

⁽²⁾ زارافه: نافلیکرن (تیرمان).

ب باودريا من گوتنا (ليکه) جهئ (verb) ناگره. وسان ژي پرانبيا وان نافلیکرنين دهستنيشانكري.

بهريا کو ئەم بکەن گىرا مىڭارا خوه دەپ بېزىم، کو من ژي گوتنا (كار) پەزراندييە و ئەزى وى دەپ نقيساري دە بخەبتىنم⁽³⁾.

ل گۇرا کو هايى من ژي هەيمە، نقيسەرى ھەرى پېشىن، يى کو گوتنا (ليکه) ب واتەيا (verb) خەباتاندييە جەلاشت بەدرخانە. جەلاشت ئەپ گۆتن د گۆفارا (هاوار) د 1942-1932 دە (بكار ثانىيە. وسان ژي، وەكى زارافە (تىرم) د پرتووكا خوه يا رىزمانى د (بنگەھىن گرامەرا كوردىمانجى) ئەو خەباتاندييە. لەر شۇپا جەلاشت ژي پرانبيا شارەزايىن زمانى كوردى ل باكور و رۆزئاھايى كوردىستانى (ژ بلى رەشيدى كورد و جەھەرخوين) د پرتووكىن خوه دە گوتنا (ليکه) بكار ثانىيە.

دېھ کو مرۆفەك بېرسە: د نقيساري خوه يىپىشىن دە تە بېزەيا (ليکه) بكار ثانىيە، لى قان سالىن داوى تە باودريا خوه گوهەرتىيە و تو (كار) ل شۇونا (ليکه) دخەبتىنى، گەلو ئەپ گوهەرتىن لىھەر ج بىنگەھى پىك هاتىيە؟! ب دىتنا من، نافلەكىرنا (ليکه) جەن گوتنا (verb – الفعل) ناگرە. ل گۇرا پېقان و رېپىقانا دارشتىن زمانى كوردى (ليکه) راوهيا نافى كارا يە (اسم الفاعل)، نە کو كار بخوه يە. ئانکو (ليکه) ئەو كەسى کو لېكى، نە لېكىنە.

وەكى کو ئەم دېزىن، نافى كارا ژ قان كارىين ژىرىن، ب قان راوهيان تى:

ژ (كوشتن)ى: يى کو دكۈزە، (كۈزەر)ە.

ژ (نقيسين)ى: يى کو دنقيسيه، (نقيسەر)ە.

ژ (خوهندن)ى: يى کو دخويىنە، (خويىنەر)ە.

لى كا چاوا راوهيا نافى كارا ژ كاران تى دارشتىن؟! چاوا (ليکه) ژ (ليکرن) بۇويە نافى كارا؟! ب گەلهەمپەرى، راوهيا نافى كارا (اسم الفاعل) ژ بىنياتا دەما نوها (رەگ)، يَا كارىين دەرھەنگىش (تىپەر) و پاشگرا (در) ساز دېھ.

ئانکو: بىنياتا نوها + در = نافى كارا.

⁽³⁾ بهريا ئى نقيساري ژي من زارافەيا (كار) د ھەردۇو پرتووكىن خوه دە (ناف، جىناڭ...) بكار ثانىيە.

بنیات (رهگ) :

بنیاتا کار ئەو کورته بیزهیا رسنه، یا کو کار راوھیا خوه یا واتھدار، پى و لسھر وئى ئافا دکە. ئانکو، ئەو بەشى نەگوھېربارە، بى کو د فەگوھەزتن و گوھەرتنا راوھیا کاران دە، وەکو بنگەھەکى (بى گوھەرتن) ژ کاران دمینە.

ج کارى د زمانى كوردى دە هەمە دو بنیات ژىرە ھەنە:

- بنیاتا دەما بۆرى.

- بنیاتا دەما نوها.

ا- بنیاتا بۆرى ئەو بنیاته، یا کو د دەما بۆرى دە دەستنیشان دبە. ئەڭ بنیات ب ۋەگوھەستنا کاران دگەل كەسى دووهمى يەكىزمار (ئەو، وئى، وئى) تى وەرگرتن. ئانکو ب ئافىتتا نىشاندەكا ژىدەرى، ژ ژىدەرىن کاران.

وەك:

<u>بنیات</u>	<u>دەما بۆرى</u>	<u>ژىدەر</u>
بوو...	ئەو بوو	- بۇون
هات...	ئەو هات	- ھاتن
خوند..	وى خوند	- خوندن
كەنین / كەنیان	ئەو كەنى/كەنیا	- كەنیا..
داناسى	وى داناسى	- داناسىن

ب- بنیاتا نوها ژى، ئەو بنیاته، یا کو ژ کاران د دەما نوها دە تى وەرگرتن. ئەڭ بنیات ژ کارىن دەما نوها ب ئافىتتا پىشگرا دەما نوها (د) و پاشكۈكىن كەسانى (م، ئ، ھ، ن).

وەك:

<u>بنیات</u>	<u>دەما نوها</u>	<u>ژىدەر</u>
....ب...	(ئەز) دېم	- بۇون
....چ...	(تو) دچى	- چۈون
....نفيس...	(ئەو) دنفيسيه	- نفيسىن
....كۈل...	(ئەم) دكۈل	- كۈلان

ئەگەر کار دارشتى بە يان لېكدايى بە، ديسان بنياتا نوها ژ كاري نوها ب ئاقيقىتى نيشاندەكا (د) و پاشكۆكان تى.

وەك:

<u>بنيات</u>	<u>نوها</u>	<u>ژىدەر</u>
را...ب... (راب)	(ئەز) راديم	- رابون
لى...ج... (لىچ)	(تو) لېدچى	- لېچون
دا...وهشىن (داوهشىن)	(ئەو) دادوهشىنە	- داوهشاندن
فه...كۈل... (فەكۈل)	(ھوون) فەدكۈل	- فەكۈلان

ناڤىڭ كارا:

بەرى نوها زى مە گۇتبۇو، ناڤىڭ كارا ژ بنياتا كارىن دەرھنگىش (تىپەر) و پاشگرا (در) پىك تى⁽⁴⁾. لى دەقى ئەم بنيات، يا دەما نوها بە، نە يا بۆرى بە. ل ۋى گۇرى ناڤىن كارا ژ ئان كارىن ژىرىن ب ۋى شىوهىي پىك تىن:

- ھلکشاندن: ھلکشىن + در = ھلکشىنە (يى كو تىشەكى ھلەكشىنە)
- ژىكىرن: ژىك + در = ژىكەر (يى كو تىشەكى ژىكە)
- راخستن: راخ + در = راخەر (يى كو تىشەكى رادخە)
- لېكىرن: لېك + در = لېكەر (يى كو تىشەكى لېكە)
- فەكوشتن⁽⁵⁾: فەكۈز + در = فەكۈزەر (يى كو تىشەكى سەرژىكە).
- (لېكىرن) كارەكى لېكدايى (ھەۋبەند) د ژ:
- پېرىيەستا (ل) + حىنافى كەسىن (وى، وى) + (كرن) پىك هاتىيە. ئانكۇ: ل + وى/وى = (لى) + كرن = لېكىرن.

⁽⁴⁾ بنياتا نوها: نە ژ ھەموو كارىن دەرھنگىش ب وى شىوهىي ل ژۆر دەرتى. ئەمەن ۋى مۇاراي پاشى، د جە و دەما وى دە راۋە بىن.

⁽⁵⁾ ل ھەرىمما بەھدىيان، فەكوشتن سەرژىكەنە (سەرپىرىنە).
٢٣

ناڤین کارا ژ کارین لیکدایی ژی، وەکو کارین خودروو و دارشتى پېك تىن، نەمازه
يىن کو ب کارى (كرن) ئى رە ساز دىن.
وەك:

- سۆركرن: سۆرك (سۆرك + ھر) = سۆركەر.

- زىنى پېكان سۆر دكە (ئەو سۆركەرا ھىكانە)

- راستىرن: راستك (راستك + ھر) = راستكەر.

- تو شاشيان راست دكى (تو راستكەرى)

- و (كاركەر، خەباتكەر، زىڭكەر...)

ولۇ ژى:

- ژ (چىكرن) ئى ————— چىكەر

- ژ (زىكرن) ئى ————— زىكەر

- ژ (پېكرن) ئى ————— پېكەر

- و ژ (لىكرن) ئى ————— لىكەر

بەرچافە، کو ل گۇرا ۋى پېيانى بىزەيا (لىكەر) ب واتەيا (verb – الفعل) نايى، لى
واتەيا ناھى كارا (يىن کو کارى لىكىرنى دكە) بخود ۋە دىگرە.
ژ بەر ۋى يەكى ژى، من گۈتنا (كار) ل شۇونا (لىكەر) بكار ئانىيە.

بېرى دوووم

بەشىن كاران

كار د زمانى كوردى ژ (٣) هيلاڭ ۋە پارفە دىن:

- ژ هيلا تەشە و بنهسازىي ۋە.

- ژ هيلا هيزى ۋە.

- ژ هيلا بنياتى (رەھى) ۋە.

هەر هيلاك (ئالىيەك) ژ ۋان هيلاڭ ژى، لىسر چەند بەشان پارفە دىبە:

يەكەم: كار ژ هيلا تەشە و بنهسازىي ۋە:

كار ژ هيلا تەشە و بنهسازىي (فۇرمى) ۋە دىن (٣) بەشىن سەرەتكە:

- كارىن خودروو (سادە).

- كارىن دارشتى (خوردمىزاد).

- كارىن ليكدايى (ھەۋەدۇدانى).

١- كارىن خودروو:

كارىن خودروو (سادە) ئەو كارن، يىتىن كو بنهسازيا وان ژ بىزەيەكە رووت (بىزىدەبوون) پىيك هاتبە و تىگەها بۇويەرەكى د دەمەكە نىشانىرى دە بخود ۋە گرتىبە، وەكى كارىن كو ژ ۋان ژىدەران تىن دەر:

- هاتىن: مەممۇ ھاتىيە جىپىنى.

- نېمىسىن: زىن نامەبىي دنېمىسى.

- پاراستن: ئەملى زمانى خوھ بېپارىزىن.

۲- کارین دارشتی:

کارین دارشتی ژی ئهو کارن، يېن کو بنهسازيا فۆرما وان ژ کارهکى خودروو (ساده) و پېشگەرەكى يان پاشگەرەكى دورست دبه، ودك (فەكشىن، كشاندن).

ا- پېشگەر:

پېشگەرين کو دكهفن سەر کارين خودروو و کارين دارشتى ساز دكن ئەفن: {دا، هل (ھەل)، را، قە، وەر، روو}.

ئەڭ پېشگەر ب سەر کارين خودروو فە تىن بەردان و واتەيېن وان دگوهىرن. ئانکو، هەر پېشگەرك ژ وان ب کارهکى خودروو رە کارهکى دارشتى ب واتەيەكە نۇو دورست دكە:

- (دا):

ئەڭ پېشگەر دكهفە سەر کارين خودروو و واتەيَا بزاڭەكە بەرروو ژىر فە ب سەر کاري دارشتى فە بەرددە.

ودك:

- دا + كەتن = داكەتن (مەمۇ ژ سەر دارى داكەت)

- دا + هاتن = داهاتن (پېلىن لەھىي داهاتن)

- دا + دان = دادان

- دا + خىتن = داخىتن

- دا + وەرفيں = داۋەرفيں.

ھندەك جاران ژى ئەڭ پېشگەر ژ واتەيَا بزاڭا بەرروو ژىر فە تىن دەر:

- دا + گەريان / گەريان = داگەريان / داگەريان

(مېقان داگەريان / داگەريان مالا وە)

- دا + بەرزىن = دابەرزىن:

- (رەشۇ دابەرزى نەيارى خوھ)

دیاره، کو د بن باندۇرا پېشگرا (دا) بىن ده واتەپەن ۋان كارىن خودروو (كەتن، هاتن، دان، خستن، وەرفيں، گەرين/گەريان، بەرزىن) هاتنە گوهەرتن و قى پېشگرى كارنى دارشتى ب واتەكە نوو ئاپا كرنە، (داكەتن، داھاتن، دادان، داخستن، داۋەرفيں، داگەرين/داگەريان، دابەرزىن).

- (هل، ھەل):

ئەڭ پېشگر ب كارىن خودروو رە واتەپەيا بىزافەكە ژ ژىر بەرروو ژۆرۈھ دده.

وەك:

- هل + كرن = ھلکرن:

(رەمۇ شتلىك باجانان ژ رەھان ۋە ھلکرن).

- هل + دان = ھلدان:

(ھەر كەس بارى خوھ ھلددە سەر ملى خوھ).

- هل + گرتن = ھلگرتن:

(زىنې برايى خوھ ھلگرتيھ).

- هل + كشاندن = ھلکشاندن:

(شقىن بىزنىن خوھ ھلکشاندىن پالا چىي).

- هل + پەركىن = ھلپەركىن:

(بىزنىن ھلپەركىنە لۇوتقا چىي).

ھن جاران ڙى، پېشگرا (هل) واتەپەيا بىزافەكە بىن ھېيل (بىن لايەن) دده وەك:

- هل + ئاپىتن = ھلاپىتن:

(سيروان تۆپ ھلاپىت).

- هل/ھەل + بىزارتىن = ھلبىزارتىن / ھەلبىزارتىن:

(تە كىيغان خۇمۇست وى ھلېزىرە / ھەلېزىرە).

- (وا):

ئەڭ پېشگر ڙى ب كارىن خودروو رە كارىن دارشتى ساز دكە و واتەپەيا بىزافەكە بىن

لايەن (بىن ھېيل) دده وەك:

- را + کرن = راکرن:

(سینو نه خودشی خود راکر نه خودشخانه‌یی).

- را + هاتن = راهاتن:

(ئەز راهاتمه خودندا بەری خەوی).

- را + کەتن = راکەتن:

(کارکەر زوو راکەتن).

- را + هشتەن = راھاشتەن:

(قرشانان راھاشتەن پشتىيەن خوده).

- را + کشىن = راکشىن (راکشيان):

(پىشەرگە راکشىن / راکشيان چىي).

- را + وەستان = راۋەستان:

(پالە رادۇستن).

- .... ھەندىد.

- (فە):

پىشگرا (فە) ژى ب گەلەمپەرى وانەيا روودانەكە ئاسۆبى و بەر فەرەھ دەدە كارىن
دارشتى، وەك:

- فە + کرن = فەکرن:

(ئە حەمەدى خانى گەلەك دەرگەھەين گرتى فەكىرنە).

- فە + گەرين = فەگەرين:

(بىرېقانى ژ بىرېي فەگەرين / فەگەريان).

- فە + لىستان (لەيىستان) = فەلىستان / فەلەيىستان:

(نە خودش ژ بەر تايا توند فەدىلىست / فەدلەيىست).

- فە + خوارن = فەخوارن:

(ھافىئىت مەرۆف پە ئاڭى قەدەخوھ).

- فە + دان = فەدان:

(ھەندەك جل رەنگىن خود فەددن).

- ... ھەندىد.

- (ومن):

بكارئانيна في پيشگر د كورمانجييا ژوريين ده كيمه، ودك:

- ودر + گرتن = ودرگرتن:

(كارمهندان مووجهين⁽⁶⁾ خوه ودرگرتن).

- ودر + دان = ودردان:

(زين ئاقي د بهرؤشى ودرده).

- ودر + گهراندن = ودرگهراندن:

(شىرو چيرۆكى ودردگەرينه).

د كورمانجييا خوارى د ژى ئەڭ پيشگر تى خەبتاندىن:

- ودر + بادان = ودرбادان.

- ودر + پېچان = ودرپېچان.

ژ بلى في (وهر)ا پيشگر ژى، بىزهيا (ودر، ودرىن) ب واتەكه دىز بكار تى، ودك:
ولۇ، وها، وسان.

- ودريان: كارەكى خودرورو يه، ب واتەيا (كەتن، وەشىن/وەشيان).

- (پەلەن داران ودريان).

- (وەرە فر، دا ئەو بچەن گولستانى).

- (كا وى پىنۈوسى ودرىنە فر).

- (روو):

ئەڭ پيشگر تىگەها بزاھەكە بەر ب ژىرى فە دده كارىن دارشتى. ودك:

- رwoo + كرن = رووكرن:

(زين چايى روودكە پەيالى).

- رwoo + نشتىن = روونشتىن:

(مېغان لىسر كولافان روونشتىن).

- رwoo + دان = روودان:

(ب نوورۇزى رە نىيشەيىن بەھارى رووددىن).

⁽⁶⁾ مووجە: مەھى (ئازاد مەھىدا خوه ودردگە).

ب- پاشگر:

ل گۇرا كو ئەز زانم، د كورمانجىيما ژۇرىن ده (۲) دو پاشگىن كاران ھەنە، ئەو ژى ئەقىن، (اندىن) و (فە). ئەف پاشگر دەھىئىن كارىن خودروو و واتەپىن وان، ل گۇرا تايىھەتىيەن خوه، دەگوھىرن:

- (اندىن):

ئەم دزانىن كو د زمانى كوردى ده دو بەشىن كاران ھەنە:

- كارىن دەرھەنگىيەن (دەرباز / تىپەر)

- كارىن نەدەرھەنگىيەن (نەدەرباز / تىپەر).

- كارىن دەرھەنگىيەن:

كارىن دەرھەنگىيەن ئەو كارن، يىن كو بۇويەريىن وان دەرباسى سەر بەركارىن راستەدەر (راستەراشت) دېن. ئانکو، بۇويەر و بزاۋىيەن كرييارىن وان دەنگىن بەركاران. ب فىي يەكىن ھەۋۇكا كارى دەرھەنگىيەن چ (۳) سى ھىيمانىن بىنگەھىن پىيك تى. ئەو ھىيمان زى ئەقىن:

(كارا - بەركار - كار)

وەك: شاگرت: ھەلبەستى دخويىنە.

شاگرت: كارا يە (فاعل)

ھەلبەستى: بەركارە (مفوعول بە)

دخويىنە: كارە (فعل)

گەلەك جاران ھەۋالناف و ھەۋالكار ژى د ھەۋۇكا كارى دەرھەنگىيەن ده (بۇ تىرکرنا واتەپىا ھەۋۇكى) تىين.

وەك: شاگرت لېر ھەۋالان ھەلبەستى دخويىنە.

- كارىن نەدەرھەنگىيەن:

كارىن نەدەرھەنگىيەن ژى ئەو كارن، يىن كو ھەۋۇكىن وان ب كارا و كارىن وان تەنى سەرگەپىي (تەمام) دېن، بىي كو پىيدىشى ب بەركارىن راستەدار ھەبە. ب فىي داناسىنى

هەفۆکا کارى نەدەرنگىيەش ژ (۲) دو ھىمانتىن سەرەكە پېڭ تى. ئەو ژى (كارا و كار)ن.
وهك:

- شاگرت راوهستيانه.

شاگرت: كارا يە (فاعل)

راوهستيانه: كارە (فعل)

د ھندەك هەفۆكان دەتىركەر ژى ل رەخ وان ھەردو ھىمانتان بكار تىين. وهك:

- قى ئىشارى شاگرت ل دۇرا دېستانى نە.

پاشگرا (اندن) دگھىزە كارىن نەدەرنگىيەش و وان دكە كارنى دەرنگىيەش. وهك:

- بهزىن + اندن = بهزاندن:

(مهممۇ بهزى/ بهزىا)

(من ئەو بهزاند)

- رازان + اندن = رازاندن:

(زارۆك رازان)

(دايىكا زارۆكان ئەو رازاندن).

ئەۋ پاشگر دگھىزە ھندەك نافان و وان دكە كارنى دەرنگىيەش. وهك:

- شۇپ + اندن = شۇپاندن:

(كۈردىن دىرۆكا خوھ شۇپاندنه).

- تەپ + اندن = تەپاندن:

(زىيىن زارۆكى خوھ تەپاند).

(7) - (8):

پاشگرا (ۋە) ل ھەرىما بەھەدىنان بكار تى. ئەۋ پاشگر ب مەبەستا دوبارەكىنا
بوويەرین كاران تى خەبتاندىن. وهك:

- ھات + ۋە = ھاتەۋە

- خوار + ۋە = خوارەۋە

(7) سادق بەھادىيە نامىتى. رىزمانا كوردى. بەغدا (1987) – روو (299).
31

- زفري + فه = زفري فه

- هتد.

پاشگرا (فه) د شیوه‌زاری کورمانجی‌با خواری ب شیوه‌ی (وه) تی خهباندن:

- کردن + وه = کردن‌وه

- خواردن + وه = خواردن‌وه

- هتد.

ژ بلى ثان ههربدو پاشگران (اندن) و (فه)، هن پاشگرین دیتر ژى، وهك (ژى، خى)
هنه. ئەف پاشگر ب شیوه‌یهكى ئاوارته (رېزدەر) دگھىزە هنهك ناڭ و ھەفالىافان
(رەنگىرمان) و ب وان رە كارنى سازبەر (چىكىرى) دورست دکن.

- (ژى):

- كەل: كەل + ژى = كەلژى (زېدە كەلەلیا)

(سافار لىهر ئىيگەر كەلژى)

(سافار دكەلژە)

(سافارى بكەلژە)

- ھلم: ھلم + ژى = ھلمژى (ھلم پېكەت)

(گۆشت ھلمژى)

(گۆشت دھلمژە)

(گۆشتى بھلمژە)

- ھەلم: ھەلم + ژى = ھەلمژى (كەلدوومان ژى چوو)

(خوارن ھەلمژى)

(خوارن دھەلمژە)

(خوارنى بھەلمژە)

- تام: تام + ژى = تامژى (راھاتى تامى)

(بىزنا كۈل تامژى نۇكىن شۇر)

(بىزنى دتامژە نۇكىن شۇر)

(بزئى بتامىزه نۆكىن شۇر)

- گەرم: گەرم + ژى = گەرمىزى (گەرمىزى)

(ئەو خوارن لېھر رۆزى گەرمىزى)

(خوارن دگەرمىزه)

(خوارن دى بگەرمىزه)

- نەرم: نەرم + ژى = نەرمىزى

(برنج نەرمىزى)

(برنج دنەرمىزه)

(برنجى بىنەرمىزىنە)

- تەنگ: تەنگ + ژى = تەنگىزى (خەيدى)

(رەشۇ ژ گۇتنا تە تەنگىزى)

(رەشۇ زۇو دتەنگىزە)

(رەشۇ دى بتەنگىزە)

- ھەرم: ھەرم + ژى = ھەرمىزى (کر ھەرمىن)

(شىر ل تەماشەكەرىيىن خوه ھەرمىزى)

(شىر دھەرمىزه)

(کو تو نىيىزى شىر بىي ئەھۋى بھەرمىزه)

- هەت.

ئەڭ پاشگەر ناگەيىزە ھەر ناڭ و ھەفالنافى، چىكۈچ نەو ب شىيەدەكى بھىستەن گەشتىيە

وان ناڭ و ھەفالنافىن ژۇرى و نە دورستە كول وان بى پېغان.

- (خى):

پاشگرا (خى) ژى، وەك (خى) دگەيىزە ھەنەك ناڭ و ھەفالنافان و كارنى سازىبەر

(چىكىرى) پىڭ تىيە. ئەڭ پاشگەر ژى ب شىيەدەكى رىبەيىستان و ئاوارتە دگەيىزە ھەندەك

ناڭ و ھەفالنافان، نە تەغان.

: وەك

- ته‌رم: ته‌رم + خی = ته‌رمخی (بوویه ودک ته‌رم)

(پاله ژ کار هاتنه و ته‌رمخینه)

(پاله ژ کار تیئن، فه‌دکه‌فن و دته‌رمخن)

(ئېقاري ئەھوی بته‌رمخن)

- گه‌رم: گه‌رم + خی = گه‌رمخی (گه‌رمى ئەھو خه‌راب کریه)

(ئەھ خوارن شەھ نفستى مایه، گه‌رمخیه)

(خوارنا نه پاراستى دگه‌رمخه)

(خوارن دى بگه‌رمخه)

- خه‌و: ⁽⁸⁾ خه‌و + خی = خه‌و خی (بیھیز بwoo)

(کارکه‌ر بى خه‌و خوارن خه‌وخیه)

(ھەر کو شەۋىھېرک درېز دبه ئەم دخه‌و خن)

(ھەفال بى خه‌و خوره‌ك دى بخه‌و خن)

- پەھپ: (پەرین بالندەيان)

- پەھپ + خی = پەھپ خی (بیھیز مایه)

(ئەھ پېرەن مەزن بوویه، پەھپ خیه)

(مرۆڤ پېر دبه، دپەھپ خه)

(کو تەمەن درېز ببه، دپەھپ خه)

- ... هەت.

ئەھ کارىن کو ژ ھنەك ناھ و ھەفالنافان ب ئالىكاريا پاشگرىن (ژى، خى) ساز دبن، ژ
وان رە تى گوتون (كارىن سازبىر)، ئانکو (كارىن چىكى). چونكى فۇرما بىنەسازيا وان،
نە ل گۇرا رېزك و رېپېشانەكە كاران پىك ھاتىيە.

د قىھىنەستا كو د نافبەرا مەلايىھى حزىرى و ھەلبەستىغانەكى ب ناھى (لاخەر) دە
دەركەتىيە، پاشگرا (خى) ب رېزبەندى رە ھاتىيە خەبتاندى:

⁽⁸⁾ بىھىز بيا (خدو) د سۆرانى ده ناھىي زېدەرا (خەوتون).⁵

- لاخدر⁽⁹⁾ :

بى كەشتى لېھر بەحرى فرافى ئەرخىم ئەز
خەوفەك من هەبوو، لهو ب وسالى پەرخىم ئەز
بەنەك ژ وسالى مە بەھىست و كەرخىم ئەز

- جزىرى:

ودك تۆلە لپەي مووجە، ل دۇرى چەرخىم ئەز
⁽¹⁰⁾ چىخىر مە حەبىبىن: كا تو نارى؟! بقەشى

تىيىبىنى:

ا- هىندەك شارەزايىن زمانى كوردى د پرتوكۆلى خوه د ئەڭ بىيىزە (پى، ژى، تى، لى)
وەكى پىشىرىن كاران خەبتاندىنە (سادق بەھادىن ئامىيىدى - رېزمانا كوردى.
بەغدا / ١٩٨٧، روو / ٢٩٦-٢٩٧).

ب ھىزا من، ئەم بىيىزە نە پېشىرىن كاران. ژېھر كو پىشىرىن كاران (ب تەنا خوه)
بى واتە نە، وەك (دا، را، فە...)، لى كو دكەفن سەر كاران باندۇرى ل وان دكىن و
واتەبىيىن وان دگۇھىرەن، وەك (كەتن، داكەتن، راكەتن، فەكەتن...).
ئەڭ (پى، ژى، تى، لى) بىيىزەبىيىن واتەدارن، ژ پېرىبەست و جىنائىن كەسىن ساز
بۈونە. وەك:

- ب + وى/وى = بى = پى

(پېقەدان، پېكەتن، پېخستن...)

- ژ + وى/وى = ژى

(ژېكەن، ژېرەن، ژېبۈون...)

- ل + وى/وى = لى

(لىدان، لېكۈلەن، لېخستن...)

⁽⁹⁾ لاخدر: راستەنافى وى شىخ خالدى زىيارى يە.

⁽¹⁰⁾ دىوانا جزىرى (شۇقە كىنە زېنگى). حەلدەب (١٩٨٧). بىرگى دووھم - روو (٦٧٩).

هەلبەت مەبەستا من ژ گۆتنا (نە پىشگەن) ئەوە، کو ژ ھىلا بىنسازى و واتەدارىي
فە ئەو ناكەفن رىزا پىشگاران، دگەل کو ل پىش كاران و ب وان فە ژى تىئن خەبتاندن.
ب- هندەك جاران پىشگر و پاشگر ب ھەفرە دگەپىزەن ھن كارىن خۇرروو و كارنى
دارشتى سازدكىن. وەك:

- را + وەست + اندن = راوهستاندىن

- ۋە + كش + اندن = ۋەكشاندىن

- دا + ھەز + اندن = داھەزاندىن

ج- دىيارە كو پاشگرا (اندىن) دگەپىزە بىنياتا (رەگى) دەمما نوها، يا كارىن نەدەرنگىيەف و
وان دكە كارنى دەرنگىيەف:

- بەزىن: بەز + اندن = بەزاندىن

- رەقىن: رەق + اندن = رەقاندىن

- ھەزىن: ھەز + اندن = ھەزاندىن

٣- كارىن لېكدايى :

كارىن لېكدايى ئەو كارن، يىن كو بىنسازيا فۇرما وان ژ بىزەيەكە واتەدار، يان پىتر
و كارەكى⁽¹¹⁾ پىك تىئن. بىزەيىن واتەدار ژى ئەو بىزەنە، يىن كو ھەر يەك ژ وان ب
تەنا خوھ واتەيەكى دەد، وەك (ناڭ، جىنالاڭ، ھەفالالاڭ و ھەفالكار). ھەر يەك ژ ۋان
جەلەبىن بىزەيان، ب ئالىكاريا ھن كاران، دكارە كارەكى لېكدايى ساز بکە:

- ناڭ + كار = كارى لېكدايى

- جىنالاڭ + كار = كارى لېكدايى

- ھەفالالاڭ + كار = كارى لېكدايى

- ھەفالكار + كار = كارى لېكدايى

ل ۋى گۆرى كارىن لېكدايى ب ۋان پىنگاڤان ساز دىن:

ناڭ + كار :

⁽¹¹⁾ مەبەستا مە ژى، كارىن ئالىكارە.

ئاڭ: ئاڭ + دان = ئاڭدان

(رهشۇ زەقى ئاڭدا)

(ئەزى گولان ئاڭبىدەم / ئاڭدم)

بەر: بەر + ئاڭىتىن = بەرئاڭىتىن

(بىزنا فاتى بەرئاڭىتىت)

(چما بىزنى بەرئاڭىتىيە؟)

دل: دل + كەتن = دلكەتن

(مه م دلكەتبۇو زىنە)

(خۆرت و كەج دل دكەفن ھەف)

حەز: حەز + كىرن = حەزكىرن

(ئەم ژ زمانى خوه حەزدىكىن)

(ئەگەر تو ژ زمانى خوه حەزدىكى، وي بىارىزە)

وسان ژى (گرىيدان، بەردا، روودان... هەندى)

جييناڭ + كار:

ھىّزا يە بىئانىيىن كو جييناڭىن پەفحىستى، ئەو جييناڭن، يىن كو ژ پەفحىستىن ئەن

پېرىبەستان (ب، د، ژ، ل) و جييناڭىن كەسىن (وى، وي) كەرتەبىر بۇونە.

وەك:

- ب + وي/وي = بى = پى

- د + وي/وي = دى = تى

- ژ + وي/وي = ڇى

- ل + وي/وي = لى

يانىزى، ژ وان پېرىبەست و جييناڭىن نىشاندانى (قى، قى، وي، وي) كەرتەبىر بۇونە.

وەك:

- ب + (قى، قى، وي، وي) = بى = پى

(تە ب قى ھەڤالى رە كار كىرييە؟)

(ته {ب+ڦي} پيره کار کريه؟)

- د + (ڦي، ڦي، وي، وي) = ڏي = تڻ

- ڙ + (ڦي، ڦي، وي، وي) = ڙي

- ل + (ڦي، ڦي، وي، وي) = لي

ئهڻ جينائيں پهڙختي و کورتکري (پڻ، تڻ، ڙي، لي) ب سهر هندهک کاران ڦه تڻين

بهردان و کارني ليڪدائي، ب واتهيڻين نوو ساز دكن.

نمونه:

- پڻ:

- پڻ + ڪهتن = پيڪهتن

(ئاگر ب پووش ڪهت)

(ئاگر پيڪهت / ب وي ڪهت)

- پڻ + خستن = پيڙختن

(من ئاگر ب پووش خست)

(من ئاگر پيڙخت)⁽¹²⁾

- پڻ + ڦهدان = پيڻهدان

(دووپشك ب فاتي ڦهدايه)

(دووپشك پيڻهدايه)

- تڻ:

تڻ + دان = تڻيدان

(ئاراس نيقشك د نانى خوه دا)

(ئاراس نيقشك تڻيدا)

- تڻ + گهشتن = تيڳهشتن

ل گدلدك هدريمان، نهڻ کارين ليڪدائي (پيڪهت، پيڙخت) ب شيوهين (پيڪهت، پيڙخت) ڙي بکار تين. ب هزا من، هڻگوهررين د ناٿبرا تپيا (پ) و (ڦ) ده چيوويءه. ئانکو، ب ده مي ره (پ) برويءه (ڦ) و ولز ڙي (پيڪهتن، پيڙختن) برويءه (پيڪهتن، پيڙختن).

(ئەز د گۆتنا تە دە گەشتىم)

(ئەز تى گەشتىم)

- تى + ۋەدان = تېقەدان

(شىرۇ د ئۆتۈبىسىن دە فەدا)

(¹³شىرۇ تېقەدا)

- ڙى:

- ڙى + كرن = ڙىكىرن

(زىنلى كراس ڙ فاتى كر)

(زىنلى كراس ڙ وى كر)

(زىنلى كراس ڙىكىر)

- ڙى + بۇون = ڙىپبۇون

(زىنلا مەھىنى ڙ وى بۇو)

(زىنلا مەھىنى ڙى بۇو)

(ئەف گول ڙى بۇويه، كى ئە و ڙى كرييھ؟)

- لى:

- لى + دان = لىيدان

(مەمۇ گەشتە دەرى و ل وى دا)

(مەمۇ گەشتە دەرى و لىدا)

(لىدانا زارۆكان نە دورستە)

- لى + كرن = لىكىرن

(كەسى دېمىنەھيا مە بکە، ئەمەن ل وى خن)

(كەسى دېمىنەھيا مە بکە، ئەمەن لىخن)

(وى ل من خىست و من ڙى لىخىست)

⁽¹³⁾ تېقەدان: پىشىدەدا. ئەڭ كارى لىكىدالى ب شىۋىدە كى بىر فەھەل ھەرىيما (عەفرىيەن) بىكار تى.

ژ بلى وان جيناڻين په ڦخستي، هن جيناڻين ديت ژي، ژ پيربهست و جيناڻين ههڻائي (ههڻ، ئيڪ) هاتنه کورتکرن و په ڦخستن.

وڌك:

- ب + ههڻ = پهڻ

- ب + ئيڪ = پيڪ

- د + ههڻ = تهڻ

- د + ئيڪ = تيڪ

- ل + ههڻ = لهڻ

- ل + ئيڪ = ليڪ

ئهڻ جيناڻين کورتهبر و په ڦخستي (پهڻ، پيڪ، تهڻ، تيڪ، لهڻ، ليڪ) دكهڻن سه رکاران و کارني ليڪدائي، ب واته ٻيٽن نوو پيڪ تيٽن.

موروونه:

پهڻ: پهڻ + چوون = پهڻچوون

پهڻ + کهتن = پهڻکهتن

پيڪ: پيڪ + هاتن = پيڪهاتن

پيڪ + ئانين = پيڪ ئانين

تهڻ: تهڻ + دان = تهڻدان

تهڻ + راگرن = تهڻراگرن

تيڪ: تيڪ + چوون = تيڪچوون

تيڪ + دان = تيڪدان

لهڻ: لهڻ + هاتن = لهڻهاتن

لهڻ + کهتن = لهڻکهتن

ليڪ: ليڪ + دان = ليڪدان

ليڪ + هاتن = ليڪهاتن

ڙهڻ، ڙيڪ: ڙهڻکهتن، ڙيڪبرن -

د وارئ کرياري ده ئەڭ كاريئن لىكدايى، يېن كو ژ ھەقگىرتنى كار و جىيناۋەتىن پەقخىستى ساز بۇونە، نە ل يەك ئاستى تىئىنه خەبتاندىن. هندەك ژ وان ب شىيۆمەكى بەرفەھە و روۋانە، ل گەلەك ناۋچە و ھەرىمەن بكار تىئىن، وەك: (پەقچوون، پەقكەتن، پېكھاتن، پېك ئانىن، تەۋدان، تەۋراكىن، تىكچوون، لىكدان...). هندەك ژ وان ل ئاستەكە تەنگ و ل ھەرىمەن بكار تىئىن، وەك: (تىكدان، لەۋھاتن، لەقكەتن، ژەقكەتن، ژىڭبرن...).

بەرچافە كو ئەڭ كاريئن لىكدايى، ب شىيۆمەكى گەلىرى لىسەر زمانان سەق بۇونە و ب وى سەقكىبوونى ژى، ل ھندەك ھەرىمەن تىئىن خەبتاندىن.

ھەۋالناڭ + كار:

ھەۋالناڭ ئەو بىزەپپىن واتەدارن، يېن كو ل پەي نافان بكار تىئىن، رەوش، رەنگ و چاوانيا ناۋىيەن بەرى خود ديار دىكىن، وەك (گولا سۆر، ھەۋالى دلسۆز، مەۋەققىن مېرخاس، سەتىرىن گەش...). د پارفەكىرنا بىزەپپىن دە ھەۋالناڭ ژى (وەكىو ھەۋالكار و ژىدەران) دكەڤن بن سىيونا نافان. كاريئن لىكدايى ب ھەۋالناڭ و كاريئن ئالىكىار (بۇون، كرن) ژى پېك تىئىن.

وەك:

- سۆر + بۇون = سۆربۇون

- سۆر + كرن = سۆركىرن

- نەريينا تە زەلال - بۇو

- تە نەريينا خوه زەلال - كر

- ھەۋال پر - بۇون

- مە ھەۋال پر - كرن

- قۇوناغ نىزىك - بۇون

- مە قۇوناغ نىزىك - كرن

- گوندىيىن مە قىلا - بۇون

- دېمن گوندىيىن مە قىلا - دىكىن

- ... - ھەن.

هەفالكار + كار:

هەفالكار ژى ئەو بىزنه، يىن كو ب كاران فە گريدىيى نە، دەم و جەھىن بۇويەرەن
كاران (قەوماندنا وان) دەستنىشان دكىن.

وەك:

- پار ئەز چۈممەنە

- ئىسال ئەمىنەن ئامەدەن

- من پېنۋەس دانى سەر پەتۈوكى

- شاگرت پېشىدە چۈون، هن ژى ل پاش مان

ديارە، كو گۆتنىن (پار، ئىسال) دەما بۇويينا كارىن (چۈممەنە، هەرن) دەستنىشان دكىن.

گۆتنىن (سەر، پېش، پاش) ژى جەن بۇويينا كارىن (دانى، چۈون، مان) دەن ناسىن.

كارىن لېكدايى ژە فالكارىن جىگەسى و هندەك كاران پېڭ تىن.

وەك:

- سەر + كەفتەن = سەركەفتەن

- شىرۇ د ئەزمۇونى دە سەركەفت / بىسەركەت

- پاش + كەتن = پاشكەتن

- زىنە د خودندا خود دە پاشكەتىيە

- پېش + خستن = پېشخستن

- مامۇستا شاگرتىن خود پېشخستنە

- و پاشكەتن، پاشخستن، پېشخستن، پاشقەچۈون، پاشقەچۈن، پېشقەبرن...

هندەك جاران ژى گەلەك ھىمانىن سازكىنا كارىن لېكدايى دەگەيىن ھەۋ و ب ھەۋە

كارەكى لېكدايى پېڭ تىن.

وەك:

- سەر + ژى (ز وى، وى) + كرن = سەرژىكىرن

- مەمۇ بەرخەك ژە مېغانان رە سەرژىكەر.

دوروهم: کارژ هیلا هیزی فه:

مه بهستا مه ژ گوتنا (هیزی) ئهو شیان و باندۇرا کاران د وارى ئافاکرنا ھەفۆکان ده
يە، وەکو ئەم بىزىن:

1. شىركۇ رابوو.

2. شىركۇ ھەۋالى خوه راکر.

د ھەفۆکا يەكى ده بۇويەرا کارى (رابوو) د چارچۇقا کارايى خوه (شىركۇ) ده مايمە،
بىي كو دەرباسى سەر بىزەيەكە دىتى بې و بەنگەفە وي. ئانکو، بۇويەر و بىزافا کارى
(رابوو) د سينورى كريyarى خوه ده، كو ئەو زى (شىركۇ) يە، دەمینە.
ل ۋى گۇرى (رابوو) کارەكى نەدەرنەنگىقە، هىزى وي ژ کارايى وي دەرباس نابە و
ناھنگەفە بىزەيەكە دى.

د ھەفۆکا دووئى ده، بۇويەرا کارى (راکر) ژ چارچۇقا کارايى خوه (شىركۇ)
دەركەتىيە، دەرباسى سەر بىزەيا (ھەۋال) بۇويە و ھنگەفييە وي. ب ۋى دەرباسبوونى
کارى (راکرن) دېھ کارەكى دەرنەنگىقە (تىپەر).

ل ۋى گۇرى کار د زمانى مە ده (ژ هىلا هىزى فه) دېن دو بەش:

- کارىن نەدەرنەنگىقە (تىپەر)

- کارىن دەرنەنگىقە (تىپەر)

1- کارىن نەدەرنەنگىقە

کارىن نەدەرنەنگىقە (تىپەر) ئەو کارن، يىن كو بۇويەرەن وان ژ کارايىن وان
دەرباس نابن سەر بەركارىن راستەدار (راستەخۇ). ئانکو، ھەفۆكىن کارىن نەدەرنەنگىقە
ژ دو ھىمانىن سەرەكى ئافا دېن. ئەو ھىمان ژى کارا (كريyar) و کارىن وانن.

وەك:

- مەممۇ ھات.

- نەسرين رادومىستە.

بەرجاڤە کو ئەڻ هەردو هەفۇك ژ ھىلا واتەيىن خودە سەرگەيى (تەمام)ن و ژ ھىلا بىنهسازىي ۋە ڙى، ڙ كارا (مەممۇ، نەسرىن) و كارىئىن وان يېيىن نەدەرنىگىيىش (هات، رادوھىستە) پىك ھاتىنە. لى گەلەك جاران تىرکەرىيىن ھەفۇكان ڙى، وەك (داچەك، ئالاف ھەفالناف، ھەفالكار...) د پىغەزىيە ھەفۇكان دە بكار تىن.

وەك:

- مەممۇ ژ خودەننگەھىي ھات مالى.

- نەسرىن لېھر دارى رادوھىستە.

د ۋان ھەر دو ھەفۇكان دە، ئەڤ بىيىزە (ز خودەننگەھىي... مالى... لېھر دارى) تىرکەرن، واتەيىن ھەفۇكان تىرتر و زەلالت دىن.

ھەر سى جۆرىيىن كارىئىن نەدەرنىگىيىش، (خومرۇو، دارشتى و لىكدايى)، د ھەمۇو دەم و راوهيىن فەگەھەستنى دە ب جىيناقىن كەسىن، يېيىن كۆما (ئەز) رە تىن خەبتاندىن.

وەك:

- ئەز كەتم.

- تو داكەتى.

- ئە و فەكمەت.

- ھۇون دەركەتن.

ب ناڭ و جىيناقىن دېتىر رە، يېيىن كۆمە د راوهيا فەرىيىسى دە ڙى، تىن خەبتاندىن.

وەك:

- ئەز فەگەريام گۈندى خود.

- روستەم ل وەلىت دەمىنە.

- زىن ژ وەلىت فەگەريا.

- كى چۈويە و كى ھاتىيە؟

- ئەڤ چۈويە و ئە و ھاتىيە.

د ۋىز راومىا راست و رووت (بىن ۋەرىس) ده نىشاندەكىن ژمارا نافان (يەكىزماز و كۆمۈزماز) ل كارايىن (كىريارىن) ئان كارىن نەدەرنگىف ديار نابىن، نە ل نافان و نە ل جىينافان. ئەو نىشاندەك ل كارىن وان ناڭ و جىينافىن كۆ كارا نە خويما دىن.

وەك:

- ١- ئەڭ ھەڤال چۈوييە ئامەدئ (يەك ھەڤال)
- ئەڭ ھەڤال چۈونە ئامەدئ (گەلک ھەڤال)
- ٢- خۇندەكار تىن (دەھىن) و دەچە (يەك)
- خۇندەكار تىن (دەھىن) و دەچە (كۆم)
- ٣- ئەۋەرخە رابۇو و دەركەت (يەك)
- ئەۋەرخە رابۇون و دەركەتن (كۆم)

د مىناكا يەكم ده جىينافى نىشاندان (ئەڭ) بۇ يەكىزماز و كۆمۈزماز ڙى بكار هاتىيە، ولۇ ڙى ناڤى (ھەڤال) بۇ ھەردۇ ژماران بكار هاتىيە، بىنى كۆ نىشاندەكىن ژمارى ل وان خويما بن (ئەڭ ھەڤال). لى ئەو نىشاندەك دەگەيىژن كارىن وى ناڭ و جىينافى (چۈوييە، چۈونە).

د مىناكا دووەم ده ناڤى (خۇندەكار)، ب ژمارا يەكى و كۆمى بكار هاتىيە، نىشاندەكىن ژمارا وى ل كارىن وى خويما بۇونە (تىن و دەچە، تىن و دەچە). د مىناكا سېيىھم ده ڙى جىينافى (ئەو) جارەكى ب يەكىزماز بكار هاتىيە و جارەكى ب كۆمۈزماز. لى نىشاندەكىن ژمارا فى جىينافى ل كارى وى خويما دې (رابۇو و دەركەت، رابۇون و دەركەتن).

٢- كارىن دەرنگىف

كارىن دەرنگىف ئەو كارن، يېن كۆ بۇويەرېن وان ڙ چارچەوا كارايىن (كىريارىن) وان دەرتىن و دەنگەن بەركارىن راستەدار. كارىن دەرنگىف دىن دو بەش:

- دەرنگىقىيەن رەسىن
- دەرنگىقىيەن سازكىرى

ا- دهرهنگيئين رسمن

كارين دهرهنگيئين رسمن ئهو كارن، يىن كو د هېبۇونا خوه يا رسمن ده دهرهنگيئن. ئانکو، وەكى كو ھنه (بىي ئالىكارى) دهرهنگيئن، وەك (كىرن، راكىن، خىستن، داخستن، بىر، دان، بەردا، ئافدان، گرتىن، ۋەچىرىتىن، چاندىن، ھلچاندىن، شاندىن، كشاندىن...).

بەرجاھە كو ھن كارين دهرهنگيئ خوهروو (سادە) نه، ھن دارشتى نه و ھن ڙى لىكدايى (ھەفدوودانى) نه، لى ھەر سى بەش ڙى دهرهنگيئن.

وەك:

خوهروو: - خوهندن: مەممۇ رۆزىنامەيى دخوينە

- چاندىن: جۇتىيار بىرنجى دچىنن

- خىستن: زىيىن نان خىستىيە تۈور

دارشتى: - ۋەخوهندن: مەممۇ ھەقال ۋەخوهندن

- راكىن: تە ئەز ڙ خەۋى راكىم

- داخستن: فاتى زەمبىل داخست

لىكدايى: - بەردا: تەمۇ پەز بەردا مىرگى

- سەرژىكىن: رەمۇ بەرخەك سەرژىكىر

- ئافدان: جۇتىياران زەقى ئافدانە

ديارە كو كارين قان مىناكان، بىي ئالىكارى، دهرهنگيئن، بۇويەريىن وان دەرباسى سەر بەركارىن راستەدار بۇونە.

ب- دهرهنگيئين سازكىرى:

كارين دهرهنگيئين سازكىرى ڙى ئهو كارن، يىن كو د بنەسازىيا خوه ده نەدەرنگيئن، لى ب ئالىكاريا بىزەيەكە ئالىكار دېن دەرنگيئ. ئهو ئالىكار ڙى پاشڭرا (اندنه).

پاشگرا (اندن) دگهیزه چهند حوزین بیژدیان و وان ب خوه ره دکه کارنى دهرهنگیف. ئانکو، ئەركى قى پاشگرى يى سەرەكە سازكرنا كارىن دەرەنگىفه:
ا. دگهیزه بنياتا (رەگى) دەما نوها يا هن كارىن نەدرەنگىف و وان ب خوه ره دکه کارنى دەرەنگىف.

نۇونە:

<u>كارىن دەرەنگىف</u>	<u>كارىن نەدرەنگىف</u>
رازاندىن	- رازان
خوراندىن	- خوريان
پەرتاندىن	- پەرتىن
كەلاندىن	(14)- كەلين
باراندىن	- بارين
رەقاندىن	- رەقىن
كەناندىن	- كەنين
خەبتاندىن	- خەبتنىن
شەوتاندىن	- شەوتىن
گەراندىن	- گەريان

ئەڭ كارىن نەدرەنگىف ل گۆرا قى رېزكا ژىرىن بۇونە دەرەنگىف: (بنياتا دەما نوها يا كارى نەدرەنگىف + اندن = كارى دەرەنگىف).

بنياتا دەما نوها ژى، ب قى شىۋەيى پىك تى:

- كار د دەما نوها دە: (كەنين — ئەز دكەنم)

- ئاھىتىنا پىشگرا دەما نوها (د) و پاشكۆكىن كەسىن (م، ئ، ھ، ن) ژ كارى دەما نوها:

(د — كەن — م — كەن...)

---

(14) ھەنكى كار ب دو شىۋەيان بلىغ دىن، وەك (كەلىن — كەلىان، گەريان، كەنىن — كەنىان، بەزىن — بەزىان، بارىن — باريان، رەقىن — رەقيان...).

دېمەك بنياتا دهما نوها ژ ژىدەرا كارى (كەن) بىزەيا (كەن). بنياتا دهما نوها ژ كارىن ديتىر ژى ل قى مىناكى تى پىقان و ب قى شىوهىي پىك تى:

<u>دەرھنگىف</u>	<u>بنيات</u>	<u>دەما نوها</u>	<u>كار</u>
شەوتاندىن	..شەوتى...	(ئەز) دشەوتىم	- شەوتىن
خەبىتىن	...خەبىت...	(تو) دخەبىتى	- خەبىتىن
مراندىن	.....مر.....	(ئەو) دەرە	- مرن
ھەڙاندىن	.....ھەڙ....	(ھۇون) دەھەڙن	- ھەڙىن
بەزاندىن	....بەز...	(ئەز) دبەزم	- بەزىن
رەۋاندىن	...رەڤ...	(تو) درەڤى	- رەڤىن
زېۋاندىن	....زېۋ...	(ئەو) دزېۋەرە	- زېۋىن
گەراندىن	.....گەر...	(ئەو) دگەرن	- گەريان

٢. ل هن ھەرىمان پاشگرا (اندىن) دگەيىزە هندەك نافان ژى و كارىن دەرھنگىف ژى وان ساز دكە.

ودك: (شۆپ، تەپ، خەو، تۆز، پەل...)

- شۆپ + ئاندىن = شۆپاندىن

- تەپ + ئاندىن = تەپاندىن

- تۆز + ئاندىن = تۆزاندىن

- خەو + ئاندىن = خەواندىن

- پەل + ئاندىن = پەلاندىن

- ... هەندى.

ل گۆرا ئەرك و جەپ پاشگرا (اندىن) گەرەك ئەڤ ناڭ (شۆپ، تەپ، تۆز، شەو، پەل) بنياتىن كارنى نەدەرھنگىف بن. ئانکو، ژ فان ژىدەران (شۆپىن، تەپىن، تۆزىن، خەوتىن، پەلىن)، وەكى بنيات و نافىن ژىدەرى هاتته دارشتى:

شۆپ - شۆپىن / شۆپيان: ئەو شۆپى / شۆپىا

تەپ - تەپىن / تەپيان: ئەو تەپى / تەپىا

تۆز - تۆزین / تۆزیان: ئەو تۆزى / تۆزیا

خەو - خەوتىن / ئەو خەوت.

لى د وارى كرييارى (پراتيكتى) ده، ڙ بلى كاري (خەوتىن - خەواندىن) كو د شىوهزارى كورمانجىيا ڙيرىن ده بكار تى، ئەو كاري ديت نايىن خەبتاندىن. دبه كو ڙىدھرىن ڦان نافان د زمانى كوردى يى ديرين (كەفن) ده، يان ڙى د شىوهزارەكى وي ده هەبوون، لى ب درېزاھيا دەمى رە پاشگوھ بۇونە و هاتنه ڙېركرن، وەكى كو گەلهك ڙىدھرىن بېڭەيان د زمانى مە ده ب دەمى رە وندابۇونە⁽¹⁵⁾.

٢. پاشگرا (اندىن) دگەپېزە هندەك نافىن دەنگان ڙى و وان ب تايىبەتمەندىيىا خوه دكە كارنى دەرھنگىيف، بىيى كو كارىن نەدەرھنگىيف ڙ وان هەبن، وەكى ڦان دەنگىين دووبارەكى (ليلان، لۈرىن):

- ليلان (لili - لili): ليل + ئاندىن = ليلاندىن

- لۈرىن (لۈرى - لۈرى): لۆر + ئاندىن = لۈراندىن⁽¹⁶⁾

- ... هەتى.

تايىبەتىيىا ڦان كاران و يىن د رىزا وان ده، وەك (فيكىاندىن، تەواندىن...) ئەوە كو ب ڦان فۆرمىيەن خوه (ليل + اندىن، لۆر + اندىن، فيك + اندىن، تەو + اندىن) وەكى بنەسازىيا كارىن دەرھنگىيف پىيك هاتته، لى ب واتە و هەۋۆكسازىيىا خوه وەك كارىن نەدەرھنگىيف تىئىن خەبتاندىن.

وەك: زىيى د داوهتا برايى خوه د ليلاند.

د ڤى ميناکى ده كاري (ليلاند)، لېھر چافان، كارەكى نەدەرھنگىيف، ھەڤوکا وي يا ميناکى بىيى بەركارى راستەدەر واتەدار و سەرگەھايى (تەمام) د. لى كو ئەم بېيىزىن: "زىيى د داوهتا برايى خوه د (دەنگەك) ليلاند، ھنگى گۆتنى (دەنگەك) دبه بەركارى

⁽¹⁵⁾ ئەمە فى مىڭىرى دىن نافى (ڙىدھرىن وندابۇونە) ده د ڤى پېتۈوكى ده ۋەتكۈن.

⁽¹⁶⁾ لۈرەن (لۈرە - لۈر): دەنگى زۇورىنىڭ گورانە. (د. نەسىرىن فەخرى - گۇفارى كۆزى زانىارى كورد - بەرگى سىيەم، بەشى يەكەم. بىدەغا ١٩٧٥ - روو ٢٣٠-٢٣١). لى د كورمانجىيا ڙۆرىن ده (لۈراندىن) بۆ رازاندىنا زارۆكان بكار تى. ل ڦى گۆرى دايىكان (بەرى) زارۆكتىن خوه ب دەنگى گوران دىرساندىن و ئەو رادزاندىن.

راسته‌دهر و کاری (لیلاند) دبه کارهکی دهرهنگیش. ئانکو، کاری (لیلاند) د رسه‌نیا راوه‌یا خوه ده دهرهنگیش، لى نه‌دهرهنگیش بکار تى، يان ژی به‌رکاری وي هاتیه ئافیت.

کاری (لوراندن) ژی و مکو (لیلاندن)، کو ئەم ببیز:

- زین ژ براي خوه ده دلورینه.

ل فر کاری (دلورینه) نه‌دهرهنگیش و هەفواك، بىي به‌رکاری راسته‌دهر ژی و اته‌دار

و سەرگھايى يه. لى کو مە گۇت:

- زين (براي) خوه دلورینه.

هنگى گۇتنا (براي) دبه به‌رکاری راسته‌دهر و (دلورینه) دبه کارهکی دهرهنگیش، و اته‌يا هەزاندن و تەپاندنى ژى بخوه ۋە دگرە.

ئارىشەيا ۋان کاران (لیلاندن، لوراندن، فيكاندن، تەواندن...) ئەوه کو ئەڭ كار د راوه‌یا خوه ده دهرهنگیش، لى د وارى خەبتاندى ده نه‌دهرهنگیش بکار تىن. ئەم دزانن کو کارىن دهرهنگیش ئەو کارن، يىن کو دەنگىن به‌رکارىن راسته‌دهر، وەك (دان، بادان، خىستن، راخستن، چاندن، ھلچاندن، کوشتن، گوران، كرن، كۈلان...).

كارىن دهرهنگیش د دەما بۇرى ده ب جىنائىن كەسىن، يىن كۆما (من) ده و ناڤدىرىن د رىز و راوه‌یا وان ده تىن ۋەگوھەستن.

وەك:

- من پرتۈوك خوهند.

- تە نامە نېيىسى.

- وي ھەڭال دىتن.

- زىنى گول ئافدان.

- شاگرتان سىّف چىن.

- ... هەتى.

لى د دەما نوها و پاشەرۆزى (ئايىنده) ده هەموو کارىن دهرهنگیش ب جىنائىن كەسىن يىن كۆما (ئەز) ده تىن ۋەگوھەستن.

وډک:

- ئەز پرتووکى دخويىم.
- ئەزى پرتووکى بخويىم.
- تو نامەيى دنىيىسى.
- تو يى (تى) نامەيى بنثىيىسى.
- ئەو هەفلاان دېينه.
- زين گولان ئاقدده.
- شاگرت دى سىقان بخون.
- ... هتد.

كارىن نەدەرنگىيڭ ژى، د ھەممۇ دەم و راوهيان دە ب جىيناۋىن كۆما (ئەز) رە تىين
فەگوھەستن.

وډک:

- ئەز چووم، ئەز دچم، ئەزى بچم ...
- تو كەتى، تو دكەفى، تو يى بكەفى ...
- ئەو هاتن، ئەو تىين (دھىيىن)، ئەوى بىن (بھىيىن)...
... هتد.

ل گۈرا فى پىقانى، ئەو كارىن كۆز نافىن دەنگان و پاشگرا (اندىن) ساز بۇونە، ئەو
زى د دەما بۇرى دە ب جىيناۋىن كۆما (من) رە تىين خەبتاندىن:

وډک:

- من د نوورۆزى دە ليلاند.
- تە ژ برايى خوھ رە لۆراند.
- وي ژ ھەفالى خوھ رە فيكاند.
- مە ژ دەنگبىيژى خوھ رە تمواند.⁽¹⁷⁾

⁽¹⁷⁾ دەما كۆ دەنگبىيژ دەسزە گوھدارى وى زېرە دەدوينە، نانكۇ پىرە دېيىرە (تەو ... تەو ... تەو).

ئانکو، ئەڭ كار ژى، دكەن رېزا كارىن دەرنگىيەف، بىيى كو بەركارىن راستەدەر دەھۇكىيەن وان دە خويما بىن.

ئەم دزانن كو ج كارى دەرنگىيەن ھەيە دەنگەھە بەركارەكى راستەدەر. بەركارىن ۋان كارىن دەرنگىيە ژى هاتنه ئاڤىتىن. رەسەنيا ھەۋوكسازىيا ۋان كاران، گەردەك ب ۋى شىيەھىيى بە:

- من د نۇورۆزى دە (ئاوازەك) لىلاند.

- تە (بىرايى) خوھ لۆراند.

- وي ژ ھەۋالى خوھ رە (دەنگەك) فيكاند.

- مە ژ دەنگبىيەزى خوھ رە (دەنگەك) تەواند.

ب ۋى يەكى ئەو ناۋىن د ناۋ كەۋانان دە دېن بەركارىن راستەدەر. ولۇ ژى كارىن (تەپاندىن، رەقاندىن، رەپاندى...).

٤. پاشگرا (اندىن) دكەيىزە ھەن كارىن بىانى (عەرەبى) و وان بخوھ رە دكە كارنى دەرنگىيە.

وەك:

- جەرب (جرب) + اندىن = جەرباندىن

- رجف (رجف) + اندىن = رجفاندىن

- خەجل (خجل) + اندىن = خەجلاندىن

- رەش (رش) + اندىن = رەشاندىن

- بەخر (بخر) + اندىن = بەخراندىن

- قەسم (قسم) + اندىن = قەسماندىن

... - هەندى.

بەرى نوها مە گۆتبۇو كو ئەركى پاشگرا (اندىن) ئەسەرەكە ئەوهە كە دكەيىزە ھەن كارىن نەدەرنگىيە و وان دكە دەرنگىيە.

وەك:

- زارۇك رازان (ئەو بخوھ رازان)

- زىينى زارۇك رازاندىن (ئەو هاتن رازاندىن)

ل هن هەریمیں کوردستانی پاشگرا (اندن) دگھیزه چەند کارین دەرنگیش، وەك (نفيسين، هيiran، دىران، پىچان، گوران، كولان...). ئەڭ كارین خودروو ب ۋان فۆرمیں دەسەن دەرنگیش.

وەك:

- نفيسين: من نامە نفيسي.
- هيiran: زىنى دانى خوه هيiran.
- دىران: جۇتىيار گەنم دىرەن.
- پىچان: فاتى جل پىچان.
- گوران: تەمۇ بەرخەك گورا.
- كولان: گوندييان چالەك كولان.

قىيىجا كو پاشگرا (اندن) دگھیزه ۋان كاران، ديسان ئەڭ كار دەرنگیش دەيىن:

وەك:

- نفييس + اندن = نفيisanدن
(من نامە نفيisanد)
- هيir + اندن = هيiranدن
(زىنى دانى خوه هيiranد)
- دىردا + اندن = دىرەندن
(جۇتىيار گەنم دىرەين)
- پىچ + اندن = پىچاندىن
(فاتى جل پىچاندى)
- گور + اندن = گوراندىن
(تەمۇ بەرخەك گوراندى)
- كول + اندىن = كولاندىن
(گوندييان چالەك كولاندى)
- ... هەت.

پرسا کو دهرباری ثان کاران، رابه‌ری مه رادوهسته ئەفه: ئەگەر ئەف کار بىي پاشگرا
(اندن) ژى دەرنگىيەن بن، کا رۇل و کارتىكىرنا قى پاشگرى ل وان چىه و کا بۇ ج
گەشتىيە وان؟!

د. نەسرىن فەخرى دېيىزه⁽¹⁸⁾: واتەيا کارى (نفيسيين) و (نفيساندن) نە وەكى
ھەڤن. پاشگرا (اندن) واتەيا (پېداكىن)، (پېدا نفيسيين) دەدە. ل گۆرا د. نەسرىن
فەخرى، واتەيا هەردو راودىيان (نفيسيين) و (نفيساندن) ژەف جودا نە.
وەك:

- زىنى نامە نفيسييە.

(ۋى بخود نفيسييە)

- زىنى نامە نفيساندىيە.

(هنەكا پى دايە نفيسيين)

ب باوهريا من، ئەف نىرىينا د. نەسرىن نە جىگرتى يە. ئەز دېيىم كو ج تىقەلى د
ناۋبەرا واتەيا (نفيسيين) و (نفيساندىيە) دە نىنە. دەما كو ئەم دېيىزەن:
- (من پرتووكەك نفيسي) و (من پرتووكەك نفيساند)، واتەيا وان هەردو ھەۋكان
يەكە. ئەو ژى ئەوه، كو پرتووكەك ژەيلە من ۋە ھاتىيە نفيسيين. ئەو كارىن دىتەر ژى
وەك (ھىراندىن، دىراندىن ... و ستراندىن) ل کارى (نفيسيين) و (نفيساندن) تىئن پېغان.
ب گومانا من، پاشگرا (اندن) ب شىوه‌يەكى گەلىرى گەشتىيە ثان كارىن دەرنگىيە،
بىي كو ج باندۇرى ل وان بىكە، يان ج سوودى بده وان.

تىبىنى:

نە ھەموو كارىن نەدەرنگىيە ب ئالىكاريا پاشگرا (اندن) دېن دەرنگىيە. هن ژ
كارىن نەدەرنگىيە وەك خود دەيىن، لى تىكەها دەرنگىيەن وان ب كارنى دەرنگىيە
(نە ژ بنەسازىيەن وان) پېيك تى.

وەك:

⁽¹⁸⁾ د. نەسرىن فەخرى: گۆفارى زانيارى كورد - بەرگى سىيەم - بەشى يەكەم. بەغدا (١٩٧٥) - روو (٢٢٨).

<u>دەرھنگىش</u>	<u>نەدەرھنگىش</u>
كىرن	- بۇون
شاندىن، بىرن	- چۈون
ئانىن، ئىنان	- ھاتىن
خىستن، ئىخستن	- كەتن
داخىستن	- داكەتن
راكىرن	- رابۇون
فەكىرن	- ۋەبۇون
ھەشتىن، ھېللان	- مان
	- ... هەت.

سېيىم: كارژ ھىلا بنىياتى فە:

كار د زمانى مە دە، ژ ھىلا بنىياتى (رەھى، كۆكى) فە لىسەر دو بەشان پارۋە دىن:

- كارىن يەكىرەھ
- كارىن دورەھ

۱- كارىن يەكىرەھ:

كارىن يەكىرەھ ئەو كارن، يېن گو د ھەممۇ دەم و راوهىيەن خوھ دە ب ھن تىپىن ژىددەرىن خوھ، يېن رەسەن و بىنگەھىن تىن ۋە ھەممۇ دەم و راوهىيەن دە ژ تىپىن يەك ژىددەرە پىك تىن و ب وان تىپان ژى تىن خەبتاندىن، وەك (چۈون، رابۇون، كىرن، نەفييسىن، بىرن، رەفاندىن، ۋەمراندىن...).

مېناڭ:

<u>رەھ</u>	<u>فرەمانى</u>	<u>نوھا</u>	<u>بۇرى</u>	<u>ژىددەر</u>
... ج...	بچە (تو)	دچە	(ئەو) چۈون	چۈون
راب...	رابە	رادبە	(ئەو) رابۇون	رابۇون

كـرـنـ	(وـيـ)ـ كـرـ	دـكـهـ	بـكـهـ	نـفـيـسـ	نـفـيـسـيـنـ
نـفـيـسـ	نـفـيـسـيـهـ	دـنـفـيـسـهـ	بـنـفـيـسـهـ	(وـيـ)ـ نـفـيـسـيـ	(وـيـ)ـ نـفـيـسـيـنـ
بـرـنـ	(وـيـ)ـ بـرـ	دـبـهـ	بـبـهـ	...ـبـ...	...
رـهـفـانـدـ	(وـيـ)ـ رـهـفـانـدـ	دـرـهـفـيـنـهـ	بـرـهـفـيـنـهـ	رـهـفـيـنـ	...
مـرـانـدـ	(وـيـ)ـ مـرـانـدـ	دـمـرـيـنـهـ	بـمـرـيـنـهـ	مـرـيـنـ	...

- ... هـتـدـ.

ديـارـهـ كـوـ بـنـيـاتـ دـهـمـاـ نـوـهـاـ يـاـ كـارـيـنـ فـانـ مـيـنـاـكـانـ ئـهـقـنـ (ـجـ،ـ رـابـ،ـ كـ،ـ نـفـيـسـ،ـ بـ،ـ رـهـفـيـنـ،ـ مـرـيـنـ).ـ تـيـپـيـنـ هـهـرـ بـنـيـاتـهـكـيـ (ـرـهـهـهـكـيـ)ـ ـزـ تـيـپـيـنـ يـهـكـ ـزـيـدـهـرـيـ هـاـتـنـهـ هـلـچـانـدـ وـ ئـهـوـ تـيـپـ بـخـوـهـ ـزـ دـفـورـمـيـنـ هـهـمـوـ دـهـمـ وـ رـاـوـهـيـاـنـ دـهـ (ـبـورـيـ،ـ نـوـهـاـ،ـ پـاشـيـ وـ قـهـرـمـانـيـ)ـ دـهـ ـزـ تـيـنـ خـهـبـتـانـدـنـ.ـ ـزـ فـانـ كـارـيـنـ كـوـ تـيـپـيـنـ بـنـيـاتـيـنـ خـوـهـ دـهـهـمـوـ دـهـمـوـ فـورـمـيـنـ خـوـهـ دـهـ ـزـ يـهـكـ ـزـيـدـهـرـيـ وـهـدـگـرـنـ،ـ ـزـ وـاـنـ رـهـ تـيـ ـگـوـتـنـ (ـكـارـيـنـ يـهـكـرـهـهـ).ـ پـرـانـيـاـ كـارـيـنـ زـمانـيـ مـهـ يـهـكـرـهـنـ،ـ وـهـكـ (ـبـهـزـينـ،ـ رـهـفـيـنـ،ـ كـوـشـتـنـ،ـ فـهـكـوـشـتـنـ،ـ ـزـيـبـوـونـ،ـ ـزـيـكـرـنـ،ـ ـچـانـدـ،ـ هـلـچـانـدـ،ـ كـشـانـدـ،ـ هـلـکـشـانـدـ وـ ...ـ هـتـدـ):ـ

ـيـهـهـ	ـبـوـرـيـ	ـنـوـهـاـ	ـپـاـشـهـرـوـزـ	ـفـهـرـمـانـيـ	ـبـنـيـاتـ(ـرـهـهـ)
ـبـهـزـينـ	ـبـهـزـيـ	ـدـبـهـزـهـ	ـدـبـهـزـهـ	ـبـبـهـزـهـ	ـبـهـزـ
ـرـهـفـيـنـ	ـرـهـفـيـ	ـدـرـهـفـهـ	ـدـرـهـفـهـ	ـبـرـهـفـهـ	ـرـهـفـ
ـكـوـشـتـنـ	ـكـوـشـتـ	ـدـكـوـزـهـ	ـدـكـوـزـهـ	ـبـكـوـزـهـ	ـكـوـزـ
ــزـيـبـوـونـ	ــزـيـبـوـوـ	ــزـيـبـهـ	ــزـيـبـهـ	ــزـيـبـبـهـ	ــزـيـبـ
ــزـيـكـرـنـ	ــزـيـكـرـ	ــزـيـدـكـهـ	ــزـيـدـكـهـ	ــزـيـبـكـهـ	ــزـيـكـ
ــچـانـدـ	ــچـانـدـ	ــچـانـدـ	ــچـانـدـ	ــچـيـنـهـ	ــچـيـنـ
ــهـلـچـانـدـ	ــهـلـچـانـدـ	ــهـلـچـانـدـ	ــهـلـچـانـدـ	ــهـلـچـيـنـهـ	ــهـلـچـيـنـ

٢- كـارـيـنـ دـورـهـهـ:

كـارـيـنـ دـورـهـهـ ـزـ ئـهـوـ كـارـنـ،ـ يـيـنـ كـوـ دـ دـهـمـ بـوـرـيـ تـهـنـ دـهـ لـ ـگـوـرـاـ بـنـهـسـازـيـاـ ـزـيـدـهـرـيـنـ خـوـهـ يـيـنـ دـهـسـتـنـيـشـانـكـرـيـ تـيـنـ فـهـگـوـهـهـسـتنـ،ـ لـيـ دـ دـهـمـ وـ رـاـوـهـيـيـنـ دـيـتـ دـهـ (ـنـوـهـاـ،ـ پـاـشـهـرـوـزـ)

و فه‌رمانی) ب ئالیکاریا کارنى دىتر تىن فه‌گوهه‌ستن. ئانکو، کارىن دوردھ فه‌گوهه‌ستنا خوه ژ دو ژىدەرين کاران سەرگەھايى (تەمام) دكن:

<u>ژىدەر</u>	<u>بۇرى</u>	<u>نوها</u>	<u>پاشھرۇز</u>	<u>فەرمانى</u>
گۆتن	گۆت	(دې بىيژه)	(دې بىيژه)	دەما نوها، پاشھرۇز و راوهيا فەرمانى دە ژ كارەكى دىتر (نه ژ بىنهسازىيا ژىدەرا /گۆتن/ هاتىھ خەبتاندىن (دې بىيژه، دې بىيژه، بىيژه). ئەڭ كارى كەنەھەستنا وي بە فەكارىا كارەكى دى سەرگەھايى دە، ژىرە (كارى دوردھ) تى گۆتن. ب فى تىيگەھى كارى دوردھ ئەم كارە، يى كۆبەن دە تەمام دەكە. ئەڭ ژى دە دە زانىن كەنەھە كار ب دە بىنياتان (رەھان)ن، هەر بىنياتەك ژ ژىدەرەكى، تىن خەبتاندىن:

1. بىنياتا کارى دەما بۇرى، كۆ ژ ژىدەرا کارى نيشانىكى، ب ئافىيتنا نيشانىدكا ژىدەرى
ۋەك: و دەك: پىيك تى.

گۆت – ن = گۆت... (بىنياتا / رەھا دەما بۇرى)
ھشت – ن = ھشت... (بىنياتا / رەھا دەما بۇرى)

2. بىنياتا دەما نوها⁽¹⁹⁾ كۆ ژ ژىدەرەكە دىتر تى وەرگەتن و د دەما نوها، پاشھرۇز و راوهيا فەرمانى دە بىكار تى. بىنياتا دەما نوها ژى، ب فى رىزكى پىيك تى:

كار د دەما نوها دە: ئەز دېئىم
ئافىيتنا پېشگىرا دەما نوها (د) و پاشكۈكىن كەسىن (م، ئ، د، ن):
ئەز د - بىئر - م = ...بىيژ... (بىنياتا / رەھا دەما نوها)
بىنياتا دەما بۇرى و يادەما نوها د كارىن يەكىرىدە دە ژى هەمنە، لى هەر دە بىنيات ژ يەك كارى و يەك ژىدەرى تىن دارشتن. ئەم ژى ژىدەرا وان يادى بىنافىكى يە.

⁽¹⁹⁾ هن زمان نقىس ئىي بىنياتا بەرفرە ژ راوهيا فەرمانى دەگرن: (بىيژه = ب-بىئر-م = ...بىيژ...). د ئەنجامى دە هەر دە شېۋاز ژى، وەكى ھەۋە راستن.

وەك:

- چاندن: چاند-ن = چاند... (بنياتا بۇرى)

- دەپىن-ه = ...چىن... (بنياتا نوها)

سەيدا سادق بەھادىن ئامىدى، دەربارى مىزارا دېيىزه: ((كىرنا (كارى) دورەھ ئەو كرنە، يا كۆكا وئى يا ژىددەرى تىتە دورستكىن ژ بۇ پىكئانىنا كىرنا فەرمانى، يان كىرنا دەمىن نوها و پاشى گوھەرىن تى دا بىن..)).⁽²⁰⁾ بۇ زەلالكىرنا فى داناسينا خوه سەيدايى ئامىدى ۋان مىناكان پىشىبەرى خودنەڭانىن خوه دكە:

((گۈتن - بېيىزە، كوشتن - بکۈزە، سوتن - بسۈزە، پاتن - بېيىزە)).

د ۋان مىناكان دە، كارى (گۈتن) ب تەنى دورەھە. لى كارىن (كوشتن، سوتن و پاتن) كارنى يەكىرەن. د فى نافى رە پرسەك خوه دە پىش: ئەگەر راست ئەڭ كار (كوشتن، سوتن و پاتن) كارنى يەكىرەن، گەلۇ چما راودىيا وان يان فەرمانى نە ل گۆرا تىپىن ژىددەرىن وان ھاتىيە؟!

ب ھىزا من بەرسقا پرسى ئەڭ:

- **كوشتن:**

ئەڭ كار د رەسمىيە تىپىن فۇرما خوه دە (كۈزنە). ئانكۇ، ھەفگۇھەرين د نافبەرا تىپا (ز) و (ش) دە چىبۈوە. ژ بەر كۆ دەنگى (ز) يى نەرمە و يى (ت) يى سەرتە، بلېقىكىرنا ھەردو دەنگان ل پەھى ھەڭ، گرانييەكى دە زەمین، لى دەنگى (ش) يى نىزىكتى دەنگى (ت) يى يە و بلېقىكىرنا ۋان ھەر دو تىپان (ش - ت)، ل پەھى ھەڭ ژ يى (ز - ت) سەڭتەر و ھېسانترە. بۇ ۋە ئەگەر ئەگەر ئەگەر (كۈزنە) بۇويە (كوشتن). لى دەمما كۆ تىپا (ت) تى ئاڭىتىن، دىسان (ز) ۋە دەنگەرە جەھى خوه:

- **كوشتن - كوشت :** دكۈزە - بکۈزە

- **سوتن:**

كارى (سوتن) ژى د فۇرما خوه يان رەسمىن دە (سۈزە).

⁽²⁰⁾ سادق بەھادىن ئامىدى: رىزمانا كوردى. بىغدا (١٩٨٧) - روو. (٣٧٢). ٥٨

لی ب ئەگەرا سەكبۈونىٰ و ل درېڭاهىا دەمىٰ تىپا (ز) ھاتىه ئافىتن: (سوٽن = سۆٽن - دسۆزه - بسۆزه)
- پاتن:

بنەسازيا ۋى كارى، يا رەسەن (پاڙتن)د. د فۇرما ۋى كارى دە ڙى، تىپا (ز) ھاتىه ئافىن و بۇويه (پاتن).

د دەما نوها، پاشەرۆز و راومىا فەرمانى دە بنەسازيا كاران، يا رەسەن بەرچاڭ دې.

ل ۋى گۈرى فۇرما رەسەن، يا وان كاران ب ۋى شىوھىي تى:

<u>ئىدەر رەسەن</u>	<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۆز</u>	<u>نوها</u>	<u>بۇرى</u>	<u>ئىدەر</u>
(كۈزتن)	بکۈزە	دئى بکۈزە	دكۈزە	كوشت	كوشتن
(سوٽن)	بسۆزە	دئى بسۆزە	دسۆزە	سوٽ	سوٽن
(پاڙتن)	بېيىزە	دئى بېيىزە	دېيىزە	دېات	پاتن

ز ۋان ميناكىن مزارى تى زانىن كو ب درېڭاهىا دەمىٰ رە چەند دىاردەيىن بالكىش گەشتىنە زمانى مە. ۋان دىاردەيان باندۇرەكە بەرچاڭ ل ژىدەرىن ھەنك كاران كريه. ز وان دىاردەيان:

1. ژىدەرىن ھن كاران، ب دەمىٰ رە پاشگوھ بۇونە و ھاتنە ژېيرىرن. كارىن وان ژىدەران د دەما نوها، پاشەرۆز و راومىا فەرمانى دە بكار تىين، لى ژىدەر و فەگوھەستنا دەما بۇرى وندانە، وەك (بىيىتن، بىيان، هىللان...):

<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۆز</u>	<u>نوها</u>	<u>بۇرى</u>	<u>ئىدەر</u>
بېيىزە	دئى بېيىزە	دېيىزە	(.....)	(.....)
بىيىنە	دئى بىيىنە	دېيىنە	(.....)	(.....)
بەھىلە	دئى بەھىلە	دەھىلە	(.....)	(.....)

ل هن ههريمان كاري (بينان) د دهما بورى ده، ب كاري (ديتن) ره تى بهيستن، ودهك:
 (من نهديتىه، نهبينايه)، لى ئەڭ كار ب تمىنا خوه نەھاتىه بهيستن. كاري (ھيلان) ژى،
 ل هن ههريمىن بهەدىتان وەكى كارەكى يەكىدەر و سەرگەياتى تى خەبتاندىن:

<u>دەھ</u>	<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۇز</u>	<u>نوھا</u>	<u>بۇرى</u>	<u>ئىدەر</u>
...ھىل...	بېھىلە	دەھىلە	دەھىلە	ھىلا	ھىلان

٢. هندەك كار ھەنە د دهما بورى تەنى ده بكار تىن، لى د دهما نوها، پاشەرۇز و راوديا
 فەرمانى ده پاشگوھبۇونە، ودهك: (گۆتن، ھشتىن، دىتن...):

<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۇز</u>	<u>نوھا</u>	<u>بۇرى</u>	<u>ئىدەر</u>
(.....)	(.....)	(.....)	گۆت	گۆتن
(.....)	(.....)	(.....)	ھشت	ھشت
(.....)	(.....)	(.....)	دېت	دېتن

د وارى كرييارى ده ئەڭ ھەر دو بەشىن كاري دورەھ (يىن كۆ زىدەرىن وان وندا نە
 و د دهما بورى ده بكار نايىن و يىن زىدەرىن وان ھەنە، لى د دهما بورى تەنى ده تىن
 خەبتاندىن)، ھەر دو بەش سەرگەياتى دكىن و ب ھەفرە تىن فەگوھەستن:

<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۇز</u>	<u>نوھا</u>	<u>بۇرى</u>	<u>ئىدەر</u>
بېبىزە	دېبىزە	دېبىزە	گۆت	گۆتن
بېھىلە	دەھىلە	دەھىلە	ھشت	ھشت
دېت	دېينە	دېبىنە	دېت	دېتن

بۇ ۋىھەتكارىي ژى، ژ ۋان كاران رە (كاري دورەھ) تى گۆتن.

٣. ب سەددەما سەقكىبوونى ھن تىپىن بنگەھىن و رەسەن د بنەسازىيا هندەك كاران ده، ب
 تىپىن دىتر تىن گوھەرتىن. تىپىن كاران يىن رەسەن د دهما نوها، پاشەرۇز و راوديا
 فەرمانى ده بەرجاڭ دېن، لى يىن كۆ وان ھاتىنە گوھەرتىن، د زىدەر و دهما بورى
 ده بەرجاڭ دېن:

نمونه:

- (ز) ب (س) تى گوههرتن، ودك (خوهستن، بهيستان، پاراستن، گوههستن، فهگوههستن...):

<u>فهرمانی</u>	<u>پاشهروڙڻ</u>	<u>نوها</u>	<u>بُوری</u>	<u>ڙيدهر</u>
بخوازه	دى بخوازه	دخوازه	خوهست	خوهستن
بهيزيه	دى بهيزيه	دبهيزيه	بهيست	بهيستان
پاريزيه	دى پاريزيه	دپاريزيه	پاراست	پاراستن
بگوهيزيه	دى بگوهيزيه	دگوههست	گوههست	گوههستن
فهگوههستن	دى فهگوههست	ڦههگوههست	ڦههگوههستن	

- (ز) ب (ش) تى گوههرتن، ودك (براشتن، داهشتن، راهشتن، گهشتن، کوشتن...):

<u>فهرمانی</u>	<u>پاشهروڙڻ</u>	<u>نوها</u>	<u>بُوری</u>	<u>ڙيدهر</u>
بريريزه	دى بريريزه	دبريريزه	براشت	براشتن
داهيريزه	دى داهيريزه	دادهيريزه	داهشت	داهشتن
راهيريزه	دى راهيريزه	رادهيريزه	راهشت	راهشتن
بگهيريزه	دى بگهيريزه	دگهيريزه	گهشت	گهشتن
بکوژه	دى بکوژه	دکوژه	کوشت	کوشتن

٤. ب ئهگهرا سُڪبوونا بلیقکرنا هنهك ڙيدهريٽن کاران، تىپ ڙ وان هاتينه ئافيٽن. ئهو تىپين کهٽي د ڙيدهر و کارين دهما بُوری ده خويما نابن، لى د دهما نوها و پاشهروڙڻ و راوهيا فهرباني ده ڦههگههستن جهئ خوه یٽ رسهنهن، ودك (ميٽن، پاتن، فروٽن، ئافيٽن، دوٽن، کوتن، کهٽن، داکهٽن...):

<u>فهرمانی</u>	<u>پاشهروڙڻ</u>	<u>نوها</u>	<u>بُوری</u>	<u>ڙيدهر</u>
بمزه	دى بمزه	دمزه	ميٽ	ميٽن
بپيزه	دى بپيزه	دپيزه	پات	پاتن

بفرۆشە	دئى بفرۆشە	فرۆت	فرۆتن
بافىزە	دئى بافىزە	ئاڤىت	ئاڤىتن
بدوّشە	دئى بدوّشە	دوٽ	دوٽن
بکۈزە	دئى بکۈزە	كوت	كوتن
بکەفە	دئى بکەفە	كەت	كەتن
داكەفە	دئى داكەفە	داكەت	داكەتن

5. هن كار ل هەريٽمان يەكىدە تىئىن خەبتاندىن، لى ل هەريٽمىن دىتە دورەھە تىئىن خەبتاندىن، وەك (هاتن، وەريان، هيلىان، هەريان...):

<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۆز</u>	<u>نوھا</u>	<u>بۇرى</u>	<u>زېدەر</u>
بىـ / بىـ	وى بھىـ / بىـ	دھىـ / تىـ	هات	هاتن

لى د وارىٽ كرييارى دە (پراتيڪى) دە، ئەڭ راودىيا فەرمانى (بھىـ / بىـ) بكار نايىـ، ل شۇونا وى راودىيا (وەرە)، ڙ كارىـ (وەريان) تى خەبتاندىن:

<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۆز</u>	<u>نوھا</u>	<u>بۇرى</u>	<u>زېدەر</u>
وەرە	وى بھىـ / بىـ	دھىـ / تىـ	هات	هاتن

كارىـ (وەريان) ل هن هەريٽمىن بەھەدىنان، وەكى كاردەكى يەكىدە، د ھەمۇو دەم و راودىيان دە تى ڦەگوھەستن:

<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۆز</u>	<u>نوھا</u>	<u>بۇرى</u>	<u>زېدەر</u>
وەرە	وى وەرە	دەرە	ودريان	ودريان

ئەڭ كار ل بەھەدىنان ب واتەميا (كەتن، وەشيان) تى خەبتاندىن:

- پەلىن دارىـ وەريان: پەلىن دارىـ وەشيان

لى ل گەلەك هەريٽمىن دىتە زېدەرا كارىـ (وەريان)، هاتىيە ڙىيرىكىن، تەنلىـ د دەما پاشەرۆز و راودىيا فەرمانى دە تى بھىستن:

<u>فەرمانى</u>	<u>پاشەرۆز</u>	<u>نوھا</u>	<u>بۇرى</u>	<u>زېدەر</u>
وەرە	وى وەرە	(.....)	(.....)	(.....)

- هیلان:

کاری (هیلان) ژی یه ک ژ وان کارانه، یین کو ل هنده ک هریمان سه رگهایی، ودک کاره کی یه کرده (د هممو دم و راودیان ده) تی فه گوهه ستن. لی ل هریمن دیتر ژیدرا ژی کاری هاتیه ژبیرکرن و د ده ما بوری ده بکار نایی. ل هریما به هدیت ان کاری (هیلان) یه کرده. ودک:

<u>فهرمانی</u>	<u>پاشه روز</u>	<u>نوها</u>	<u>بوری</u>	<u>ژیدر</u>
بهیله	وی بهیله	دهیله	هیلا	هیلان

ئەف کار ل گەلەک هریمان دوره هه، ژیدرا وی وندایه و د ده ما بوری ده ژی، نایی فه گوهه ستن، لی د ده مین دیتر ده بکار تی. ودک:

<u>فهرمانی</u>	<u>پاشه روز</u>	<u>نوها</u>	<u>بوری</u>	<u>ژیدر</u>
بهیله	وی بهیله	دهیله	(.....)	(.....)

کاری (هیلان) ب هە فکاریا (ھیشت) فه گوهه ستنا خوه سه رگهایی (تەمام) دکە. ودک:

<u>فهرمانی</u>	<u>پاشه روز</u>	<u>نوها</u>	<u>بوری</u>	<u>ژیدر</u>
بهیله	وی بهیله	دهیله	(ھیشت)	(ھیشت)

- هەریان:

ئەف ژیدر ژی بکار نایی و د ده ما بوری ده ژی نایی خە بتاندن، لی د ده ما نوها، پاشه روز و راودیا فهرمانی ده، ل هن هریمان بکار تی. ودک:

<u>فهرمانی</u>	<u>پاشه روز</u>	<u>نوها</u>	<u>بوری</u>	<u>ژیدر</u>
ھەرە	وی ھەرە	دھەرە	(.....)	(.....)

کاری (ھەریان) ب هە فکاریا (چوون / چووندن) فه گوهه ستنا خوه سه رگهایی ده. ودک:

<u>فهرمانی</u>	<u>پاشه روز</u>	<u>نوها</u>	<u>بوری</u>	<u>ژیدر</u>
بچە	وی بچە	دچە	چوو	چوون
ھەرە	وی ھەرە / درە	دھەرە / درە	(چوو)	(چوون)

كارىن ئالىكار

كارىن ئالىكار ئەو كارن، يېن كۆز بلى ئەركىن خوه يېن رەسەن و سەرەكە دكارن بىن ئالىكارىن ھنەك بىزەيان و ھن ژ تايىبەتمەندىيىن خوه (ودکو بۇويەر و دەم) ب سەر وانقە بەردىن. شارەزايىن زمانى كوردى نە وەك ھەۋە كارىن ئالىكار دەستنىشان كرنە، نە ژ ھىپلا ڦمارا وان و نە ژ ھىپلا ئەرك و باندۇرا وانقە. ب ھزرا من كارىن ئالىكار د زمانى مە دە ئەقىن: (بۇون، كىن، دان و هاتن). ھەر يەك ژ ۋان كاران ئالىكارىيا خوه ل گۆرا ئەرك و تايىبەتىيىن خوه دكە:

- بۇون:

د زمانى كوردى دە دو كار ب تەشەيا (بۇون) ھنە:

۱. (بۇون)ا كۆب واتەيا (ھەبۇون، ھەيىن)

وەك: ئەۋە ئەۋە بەرف بۇو (كان)

۲. (بۇون)ا كۆب واتەيا (چىپبۇون)

وەك: ئەۋە بەرف بۇو ئەۋە (صار)

ئەۋە ھەر دو (بۇون) ژى نە دەرھنگىقىن و دېن ئالىكارىن ھن بىزەيان، وەك (كار، ناف و ھەفالناف) و ھنەك ژ تايىبەتمەندىيىن خوه ب سەر وانقە بەردىن.

- بۇون (ھەيىن، ھەبۇون):

ئەۋە (بۇون) كارەكى رېزدەرە (ئاوارتەيە)، د قەگوھەستنا خوه دە كىيمە⁽²¹⁾، ئانكۇ نە د ھەموو دەم و راوهيان دە (ودکو كارى ئاسايى) تى قەگوھەستن. بۇ قىئەگەر ئەۋە ھەن زمانزانان (نۇورى عەلى ئەمەن) نافى (كارى ڈار) لى كريە.

⁽²¹⁾ ئەمىي ۋى كارى د مۇزارا (كارىن رېزدەر) دە ب فەھى رۆزى بىكىن.
٦٥

ئالىكاريا فى (بوون) رېزدەر ب قان شىوهيان بەرچاڭ دىبە:

ا- دگھىزە هەر سى جۇرىن كاران (خومروو، دارشتى و لېكدايى). د دەما بۆرى دە تىگەها

چىرۆكىا دەما بۆرى، يَا دوور بەرددە سەر واتھىيىن وان كاران:

- ئەم چووبۇون ئامەدى.

- ئەم داكەتىبۇون بازارى.

- مە دارىيىن خود ئاقدابۇون.

ب- بىنياتا دەما نوها، يَا فى (بوون) دگھىزە كاران و ب وان رە راودىيىن داخوازى

سازدكە:

- گەرەك وە ئامەد دىتبە.

- ئەگەر هوون چووبىن ئامەدى، ئەمى زى بچن.

ج- ل پەر ناڭ و هەفالنانقان تى خەبتاندىن، وان دكە (پىّقهبر، پىيغىسى) و تىگەها

بۇويەرا خود، د دەما بۆريما چىرۆكى دە دئاڭىزە سەر وان:

- ئەز شاگرت بۇوم

- تو كارمەند بۇوىيى

- دەما من تو دىتى زارۇك بچۈوك بۇون

- بەرى نها گوندى مە ئاقابۇو

د- ئەڭ كارى ئاوارته، وەكى كارى (ھەستەن) د زمانى فارسى دە، كارەكى گرىيدانى يە،

سەر و بەرین ھەۋۇكى ب ھەشقە گرىىدە و تىگەها ھەبۇونا كارايى (كىيارى) خود

دچەسپىينە. ز بلى فى گرىيدانى زى، ئەڭ (بوون) بۇويەر و بزاڤىن كارىن سەرگەياتى

ب خود فە ناگەرە. بۇ فى ئەگەر زى، ئەم (بوون) كارەكى ژارە، نە د ھەممۇ دەم و راودىيىن

ژ ھىلا ۋەگۆھەستىنى فە زى، ئەڭ (بوون) كارەكى ژارە، نە د ھەممۇ دەم و راودىيىن

ۋەگۆھەستىنى دە بەرچاڭ دىبە:

- ئەم جۇتىيار بۇون

- ئەم جۇتىيار (....)ن

- ئەمى جۇتىيار بن

۲- بوون (چیبوبون):

ئەڭ (بوون) كارەكى سەرگھايى (تەمام)د، ب واتەيەكە نىيۆزى واتەيا (چىبوبون) بكار تى و د ھەممو راوهيان ده تى ۋەگەھەستن.

- ئەم بوبون جۇتىيار

- ئەم دىن جۇتىيار

- ئەمى بىن جۇتىyar

لى ئەڭ (بوون)ا سەرگھايى، بەرەقاڙى (بوون)ا رىزدەر، ناگھېزە كارىن دىت، لى دىگھېزە ھەقالناقان (رەنگدىران) و ب وانرە كارنى ليكدايى ساز دكە:

- سۇر + بوبون = سۇربوبون

- درېز + بوبون = درېزبوبون

- مەزن + بوبون = مەزنبوبون

- ... هەندى.

راستە، كو ھەر دو (بوون) د فۇرمۇ خۇد دە يەكسانىن، لى ژ ھېلا واتە و ئەركىن خۇد ۋە، ھەر دو كار ژ ھەڭ جودانە، وەك:

1- (بوون)ا ب واتەيا (ھەبوبون، ھەيىن) كارەكى رىزدەر (ئاوارتەيە)، تەنلى ھەبوبونا كارايى (كىريارى) خۇد و رەوشىسى يىا ھەبى د پىيغاڙقىيا ھەڤوکى دە تەكۈوز دكە و وان ب ھەفچە گرىيىدە:

- شاگرت ڙىربوبون

(ڙىربوبونا شاگرتان ھەبوبو)

- شاگرت ڙىرن

(ڙىربوبونا شاگرتان ھەيىه)

- شاگرت ئى ڙىربىن

(ڙىربوبونا شاگرتان ئى ھەبە)

- (بوون)ا ب واتەيا (چىبوبون) كارەكى سەرگھايى يە، وەكى ھەممو كارىن ئاسايى تى ۋەگەھەستن.

۲- (بیوون)ا ب واته‌یا (ههبوون) د ده‌ما نوها ده، دیار نابه:

- ئەم شاگرت (....)ن

(بیوون)ا ب واته‌یا (چیبیوون) د هه‌موو ددم و راوه‌یان ده تى فەگوھەستن و دیار دبه:

- ئەز بیوم شاگرت، ئەز دېم شاگرت....

۳- (بیوون)ا ب واته‌یا (ههبوون) دگەیزە کاران:

- ئەز كەتبۇوم

- (بیوون)ا ب واته‌یا (چیبیوون) ناگەیزە کاران و ب وانره نایى خەبتاندن.

۴- (بیوون)ا ب واته‌یا (ههبوون)، ڙ دەمیئن بۆرى، د نىزبۇر يا خودروو تەنى ده بكارتى:

- ئەم گەشبوون

- (بیوون)ا ب واته‌یا (چیبیوون) د هەر چار دەمیئن بۆرى ده بكارتى:

- ئەم گەشبوون، ئەم گەشبوونە، ئەم گەش دبوون، ئەم گەش بووبۇون

۵- (بیوون)ا ب واته‌یا (ههبوون) ل پاش نافان بكارتى:

- هوون ھەۋال بیوون

- (بیوون)ا ب واته‌یا (چیبیوون) ل پېش نافان بكارتى:

- هوون بیوون ھەۋال

- كرن:

(كرن) کارەکى دەرەنگىيەف و ئالىكارە، دگەیزە ھەۋالناف (رەنگىدیر) و هن جىنائىن

پەڭخستى، ودك (ڙى، لى، پى، تى) و ب وانره کارنى ليىكدايى ساز دكە:

۱- ب ھەۋالنافان رە:

ئەڭ کارى ئالىكار دگەیزە ھەۋالنافان و کارنى ليىكدايى پېڭ تىنە:

- سۆر + كرن = سۆرگرن

ئەڭ کارى ليىكدايى ڙى ودك کارى (كرن) د هه‌موو ددم و راوه‌یان ده تى فەگوھەستن:

بۆرى: زىنلىك سۆرگرن، سۆر كرنە، سۆر دگرن، سۆر كربۇون.

نوها: زین هیکان سوّر دکه
 پاشه رفز: زین دی هیکان سوّر بکه
 راوه‌یا داخوازی:
 فهرمانی: - هیکان سوّر بکه
 - هیکان سوّر بکن

۲- ب جیناڤان ره:

کاری (کرن) دگهیزه ڦان جیناڤین په ڦخستی (ڙئ، لئ، پئ، تئ)، وان ڙ راوه‌یا جیناڤی دردخته و ب وانره کارنی لیکدایی ساز دکه:
 ڙئ: (ڙئ + کرن = ڙیکرن)
 - زین سیف ڙیکرن
 - زین سیفان ڙیکده
 - زین دی سیفان ڙیبکه (ڙیکه)
 لئ: (لئ + کرن = لیکرن)
 - برايئ ته دیوار لیکر
 - برايئ ته دیویر لیکده
 - برايئ ته دیویر لیبکه (لیکه)
 پئ: (پئ + کرن = پیکرن)
 - ئهو پرتووک، ته ج پیکر؟
 - ئهو پرتووک، تو ج پیدکی؟
 - ئهو پرتووک، تو یئ (تئ) ج پیبکی؟
 تئ: (د وئ / تئ + کرن = تیکرن)
 - (زهڻی)، ته ج کار تیکر؟ (تیده کر)
 - (زهڻی)، تو ج کاری تیدکی؟ (تیده دکی)
 - (زهڻی)، تو یئ (تئ) ج کاری تیبکی؟ (تیده بکی)

- دان:

(دان) ژی کارهکی ئالىكاره، دگھىزە نافان و وان ب خودره دكە كارنى لېكدايى و
دەرنگىققىش. وەكى:

- ئاڭ + دان = ئاڭدان

- سەر + دان = سەردان

- روو + دان = روودان

- بەر + دان = بەردان

- ... هەت.

ئەڭ كارىن لېكدايى د ھەمۇو دەم و راوھىيىن ۋەگوھەستنا كارى (دان) دە تىين
ۋەگوھەستن.

وەك: (ئاڭ + دان = ئاڭدان)

بۇرى: من زەقى ئاڭدا

- من زەقى ئاڭدايە

- من زەقى ئاڭددا

- من زەقى ئاڭابۇو

نوها: ئەز زەقىي ئاڭدىم

پاشەرۇزۇ: - ئەزى زەقىي ئاڭبىدەم

فەرمانى: - زەقىي ئاڭبىدە

- زەقىي ئاڭبىدن

راوھىيىن داخوازى، يېڭىن دىيتر:

- بلا من زەقى ئاڭبىدا

- خودزى من زەقى ئاڭدابا

- ... هەت.

- راوه‌ها (داکرن):

ئەڭ راوه دده زانىن، كو دەمما مەرۆقەك بخوازە بۇويەرەكى يان پىلانەكى پېڭ بىنە، لى دەھمان دەم دە نەخوازە كو ئەو بخوازە وى بۇويەرە بىھ، يانزى نەخوازە كريارى وى بى ناسىن، هنگى ئەو پىلان ب دەستى كەسەكى نەپەن تى كرن.

ودك:

- (من تەمۇ دا رەفاندىن).

ل ۋەر، نە من تەمۇ رەفاند، لى من رىيا رەقى ژىرە قەكىر، يانزى من ئەو ب دەستى كەسەكى نەناس رەفاند، ئانكۇ (من ئەو دا رەفاندىن).

ودك:

بۇرى: تەمۇ نەيارى خوھ دا كوشتن، دايىھ كوشتن، ددا كوشتن، دابۇو كوشتن.
نوها: تەمۇ نەيارى خوھ دده كوشتن.

پاشەرۇزۇ: تەمۇ دى نەيارى خوھ بىدە كوشتن.

راوه‌يىن داخوازى:

فەرمانى: - نەيارى خوھ بىدە كوشتن (تو)
- نەيارى خوھ بىدە كوشتن (ھۈون)

(داخوازىيىن دىتىر):

- بلا تەمۇ نەيارى خوھ بىدە كوشتن.
- گەرەك تەمۇ نەيارى خوھ بىدە كوشتن.
- خوھى مە ڙى نەيارىن خوھ دابۇونا كوشتن.
- ... هەندى.

ل ھىندەك ھەریمەن كوردىستانى ئەو مىناكىن مىزارا مە ب ۋى شىۋىدىي ژىرىن ڙى
تىئىن خەبتاندىن:

بۇرى: تەمۇ نەيارى خوھ بىكوشتن دا
نوها: تەمۇ نەيارى خوھ بىكوشتن دده
پاشەرۇزۇ: تەمۇ دى نەيارى خوھ بىكوشتن بىدە

فهرمانی: نهیاری خوه بکوشتن بده، بدن!

داخوازی: خودزی ته ژی نهیاری خوه بکوشتن بدا

بهلکی وان ژی نهیارین خوه بکوشتن دابانا

- ... هتد.

هنددک ژ شاره زاییین ریزمانا کوردى ئەڤۆکا مژارا مە، (تممۇ نهیاری خوه دايىھە كوشتن)، وەکو ھەڤۆكەك نەديار / تەبات (مبني للمجهول) بناڭ كريي، ولو ژى ھەممۇو ھەڤۆكىيەن في راوهىيە.⁽²²⁾

ب ھزرا من، ئەڤە دېتنە نە جىگرتىيە، ژ بەر كو كارى (دايىھە)، د ھەڤۆكىيە دە كارەكى دىيارە (پەننەيە) كارا (كىريار) و بەركارى وى ئەشكەرنە، ھەر دو ژى (تممۇ، نهیار) ل پەي ھەڤن. د زمانى مە دە ھەڤۆكاكا نەديار ئەو ھەڤۆكە، ياكو كارا ژى ھاتبە ئاۋىيەن و بەركار جەھى وى گرتبە. ئەڤۆکاكا نەديار ب كارى ئالىكار (ھاتن) تەنلىقى، پېڭ تى.

وەك:

- تممۇ نهیاری خوه كوشت (دىيارە)

- نهیارى تممۇ ھات كوشتن (نەديارە)

- ھاتن:

كارى (ھاتن) نەدەرەنگىيە (تىئىنەپەر) دە سەرگەيىي يە، د ھەممۇو دەم و راودەيان دە تى ۋەگوھەستن. ژ بلى ئەركىين (ھاتن) يېن رەسەن ژى، ئەو دكارە بې كارەكى ئالىكار. تايىبەتمەندىيا ئالىكارىيا (ھاتن) ئەوە، كو ئەو تەنلىقى دكارە راودەيا ھەڤۆكىيەن دىيار بکە نەديار.

ھەلبەت، ھەڤۆكىيەن كارىيەن دەرەنگىيە تەنلىقى دىن نەديار.

وەك: - زىنلى سېيىف چىنин

- (سېيىف ھاتن چىنин)

⁽²²⁾ سادق بەھادىنچى نامىيىدى: ریزمانا کوردى. بىغدا. روو. (٤٣٢). ٧٢

لی هه‌فۆکىن كارىن نەدرەنگىيەن راودىا نەدىيار وەك: (زىن چوو مالى). ئەم دزانن كو ھېمانىن (رەگەزىن) هه‌فۆكا كارى دەرنگىيە، يىن بنگەھىن سى نە. ئەو ژى ئەقىن: (كارا، بەركارى راستەدەر، كار). د راودىا نەدىيار دە كارا تى ئاپىن و بەركار جەن وى دىگەرە. ل شۇونا كار ژى ژىدەرا وى بكار تى و كارى (هاتن) راودىا نەدىيارىن بخودە فەدگوھىزە.

نەمۇنە:

بۇرى: - زىن گۇتار نېيىسى، نېيىسييە، دنېيىسى، نېيىسيبوو
- گۇتار ھات نېيىسىن، ھاتىيە (ھاتە) نېيىسىن، دهات نېيىسىن، ھاتبۇو نېيىسىن

نۇها: - زىن گۇتارى دنېيىسە

- گۇتار دەھى (تى) نېيىسىن

پاشەرۇز: زىن گۇتارى بىنېيىسە

داخوازى: گۇتارى بەھى (بى) نېيىسىن

فەرمانى: (د راودىا فەرمانى دە كارا بناۋ نابە. بۇ ۋى ئەگەر ژى، هه‌فۆكا ۋى
(23) راودىيى نابە نەدىيار)

راودىيىن دىتى:

- بلا گۇتار بەھاتا نېيىسىن، ھاتبا نېيىسىن، ھاتبە نېيىسىن، ھاتبۇويا نېيىسىن.

- خودزى گۇتار بەھاتا نېيىسىن، ھاتبە نېيىسىن، ھاتبۇويا نېيىسىن.....

- گەرەك گۇتار بەھاتا نېيىسىن.....

.... - ھەتىد.

⁽²³⁾ د مۇزارا (كارىن دىيار و نەدىيار) دە ئەم ۋى بەندى ب فەھى شۇۋە بىن.

$\forall z$

ئاھەنگ و كاتەگۇریا كاران

مهبەستا مە ژ (ئاھەنگ و كاتەگۇریا كاران) ئەو تىكلى و گىرىدانا د ناھىيەرا كاران و دەستىنىشانكرنا نىشاندەكىين ژمارا كارا (كىيار) و بەركاران دە يە. ئانکو، چاوا و بىچ پەرگالى ئەو نىشاندەكىين يەكزمار و كۆمۈرمارا ناڭ و جىنناھىن كو د ھەۋوکان دە دېن كارا و بەركار ل ھەر سى ھىمەننەن (رەگەزىن) ھەۋوکان (كارا - بەركار - كار) خويما دېن.

نىشاندەكىين ژمارا ناھان ل گۇرا جۇر و دەمىن كاران (دەرەنگىيە، نەدەرەنگىيە) و ل گۇرا جەلەبىن ناھان (پەندى، نەپەندى) تىين خەباتىندىن و ل وئى گۇرئ ژى دەگىيەن ھىمەننەن ھەۋوکان.

كارىن نەدەرەنگىيە (تىينه پەر):

ئەم دزانن كو كارىن نەدەرەنگىيە ئەو كارن، ئىن كو واتەبىن ھەۋوکىن وان ب كارا و كارىن وان تەنلى ژى سەرگەيى دېن.

وەك:

- زارۇك دىگرى

- پالە وەستىيان

ناھىيەن نەپەندى و بىن پەندى، ھەر دو ژى ب ۋان كاران رە ھەۋوکىن سەرگەيى ئاڭدا دەن و د وان ھەۋوکان دە دېن كارا. لى نىشاندەكىين ژمارا ھەر دو جەلەبىن ناھان (پەندى، نەپەندى)، نە وەكى ھەۋل ھىمەننەن ھەۋوکان خويما دېن.

۱- نافیین نهپهندی (نهناس):

نیشاندهکیں نافیین نهپهندی (دک، ن)ن. ئەڭ نیشاندهك، د ھەمان دەم دە دېن
نیشاندهکیں ژمارا وان نافیین نهپهندى ژى:

- (دک): نیشاندهك نافیین نهپهندى، يېن يەڭىزما را ھەر دو زايەندىن (نىير و مۇيى) يە.

وەك:

- ھەسپەك ھات سەر ئىيە خود.

- مەھىنەك ھات سەر ئىيە خود.

- (ن): نیشاندهك كۆرمىزما را نافیین نهپهندى، يېن ھەر دو زايەندىيەنە. وەك:

- ھەسپەن ھاتن سەر ئىيە خود.

- ماھىنەن ھاتن سەر ئىيە خود.

ئەڭ نیشاندهکیں ژمارا نافیین نهپهندى، د ھەفۇكىن كارىن نەدرەنگىيف دە دەگىيەن
نافیين كو كارا نە و د ھەمان دەم دە ئەڭ نیشاندهکیں ژمارى ل كاران ژى (د ھەموو دەم
و راوهىيەن وان دە) خويا دېن.

نمۇونە:

بۆرى: - ھەۋالەك بۈويە مىيەنلىقىن وە.

- ھەۋالىن بۈونە مىيەنلىقىن وە.

نوها: - ھەۋالەك دې مىيەنلىقىن وە.

- ھەۋالىن دېن مىيەنلىقىن وە.

پاشەرۇز: - ھەۋالەك دې بې مىيەنلىقىن وە.

- ھەۋالىن دې بىن مىيەنلىقىن وە.

داخوازى: - خودزى ھەۋالەك بې بې مىيەنلىقىن وە.

- خودزى ھەۋالىن بىن مىيەنلىقىن وە.

- گەرەك ھەۋالەك بۈوبىا مىيەنلىقىن وە.

- گەرەك ھەۋالىن بۈونا مىيەنلىقىن وە.

- ... هەتىد.

۲- نافیین پهندی (ناس):

نیشاندهکین ژمارا نافیین پهندی ب کارین نه دهرهنگیش ره، ل کاران تهنى خویا دبن.
لئ نافیین کو د ههفواکان ده دبن کارا، بی نیشاندهک دمین.

وەك:

بۇرى: - يارىزان (لىستىغان) داكەت يارىگەھى.

(ئەو داكەت يارىگەھى) (كارا يەكە)

- يارىزان داكەتن يارىگەھى

- (ئەو داكەتن يارىگەھى) (كارا كۆمە)

نوها: - يارىزان دادكەفه يارىگەھى

- (ئەو دادكەفه يارىگەھى) (كارا يەكە)

- يارىزان دادكەفن يارىگەھى

(ئەو دادكەفن يارىگەھى) (كارا كۆمە)

پاشەرۇز: - يارىزان ئى داكەفه يارىگەھى

(ئەو ئى داكەفه يارىگەھى) (كارا يەكە)

- يارىزان ئى داكەفن يارىگەھى

(ئەو ئى داكەفن يارىگەھى) (كارا كۆمە)

داخوازى: - بلا يارىزان داكەفه يارىگەھى (كارا يەكە)

- خودزى يارىزان داكەفن يارىگەھى (كارا كۆمە)

... هتد.

كارىن دهرهنگىش (تىپەر):

۱- نافیين نەپەندى (نەناس):

بەريا نوها مە گۇتبۇو، نیشاندەكىن نافیين نەپەندى، ئەو بخوه نیشاندەكىن ژمارا
وانن ژى. ئەۋەن ئەۋەن، ئەۋەن، ئەۋەن، ئەۋەن، ئەۋەن، ئەۋەن، ئەۋەن، ئەۋەن، ئەۋەن،
نە. ژ بەر کو نافیين پەندى ب وان نیشاندەكان دبن نەپەندى. وەك:

- مرؤفه = مرؤفهك

- مرؤفه = مرؤفون

ل فی گورى نيشاندهكىن نەپەندى (دك، ن) دىن پارچەيەك ۋ نافىئن نەپەندى (مرؤفهك، مرؤفون). بۇ فى ئەگەرى ڙى، نيشاندهكىن ڙمارى د هەڤۆكىن كارىن دەرنگىيەف دە، ل نافىئن نەپەندى خويا دىن، ج ئەو ناف كارا بن، ج بەركار بن. لى ھەرى نيشاندهكىن ڙمارى ل گورا دەم و راوهييەن كاران ل هييمانىن هەڤۆكان خويا دىن.

دەما بۇرى:

د دەما بۇرى دە نيشاندهكىن ڙمارى ل ھەرى سى هييمانىن هەڤۆكىن (كارا - بەركار - كار) خويا دىن و پېرە ڙى نيشاندهكىن فەريسى (تەوانگى) (ى، ئ، ان) دەگەيىزنى كارايىن كرييارىن) نەپەندى. وەك:

- شاگرتەكى (شاگرتەك + ئى) ھەلبەستەك خودند.

- شاگرتەكى (شاگرتەك + ئى) ھەلبەستەك خودند.

- شاگرتنان (شاگرتنان + ان) ھەلبەستەك خودند.

د ۋان هەڤۆكان دە ناھەنگا كاتەگۈرىي د نافبەرا كاران و بەركاران دە يە. ئانکو، نيشاندهكىن ڙمارى، يىن كو ل كاران خويا بۇونە، ئەو بخوه نيشاندهكىن ڙمارا بەركاران. وەك⁽²⁴⁾:

- جۇتىارەكى دارەك چاندبوو

- جۇتىارەكى دارن چاندبوون

- جۇتىارنان دارەك چاندبوو

- جۇتىارنان دارن چاندبوون

لى ڙ بەر كو نيشاندهكىن نەپەندىي (دك، ن) گەشتىنە كارا و بەركاران، ئەو گرىيدان باش زەلال نابە.

دەما نوها:

⁽²⁴⁾ ئەڭگرىيدان ب نافىئن پەندى رە بەرچاڭ و زەلال دې.

د دهما نوها ده گریданا نیشاندهکین ژماری د نافبهرا کارا و کارین وان ده پیک تین.
ئانکو، نیشاندهکین ژمارا نافین کو کارا نه، ل کارین وان خویا دبن و نیشاندهکین
فهریسی (تەوانگى) ژى دگھىزىن بەركاران. وەك:

- ھەفالەك دۆستەكى (دۆستەك + ئى) خەلات دكە.

(ئەو وى خەلات دكە)

- ھەفالەك دۆستىنان (دۆستىن + ان) خەلات دكە

(ئەو وان خەلات دكە)

- ھەفالىن دۆستەكى خەلات دكەن

(ئەو وى خەلات دكەن)

- زارۇكەك سىيىھەكى دخوھ

- زارۇكىن سىيىھەكى دخون

- زارۇكىن سىيىقنان دخون

د ۋان مىناكان ده خویا يە، دهما كو کارا يەڭىمار بە، نیشاندهكا يەڭىمara وى
دگھىزە کارى وى ژى و كو پېزىمار بە ژى، نیشاندهكا پېزىمارا وى دگھىزە کارى وى.

دهما پاشەرۇز:

د دهما پاشەرۇز ده ژى (وەك دهما نوها) نیشاندهکين ژمارى د نافبهرا کارا و کارىن
وان ده پەرگالا كاتەگۈرىي پەيدا دكەن. ئانکو کارا ب ج ژمارى بە نیشاندهكا وى ژمارى ل
كارى وى ژى خویا دبە. وەك:

- دۆستەك دى ھەسپەكى بفرۇشە

- دۆستەك دى ھەسپ و ماھىنەكى بفرۇشە

- دۆستىن دى ھەسپەكى بفرۇشەن

- دۆستىن دى ھەسپ و ماھىنەكى بفرۇشەن

- دۆستەك ئى ھەسپىنان بفرۇشە

- دۆستىن ئى ھەسپىنان بفرۇشەن

. ... هتى.

راوهین داخوازی:

د زمانی کوردى (کورمانجىيَا ژۆريين) ده، راوهين داخوازى بەرانبەرى دەمپىن كاران، يېن پېشکەرى راوهين خوه وەردگەن.⁽²⁵⁾ ل وى گۈرى زى تىكلىيا نيشاندەكىن ژمارا نافان د نافبەرا ھەر سى ھېيمانىن ھەۋوکى دە دەستنىشان دېن.

- د راوهين داخوازى ده، يېن بەرامبەرى كارېن دەما بۇرى: (من خودست = خوهىزى تە ژى بخوستا)، گريىدان د نافبەرا بەركار و كارى وي ده يە و نيشاندەكىن ژمارا بەركار ل كار خويما دېن. وەك:

- بلا ھەۋالەكى ھەلبەستەك بخوندنا
- بلا ھەۋالەكى ھەلبەست بخوندانا
- گەردەك ھەۋالنان ھەلبەستەك خوندبه
- گەردەك ھەۋالەكى ھەلبەستن خوندبن
- خوهىزى ھەۋالنان ھەلبەستن خوندبانا
- خوهىزى ھەۋالەكى ھەلبەستن خوندبوونا
- د داخوازىيەن بەرانبەرى دەما نوها و پاشەرۆزى ده:

(ئەز دخوازم، ئەزى بخوازم = خوهىزى تو ژى بخوازى)، گريىدان د نافبەرا كارا و كارى وي ده يە و نيشاندەكىن ژمارا كارا دەكھىزىن كارى وي.

وەك:

- بەلكى ھەۋالەك ھەلبەستان بخويىنە
- خوهىزى ھەۋالن ھەلبەستان بخويىن
- بلا ھەۋالەك ھەلبەستەكى بخويىنە
- بلا ھەۋالن ھەلبەستەكى بخويىن

⁽²⁵⁾ ئەمى مژارا راوهين داخوازى د بابتا ۋەگەستا (كىشانا) كاران ده، ب فەھى راڭە بىكىن.

۲- نافیین پهندی (ناس):

د ههفوکا کارین دهرهنگیف ده نیشاندهکین ژمارا نافیین پهندی، ل گورا دهمین

کاران، ل هر سی هیمانین ههفوک (کارا، بېركار و کار) خویا دبن:

- دەمى بۇرى:

د دەما بۇرى ده کارا (کريyar) دكەفه راوديا فەريسى، ئانکو نیشاندهکين تەوانگى

دگھيئن ناڭ و جىنافىن كو د ههفوک ده دبن کارا.

وەك:

- زىنى سېق خوارن

- ئازىز (ئازادى) پرتووك خوهند

لى بېركارى راستەدەر وەكى خوه (بى نیشاندەك) جەھ خوه دگرە و نیشانىن ژمارا

وى ل کار خویا دبن. ئانکو، ئاھەنگا کاتەگۈرۈي د نافبەرا کار و بېركارى وى ده يە،

ئەگەر بېركار يەكزمار بە نیشانا يەكزمارى دگھيئزە کار. وەك:

- زىنى سېق خوار / يەك سېق /

- زىنى سېق خوارن / گەلەك سېق /

- ۋىھەقلى رۆزىنامە خوهند / يەك رۆزىنامە /

- ۋىھەقلى رۆزىنامە خوهندن / گەلەك رۆزىنامە /

- شاگرتان خەلات دىگرت / يەك خەلات /

- شاگرتان خەلات دىگرتن / گەلەك خەلات /

۸۲

راوهیا کارین دیار و نه‌دیار

نافلیکرنا (کارین دیار و نه‌دیار) د پرتووکین ریزمانا کوردى ده ب گەلهك
نافلیکرنین تیفەل هاتیه. هەر شارهزاکی زمین نافەك، ل گۆرا باودريا خوھ، ل مژارا
مه کريه و پى خەبتييە:

- تەوفيق وەبى: (مالووم و مەجھۇل – معلوم و مجھول)
- رەشيد كورد: (دیدار و نه‌دیدار)
- جەگەرخوين: (پەندى و نەپەندى)
- نوورى عەلى ئەمین: (ئاشكەرا و ون)
- نەسرىن فەخرى: (ناسراو و ناناسراو)
- سادق بەهادىنى ئامىدى: (پەنى و نەپەنى)
- فەقى حوسەين ساڭچ: (لەبات و تەبات)
- سامى تان: (لەبات و تەبات).

بەرجافە كو ئەڭ نافلیکرن تەڭ ڙى، ب واتەيا (خويا و نەخويما) هاتنە. مەبەست ڙ
فان نافلیکرنان تەفان ڙى، خويابون و نەخويابونا کارا (کريار) د پەرگالا هەڤۆكى ده
يە، ئانکو کارا دياره، يان نەدياره. وەك:

١. زىنەت گول چىنин (کارا دياره)
  ٢. گول هاتن چىنин (کارا نەدياره)
- د هەڤۆكا يەكم ده (زىنەت) کاريي کاري (چىنە). ئەڭ هەڤۆك د راوهیا کارا ديار
د ٥ يە.

- د هەڤۆكا دووەم ده (گول) هاتنە چىنە، لى نەدياره كى ئەو چىنە. ئەڭ هەڤۆك
ڙى، د راوهیا کارا نه‌دیار ده يە. بۆ ڦى تىگەھى، مە ڙى نافى (کارین دیار و نه‌دیار) ل
مژاري كرييە.

ب ڦئيڻينه کار دبن دو بهش:

۱. کاريڻن ديار (کارا خويما).

۲. کاريڻن نهديار (کارا نه خويما).

۱- کاريڻن ديار:

ئهٽ دزانن کو کار، ڙ هيلا هيزى ڦه، دو بهشن:

- کاريڻن دهرهنگيڻ (تيءُهـ)

- کاريڻن نه دهرهنگيڻ (تيءُهـپهـ)

رواديا کاريڻن ديار ونهديار ب کاريڻن دهرهنگيڻ (تهـنـ) ڦه گريـدـايـيـ يـهـ. هـهـرـ وـهـكـيـ

ئهٽ دزانن، هـهـفـوـڪـاـ کـاريـڻـ دـهـرـهـنـگـيـڻـ بـ سـيـ هـيـمـانـيـنـ سـهـرـهـکـهـ ئـاـفـاـ دـبـهـ (کـارـ، بـهـرـکـارـ ئـاـسـتـهـدـهـرـ وـ کـارـ). وـهـكـيـ

- زـينـ گـولـانـ دـچـنـهـ

بنـافـكـرـنـاـ رـيـزـمانـيـ (ئـهـرـکـوـوـچـيـ)⁽²⁶⁾ بوـ هـيـمـانـيـنـ فـيـ هـهـفـوـڪـيـ ئـهـفـهـ:

زـينـ: کـارـاـ يـهـ (کـهـسـنـ کـوـ گـولـانـ دـچـنـهـ)

گـولـانـ: بـهـرـکـارـ ئـاـسـتـهـدارـهـ

دـچـنـهـ: کـارـيـ (چـنـيـنـ) دـهـدـماـ نـوـهاـ دـهـ يـهـ.

ئـهـڻـ هـهـفـوـڪـاـ کـوـ ڙـ کـارـ، بـهـرـکـارـ وـ کـارـ دـهـرـهـنـگـيـڻـ پـيـڪـ هـاتـيـهـ، هـهـفـوـڪـهـ دـيـارـهـ،
ئـاـنـكـوـ کـاريـڻـ کـاريـڻـ وـئـيـ، يـئـ دـهـرـهـنـگـيـڻـ (دـچـنـهـ) دـيـارـ وـ ئـاشـكـهـرـهـ يـهـ: (زـينـ.... دـچـنـهـ). لـ
فيـ گـورـيـ، کـاريـڻـ دـيـارـ ئـهـ وـ کـارـنـ، يـيـنـ کـوـ کـاريـڻـيـنـ وـانـ دـ هـهـفـوـڪـانـ دـ دـيـارـ وـ خـويـماـ نـهـ.

وـهـكـيـ

- مـامـوـسـتـهـ وـانـهـيـانـ شـرـوـفـهـ دـكـهـ

- شـاـگـرـتـانـ وـانـهـ خـوـهـنـدنـ

- ئـهـگـهـرـ جـوـتـيـارـ دـارـانـ بـچـيـنـ، گـهـرـهـكـ ئـهـمـ ڙـيـ وـانـ بـپـارـيـزنـ.

⁽²⁶⁾ ئـهـرـکـوـوـچـيـ (ئـهـرـکـ +ـ جـيـ): ئـهـرـکـيـ بـيـزـهـيـ وـ جـهـيـ وـئـيـ دـ پـدرـگـالـاـ هـدـفـرـكـيـ دـهـ (پـارـسـنـگـ -ـ اـعـرابـ). مـهـ ئـهـڻـ

نـافـلـيـكـرـنـ ڙـ نـاـفـيـ پـرـتـوـكـاـ نـوـرـيـ عـدـلـيـ ئـهـمـيـنـ وـهـرـگـرـتـيـهـ: (ئـهـرـکـ وـ شـوـيـنـ) نـوـرـيـ عـدـلـيـ ئـهـمـيـنـ -ـ بـدـغـداـ (1986).

د ڦان میناکان ده کاریٽن (شروعه دکه، خودندن، بچینن و بپاریزن) کارنى دهرهنگیڻن، کاراییٽن (کرباریٽن) وان (ماموٽه، شاگرتان، حوتیار و ئەم) د ههڻوکان ده بهرچاڻ و دیارن. ب ڦي پیچانى ئەم کارن ببیڻن، هەموو کاریٽن دهرهنگیڻ، یېن کو ههڻوکیٽن سه رگهایي ب کارا و به رکاریٽن خوه ئاڻا دکن، ئەو کارنى دیارن، ئانکو کاراییٽن وان دیارن.

۲- کاریٽن نه دیار:

د داناسینا راوھيا کاریٽن دیار ده مه گوت، کاریٽن دیار ئەو کارن، یېن کو کاراییٽن وان دیارن. وەك:

- تەمۇ دار شکاندیيە.

لې کو بوبويھرېن کاران بېن کرن، بېي کو ئەم زانبن کي ئەو کار کرنە، وەك: (دار هاتیه شکاندن)، هنگى ئەف ههڻوک دکھفه راوھيا کاریٽن (نه دیار). چکو، د ڦي ههڻوکى ده، دار هاتیه شکاندن، لې کارا (ئى کو دار شکاندیيە) نه دیاره. بۇ ڦي ئەگەر ئەم ناشي راوھيا نه دیار، ئانکو کارا نه دیار لې دکن.

ل ڦي گۆرى، هەموو ههڻوکیٽن کو ڙ کاریٽن دهرهنگیڻ، ب ئالیكاريا کارئ (هاتن) پېيک هاتنە و کارا د وان ده نه به رچاڻ و ناس بن، ئەو ههڻوک د راوھيا کاریٽن نه دیار ده نه، ئانکو کاراییٽن وان نه دیارن.

وەك:

- رۆژنامە هاتیه بە لافکرن.

- زمان هاتیه ڇېيرکرن.

- پرتووک هاتنە فروشتن.

- داریٽن مه دھىن (تىن) شکاندن.

- داریٽن وە ڙى دى بېن شکاندن.

- ... هەن.

چاوا ههڻوکا دیار دبه نه دیار؟!

ئەم دزانن کو ههڻوکا دیار ژ سى ھیمانین بنگەھین ساز دبه، (کارا، بەرکارى سارتەدەر و کارى دەرھنگىف).

وەك: تەمۇ جام شکاند

راوديا ڦي ههڻوکا دیار: (تەمۇ جام شکاند)، ب ڦان پېنگاھىن ژېرىن دبه نه دیار:

۱. کارا ژ دەسپىكا ههڻوکى تى ئاڤىتى:

- (.....) جام شکاند.

۲. بەرکارى راستەدەر دکەفە جەھى كارا، ئانکو دبه جىگرى كارايى ئاڤىتى:

- (جام) ..... شکاند.

۳. کارى ئالىكار (ھاتن) ل گۇرا دەم و راوديا ههڻوکا دیار، ل پەى جىگرى كارا تى خەبتاندىن.

۴. ڙىدەرا کارى ههڻوکا دیار (شکاندىن)، ل پەى کارى ئالىكار (ھات) تى خەبتاندىن:
- جام ھات شکاندىن.

ب ڦي شىۋازى ئەڭ ههڻوک (تەمۇ جام شکاند)، ژ راوديا کارى دیار كەتىيە راوديا کارى نه دیار (جام ھات شکاندىن). ھيٽانىن ههڻوکا نه دیار ژى، ب ڦي شىۋەھىي بناڭ دېن:
جام: جىگرى كارا يە.

ھات: کارى ئالىكار (ھاتن) د دەما بۆرى دە يە.

شکاندىن: ڙىدەرا کارى (شکاندە).

ب ڦي پېغانى راوديا کارىن نه دیار ژ هەمۇو کارىن دەرھنگىف ساز دبه.

نمۇونە:

راوديا نه دیار

سرووودەك ھات خوەندن

سرووود دھىيەن (تىيەن) خوەندن

دار ھاتنە شکاندىن

دار ئى بىيىن شکاندىن

راوديا دیار

- شاگرتەكى سرووودەك خوەند

- شاگرت سرووودان دخويىن

- زارۇكان دار شکاندىن

- زارۇكى داران بشكىين

مریشکین هاتن فرۆتن	- فاتی مریشکین خوه فرۆتن
مریشکەك هات سه‌رژیکرن	- رهشو مریشکەك سه‌رژیکر
ئەگەر دا هاتن چاندن	- ئەگەر وە دار چاندن
ئەوی ژى بىن پاراستن	- ئەمې ژى وان بپارىزىن
خوھىزى دار هاتىن چاندن	- خوھىزى وان دار چاندىن
گەرەك ھوون ژى داران بچىنن	- گەرەك ھوون ژى داران بچىنن
	- ... هتد.

بەريا نوها ژى مە د بەر چاڤان رە دەرباس كريي، كو كاريىن دەرەنگىيەت تەمنى دكارن راوهىيىن نەديار ساز بىن، ئانکو كاريىن نەدەرەنگىيەت بەردەواام د راوهىيا ديار د نە و د راوهىيىن ھەۋۆكىيەن نەديار د نايىين خەبتاندىن. لى كو كاريىن نەدەرەنگىيەت ب ئالىكارىيا پاشگرا (اندىن) بىن دەرەنگىيەت.

ودك:

- بهزىن: بهز + اندىن = بهزاندىن
- كەننەن: كەن + اندىن = كەناندىن
- رەقىن: رەق + اندىن = رەقاندىن
- گەرىن: گەر + اندىن = گەراندىن
- فرىن: فر + اندىن = فراندىن
- ... هتد.

هنگى ئەڭ كاريىن كو ب (اندىن) بۇونە دەرەنگىيەت، ئەو ژى دكارن راوهىيىن ھەۋۆكىيەن نەديار ساز بىن:

<u>راوهىيا نەديار</u>	<u>راوهىيا ديار</u>
زارۇك هاتن بهزاندىن	- شىرۇ زارۇك بهزاندىن
ھەشال تىن كەناندىن	- رەشۇ ھەشالان دكەننەن
مریشکەك هات رەقاندىن	- ھەلۇ مریشکەك رەقاند
كەۋۇك تىن فراندىن	- حەممۇ كەۋۇكان دفرىنە
	- ... هتد.

جیناڭ ئى وەكى ناڤان دكارن جەھى خود د راودىا ھەۋۆكىن ديار و نەديار ده بىبىن و
د ھەموو دەم و راوهىيەن كاران ده جەھى ناڤان بىگرن.
وەك:

<u>راوهىيا نەديار</u>	<u>راوهىيا ديار</u>
ئەو هات پەرورىدە كرن	- من ئەو پەرورىدە كر
ئەو دەھىن (تىن) خەلاتكىن	- ئەو وان خەلات دكە
ئەز ھاتمه ئىشاندىن	- وان ئەز ئىشاندىمە
كى دەھى (تى) خاپاندى؟!	- كى كى دخاپىنە؟!
كى ژ وان تى ناسىن؟	- تو كى ژ وان دناسى؟
كى و كى دى بىن ھەلبىزارتىن؟	- ھوون دى كى و كى ھەلبىزيرن؟
	- ... هتد.

دەما مرۇڭ ھەۋۆكا ديار بکە نەديار دېنى كارى ئالىكار (ھاتن) د ھەۋۆكا نەديار دە، ل
گۇرا دەم و راوهىيا كارى ھەۋۆكا ديار پېيك بى. ئانكۇ، كارى ديار د ج دەم و راوهىيە دە بە
گەرەك كارى ئالىكار (ھاتن) ئى د وئى دەم و راوهىيە دە بە. وەك:

<u>ھەۋۆكا نەديار</u>	<u>ھەۋۆكا ديار</u>
	بۇرى:
پرتوووك <u>ھات</u> خوهندىن	- زىنى پرتوووك <u>خوهند</u>
پرتوووك <u>ھاتىھ</u> خوهندىن	- زىنى پرتوووك <u>خوهندىيە</u>
پرتوووك <u>دهات</u> خوهندىن	- زىنى پرتوووك <u>دخوهند</u>
پرتوووك <u>ھاتبۇو</u> خوهندىبۇو	- زىنى پرتوووك <u>خوهندبۇو</u>
	نوها:
پرتوووك <u>دەھى</u> / <u>تى خوهندىن</u>	- زىن پرتوووك <u>دخويىنە</u>
	پاشەرقۇز:
پرتوووك دى بېن (بىن) خوهندىن	- زىن دى پرتوووك <u>بخويىنە</u>

داخوازى:

- گەرەك زىننى پرتۇووك خۇمندە (دىيار)
- گەرەك پرتۇووك هاتبە خۇمندە (نەدىيار)
- خۇزى زىننى پرتۇووك خۇمندە (دىيار)
- خۇزى پرتۇووك هاتبا خۇمندە (نەدىيار)
- بلا زىن پرتۇووك بخوينە (دىيار)
- بلا پرتۇووك بەھى / بى خۇمندە (نەدىيار)
- ئەگەر زىن پرتۇووك بخوينە (دىيار)
- ئەگەر پرتۇووك بەھى / بى خۇمندە (نەدىيار)
- گەرەك ھوون ژى وي بخوينە (دىيار)
- گەرەك ئەم ژى بەھى / بى خۇمندە (نەدىيار)
- ... هتد.

ژ ھىئلا ئاهەنگ و كاتەگۈرييما ھەۋۇكا نەدىيار ۋە ژى، ب ئەگەرا كو كارى ئالىكار (هاتن) كارەكى نەدرەنگىقە نىشاندەكىن ژمارا جىڭرى ئارا د ھەموو دەم و راوەيان دە ل كارى (هاتن) دىيار دېن.

ودك:

(يەك سېف)	- سېف ھاتىھە ژىكىن
(گەلەك سېف)	- سېف ھاتتە ژىكىن
(يەك سېف)	- سېف تى ژىكىن
(گەلەك سېف)	- سېف تىن ژىكىن
(يەك سېف)	- سېف ئى بى ژىكىن
(گەلەك سېف)	- سېف ئى بىن ژىكىن
(يەك سېف)	- بلا سېف بەھاتا ژىكىن
(گەلەك سېف)	- بلا سېف بەھاتانا ژىكىن
	- ... هتد.

سەيدا سادق بەهادىن ئامىدى د پرتووکا خوه يا رېزمانى ده (رېزمانا كوردى) –
بەغدا (١٩٨٧) – روو (٣١)، دېيىژ، كارى ئالىكار (دان) ژى، وەكى كارى (هاتن) راوديا
كارىن نەديار ساز دكە.

سەيدايى ئامىدى ۋان مىناكان بۇ چەسپاندنا في دىتنا خوه بەرچاڭ دكە:

نەديار	دیار
من دەرس (دايە) نفيسييە	- من دەرس نفيسييە
من دەرس (دابۇو) نفيسييە	- من دەرس نفيسييەبوو
تە زەھىيا خوه (دابۇو) كىللان	- تە زەھىيا خوه كىللاپۇو
	- ... هىتى.

ب دىتنا من، كارى (دان) نە وەكى (هاتن)ە و نكارە وەكى (هاتن) ژى كارىن نەديار ساز بکە. ھەۋۆكىن كو ئامىدى ئەو كرنە مىناك ژى، ھەمموو د راوديا ديار د نە.

ئانکو، كارى (دان) ھەۋۆكىن نەديار ساز نەكرنە. ژ بەر كو:

- مەرجى بنگەھىن بۇ سازكىتا ھەۋۆكا نەديار ئەمە، كو كارا (كىريار) بى ئاقىيتىن و
بەركارى راستەدار جەھى وى بىگە. وەك:
- زىنى كارەك كر = كارەك هات كرن
لى د ھەۋۆكىن ئامىدى ده نە كارا ھاتىيە ئاقىيتىن و نە بەركارى راستەدر جەھى
وى گرتىيە:

- من دەرس (دايە) نفيسييە

د فى ھەۋۆكى دە:

من: كارا يە (من ..... دايە)

دەرس: بەركارى راستەدرە (من دەرس دايە)

نفيسييە: بەركارى نەراستەدرە (من دەرس (دايە) بۇ نفيسييەن)

ئەو مىناكىن مايى ژى ل فى مىناكى تىن پېغان و ئەو ژى د راوديا ھەۋۆكىن ديار ده نە. لى كو ئەم بخوازن وان ھەۋۆكىن مامۇستە ئامىدى بىن نەديار ئەمى كارى (هاتن) بكار بىين:

راوهيا نهديار

ددرس (بۇ نقىسىن) هاتىھ دان
ددرس (بۇ نقىسىن) هاتبۇو دان
زەقى (بۇ كىلانى) هاتبۇو دان.

راوهيا ديار

- من ددرس دايھ نقىسىن
- من ددرس دابۇو نقىسىن
- تە زەقىا خوھ دابۇو كىلان
تمنى (ھاتن) قى راوهي پېڭ تىنە.

ژیده‌رین کاران

ژیده‌رین بیزه‌یه‌که واته‌داره، تیگه‌ها بزاوه‌کی یان بوویه‌رهکی ب خوه ڤه دگره، بیی کو پیژنا دده‌کی دهستانیشان بکه، ئانکو ژیده‌رئه و بیزه‌یه، یا کو بوویه‌رهکه بی ده نما دکه، ودک: (هاتن، چوون، دان، خوارن...).

د پرتووکیّن ریزمانا کوردى ده چهند نافلیکرنیّن دیت ڙی، ل شونا نافی (ژیده‌ر) بکار هاتنه، ودک (راده‌ر، ماکدھر، چافکانیک، چافک، مەسدر). لی ئەف نافلیکرن ته ڙی، هەۋاتمه‌نه. هەموو جوٽ و جەلەبیّن کاران ژ ژیده‌ران تىئنە دەر. کارین دەرھنگیّف (تىپه‌ر) ژ ژیده‌رین خوه يېن دەرھنگیّف دەردچن. ودک: (خستن، کرن، دان، لیدان، خوارن، خوەندن، رەقاندن، ھیشتن، بھیستن، کوشتن، سەرژیکرن، وەستاندن، ئاقدان، بەرداشان). کارین نەدەرھنگیّف ڙی، ژ ژیده‌رین خوه يېن نەدەرھنگیّف تىئنە دەر، ودک: (هاتن، کەتن، وەستان، رازان، رەقین، لقین، بۇون، رابوون، چوون، دەرچوون، گريان، کەنین، گەشتن، نالين، بىزىن....).

بنەسازيا ژیده‌ران

بنەسازيا هەر ژیده‌رەکی د زمانى کوردى ده، ل گۇرا فۇرما وى، دبه دو بەش:

۱. بنیاتا (قورمى) کارى دەما بۆرى (قەد).

ودک:

- بۇون: بۇو..... (بنیاتا بۆرى)

- کەتن: کەت..... (بنیاتا بۆرى)

- زانىن: زانى..... (بنیاتا بۆرى)

- بەرداشان: بەردا... (بنیاتا بۆرى)

۲. نىشاندەكى ژیده‌رى، کو ل پەى بنیاتا دەما بۆرى، ودک پاشپرتىك، دىيار دبه:

(نیشاندەکا ژىددەرى)	- بۇون: ..... <u>ن</u>
(نیشاندەکا ژىددەرى)	- كەتن: ..... <u>ن</u>
(نیشاندەکا ژىددەرى)	- زانىن: ..... <u>ن</u>
(نیشاندەکا ژىددەرى)	- بهردان: ..... <u>ن</u>

سەيدا رەشىدى كورد، د رېزمانا خوه ده، ناۋىن (پېشىنگ) و (پاشىنگ) ل وان ھەر دو
بىرىن ژىددەرى دكە. ل في گۆرئ ھەر ژىددەركە كاران دىبە دو پار، (بنىاتا دەمما بۆرى +
نیشاندەکا ژىددەرى).

نمۇونە:

<u>نیشاندەکا ژىددەرى</u>	<u>بنىاتا كارى بۆرى</u>	<u>ژىددەر</u>
ن	داكەت	- داكەتن
ن	پاراست	- پاراستن
ن	دا	- دان
ن	سەردا	- سەردا
ن	چۈو	- چۈون
ن	درۇو	- درۇون
ن	درۇوت	(درۇوتن)
ن	كەنى	- كەنин
ن	كەنیا	(كەنیان)
ن	بارى	- بارىن
		- ... هەندى

ژ رەخى بىزەسازىيا فۇرمى ۋە ژى، ژىددەر دىن سى بەشىن سەرەكە. وەك:

- ژىددەرىن خودروو (سادە)
- ژىددەرىن دارشتى (خوردمىزاد)
- ژىددەرىن ليكدايى (ھەۋېند)

- ژيـدـهـرـيـنـ خـوـهـرـوـوـ:

ژيـدـهـرـيـنـ خـوـهـرـوـوـ ئـهـ وـ ژـيـدـهـرـنـ، يـيـنـ كـوـ هـهـرـ يـهـكـ ژـ وـانـ، ژـ بـيـزـهـيـهـكـ روـوـوتـ (بـيـ زـيـدـهـبـوـونـ) پـيـكـ هـاتـيـهـ. وـدـكـ: (بوـونـ، چـوـونـ، رـسـتـنـ، پـارـاسـتـنـ، كـمـتـنـ، خـسـتـنـ، دـانـ، بـارـيـنـ، رـهـفـيـنـ، سـوـتـنـ، پـاتـنـ، كـوشـتـنـ...).

بـهـرـجـاـفـهـ، كـوـ ئـهـ ژـيـدـهـرـيـنـ كـارـانـ سـادـهـنـ، نـهـ پـيـشـگـرـ بـ سـهـرـ وـانـغـهـ هـاتـنـهـ بـهـرـدانـ وـ نـهـ پـاشـگـرـ ژـيـ گـهـشتـنـهـ وـانـ.

بـ ژـيـدـهـرـيـنـ دـارـشـتـىـ:

ژـيـدـهـرـيـنـ دـارـشـتـىـ ژـيـ ئـهـ وـ ژـيـدـهـرـنـ، يـيـنـ كـوـ ژـ پـيـشـگـرـ وـ ژـيـدـهـرـهـكـ خـوـهـرـوـوـ، يـانـژـيـ ژـ ژـيـدـهـرـهـكـ خـوـهـرـوـوـ وـ پـاشـگـرـهـكـيـ پـيـكـ تـيـنـ:

پـيـشـگـرـ: دـهـماـ كـوـ پـيـشـگـرـهـكـ دـكـهـفـهـ سـهـرـ ژـيـدـهـرـهـكـ خـوـهـرـوـوـ، ژـيـدـهـرـهـكـ دـارـشـتـىـ، بـ وـاتـهـيـهـكـ نـوـوـ پـيـكـ تـىـ. وـدـكـ: - رـاـ +ـ خـسـتـنـ = رـاخـسـتـنـ - رـاـ +ـ گـرـتـنـ = رـاـگـرـتـنـ - دـاـ +ـ خـسـتـنـ = دـاـخـسـتـنـ - دـاـ +ـ گـرـتـنـ = دـاـگـرـتـنـ - دـاـ +ـ دـانـ = دـادـانـ - ۋـهـ +ـ كـهـتـنـ = ۋـهـكـهـتـنـ - ۋـهـ +ـ گـرـتـنـ = ۋـهـگـرـتـنـ - ۋـهـ +ـ دـانـ = ۋـهـدانـ - ۋـهـ +ـ لـيـسـتـنـ = ۋـهـلـيـسـتـنـ - وـدـرـ +ـ گـرـتـنـ = وـدـرـگـرـتـنـ - وـدـرـ +ـ بـوـونـ = وـدـرـبـوـونـ

- وهر + کرن = وهرکرن

- وهر + دان = وهردان

- رهو + کرن = رهوكرن

- رهو + دان = رهودان

- رهو + نشن = نشن

- هل + کرن = هلکرن

- هل + بیون = هلبیون

- هل + فرین = هلفرین

- هل + دان = هلдан

پاشگر: يهك پاشگر تهنى ههيه بؤ سازکرنا ژيدهريين دارشتى، ئەو ژى پاشگرا
(اندن)د. ئەف پاشگر دگھىزە ژيدهريين خوهروو و ژيدهريين دارشتى ساز دكە. ژ بلى ۋى
ژى ئەف پاشگر ب دو شىوهيان باندۇرى ل كارىن خوهروو دكە:

١- واتھىيەكە نوو دده وان

٢- ژ هيلا هيئى ۋە ژى، ژيدهريين كارىن نەدرەنگىيە (تىينەپەر) دكە دەرەنگىيە.

وەك:

- رەقىن + اندن = رەقاندىن (رەق... + اندن)

- رۈزىان + اندن = رۈزاندىن

- بىرۈزىن + اندن = بىرۈزاندىن

- كەننەن + اندن = كەننەندىن

- هەۋزىن + اندىن = هەۋزاندىن

- قەلشىن + اندىن = قەلشاندىن

وسان ژى (چۈراندىن، چىماندىن، چغاندىن، ئالاندىن، كشاندىن، خوراندىن، شەوتاندىن،
وەستاندىن، گەراندىن، وەشاندىن، داودەقاندىن، چىكاندىن، كەلاندىن، بەزاندىن، رەقاندىن،
و...هەتىد).

ج- ژيدهرين لىكدايى:

ژيدهرين لىكدايى (ھەۋەدوانى) ئەو ژيدهرن، يىين كو ھەر يەك ژ وان ژ دو بىزهېيىن واتدار، ئان پىرلىرىنىڭ تىئىن. وەك: (ئاڤدان، بەرافىتىن، سەربېرىن، كۆچكىن، حەزكىن، سەرژىكىن، دلگەتن، مەزنبۇون، كورتكىن، پىشىكتەن و ھەندىدەن). بىزهېيىن كو ب ژيدهرين خودروو رە ژيدهرين لىكدايى ساز دىكىن ئەقىن: (ناف، جىناف، ھەفاناف و ھەفالكار):

نمۇونە:

۱- ناف:

- ناف + دان = ئاڤدان

- بەر + ئاڤيتىن = بەرافىتىن

- دل + كەتن = دلگەتن

- حەز + كىن = حەزكىن

- سەر + بېرىن = سەربېرىن

- روو + دان = روودان

- ... ھەندىدەن.

۲- جىناف:

ئەم دزانىن كو ئەف جىنافىن پەفحىستى (پى، تى، زى، لى) ژ پەفحىستىن پېرىبەست و جىنافىن كەسىن، ئان ژى يىين نىشاندان پىك ھاتنە. وەك:

- ب + (وى، وي، فى، فى) = بى / پى

- د + (وى، وي، فى، فى) = دى / تى

- ژ + (وى، وي، فى، فى) = ژى

- ل + (وى، وي، فى، فى) = لى

هنهکان ژ شارهزاپین زمانی مه⁽²⁷⁾ ئهو جیناھین پەفخستى كرنە پېشگر (پېشپرتاک) و ژىدەرنە دارشتى ب وان ساز كرنە. بىگومان، ئهو جیناھن، نه پېشگرن. ئەۋ جیناھ ب سەر ژىدەرىن خۇرروو ۋە تىن بەردان و ژىدەرنە لىكدايى (ھەفگىتى)، ب واتەيەكە نۇو ساز دىكەن.

ودك:

پى: - پى + خستن = پېخستن

- پى + دان = پېدان

- پى + گرتن = پېگرتن

- پى + كرن = پېكىرن

- تى: - تى + دان = تېدان

- تى + خستن = تېخستن

- تى + گەشتىن = تېگەشتىن

- تى + پەرين = تېپەرين (دەرباسبوون)

ڙى: - ڙى + كرن = ڙېكىرن

- ڙى + بوون = ڙېبوون

- ڙى + هاتن = ڙېھاتن

- ڙى + خستن = ڙېخستن

لى: - لى + دان = لېدان

- لى + بۆرين = لېبۆرين

- لى + كرن = لېكىرن

- لى + هاتن = لېھاتن

---

(27) - سادق بەهادىق ئامېدى - رېزمانا كوردى. بەغدا. روو (٤١٣-٤١٤).

- د. كوردىستان موکريانى (رېزمانا كوردى - قواعد اللغة الكردية). بەغدا (١٩٨٩). روو (١٢٥).

ژ بلى ۋان جىنافىن پەقىختى (پى، تى، ڦى، لى)، ئەڭ شىوهىيىن كورتىرن و
پەقىختىنا جىنافان (پىك / پەڭ، تىك / تەڭ، ڦىك / ڙەڭ، لىك / لەڭ) ڦى، ل ھن
ھەرىمان بكارتىن و ڇىدەرىن لىكدايى (ھەفگەرتى) پىك تىين.

وەك:

- پىك + هاتن = پېكھاتن

- پىك + ئانىن / ئىنان = پېكانيں / پېكئىنان

- پەڭ + خستن = پەقىختىن

- پەڭ + چوون = پەقچوون

- تىك + چوون = تېكچوون

- تىك + دان = تېكدان

- تەڭ + كەتن = تەڭكەتن

- تەڭ + دان = تەڭدان

- ڇىك + خستن = ڇىكخستن

- ڇىك + بىن = ڇىكېرن

- ڙەڭ + كىرن = ڙەڭكىرن

- ڙەڭ + گىرن = ڙەڭگىرن

- لىك + دان = لېكدان

- لىك + خستن = لېكخستن

- لەڭ + هاتن = لەڭھاتن

- لەڭ + كىرن = لەڭكىرن

جارنان ڇىدەرىن لىكدايى ژ ناڤدىر، جىناف و ڇىدەرەكە خودروو ڇى پىك تىين، ئانکو
(ناڤدىر + جىناف + ڇىدەرەكە خودروو = ڇىدەرەكە لىكدايى).

وەك: سەر + ڇى + كىرن = سەرڇىكىرن

جارنان ڇى جىنافەكى پەقىختى و ڇىدەرەكە دارشتى ب ھەۋە ڇىدەرەكە لىكدايى
ساز دىكىن.

وڭك:

- پى + ۋەكىن = پېڭەكىن

- پى + ۋەدان = پېڭەدان

- تى + وەردىن = تېۋەردىن

- تى + راكىن = تېراكىن

. هەندىم ... -

٤- ھەۋالناڭ:

ھەۋالناڭ ڙى دكارن بىكەن سەر ڙىدەرىن خودروو و ڙىدەرنە لېڭايى ساز بىكىن.

وڭك:

- مەزن + بۇون = مەزنىبۇون

- راست + كىن = راستكىن

- كورت + كىن = كورتكىن

- درېڭىز + بۇون = درېڭىزبۇون

. هەندىم ... -

٤- ھەۋالكار:

ھەۋالكار (ھۆكەر) ب ڙىدەرىن خودروو رە ڙىدەرىن لېڭايى پېك تىيىن.

وڭك:

- پېش + كەتن = پېشکەتن

- دەر + چۈن = دەرچۈن

- پاش + خىستن = پاشخىستن

- نېزىك + بۇون = نېزىكبۇون

. هەندىم ... -

ڙ هیلا نیشاندہ کیئن ڙیدھری فه ڙی، ڙیدھر (ل گۇرا تىپېن داویا بنیاتا کاری بۆری)

دین دو بهش:

- ڙیدھرین کو ب (in) کوتا دین

- ڙیدھرین کو ب (n) کوتا دین

۱. ڙیدھرین کو ب (in) کوتا دین ئەو ڙیدھرن، یېن کو داویا بنیاتا وان یا دەما بۆری
ب تىپەکە دەنگدار (بىيەنگ) کوتا بۇويه.

وەك:

- هاتن = هات + ن

- چاندن = چاند + ن

- بىرن = بىر + ن

وسان ڙی، (گۇتن، براشتىن، كوشتن، كشاندن، خوهندن، رەقاندن، كرن، ۋەخوارن...).

۲. ڙیدھرین کو ب (n) کوتا دین ئەو ڙیدھرن، ٺىن کو بنیاتا کاری دەما بۆری، یا وان ب
تىپەکە دەنگدىر کوتا بۇويه.

وەك:

- دان = دا + ن

- ۋەدان = ۋەدا + ن

- ڤيان = ڤيا + ن

- كۈلان = كۈلا + ن

- چۈون = چۈو + ن

- بۈون = بۈو + ن

- رابۈون = رابۈو + ن

- بەزىن = بەزى + ن

- رەقىن = رەقى + ن

- دانىن = دانى + ن

. هەتىد ... -

ب باودريا من همميو جور و جهله بين ڙيدهران ب نيشاندeka ڙيدهري (in) كوتا
دين. لى ڙ بهر کو داويا بنياتا دهما بوري، يا هن ڙيدهران ب تيپهکه دهنگدير كوتا دبه،
تيبا (i) ڙ (in) تئافيتن و (n) ب تهني دمينه.

وڌك:

- دا + ن = دا.....ن = دان

- فيا + ن = فيا.....ن = فيان

- بادا + ن = بادا.....ن = بادان

- گهريا + ن = گهريا..ن = گهريان

- ليدا + ن = ليدا.....ن = ليدان

- روودا + ن = روودا...ن = روودان

- چوو + ن = چوو....ن = چوون

- دهرچوو + ن = دهرچوو...ن = دهرچوون

- پهڻچوو + ن = پهڻچوو...ن = پهڻچوون

- ههبوو + ن = ههبوو....ن = ههبوون

- رابوو + ن = رابوو....ن = رابوون

- زاني + ن = زاني....ن = زانيين

- کاري + ن = کاري....ن = کاريين

- چني + ن = چني....ن = چنيين

- کالي + ن = کالي....ن = کاليين

- داني + ن = داني....ن = دانيين

ئهم دزانن، دهما کو، دو تيپين دهنگدير دگهيڙن ههڻ، يهک ڙ ڦان ههـ دو شيوازان

بكار تئـ:

1- تيبا نافبرـا دهنگان (y = ئـ) وان ههـ دو دهنگـيران ڙ ههـ دـبـرهـ.

وڌك:

- نامه: نامه - ئـ تـه - ئـ تـه = نامـهـ يـاـ تـه

- پـهـرـدـهـ: پـهـرـدـهـ - ئـ مـنـ = پـهـرـدـاـ مـنـ

لی بلا د بیرا مه ده به، کو ئەڭشىواز نه دەستتۈرەكە گشتى يە د ھەر مىناكى ده بكار تى.

ھەر دەنگدىرەك، تايىبەتمەندىيەكە وى يَا دەنگانە ھەمەن ل گۇرا وى تايىبەتمەندىيە تى خەبتاندەن.

نۇونە: (تا، مۇو، پى)

۱- تا - ئا گەرم = تا - ئى - ا گەرم = تايىا گەرم

- تا - ئا گەرم = تا..... گەرم = تا گەرم

۲- مۇو - ئى بىزنى = مۇو - ئى = مۇويى بىزنى

? ..... -

۳- پى - ئى من = پى - ئى - ئى = پېيى من

? ..... -

ديارە كو، كو د مىناكا /ئى ده ھەر دو شىواز (ناۋىپر و ئاۋىتىنا دەنگدىرەكى) بكار هاتنە. لى د مىناكىن /، ۲، ۳/ يى دە، شىوازى (ناۋىپرى) تەنلى بكار ھاتىھە نەدورستە كو يەك ژ ھەر دو دەنگدىرەن بى ئاۋىتنە.

ل ھەندەك ھەرىمەن كوردىستانى ئەڭ ھەردۇو ژىيەرلىن كاران، (دان، بۇون) ب شىّوهىيى رەسەن بى ئاۋىتنە (i) ژ (in) ئى بكار تىن، و ناۋىپرا (ى) ھەر دو دەنگدىرەن ژ ھەڭ دېرىھە. وەك:

دان : دايىن (دايىن)

- بۇون: بۇوين (بۇوبىن)

ئەڭ ژى مە پشتاست دكە، كو (in) نىشاندەكى ژىيەرلى، يَا راستەقىنە يە و ژىيەرلىن كو ب (n) يى تەنلى دەستتىشان بۇونە، تىپا (i) ب ئەگەر سەتكەپىنەن ژ (in) ژىيەرلى كەتىھە.

مەلايى حجزىرى دېيىزە:

مەلا، مە ل⁽²⁸⁾ ، گەردىن دەلەر

me li :(me l)⁽²⁸⁾

ژ نوو سه د بوسه ماین دهین

مه جالی دی بخوازن ژئ

دبي، دهين ته (فوق العين)⁽²⁹⁾

بهرچافه کو جزيرى كارى (ماين) ل گورا راوهيا ژيدهرا وي (ماين)، ل شوونا (مان)
بكار ئانىه.

شاره زايىن زمانى كوردى، يىن كو ب ئەلەفەبایا عەرەبى دەقىيسىن (ل باشۇور و
رۇزھلات) ژيدهرىن كوردى، ل گورا تىپا داويا بىنياتا كارى دەمما بۇرى بناڭ دكىن. ئانکو،
ھەر ژيدهرهك ب ناھى تىپا داويا بىنياتا كارى خۇھ يى بۇرى بناڭ دبه.

ودك: هاتن = ھات + ن. {ئەڭ ژيدهر (تا - ئ) يە}

ب فى پىغانى ژيدهرىن كارىن زمانى كوردى (ل گورا ئەلەفابېيا عەرەبى) بۇونە

جۆر: / ٥ /

١- ژيدهرىن (ئەلەفى، الفى):

- دان = دا + ن

- گوران = گورا + ن

- كولان = كۆى + ن

٢- ژيدهرىن (تا - ئ، تائى):

- هاتن = ھات + ن

- گرتن = گرت + ن

- كوشتن = كوشت + ن

٣- ژيدهرىن (دالى، دالى):

- خوەندن = خوەند + ن

- شاندن = شاند + ن

- چاندن = چاند + ن⁽³⁰⁾

. (29) ديوانا جزيري (شۇقە كرنا زېنگى). حىلدەب (١٩٨٧). بىرگى دووھم. روو(٤٤٢).

٤- ژیدھرین (واوی، واوی):

- چوون = چوو + ن

- بوون = بوو + ن

- دهربوون = دهربوو + ن

٥- ژیدھرین (یا - ی، یائی):

- چنین = چنی + ن

- بارین = باری + ن

- راپهرين = راپهري + ن

- داناسین = داناسی + ن

- پیکانین = پیکانی + ن

وان شارەزایان ئەڤ نافلیکرنىن ژورىن، ل گۇرا تايىبەتمەندىيا ئەلفەبايا عەرەبى ل ژيدهرىن كوردى كرنە.

د ۋى ئەلبابىي دە تىپىن دەنگىر (e, i, u) نىين. ل شۇونا وان ئەڤ نىشاندەكىن دەنگانە (ڙېرە، كسرە)، و (سەرە، فتحە) و (بۇرە، ضمة) بكار تىين. ئەڤ نىشاندەك ڙى ناكەفن رىزا تىپان و نايىن نفييسىن، تەنى ھىمايىن⁽³¹⁾ بزاڤىن دەنگانى نە.

مېناك:

ب لاتينى	ب عەرەبى
Hatin	هاتن -
Xwendin	خوهندن -
Çûn	چوون -
Berdan	بەردان -
Kuştin	کوشتن -

⁽³⁰⁾ ژيدهرىن گو د كورمانجى دە ب تىپا (ر) كوتا دىن، وەك (كىر - ن، بىر - ن، خورا - ن، ... هەندى) د سۆرانى دە ب

(د) كوتا دىن (كىرد - ن، بىرد - ن، خوارد - ن). ئانكىر، ئەڤ ژيدهر ڙى (دالى، دالى) نە، نە (را - ی، رائى) نە.

⁽³¹⁾ ھىما: نىشاندەن (سەمبول، رەمز).

فیجا، ژ بۆ کو جۆریین ژیەدران ژ هەڤ بینە ناسین، ناڤى تىپا داويا بىنیاتا کارى بۆرى دەھەر ژیەدرى دە، ل ژیەدرى بخوه ژى بۇويە:

نافلیکرەن ژیەدر

- هاتن	تائى
- خودنەن	دالى
- چۈون	واوى
- بەردان	ئەلەنى
- نالىن	يائى

زايەندە ژيەدران

ژيەدر، وەکو ناڤى رازبەر (مانەوى) و نەراستەزا، ب ھەممۇ جۆریین خوھ ۋە مىّزا نە. ئانکو، ھەممۇ جەلەبىن ژيەدرىن كاران، د زمانى كوردى دە مىّزايىن نەراستن. نىشانىدەكىن زايەندە مىّىنى دگەنچەن وان.

وەك: (چىنин، چاندىن، خودنەن، كارىن...)

- چىنينا جەھ بەرى يا گەنمە

- چاندىن نىسكان ھېسانە

- خودنەن تە چاوايە؟

- دەقى ھەر كەس ل گۇرا كارىندا خوھ بىكە

- تو ب ۋى چىنىنى قايل دې؟

- چىنل گۇرا چاندىنى يە

- رۇناكىبىرى بەركىشانا خودنەنى يە

- دان ل گۇرا كارىنى يە.

- ... هەندى.

ژی‌دربین وندا (ژی‌بی‌بوبویی) :

زمان بخوه به‌رکیشانه‌که (به‌رهه‌مه‌که) جفاکی يه. ب پیشکه‌تนา جفاکی ره پیش دکه‌فه و ب پاشکه‌تนา وئی ره ژی قه‌لس و لاواز دبه. ب فی تیگه‌هی زمان بوونه‌وهره‌کی ژینداره، ره‌وشای خوه یا گشتی ژ گورانکاریا⁽³²⁾ جفاکا خوه و‌ردگره. ل گورا فی پیقانی زمانی کوردى، ب هه‌زارین سالان و‌مکو زاره‌کی ده‌فکی بکار هاتیه، بیی کو خه‌باته‌ک پی‌دغی، ب شیوه‌یه‌کی زانستی ژی ره ببه. ئه‌ف ره‌وشای زمانی کوردى یا دیرۆکی بوویه سه‌دهما په‌یدابوونا گله‌لک دیاردەریین ئالۆز و گله‌لک مشه، کو د گله‌لک بابه‌تین زمین ده به‌رچاڭ دبن.

د فی مزارا مه ده (ژی‌دربین کاران) ئەمی ھەول بدن کو ئەم مزارى تە‌فبدن و ب کورتى ئەم بناسن، کا چاوا ۋان ژی‌دەران د چارچەوا وئی ره‌وشای دیرۆکی ده تە‌شەپھىن (فۇرمىن) خوه و‌درگرتنه و ب ج ره‌وشی ژی، گھېشتنە فی قووناغا ئېرۇنى! پرانيا ژی‌دربین کوردى سه‌رگهایى نه، کارىن وان د ھەممۇ دەم و راوه‌يان ده تىن فەگوھەستن. ژ بلى وان ژی، ژی‌دەرن ھەنە هندەك دیاردەپىن رېزدەر (ئاوارته) گھېشتنە وان. وەك:

۱- جەپپىن تىپىن ھنەك ژی‌دەران ب ھەف ھاتنە گوھەرتن. وەك (ئانىن، دانىن) و (ئىنان، دىنان).

ئەف ژی‌دەر ل ھەریمنان ب تە‌شەپھىا (ئانىن، دانىن) بکار تىن:

- من پرتوووك ئانىيە مالى.

- من پرتوووك دانىيە سەر ماسەپى.

ل ھەریمنە دىتىر ژی ب تە‌شەپھىا (ئىنان، دىنان) تىن خەبتاندىن:

- من پرتوووك ئىنايە مالى.

- من پرتوووك دىنايە سەر ماسەپى.

۲- ھندەك ژی‌دەر ژی ھەنە، تەنلى ب فۇرمما ژی‌دەرى و کارى دەما بۆرى تىن خەبتاندىن.

وەك:

گورانکارى: وەرار (تطور).⁽³²⁾

- گۆتن - گۆت

- دیتن - دیت

لی د دەم و راوهیین دیت ده بکار نایین.

۳- هندەك ژىدەر ژى هاتنه ژىبرىکەن و ناييەن خەبتاندىن، لى كارىن كو ژ وان هاتنه دارشتن، دەن ناسىن كو دەمەكى ئەو ژىدەر ھەبۇون، لى نوها بکار ناييەن. وەك: (بىزىتن، بىيان⁽³³⁾، ھەريان...).

ئەڭ ژىدەر، نە د راوهيا ژىدەرى دە و نە د دەما بۇرى دە، ناييەن خەبتاندىن. تەنى د دەما نوها، پاشەرۆز و راوهيا فەرمانى ده بکار تىين:

- ئە و دېيىزە، دى بېيىزە، بېيىزە

- ئەز دېيىم، دى بېيىم، تو / بېيىنە

- ھۇون دەھەرن، دى ھەرن، ھەرن

ژىدەرىيەن وندا⁽³⁴⁾:

هندەك ژىدەر د زمانى كوردى يى كەڤن ده ھەبۇون و بکار دھاتن، لى ب درېزاهىا دەمى رە ئەو ژىدەر ژ زمانى مە يى نوها كەتنە و نەما تىين خەبتاندىن. پىزىنا ھەبۇونا هندەكان ژ وان ژىدەرىيەن وندا د زمانى مە دە مايە. ئەمۇ ژى دچەسپىنە كو ئەمۇ ژىدەر دەمەكى ھەبۇون و دھاتن خەبتاندىن.

نمۇونە:

- بەشىن:

ژىدەركە نەدرەنگىيەت (تىئىنەپەر)، ب واتەيا پارۋەبۇون / دابەشبۇون بکار دھات.

- نافى ژىدەرى (بەش) ژى مايە و نوها ژى بکار تى:

- مە ئەڭ بەشى پرتووكى خۇمنىيە

- ھۇون ژى بەشىن مايى بخويىن.

⁽³³⁾ لەن ھەرىمەن تى گۆتن: (من نەدىتىيە نەبىتىيە).

⁽³⁴⁾ د. نەسرىن فەخرى: (چاۋىكى بى واتا لە زمانى كوردى دا). چاپ: الادب. نىجەف (1973).

- ژيدهرهكه ليکدائي ژئ هاتيه سازكرن (دا + بهش + بون / كرن = دابهشبوون، دابهشكرن).

نوها ئەف هەر دو ژيدهرين ليکدائي ژى، د زمین ده بكار تىن. لى (بهشين) خودروو بكار نايى.

- بىز:

ژيدهرهكه وندا يه، نەدرەنگىفە، ب واتەيا (پاكبۇون، پاقىزبۇون) بكار دهات. نوها ئەف ژيدهرا خودروو بكار نايى.

- بنياتا دەما نوها ژ فى ژيدهرى (بىز) د زمین ده مايە. ئەف بنيات دگەل پېشگرا (وەر) و ژيدهرا خودروو (كرن)، ژيدهرهكه ليکدائي ساز دكه:

- وەر + بىز + كرن = وەربىزكىن

ئەف ژيدهرا ليکدائي د زمانى مە دەھەيە و ب ئاسايى تى خەبتاندن:

- رەشۇ گەنمى خوه وەربىز دكه.

- نافى ئالافا وەربىزكىن (بىزنىڭ) ژ، ژ وى ژيدهرا وندا هاتيه و د زمین ده بكارتى.

- چەمەن:

ئەف ژيدهر نەدرەنگىفە، ب واتەيا (كۆمبۇون، جەفين / جەفيان) بكار دهات.
- ژ (چەمەن)، نافى (چەم) (رووبار) د زمانى مە دە مايە. ب فى واتەيى نافى (چەم) ژ كۆمبۇونا جۇ و جۇبارىن كۆ ژ كانيان دەرتىن و دگەيىزەن ھەف، تەف ھەف دېن، دەھەرکن و دېن (چەم).

مەلايى جزىرى دېيىز:

موخەچەيىن مەيفرۇش هەر سەھەرى تىن سەما
بادەخۇران نۆشە - نۆش مانە ل دۆرى جەما⁽³⁵⁾

. دیوانا مەلايى جزىرى - شەۋەكىن زەنگى - چاپخانا (الصباح). حەلب (١٩٨٧). روو (٢١).
⁽³⁵⁾

رافهکه‌رئی دیوانا جزیری، مهلا ئەحمدەدی زفنگی، دەربارئ بىزىدیا (جەما) يا كو ل داويا مالكا جزیرى هاتىه، دېبىزە: پەيچا (جەما) پەيچەكە كوردىي رسەنە، ب واتەيا (كۆم).

ئەگەر رافهکرنا زفنگی جىگرتى بە، ژخوه ناھىي جەزنا ئىزىديان (جەما) دى ناھەكى كوردى بە. ئۆلدارىن ئىزىديان دېبىزەن، دەما كو شىخ ئادى هات لالەشا نۇورانى پېرىن ئۆلى هاتن جەم وي. ژ هنگى فە سالغەكەرا وي چوونا جەم وي بۇويە جەزنا (جەما)يى. ئانکو، گۆتنا (جەما) ژ هەفالكەرئ (جەم) هاتىه، كو ئەو ژ چوونا جەم شىخ ئادى يە. ب ۋى پېيانى پەيچا (جەماوەر) ژ گۆتنەكە كوردى يە.

ل ۋى گۈرئ، گريىدا ناھىيەرا گۆتنىن (جەما) يا جزيرى و (جەما) يا جەزنى و (جەماوەر)، ژ ھىلەكى فە و ژىدەرا (چەمەن) دە ژ ھىلەكە دى فە ئەوە، كو هەفگوھەرين د نافبەرا تىپىن (ج) و (ج) دە پىك هاتىه.

- رشان:

ئەۋ ژىدەرا كەفن نەدرەنگىيە، ب واتەيا (فەرشىن / فەرسەيان) دهات خەبتاندن. نوها ئەۋ ژىدەر ب ۋى رەنگى خودروو بكار نايى.

پىشگرا (فە) ب سەر ژىدەرا (رشان) فە هاتىه بەردا و ژىدەرەكە دارشتى (فە + رشان)، ب واتەيا وي ژىدەرا ونداندا و ل شۇونا وي بكار تى:

- فە + رشان = فەرشان، فەرسەيان

ل ۋى گۈرئ، ژىدەرا (رشان)، وەك بىزە، ب تەنا خوه بىزەيەكە بى واتەيە.

- رووتان:

ژىدەرا (رووتان) ژى، يەك ژ وان ژىدەرىن ونداندا يە، نەدرەنگىيە، ب واتەيا (رووتبوون، زەلۇوتبوون) بكار دهات.

- نوها ژى ژىدەرا (رووتان)، وەك ژىدەر، د زمانى مە دە نەمايە، لى ناھىي ژىدەرى (رووت) ژى مایە و وەكە فالناف (رەنگىيەر)، ب ئاسايى د زمین دە بكار تى:

- سەرى رەشۇ رووت بۇويە.

- دارا رووت كورمى بۇويە.

- رەنگان:

ژىددەرەكە خودروو يە، نەدەرەنگىيە، ب واتەيا (رەنگبۇون، رەنگىنبۇون) دهات خەبتاندىن.

- نافى (رەنگ) ژ وى ژىددەرا كەفن مايە.

- ب ئالىكاريا پاشگرا (اندن) ژىددەرا كارەكى دەرەنگىيە ساز دىبە:

- رەنگ + اندن = رەنگاندىن (رەنگىنكىرن).

ئەڭ ژىددەرا دارشتى ل هن ھەرىمەن تى بەھىستن.

وەك: من ھىك رەنگاندىن (رەنگىن كىرن).

- گەمرىن:

ژىددەرەكە خودروو يە، نەدەرەنگىيە. ئەڭ ژىددەر ل گەلەك ھەرىمەن كوردىستانى پاشگوه بۇويە و ھاتىيە ژېيرىن. تەنى نافى ژىددەرى (گەمار) ژى مایە:

- ئەڭ خالىجە گەمارى بۇويە.

ژىددەرا (گەمرىن) ل ھندەك ھەرىمەن دىت (وەكۇ عەفرىين) ھىز بكار تى.

نىشەجىيەن عەفرىينى دېيىن:

- ئەڭ خالىجە گەمرىيە.

- خوھ نە گەمرىنە!

ژىددەرا (گەمرى) ژى، وەكۇ ھەموو ژىددەرىن نەدەرەنگىيە ب ئالىكاريا پاشگرا (اندن) بۇويە ژىددەرەكە دەرەنگىيە:

- گەمرىن + اندن = گەمراندىن

عەفرىينى دېيىن:

- كى ئەڭ خالىجە گەمراندىيە؟

- خوھ نە گەمرىنە!

گەلەك ژىدەر د زمانى كوردى يى دېرىن⁽³⁶⁾ ده بكار دهاتن، لى ب درېڭاهىدا دەمىز رە ژ زمین كەتنە و وندا بۇونە. ئەگەر تشن ژ وان ژىدەرىن ژېرىبۈسى مابىن ژى، ئەو هەنەكى دوورى ژىدەرىن خوه كەتنە.

وەك:

- رەنجان: ئىشيان رەنجيۇون. (نافى / رەنج / تەنلىق ژى مايد).
- گەشان: گەشبوون (ھە فالنافى / گەش / ژى مايد).
- شارتىن: ۋەشارتن (خودروو بكار نايى).
- پىشگرا (ۋە) كەتىيە سەر و بۇويە (ۋەشارتن).
- پەزىز: پەزقىن. (تشتەك ژى نەمايد).
- كۆچان: كۆچبۇون. ئەڭ ژىدەر وندا يە. تەنلىق نافى (كۆچ) ژى مايد. ژ (كۆچ) ژى (كۆچەر، كۆچبەر، كۆچكىرن) هاتنە.

⁽³⁶⁾ دېرىن: كەفان، كەثار.

نافىئن ژ كاران تىئن دارشتن

1- نافى كارا (اسم الفاعل)

د نافبىرا (كارا) و (نافى كارا) ده جودايى هەيە. ئەڭ جودايى ژ ھىلا ئەرك و
واتەدارىي ۋە ژ ھىلا بنەسازىي ۋە ژى دىيار دې:

ژ ھىلا ئەرك و واتەدارىي ۋە، (كارا) ئەو نافە، يان جىناۋە، يى كۆ قەوماندىنا
بوويمەرەن كاران پىقە گىرىدaiي يە، ئانكۇ ئەو بخوه كريارى كارانە، يى كۆ دې سەددەما
بوويمىنا وان. وەك:

- مىرزا هات.

- ئەو نامەيى دنىيىسى.

لى (نافى كارا) ئەو نافە، يى كۆ د پىچاڙويا ھەفۇكى دە، ل گۇرا جەھى خود، دكارە
ببە كارا، بەركارى راستەدەر، بەركارى نەراستەدەر و ھەڤالناف ژى.

وەك:

- بىزەر دېيىشە /كارا/

- ئەز بىزەرەكى دناسىم

- گۈتنا بىزەر راست بۇو /بەركارى نەراستەدەر/

- ئەڭ مرۇققى بىزەر رەوانبىزە /ھەڤالناف/

ژ ھىلا بنەسازىي ۋە ژى، دې كارا جىناۋەك بە، يان نافەك، ژ ھەمموو جۆر و
جەلەبىن ناڭ بە (خودروو، دارشتى، لىكدايى، رازبەر و ھەيپەر...). لى (نافى كارا)
پىدەقى يە كۆ نافەكى ژ ۋىزەرەكە كاران ھاتىبە دارشتن.
نافى كارا ئەو نافە، يى كۆ واتەيا بوويمەرەكە قەومى ب خود ۋە دىگەر و دەستتىشان
دكە كۆ وى بخوه ئەو بوويمەر كىيە. ئانكۇ، ئەو نافە، يى كۆ پىزىنا كار و كارايىن وى كارى
(ب ھەۋەرە) ژى تى.

وەك: مەمۇ (روونشى) يە.

د ۋى مىناكى دە بېزھىا (روونشى) نافى كارا يە، ڙ كارى (روونشىن - روونشىت) هاتىيە دارشتى. ڙ بەر ۋى يەكى پېزنا بۇويەرا كارى (روونشىن) ڙى تى. ڙ ھىلەكا دى ۋە ڙى، ئەو بخوه (روونشى) يە، نە كەسەكى دى ئەو دايە روونشىن. نافى كارا ڙ كارىن نەدرەنگىف (تىنەپەر) و يىن دەرەنگىف (تىپەر) ڙى تىن دارشتىن.

١/ ڙ كارىن نەدرەنگىف:

نافى كارا ڙ كارىن نەدرەنگىف ب ۋان شىۋەيىن ڙىرىن تى دارشتى:

ا- (بنياتا كارى بۆرى + پاشگرا /ى/ = نافى كارا)

نۇونە:

<u>نافى كارا</u>	<u>بنياتا بۆرى</u>	<u>ئىدەر</u>
داكەتى	داكەت	- داكەتن
رازاىى	رازا	- رازان
هاتى	هات	- هاتن
چۈمى	چۈو	- چۈون
كەتى	كەت	- كەتن
تىكچۈمى	تىكچۈو	- تىكچۈون
گەريايى	گەرييا	- گەريان
زايى	زا	- زان
بۇوىمى	بۇو	- بۇون
رزيايى	رزيما	- رزيان
رهقىيائى	رهقىيا / رەھىن	- رەھقىيان / رەھىن
گريايى	گريا	- گريان / گرين
كەنيايى	كەنيا	- كەنيان / كەنين

فریایی	فریا	فریان / فرین -
کشیایی	کشیا	- کشیان / کشین -
		- هتـ.

بهرچافه کو هندهک کارین نهدرهنگیف ب دو فۆرمان بکار تىن، وەك (کەنیان / کەنین ، گریان / گرین ، گەریان / گەرین...). نافى کارا ژى، ژ ۋان کاران ب دو فۆرمان تى. وەك:

- کەنیان: کەنیایي
- کەنین: کەنیي
- گریان: گریایي
- گرین: گریي
- گەریان: گەریایي
- گەرین: گەریي.

گەلەك جاران تەۋەھەفى د نافبەرا بلىقىرنا کارى بۇرپا سەرگەھايى و نافى کارا دە پەيدا دې، نەمازە كو (ى) يا داويا نافى کارا (raket/î) ب ئەگەرا سەقكىبۈونى دې (i). وەك:

- کارى بۇرپا: زين راكەتىيە: Zîn rakrtiye
- نافى کارا: زين راكەتى / راكەت - يە: Zîn raket î / raket - ye
- ئەڭ تەۋەھەفى ب راستىفيس و راستخۇندى باش زلآل دې.
- د راستنفيسا وان ھەر دو مىناكىن مە دە، گەرەك (يە) ب کارى بۇرپا ۋە بىنى نفيسييەن: Zîn raketiyە.

پاشگرا (î=ى) يا داويا نافى کارا وەكى خوه (بىن سەقكىبۈون) دەمینە و (ye=يە) ژى جودا دې. ل ۋى گۇرپا، گەرەك ئەو مىنالك وسان بىن نفيسييەن و ل گۇردا ۋە نفيسييەن ژى بىنە خۇندىن:

- کارى بۇرپا: زين راكەتىيە
- نافى کارا: زين راكەتى يە

ب- نافی کارا ژ هنەك كارىن نەدەرنگىف، ب ئالىكاريا پاشگرا (ۋك) ژى پىك تى. ئەڭ فۆرما نافىي كارا ژ بنياتا ژىيدەرى (يا كو ژ كارى دەمما نوها تى وەرگرتن) و پاشگرا

(ۋك) ساز دبه:

- (بنياتا نوها⁽³⁷⁾ + پاشگرا / وک/ = نافىي كارا)

نۇونە:

<u>نافىي كارا</u>	<u>بنيات</u>	<u>نوها</u>	<u>ژىيدەر</u>
رەقۇك	رەڭ	درەقە	- رەقىن
كەنۈك	كەن	دكەنە	- كەنىن
گەرۈك	گەر	دگەرە	- گەرين
ترسۈك	ترس	دترسە	- ترسىن
فرۇك	فر	دفرە	- فرين
قەھرۈك	قەھر	دقەھرە	- قەھرىن
گريۈك	گرى	دگرى	- گرىن
خشۈك	خش	دخشە	- خشىن

(مار جانە وەردىكى خشۈكە)

كەلۈك	كەل	دكەلە	- كەلين
خەيدۈك	خەيد	دخەيدە	- خەيدىن
گندرۈك	گندر	دگندرە	- گندرين
قرچۈك	قرج	دقىرچە	- قرجىن
قورفۇك	قورف	دقورفە	- قورفىن
كىزرۈك	كىز	دكىزە	- كىزىن
بەزۈك	بەز	دېبەزە	- بەزىن
زېشۈك	زېشىر	دېزېشە	- زېشىن

هندەك شارەزايىن زەپنەن بنياتا ژىيدەرى، ژ دەمما نوها دىستىن، هندەك ژى، ژ راوهبا فەرمانى. ھەر دو شىواز ژى دورىست و ھەر دو ژى وەك ھەڤن:

- رەقىن: درەقە = د + رەقە + ... = رەقە... = رەقە (نوها)

برەقە = ب + رەقە + ... = رەقە (فەرمانى).

برقوک   برق   دبرقه   برقین
- ... هتد.

ج- نافی کارا ژ هن کارین نهدرهنگیف، یین کو دنگین گیانبه و تشتان دنمینن پیاک
تى. ئەف جەلەبى نافی کارا ژ دوبارەکرنا بنياتا ژىدھرى و پاشگرا (ۋك) ساز دبه:
- بنياتا دوبارە + پاشگرا / ۋك / = نافی کارا)

نمۇونە:

<u>نافی کارا</u>	<u>بنياتا</u>	<u>نوها</u>	<u>ئىدھر</u>
قىز - قىزۇك	قىز	دقىزە	قىزىن -
لەق - لەقۆك	لەق	دلەقە	لەقىن -
تەق - تەقۆك	تەق	دەقە	تەقىن -
فر - فرۇك	فر	دفرە	فرىن -
چۈوز - چۈزۈك	چۈوز	دچۈزە	چۈزىن -
كاڭ - كازۆك	كاڭ	دكاڭە	كاڭىن -
نووز - نۇزۇك	نووز	دنۇزە	نووزىن -

... هتد.

ھەلبەت، نافی کارا ژ کارین نهدرهنگیف، یین دارشتى و لېكىدaiي ڙى ساز دبه.
ودك:

- رابوون = رابوويى

- راوهستان = راوهستانى (راوهستانىايى)

- دەركەتن = دەركەتى

- ڇەھەقبوون = ڇەھەقبووپى

- داھاتن = داھاتى

- سۈرپوون = سۈرپووپى

- لەھەقھاتن = لەھەقھاتى

- لەھەقكەتن = لەھەقكەتى

... هتد.

۲/ ژ کارین دهرهنگیف (تیپه):

وهکی کو نافی کارا ژ کارین نهدرهنگیف تیئن دارشن، ژ کارین نهدرهنگیف ژی ب
چهند شیوازان تیئن دارشن:

- ژ بنیاتا دهما نوها، يا ژیدرین هندهک کارین دهرهنگیف و پاشگرا (در) تئن دارشن:

- (بنیاتا نوها + پاشگرا / در = نافی کارا)

نمونه:

<u>نافی کارا</u>	<u>بنیات</u>	<u>نوها</u>	<u>ژیدر</u>
بیژدر	بیژ	دبیژره	- گوتن
کوزه	کوز	دکوزه	- کوشتن
بینه	بینه	دبینه	- دیتن
خوینه	خوین	دخوینه	- خوهندن
(خوینه)	خوین	دخوینه	- (خویندن)
نفیس	نفیس	دنفیس	- نفیسین
فروش	فروش	دفروش	- فروتن
پاریز	پاریز	دپاریزه	- پاراستن
گفیش	گفیش	دگفیشه	- گفاشتن
			- ... هتد.

هندهک کارین دهرهنگیف یئن خودروو ناکهفن بهر ریزان و دهستوروا ژورین و نافی

کارا ب وی پیمانی ژ وان نایي دارشن، مينا ڦان کاران:

۱- همه موو کارین دهرهنگیفين خودروو، یئن کو بنیاتا کاری دهما نوها ژ تیپه کی تهنه
به، پاشگرا (در) ناگھیژه وان و نافی کارا ژ وان ساز نابه.

وهک:

<u>نافی کارا</u>	<u>بنیات</u>	<u>نوها</u>	<u>ژیدر</u>
.....	...ک	دکه	- کرن
.....	...ب	دبه	- برن

..... دخه ... خ... - خستن
 ..... دده ..... دان -
 ..... هتد.

۲- کارین دهرهنگييف، ييئن خودروو کو تيپا داويا بنياتا نوها د وان ده (ر) به، پاشگرا

(در) ناگهئيذه وان و نافي کارا ڙ وان نايي دارشن.

وڌك:

<u>نافي کارا</u>	<u>بنيات</u>	<u>نوها</u>	<u>ڙيدهر</u>
.....	بـ	دبـه	- بـين
.....	گـ	دـگـه	- گـتن
.....	کـ	دـکـه	- کـپـين

نافي کارا ب شيوهيه کـ ديت، ڙ فـان کـارـان پـيـكـ تـيـ.

بـ ڙ کـارـين دـهـرنـگـيـفـ يـيـئـنـ دـارـشـتـيـ وـ لـيـكـدـايـيـ ڙـيـ نـافـيـ کـارـاـ سـازـ دـبـهـ. ئـهـڻـ نـافـيـ کـارـاـ ڙـ
 بنـياتـ نـوـهاـ وـ پـاشـگـراـ (در) پـيـكـ تـيـ.

- بنـياتـ نـوـهاـ + پـاشـگـراـ / در / = نـافـيـ کـارـاـ)

وڌك:

<u>نافي کارا</u>	<u>بنيات</u>	<u>نوها</u>	<u>ڙيدهر</u>
دامـهـزـريـنـه	دامـهـزـريـنـ	دامـهـزـريـنـه	- دـامـهـزـرانـدنـ
راهـينـهـر	راهـينـ	راهـينـهـ	- راهـينـانـ
راـخـمـر	راـخـ	راـدـخـهـ(38)	- راـخـسـتنـ
ليـخـمـر	ليـخـ	ليـدـخـهـ	- ليـخـسـتنـ
ليـكـهـر	ليـكـ	ليـدـكـهـ	- ليـكـرنـ
كارـكـهـر	كارـ...ـكـ	كارـدـكـهـ	- كـارـكـرنـ
ئـافـرـانـدنـ	ئـافـرـينـ	دـئـافـرـينـهـ	- ئـافـرـانـدنـ
راـستـكـهـر	راـستـ...ـكـ	راـستـدـكـهـ	- رـاستـكـرنـ

.(38) لـ هـنـ هـدـرـيـمانـ، لـ شـوـونـاـ (رـادـخـهـ) شـيـوهـيـ (دـراـخـهـ) بـکـارـ تـيـ، وـڌـكـ (دـراـيـهـ) لـ شـوـونـاـ (رـادـيـهـ).

- پیکرن	- پی...ك...	- پی-دکه	- پی-دکه	- پیکهـر
- فـهـخـهـپـرـانـدـن	- فـهـخـهـپـرـینـهـ	- فـهـخـهـپـرـانـدـن	- فـهـخـهـپـرـینـهـ	- فـهـخـهـپـرـینـهـ
- تـیـکـوـشـهـ	- تـیـکـوـشـهـ	- تـیـکـوـشـهـ	- تـیـکـوـشـهـ	- تـیـکـوـشـهـ
- فـیـرـکـرـ	- فـیـرـکـرـ	- فـیـرـکـرـ	- فـیـرـکـرـ	- فـیـرـکـرـ
- پـهـيـامـبرـ	- پـهـيـامـبرـ	- پـهـيـامـبرـ	- پـهـيـامـبرـ	- پـهـيـامـبرـ
- پـهـيـخـامـبرـ	- پـهـيـخـامـبرـ	- پـهـيـخـامـبرـ	- پـهـيـخـامـبرـ	- پـهـيـخـامـبرـ
- لـیـکـوـلـهـ	- لـیـکـوـلـهـ	- لـیـکـوـلـهـ	- لـیـکـوـلـهـ	- لـیـکـوـلـهـ
- تـهـماـشـهـکـهـرـ	- تـهـماـشـهـکـهـرـ	- تـهـماـشـهـدـکـهـ	- تـهـماـشـهـدـکـهـ	- تـهـماـشـهـکـهـرـ
- ... هـتـدـ	- ... هـتـدـ	- ... هـتـدـ	- ... هـتـدـ	- ... هـتـدـ

ج- نافـيـ کـارـاـ ژـ هـنـ کـارـيـنـ دـهـرـهـنـگـيـفـ، (يـيـنـ خـوـهـرـوـوـ وـ نـهـخـوـهـرـوـوـ) بـ ئـالـيـكـارـيـاـ پـاشـگـرـاـ

/دـکـ / ژـيـ پـيـ تـيـ:

- بنـيـاتـاـ دـهـمـاـ نـوـهـاـ +ـ پـاشـگـرـاـ /ـ دـکـ /ـ =ـ نـافـيـ کـارـاـ)

وهـكـ:

<u>نافـيـ کـارـاـ</u>	<u>بنـيـاتـ</u>	<u>نـوـهـاـ</u>	<u>ژـيـدـهـرـ</u>
دـزـهـكـ	دـزـ	دـدـزـهـ	دـزـينـ
گـهـرـيـنـهـكـ	گـهـرـيـنـ	دـگـهـرـيـنـهـ	ـگـهـرـانـدـنـ
بـادـهـكـ	بـاـ...ـدـ	بـاـ...ـدـ	ـبـادـانـ
(39) بـرـهـكـ	بـرـ	دـبـرـهـ	ـبـرـيـنـ
دـرـيـنـهـكـ	دـرـيـنـ	دـدـرـيـنـهـ	ـدـرـانـدـنـ
- ... هـتـدـ	- ... هـتـدـ	- ... هـتـدـ	- ... هـتـدـ

د- نافـيـ کـارـاـ ژـ بنـيـاتـاـ نـوـهـاـ، يـاـ هـنـدـهـكـ کـارـيـنـ دـهـرـهـنـگـيـفـ وـ پـاشـگـرـاـ /ـ وـكـ /ـ ژـيـ سـازـ دـبـهـ:

وهـكـ:

<u>نافـيـ کـارـاـ</u>	<u>بنـيـاتـ</u>	<u>نـوـهـاـ</u>	<u>ژـيـدـهـرـ</u>
خـاـپـيـنـوـكـ	خـاـپـيـنـهـ	دـخـاـپـيـنـهـ	- خـاـپـانـدـنـ

.(39) بـهـدـهـكـ، بـرـهـكـ: نـهـدـهـرـ دـوـ بـيـزـهـ نـافـيـ کـارـاـ نـهـ، لـيـ ژـ هـيـلاـ وـاتـهـ وـ بـكـارـئـانـيـ ـفـهـ نـافـيـنـ ئـالـاـفـ.

پاشگرا / ۋىك / ب بنیاتا كارى بۇرى ره ڙى نافى كارا پىك تىينه:

<u>نافى كارا</u>	<u>بنیاتا بۇرى</u>	<u>ڙىدەر</u>
بھیستۆك	بھیست	- بھیستان
(40) كروك	كر	- كرن
كوشتوك / كوژەر	كوشت	- كوشتن
فەشارتن	فەشارت	- فەشارتن

هـ نافى كارا ڙ بنیاتا دەمما نوها، يا هندەك كارىن (درەنگىيە و نەدرەنگىيە) ب ئالىكاريا ئالاڭا نەيىين (نه) ڙى پىك تىـ.

وەك:

<u>نافى كارا</u>	<u>بنیات</u>	<u>نوها</u>	<u>ڙىدەر</u>
نەمر	مر	دمرە	- مرن
نەبەز	بەز	دېبەزە	- بەزىن
نەزان	زان	دزاڭە	- زانىن
			- ... هەندىـ.

٢/ ڙ كارىن لېكدايى (نافى + كار):

نافى ئاسايى (نورمال) و بنیاتا ڙىدەرى (نوها)، ھەر دو ب ھەڤرە نافى كارا ساز دىكـن:

- (نافى + بنیاتا نوها = نافى كارا).

وەك:

<u>نافى كارا</u>	<u>بنیات</u>	<u>نوها</u>	<u>ڙىدەر</u>
(شەق) + گەر = شەقگەر	گەر	دگەرە	- گەريان
(مېر) + كۈز = مېركۈز	كۈز	دكۈزە	- كوشتن
(خەو) + رەقىن = خەورەقىن	رەقىن	درەقىنە	- رەقاندىـ
			- ... هەندىـ.

(40) جەگەر خوين پەيغا / كروك / د رېزمانا خوە دە ب واتەيا / نافى كارا / ئانكۇ ڙ / كەنىـ / كەسىـ كو دكـ.

ل ۋى گۆرى ئەم كارن ڙىدەرېن كارىن لېكدايى (ڙ ناڭ و كاران) ناڤى كارا (بىن كو ڙوان تى دارشتىن)، ب ۋى شىۋاھى كوتەپ بىن:

<u>ناڤى كارا</u>	<u>ڙىدەرېن لېكدايى</u>
مېرکۈز	- مېرکوشتن
شەقگەر	- شەقگەريان
خەورەقىن	- خەورەقاندن
رۆژىگر	- رۆژىگرتن
(41) نەيىزكەر	- نەيىزكىرن
پاشگەر	- پاشگرتن
بلىقكەر	- بلىقكىرن
خويىنمىز / خويىنمىز	- خويىنمىيتن
داربىر	- داربېن
خەمچقىن	- خەمچقاندن
دلەققىن	- دلەقاندن
مازىچىن	- مازىچنىن
گولفروش	- گولفروشتن / گولفروشتن
جلدروو	- جلدرووتن / جلدروون
باوهشىن	- باوهشاندن
ئافرۇزىن	- ئافرۇزاندن
كارسپىر	- كارسپارتن
ئاخكشىن	- ئاخكشاندن
گوشتىرىز	- گوشتىراشتىن
نانپىز	- نانپاتن / پەحتىن
ماسىكەر	- ماسىگرتن
	- ... هىتى.

(41) - (نەيىزكەر = نەيىز + /ك/ يابىيات + پاشگەر /ر/).

- (بلىقكەر = بلىق + /ك/ يابىيات + پاشگەر /ر/).

- نافی کارا ژ هندهک کارین لیکدایی ب دو شیوازان ساز دبه و ب ههر دو شیوازان
زی بکار تی:

۱- ژ بنیاتا نوها و پاشگرا (مر).
وهک: بریقهبرن: بریقه-دبه، بریقه-...ب...، بریقه-به-ر.

۲- ژ بنیاتا کاری بوری:
وهک: بریقه-به-رن: بریقه-بر، بریقه-بر
ژ بلی وان شیوازین چوویی، یین کو نافی کارا ل گورا وان تی سازکرن، هندهک کار
د زمانی مه ده هنه، نافی کارا ژ وان ب تایبەتمەندىھىكى پىڭ تی.
وهک:

<u>نافی کارا</u>	<u>ژیدەر</u>
گۆشتخودر / گۆشتخور	- گۆشتخوارن
خودره / خوره (پر دخوه)	- خوارن
ھەسنكوت	- ھەسنكوتان
زمانزان	- زمانزانىن
ھەلېھستخوند	- ھەلېھستخوندن
خودندا / خودنده، خودندهقان، خودندهوار	- خودندن
بەزا	- بەزىن
	- ... هتد.

ھىئرا يە گۇتنى، کو نافی کارا د پىقاۋۇيا ھەۋىكى ده دكاره جەن ھەۋالنانافان بىگە و
ببە ھەۋالناناف (رەنگدىر).

وهک:

- ئەو مرۆڤى روونشى دۆستى منه
- ئازاد مرۆڤەكى بىزدەر
- زىن كەچەكە نانپىئە
- مار جانەورەكى خشۇكە
- ... هتد.

۲- نافی بەرکار (بەرکاری) (اسم المفعول)

نافی بەرکار (بەرکاری) نافهکی دارشتی يه، ژ کارین دەرھنگىف تەنی تى دارشتىن. ئەڭ ناف واتهيا بۇويەرەكە قەومى ب خودە دگرە و د پىّقاۋۆيا ھەڤۆكى دە وەكى ھەۋالنافهکى (رەنگىرەكى) رەوشىا وى بۇويەرەي ب سەر رەوشدارى بەرى خودە بەرددە.

وەك:

(۱) رەشۇ گۆشت براشت

(۲) گۆشت براشتى يه (ھاتىيە براشتىن)

د ھەڤۆكى (۲) ئەن دە بىزەپا (براشتى) نافی بەرکارە. ئەڭ نافە د پىّقاۋۆيا ھەڤۆكى دە ب ۋان دىاردەيان بەرچاڭ دې:

- ا- نافهکى دارشتى يه، ژ کارى (براشتىن) ساز بۇويە.
- ب- دگەل كو نافە ڙى، واتهيا كارى (براشتى - براشتىن) ب خودە دگرە و دې ھەۋالناف (رەنگىرە)، رەوشىا نافی بەرى خود (گۆشت) دىار دكە:

- ئەڭ گۆشت براشتى يه.

- رەشۇ گۆشتى براشتى دخوه.

نافی بەرکار ژ بىنياتا دەمما بۇرى يا كارى دەرھنگىف (تىپەر) و پاشگرا (ى) پىلەك تى، ئانكۇ:

- (بىنياتا كارى بۇرى + پاشگرا /ى/ = نافی بەرکار)

وەك:

نافی بەرکار	بىنياتا بۇرى	ئىيەر
كوشتى	كوشت	- كوشتن
راخستى	راخست	- راخستان
چاندى	چاند	- چاندن
		- ... هتد.

بەرکار و ناڤى بەرکار ژ هەڻ جودا نه. ئەم دكارن وي جوداهىي د فان خالىن ژيرىن ده بېلەين:

- ژ هيلا بنەسازىي ۋە، بەرکار دبە كو ناڤەك ژ هەر جەلەبى ناڤان بە (پەندى، نەپەندى، دارشتى، نەدارشتى، بەرناس، گشتى...) يان جىناف بە.

وەك:

- من پرتوووك دا زىنـ

- ئەز تە دناسـ

- كى گرتىيـن زندانان بەرداـ؟

لى ناڤى بەرکار ناڤەكى دارشتى يە، ژ كارىـن دەرەنگىـف و پاشـگرا /ى/ تەنـ ساز دبـه.

- ژ هيلا ئەرك و رۆلى ۋە ژى، بەرکار ئەو ناـفه (يان جىـنافه) بـى كـو بـوـويـهـرا كـارـ دـەـرـەـنـگـىـفـ لـىـ دـبـهـ. لـىـ نـاـفـىـ بـەـرـکـارـ دـ رـەـسـەـنـىـاـ ئـەـرـكـىـ خـوـهـ دـهـ، هـەـفـالـنـاـفـ (رـەـنـگـىـرـ)ـهـ. هـنـدـەـكـ جـارـانـ نـاـفـىـ روـشـدارـ⁽⁴²⁾ ژـ هـەـفـوـكـىـ تـىـ ئـاـفـيـتـنـ وـ هـەـفـالـنـاـفـىـ وـىـ جـەـنـىـ وـىـ دـگـرـهـ.

وەك:

1- مـرـۆـفـەـكـىـ گـرـتـىـ هـاتـ بـەـرـداـ

- (گـرـتـىـهـكـ هـاتـ بـەـرـداـ)

2- من مـرـۆـفـەـكـىـ گـرـتـىـ خـەـلـاـتـكـرـ

- (من گـرـتـىـهـكـ خـەـلـاـتـكـرـ)

دـ هـەـفـوـكـاـ يـەـكـىـ دـهـ نـاـفـىـ (مـرـۆـفـەـكـىـ)ـ كـارـاـ يـەـ. دـدـمـاـ كـوـ ئـەـفـ نـاـفـ هـاتـ ئـاـفـيـتـنـ هـەـفـالـنـاـفـىـ وـىـ (گـرـتـىـ)ـ لـ شـوـونـاـ وـىـ بـوـويـهـ كـارـاـ. دـ هـەـفـوـكـاـ دـوـوـىـ دـهـ ژـىـ، نـاـفـىـ (مـرـۆـفـەـكـىـ)ـ بـەـرـکـارـهـ. دـدـمـاـ ئـەـوـ ژـىـ هـاتـ ئـاـفـيـتـنـ هـەـفـالـنـاـفـىـ وـىـ ژـىـ (گـرـتـىـ)ـ لـ جـەـنـىـ وـىـ بـوـويـهـ بـەـرـکـارـ.

⁽⁴²⁾ نـاـفـىـ روـشـدارـ ئـدوـ نـاـفـهـ، بـىـ كـوـ هـەـفـالـنـاـفـ (رـەـنـگـىـرـ)ـ پـىـقـەـ گـرـىـدـايـيـ يـەـ وـ روـشاـ وـىـ دـياـرـ دـكـهـ. وـەـكـ: (گـوـلاـ سـۆـرـ، دـەـرـگـەـھـىـ گـرـتـىـ).

مه بەرى نوها گوتبوو، كو جۇرەك ژ (نافىٰ كارا) وەك (نافىٰ بەركار) ب ئالىكاريا پاشگرا /ى/ ساز دبە. ئەڭ /ى/ ل داويا وان هەر دو نافان تى نفييسىن. وەك (ئازاد كەتى يە) و (ئازاد گرتى يە). گەلەك جاران ب ئەگەرا ۋى /ى/ يى، تەقھەفيەك د نافبەرا (نافىٰ كارا) و (نافىٰ بەركار) د پەيدا دبە. بۇ زەلالكرنا ۋى كىيشهيى، گەرەك من د بىرا خوددە بىين، كو نافىٰ كارا ژ بنياتا بۇرى، يا كارى نەدەرنگىيەش و پاشگرا /ى/ ساز دبە.

وەك:

- ئازاد كەتى يە

- باران هاتى يە.

لى نافىٰ بەركار ژ بنياتا بۇرى، يا كارى دەرنگىيەش و پاشگرا /ى/ ساز دبە.

وەك:

- ئازاد گرتى يە

- بەرخ سەرژىكىرى يە.

ل گۆرا ۋى پېشانى ژى، ئەم دكارن (نافىٰ كارا) و (نافىٰ بەركار) د پېشازۇيا گوھەرتنا يەك ھەفۆكى دە ژ ھەڻ بىناسن. وەك:

۱- چاھىن مريشكا فاتى رزيانە

(چاھىن مريشكا فاتى رزيايى نە) /نافىٰ كارا/

۲- فاتى چاھىن مريشكا خود رزاندنه

(چاھىن مريشكا فاتى رزاندى نە) /نافىٰ بەركار/

ب وى رېپېشانا دارشتىدا نافىٰ بەركار، كو ژ بنياتا دەمما بۇرى، يا كارىن دەرنگىيەش و پاشگرا /ى/ دورست دبە. ئەو ناڭ ژ ھەر سى جۆرىن كارىن دەرنگىيەش (خودروو، دارشتى، و لېكدايى) پېيك تى.

نمونە:

۱- کارین خودرو:

<u>نافی به رکار</u>	<u>بنیاتا بوری</u>	<u>ژیده</u>
شاندی	شاند	- شاندن
خستی	خست	- خستن
بهیستی	بهیست	- بهیستن
چاندی	چاند	- چاندن
سوتی	سوت	- سوتن
چنیی	چنی	- چنین
دوتی	دوت	- دوتن
فروتی	فروت	- فروتن
گوههستی	گوههست	- گوههستن
کوشتی	کوشت	- کوشتن
		- ... هتد.

۲- کارین دارشتی:

<u>نافی به رکار</u>	<u>بنیاتا بوری</u>	<u>ژیده</u>
راگرتی	راگرت	- راگرتن
راکری	راکر	- راکرن
داخستی	داخست	- داخستن
فهکری	فهکر	- فهکرن
فهدايی	فهدا	- فهدان
داهیشتی	داهیشت	- داهیشن
رووکری	رووکر	- رووکرن
روودایی	روودا	- روودان
کشاندی	کشاند	- کشاندن
		- ... هتد.

۲- کارین لیکایی:

<u>نافی به رکار</u>	<u>بنیاتا بوری</u>	<u>ئىدەر</u>
پیخست	پیخست	- پیخستان
تىدایى	تىدا	- تىدان
تىقەدaiي	تىقەدا	- تىقەدان
سۇرگرى	سۇرگرن	- سۇرگىرن
بنپىكىرى	بنپىكىرن	- بنپىكىرن
چاۋشاكاندى	چاۋشاكاند	- چاۋشاكاندىن
دەستژىكىرى	دەستژىكىرن	- دەستژىكىرن
راستكىرى	راستكىرن	- راستكىرن
پىقەدaiي	پىقەدا	- پىقەدان
ئاڤدالىي	ئاڤدا	- ئاڤدان
		- ... هتد.

دياره، كو ژ هيلا واتەيى فە، نافى به رکار تىگەها راوهيا كارى نەديار (نهپەنى)
بەرچاڭ دكە.

ودك:

- ۱- شىرۇ بەرخى خوھ سەرژىكىريه.
  - ۲- بەرخى شىرۇ هاتىھ سەرژىكىرن
  - ۳- بەرخى شىرۇ سەرژىكىرى يە.
- ب وى پىغانى ڙى ئەم دكارن بېىزىن:
- هاتىھ كوشتن = كوشتى يە
  - هاتىھ رەقاندىن = رەقاندى يە
  - هات بەلاقىرن = بەلاقىرى يە.
- ... - هتد.

لی ژ هیلا تهشه و روحساری فه، به رچافه، کو راوها هه دو مثاران (نافی کارا و نافی به رکار) ب پاشگرا /ی/ یعنی دهنگفن ههه، لی:

- نافی کارا ژ کارین نه دهنگیف ساز دبه /رهقایی/
- نافی به رکار ژ کارین دهنگیف ساز دبه /رهقاندی/

٣- نافی ژیده‌ری (اسم المصدر)

نافی ژیده‌ری، نافه‌کی دارشتی و رازبه‌ره (مانه‌وی یه)، واته‌یا ژیده‌ری ب خوه‌فه دگره. ثانکو، تیگه‌ها روودانه‌که بیدهم ب خوه‌فه دگره. د زمانی کوردی ده دو جوئین نافین ژیده‌ری ههنه:

١. نافین ژیده‌ری، یین کو ژ ژیده‌رین کاران تین دارشن.

و دك:

<u>نافی ژیده‌ری</u>	<u>ژیده</u>
خه‌بات	- خه‌بتهن
لهز	- لهزین
که‌ن	- که‌نین
نفیس	- نفیسین
گه‌ر	- گه‌رین
رهش	- رهشین
	- ... هتد.

٢. نافین ژیده‌ری یین کو ژ ناف و هه فالنافان ب ثالیکاریا پاشگران تین سازکرن.

و دك:

<u>نافی ژیده‌ری</u>	<u>نافی ڈاسایی</u>
مرؤفایه‌تی	- مرؤف
مهلایه‌تی	- مهلا
شیختی	- شیخ

برایه‌تی	- برا
کوردیتی / کوردایه‌تی	- کورد
بافتی	- باف
دوستایه‌تی / دوستانی	- دوست
	- ... هتد.

ژ ههفالناش و پاشگران ژی نافین ژیده‌ری تین دارشت.

وەك:

نافی ژیده‌ری	ههفالناش
دریزاهی / دریزایی	- دریز
کورتاسی / کورتاھی	- کورت
بلندایی / بلندی	- بلند
رهشایی	- رهش
پاکتی / پاکی	- پاک
نزمایی / نزمی	- نزم
	- ... هتد.

دگەل کو ئەف نافین ژیده‌ری، بین کو ژ ناڭ و ههفالنافان پىك هاتنە، نه ژ ژیده‌رین کاران دارشتەن ژی، لى ژ بەر کو تىگەها وان ژیده‌ران ب خودقە دگرن، نافلیکرنا (نافین ژیده‌ری) ل وان ژی بوویە.

نمواونە:

- مرۆڤایه‌تی: روودان و رەوشتىن کو ب زيانا مرۆڤان فە گرىدایي نه (مرۆڤبۇون).
- مەلايەتی: کار و بارىن کو ب رەوشتا مەلا و مەلاتىي فە گرىدایي نه.
- شىختى: ئەرك و پىدەقىيەن کار و تەقگەرا شىخان.
- برايەتى: بووېر و تىكلىيەن د ناڭ برايان ده.
- کوردایه‌تى: سنج و رەوشتىن کوردەوارىي (کوردبۇون).
- دریزاهى: دریزبۇون (شىوهىي دریزبۇونى)

- کورتیتی: کورتبوون.
- بلنداهی: بلندبوون.
- رهشایی: رهشبوون
- کهساپیه‌تی: کهسبوون.⁽⁴³⁾
- ... هتد.

ژ بهر کو ئەف نافین ژیده‌ری نه ژ ژیده‌رین کاران تیئنه دارشت، ئەو نه ژ مژارا مه نه و ئەم زیده‌تری فی داناسینا ژورین، خوه نیزی وان ناکن.

ژیده‌ر و نافین ژیده‌ری:

بەریا نوها مه گۆتبوو، کو نافین ژیده‌ری، یىن ژ ژیده‌رین کاران تیئن دارشت واتەمیا ژیده‌رین خوه ددن و وەکو وان ژی نافنى رازبەرن (مانھوی نه). لى نافین ژیده‌ری و ژیده‌ر د ئان خالىن ژیرین ده ژ هەف جودا دبن:

- ۱- ژیده‌ر ماکدەرا هەمموو جۆرین کارانه، نافین کارا و بەركاران ژی، ژی تیئنه دارشت.
- ۲- ژیده‌رین کاران تەشەیین (روخسارین) خوه ل گۇرا رىزان و دەستوورنە دەستنیشانکری وەردگەن. داويا هەمموو ژیده‌رین کاران ب نیشاندەکا ژیده‌ری /in/ يان ژی /n/ كوتا دبن. وەك (خوهندن، هاتن، دان، بەزین، رابوون...).
- نافین ژیده‌ری بىي رىزان و دەستوور فۇرمىن خوه وەرگرتنه. ئانکو، بى پېقان و ل گۇرا کو هاتنە بەھىستن تیئنه ناسين. بۇ ۋىچەندى ژی، هەر ھېمارەك ژ نافین ژیده‌ری، ب شىۋىيەكى جودا ژ ژیده‌رین خوه تیئن دارشت.
- ۳- ژیده‌ر واتەمیا کاران ب خوهقە دگرە و ژ ھىلار روخسارى ۋە ژی، راوه‌میا کارى بۇرى د كۆمبىئىن ده و راوه‌میا ژیده‌رین وان کاران، وەكى هەف تیئن دىتن.

وەك:

⁽⁴³⁾ د. عەلى روخرادى: ناوا و دەستوورى زمانى كوردى. تەھران. (1379) كۈچى - ھەتاڭى. روو. 118/. (ب زمانى فارسى - كوردى).

(کار)	<u>زاروکان سیف خوارن</u>
(ژیده‌ر)	- <u>خوارن بُهه که‌سی پیویسته</u>
(کار)	- من پرتووکین خوه دان <u>زان زین</u>
(ژیده‌ر)	- بهرسقا خودستنی دانه

هن نافین ژیده‌ری و ژیده‌رین وان ب يهك فورمی تین، و هن ژی ب فورمنه تایبەت بهرچاڭ دىن.

ئ - ژیده‌ر تىگەها بوويه‌رەكە بى دەم ب خودقە دگرە.
وەك: شەوتىن، بەزىن، گريان، كەنن...
نافى ژيدەرى دارىزەكە بى بوويه‌ر و بى دەمە.
وەك: شەوات، بەز، گەر، كەن...
راوھىيىن نافين ژيدەرى

نافين ژيدەرى، يىن كو ژ ژيدەرین كاران تىن دارشتىن، نه ب پېغان و رىبازەكە دەستوورى پىك تىن. ئەف ناڭ ب رىبەيىستنى راوھىيىن خوه يىن جۇرمە جۇر ودرگىتنە:
(ا) بەشك ژ نافين ژيدەرى ل گۆرا بىنياتا ژيدەرین خوه (بىنياتا نوها) تىن دەستنىشانكرن. ئانکو، راوھيا بىنياتا كارى دەما نوها و راوھيا وان نافين ژيدەرى، وەكى ھەف (ب يهك فورمى) بهرچاڭ دىن.

نەمۇونە:

<u>نافى ژيدەرى</u>	<u>بنياتا نوها</u>	<u>دەما نوها</u>	<u>ژيدەر</u>
بەز	بەز... بەز...	دېبەز	- بەزىن
رەڭ	رەڭ... رەڭ...	درەڭ	- رەقىن
ترس	ترس... ترس...	دترسە	- ترسىن
پرس	پرس... پرس...	دپرسە	- پرسىن

(44) هندەك ژيدەرین كاران ب دو شىۋەيان بلىغ دىن، وەك (خورىان - خورىن، گەريان - گەريين، ھەزىن - ھەزىن، گەريان - گەريين، كەنن، لەپىان - لەپىن...).

کوخ / کوخك	کوخ ...	دکوخه	- کوخین
لا	لا...ل	دلله	- لفين
گهر	گهر...	دگمه	- گهريان
خور	خور...	دخوره	-
خهمل	خهمل...	دخهمله	خوريان ⁽⁴⁴⁾
ههژ	ههژ...	دههژه	- خهملين
لهرز	لهرز...	دلرهزه	- ههژين
تهفر	تهفر...	دتهفره	- لهرزين
پهيف	پهيف...	دپهيفه	- تهفزين
مهش	مهش...	دمهشه	- پهيفين
گري	گري...	دگري	- مهشين
شو	شو...	دشو	- گرين
کهل	کهل...	دکله	- شووشتن
کهن	کهن...	دکنه	- کهلين
پاريز	پاريز...	دپاريذه	- کهنين
نفيس	نفيس...	دنفيسه	- پاراستن
فر	فر...	دفره	- نفيسين
خهيد	خهيد...	دختهيده	- فرين
خاپ	خاپ...	دخاپه	- خهيدين
			- خاپين
			- ... هتد.

ب) هندهك نافين ژيدهري ژى، راوديا خوه نه ل گۇرا بنياتا ژيدهريين خوه، يېن دەما نوها وەرگىتنە. ئانکو، بنياتا نوها ب روخسارەكى هاتىيە و نافى ژيدهرى ب روخسارەكە دىتەتەنە.

نەمۇونە:

<u>نافی ژیده‌ری</u>	<u>بنیاتا نوها</u>	<u>ددهما نوها</u>	<u>ژیده‌ری</u>
شهوات	شهوت...	دشهوت	- شهوتین
خهبات	خهبت...	دخهبت	- خهبتین
فهرشی	فرش...	فهدرش	- فهرشین
دزی	دز...	ددزه	- دزین
			- ... هتد.

بهرچافه کو ههر دو نافین ژیده‌ری (فهرشی، دزی)، یین کو د میناکین مه ده، وهکو بنیاتا کاری بوری ژ ژیده‌رین خوه (فهرشین، دزین) هاتنه:

<u>ژیده‌ری</u>	<u>بنیاتا بوری</u>	<u>نافی ژیده‌ری</u>
فهرشی	فهرشی	ـ فهرشین
دزی	دزی	ـ دزین

ب دیتنا من، ئەڭ ڙى لەھاتنه‌کە، نه کو ل گۇرا پېغانەکە رىزمانى هاتىيە پى.

- د پېڭاۋۆيا ڦى مىزارا مه د پرسەکە گرنگ رابەرى مه رادوهسته. ئە و ڙى ئەوه: نافین ژیده‌ری ڙ پەپانيا ژیده‌رین زمانى مه، ل بەر چافان خويا نابن. گەلۇ ئەو ژیده‌ر بى نافین ژیده‌ری نه، ئانکو نافین ژیده‌ری ڙ وان نايىن دارشتى؟! كەسەكى ڙ شارەزايىن زمانى كوردى خوه نىزى ڦى پرسى نەكربىيە. دې بە كو هنده‌كان ئەڭ پرس، د پرتووكىن رىزمانى ده كربە و بەرسقا وئى ڙى، ب شىوه‌يەكى ڙ شىوه‌يان، هاتبە دايىن، لى من بخوه نەدىتىيە.

نافین ژیده‌ری ڙ گەلەك ژیده‌رین كاران بەرچاڭ نەبوونە وەك نموونە: (ئاڤدان، بەردان، كۈلان، لېكىن، چىكىن، ژېرىن، خوارن، ۋەخوارن، خىستن، راخىستن، هىشتن، بىن، داهىشتن، براشتىن، بىرىن، كېرىن، رسن، راھاتن، رەزاندن، پۇنىزىن، گىرن، مىن...). ئەم پرسا خوه دوبات دكىن، گەلۇ نافین ژیده‌ری ڙ ئان ژیده‌ران و يىن وەكى وان هەنە يان نە؟؟؟

ئەگەر هەبن، گەلۇ ب ج راوهىي تىن و چاوا...؟!

د داناسينا ژيدهران ده مه گوتبوو کو ژيدهر ئهو بىزديه يا کو بوويهرهكه بىددم بهرچاڭ دكە. ئەڭ ژى تى وى واتھىي کو ژيدهر بوويهرهكە، قەماندىنا روودانەكى يە. ل ۋى گۇرى، ڇىربىيى (منطق) دخواز، کو ھەر بوويهرهك نافەك ژىرە ھەبە، ڙ بەر کو نافى ژيدهرى، نافى بوويهرا ژيدهرى يە.

ب دىتن و باوهريا من، ئەڭ روخسارا (فۇرمما) ژيدهران، د ھەمان دەم دە، روخسارا نافى ژيدهرى يە ژى. ئانکو، راوهيا نافىن ژيدهرى و راوهيا ژيدهريي وان، ھەرى يەكىن. ئەڭ ژى ئهو فۇرمىن کو ژيدهر ب وان تىن خەبتاندىن.

وەك:

<u>نافى ژيدهرى</u>	<u>ژيدهر</u>
ئاڤدان	- ئاڤدان
كۈلان	- كۈلان
گرتن	- گرتن
بەردان	- بەردان
لىكىن	- لىكىن
كوشتن	- كوشتن
رەقاندىن	- رەقاندىن
	- ... ھەن.

قىيغا، کو ھەنەك نافىن ژيدهرى و ژيدهريي وان، ب يەك فۇرمى بىن خەبتاندىن (وەك مىناكىن بورىن)، كا ئەمى چاوا ھەر دو راوهيان (يا نافىن ژيدهرى و يا ژيدهريي وان) ژ ھەف بناسن؟!

دگەل کو ژيدهر و نافى ژيدهرى، ھەر دو نافنى رازبەرن (مانھۇي نە) ژى، لى ديسان ھەر دو نافى ژ ھەف جودا نە:

1- ژيدهر بوويهرهكە بى دەم دەستنىشان دكە.

وەك:

- ئاڤداندا داران وان گەمش دكە.

- خوارنا سېڭان موفا يە.

۲- نافی ژیده‌ری نافی بسویه‌را وی ژیده‌ری يه.

وەك:

- ب ئاڤدانەكى تەنی دار گەش نابن

- سېچ خوارنەكە سقكە

ب قى تىگەھى، هەر ژیده‌رەك بسویه‌رەكى، يان بزافەكى ب خۇھە دگرە، وەکو وان مىناكىن /۱/. هەر بسویه‌رەك، ئان بزافەك ژى ب نافەكى تى ناسىن، وەکو مىناكىن /۲/. ژ بلى ئان هەر دو واتەيان، فۆرمەن ژیده‌ران، وەك (خوارن) واتەيا نافەكى ھەبەر (مادى) ژى ب خۇھە دگرە، وەك:

- ئەڭ خوارن كەلى (بى خوى) يه.

- قى خوارنا سار گەرم بکە

راوهىيەن نافىيەن ژيدەرى نە ل گۇرا رېزانەكى، يانزى ب پىغانەكى فۆرمىيەن خوه وەردگەن. هەن ژ وان ب فۆرمىيەن ژيدەرىيەن خوه تىين دىتن و هەن ژى ب فۆرمەنە تايىەت، دوورى فۆرمىيەن ژيدەرىيەن خوه تىين دىتن.

نمۇونە:

نافى ژيدەرى	كارى نوها	ژيدەر
ئەۋى بەزا خوه بکە	ئە دېبەزە	- بەزىن
ئەز كەنى خوه دكم	ئەز دكەنم	- كەنин
خودندا خوه بەرنەدە	تو دخوبىتى	- خودندىن
ئەز ب وى كەتنى ئىشىام	ئەز دكەفەم	- كەتن
جەممەد بۇ تە نەباشە	تو جەمدى	- جەمدىن
رازانما پر، نەخوھى يە	ئە پر رادزە	- رازان
لىڭەرا تە بى سوودە	تو ل ج دگەرى؟	- لىڭەرىن
پىغانما من ب گافا نە	ئەز زەقىي دېيىم	- پىغان
ماھشا مە گرانە	قا ئەم دەمەشن	- مەشىن
		- ... هەتى.

د ڤان میناکین ژۆرین ده، دو ڤۆرمىن نافىئن ژىددەرى بەرچاڭ دىن:

۱- ڤۆرما تايىبەت، وەكى نافىئن (بەز، كەن، جەمەد، لىگەر، مەش)، كو ژ ژىددەرىن (بەزىن، كەنин، جەمدىن، لىگەرين، مەشىن) هاتنە دارشتى.

۲- ڤۆرما ھەۋېش، كو نافىئن ژىددەرى و ژىددەرىن وان ب يەك روخسارى نە، (خودندن، كەتن، رازان، پېغان). ئەڭ روخسار، د ھەمان دەم دە، ڤۆرما ژىددەرىن وانن ژى.

د ڤۆرما / ۲ / د ژىددەر و نافىئن ژىددەرى، ب ساناهى ژ ھەڭ نايىئن ناسىن و گەلەك جاران ل شۇونا ھەڭ ژى تىيەن خەبتاندىن. بۇ ۋى يەكى ژى، گەلەك شارەزايىن زمىن گومان دىكىن كو نافىئن ژىددەرى ژ ۋى جۆرى ژىددەران نىنىن.

- دىيارە، كو جۆرەكى دىتەر، ژ راوهىيەن نافىئن ژىددەرى ل ھەريما بەھەدىنەن بكار تى. ئەڭ راوه ژ بىنياتا كارى دەمما بۆرى و پاشگرا / ار / ساز دې.

سەيدا سادق بەھادىنە ئامىيەتى ئامىيەتى ئاماژە ب وى راوهىيە كرىيە⁽⁴⁵⁾ و ئەڭ ميناك د بەر

چاقان رە دەرباس كرنە:

- كوشتن	- كوشت
- گۇتن	- گۇت

لى كو داوايا بىنياتى تىپا / ئى / بە، نافىئن ژىددەرى ب / يار / كوتا دىبە (ل گۇرا گۇتنا

سەيدا ئامىيەتى):

- بىريار	- بېرىن
- دزىيار	- دزى
- زانىيار	- زانى
- رەھفيار	- رەھفىن
- كەننەيار	- كەنىن
- كريyar	- كرىن
- پرسىيار	- پرسىن
- زانىيار (زانىيائى / زانست)	- زانى
- دزىيار (دزى)	- دزىن
- بىريار (بىرى)	- بېرىن

⁽⁴⁵⁾ سادق بەھادىنە ئامىيەتى: رېزمانا كوردى - بىغدا (۱۹۸۷) . روو (۴۰۲ - ۴۰۳) .

سەيدا ئامىدى پىدە دچە و دبىزە، ب ئالىكاريا پاشگرا /ھ/ زى نافىن ژىدەرى
پىك تىن. وەك:

- هەرفتن	- هەرگە
- لەرزىن	- لەرزى
- ... ھەت.	

ب قاسى كو ئەز زانم، ئەف مىناكىن سەيدايى مە، ئامىدى ل ھەرىما مە و ل باكور
زى بكار نايىن. تەنى ئەف ھەر سى بىزھىيەنە (گۇtar، بريار، پرسىyar) ئان سالىن داوى
كەتنە رۆزەخە بەتەندى. ئەو زى، ز باشۇور دەرياسى بكارئانىنا مە بۇونە. هەندەك ژ
وان مىناكان، ژ چارچەوا نافىن ژىدەرى دەركەتنە زى. وەك:

- كارا: ل نك جەلادەت بەدرخان، بەرانبەرى كارا يە. ئانكۇ، ژ (كىرنى) كەسى كو
دكە و وەك توپىرم (زاراھە)، ل شۇونا (كارا، كرددە، كريار)، ئانكۇ (فاعل) بكار تى.
- دزىيار: يارى دزان، كەسى كو دزان دپارىزە. لى نافىن ژىدەرى ژ (دزىن) دزى يە.
- زانيار: خودى زانىن، كەسى پر زانا.
- كەننۈك: خوددان كەن، كەننۈك، پرگەن.
- رەقىيار: رەقۇك، رەقۇكە.

ئەف راوهيا كو ژ (بىنیاتا دەمما بۇرى + يار) ساز دبە، ل نك مە ب واتەيا نافىن ژىدەرى،
بكار نايىن.

مامۆستە سامى تان د پرتووكا خوھ د دبىزە: (پاشگرا /ين/ و /اندن/ ژ ناڭ و
وەنگدىران لىكەران (كاران) چىدكەن. /ين/ لىكەرين نەگەرگوھىز چىدكە و /اندن/
لىكەرين گەرگوھىز چىدكە:

- رەۋىن	- رەۋىن
- بەز	- بەز
- ئېشىن	- ئېشىن
- كەل	- كەل
- جەمدەن	- جەمدەن
- خاپىن	- خاپىن
- (46) سامى تان: رېزمان و راستېقىسا زمانى كوردى. ستانبول (٢٠٠٥) - روو (١٩٨).
138

بهریا سامی تان ژی سهیدا فهقی حوسهین ساگنج و ماموسته موراد جوان ژی ٩٤٣
مژار، د پرتووکین خوه ده، ب قن باودریا سامی تان شروفه کریه.
(47) ب دیتنا فان شارهزايان ئەف ناڭ (ئەڭ، بەز، ئىش، كەل، جەمەد و خاپ) نافنى ئاسايى
نه، خوهسەرن، ب ئالىكاريا پاشگرا /ين/ كارىن نەدەرنگىيىش ساز دكـ.

وەك:

- رەڭ + ين = رەفين

- بەز + ين = بەزىن

- ... هەتـ.

پاشگرا /اندن/ ژى دگەيىزه وان نافان و كارنى دەرنگىيىش ژ وان ساز دكـ:

- رەڭ + اندن = رەفاندىن

- بەز + اندن = بەزاندىن

- ... هەتـ.

دەربارى في شروفهكرنا وان برادەران دخوازم بېيىز:

(ا) ئەف ناڭ (رەڭ، بەز، ئىش، كەل، جەمەد، خاپ...). نە نافنى ئاسايى و نۆرمالان، وەك
دەرد، خەم، هش، ئاف، نان...). ئەف ناڭ ژىيەرىن كاران هاتنە دارشتـن. ئەف ناڭ د
رسەنـيا خوه ده، وەكـو نافىئىن ژىيەرى و بىناتىئىن دەما نوها نـه، ژ ژىيەرىن خوه يىـن
رسەنـ هاتنە دارشتـن.

نەمۇونە:

<u>نافى ژىيەرى</u>	<u>بنيات</u>	<u>دەما نوها</u>	<u>ژىيەر</u>
رەڭ	رەڭ... ...	ئەز د - رەڭ - م	- رەفين
بەز	بەز... ...	تو د - بەز - ئى	- بەزىن
ئىش	ئىش... ...	ئەو د - ئىش - ھ	- ئىشىن
كەل	كەل... ...	ئەو د - كەل - ن	- كەلين
جەمەد	ھوون د - جەمەد... ...	ھوون د - جەمەد - ن	- جەمدىن
خاپ	خاپ... ...	ئەم د - خاپ - ن	- خاپىن
			- ... هەتـ.

موراد جوان: (Kurtce Dilbilgisi Kurmanc Lehcesi). سويدـ - زىبا نوو (١٩٩٢) - روو(٨٢-٨٣). (47)

ل ۋىن گۈرى، ئەڭ ناڭ (رەڭ بەز، ئىش، كەل، جەمەد، خاپ) ژ كاران (لىكەران)
چىبۇونە، نە كار ژ وان چىدېن. ئانکو، ئەو ناڭ ژ كاران، نە كار ژ وان.
- ئەڭ پىرتقا /ين/ ژى، نە كو پاشگەرە گەشتىھە وان ناڤان و ئەو كرنە كارىن
نەدەرنىگىف. ئەڭ /ين/ بەشەكى رەسەنە ژ بىنەسازىيا ژىدەرىن وان ناڤان، (رەڭ - ين،
بەز - ين، ئىش - ين، كەل - ين، جەمەد - ين، خاپ - ين).

ل گۆرا كو ئەز زام، د كورمانجى دە پاشگەرە تەنى ب فۇرما /ين/ ھەيە، ئەو ژى
پاشگەرا راسپارتنى (نسېھتى) يە. وەك:

- رەنگ + ين = رەنگىن
- بانگ + ين = بانگىن
- بنگەھ + ين = بنگەھىن
- ژۇر + ين = ژۇرىن
- شەرم + ين = شەرمىن
- مىس + ين = مىسىن
- ... هەت.

(ب) بەريا نوها مە گۆتبۇو، كو ئەڭ ناڭ (رەڭ، بەز، ئىش، كەل، جەمەد و خاپ) ناڤىن
ژىدەرى نە و د ھەمان دەم دە ژى بىناتىن دەما نوها نە، يىن ۋان كارىن نەدەرنىگىف
(رەقىن، بەزىن، ئىشىن، كەلين، جەمدەن و خاپىن). تايىبەتمەندىيا پاشگرا /اندىن/ ا
سەرەكە ئەوه، كو دىگەيىز بىناتا دەما نوها، يَا كارىن نەدەرنىگىف و كارىن دەرنىگىف
ژ وان ساز دكە.

ل ۋىن گۈرى /اندىن/ گەشتىھە وان بىناتان و ئەو كرنە كارنى دەرنىگىف:

<u>كارى نەدەرنىگىف</u>	<u>بنيات</u>	<u>نوها</u>	<u>كارى دەرنىگىف</u>
رەڭ + اندىن	رەڭ... رەڭ	د-رەڭ	رەقىن
بەز + اندىن	بەز... بەز	د-بەز	بەزىن
ئىش + اندىن	ئىش... ئىش	د-ئىش	ئىشىن
كەل + اندىن	كەل... كەل	د-كەل	كەلين

- جه مدين جه مد + اندن دجه مد-ه

- خاپين دخاپ-ه ... خاپ + اندن

ب ڦيٽني پاشگرا / اندن / ناگهئيڙه ناف و هه فالنافان (رهنگيران). لئه گهر هات و بيو، ئانکو گهشه نافه کي، ودك (شوب + اندن = شوباندن)، هنگي ڏڻي هه کرييار ل سه ريبازه کي ڙ فان هه ده ريبازان بكار هاته:

1. ڏڻي په يضا (شوب) بنياتا نوها يا کاره کي نه ده هنگي ڻيف ب فورما (شوبين) به. د ده ما که ڦن ده هه کار هه بيو، لئي ب ده مي ره هاته ڙبيرکرن (ودکو گهلهک کاران) و بنياتا وي (شوب) تهني ڙي مايه. هه ڦن بنيات د هه مان ده بويه ناف ڙيدهري، بؤ وي ڙيدهرا ڙبيربووبي ڙي.

2. ل سه ريبازا په يشيين بياني (عهرببي)، ييـن کـو د زـمانـي کـورـدي دـه بـكارـتـيـن و گـورـاـ کـاريـنـ کـورـديـ ڙـيـ (ـانـدنـ) گـهـشـتـيـهـ وـانـ. وـدـكـ:

(جهـربـانـدنـ، رـجـفـانـدنـ، عـهـلـانـدنـ، کـتبـانـدنـ، قـهـدرـانـدنـ، تـهـرـکـانـدنـ وـ /ـشـوـپـانـدنـ /ـ ڙـيـ).

لـئـيـ بـ باـوـهـريـاـ منـ، /ـشـوبـ/ـ بـنيـاتـ کـارـهـکـيـ کـورـديـ يـيـ ڙـبـيرـبوـوـيـ يـهـ.

٤- نافچي (اسم المكان):

نافچي هه نافه، يـيـ کـوـ جـهـ، وـارـ وـ هـيـورـگـهـهاـ مـرـوـڻـ، جـانـهـوـهـرـ وـ تـشـتـانـ دـهـسـتـنـيـشـانـ دـکـهـ.

وـدـكـ:

- کـورـدـسـتـانـ: جـهـ وـ وـارـيـ کـورـدانـ (ـوـدـلـاتـيـ کـورـدانـ)

- ئـهـرـمـهـنـسـتـانـ: جـهـ وـ وـدـلـاتـيـ ئـهـرـمـهـنـيـانـ

- شـيـرـهـلـانـ: جـهـيـ شـيـرـانـ

- گـولـزـارـ: گـولـشـهـنـ، گـولـسـتـانـ

- خـوارـنـگـهـهـ: جـهـيـ خـوارـنـيـ

- ... هـتـدـ.

د زمانی کوردى ده ناڤى جهى ب چەند شىوه يىن جۆرە-جۆر ساز دې:

(ا) ژ ناۋ و پاشگەكى (دارشى):

ئەف جۆرە ناڤىن جهى، ژ ناڤەكى گشتى و ب ئالىكاريا پاشگەيکى تىئىنە دارشتى.
پاشگەيىن كو د ۋى وارى ده بكار تىئىن ئەفن (ستان، زار، دن، گەھ، لان).

ودك:

ستان:

- گول + ستان = گولستان

- موورى + ستان = موورستان

- گۇر + ستان = گۇرستان

زار:

- گول + زار = گولزار

- لالە + زار = لالەزار

- خونجە + زار = خونجەزار

دن:

- چىم + دن = چىمەن

- پۇوش + دن = پۇوشەن

- سىم + دن = سىمەن

گەھ:

- خوارن + گەھ = خوارنگەھ

- لەشكەر + گەھ = لەشكەرگەھ

- كان⁽⁴⁸⁾ + گەھ = كانگەھ

(48) - كان: مادەن (ھەسن، زېۋى، سەفر...).

- كانگەھ: جەھى كو (كان) ڙى دەرتى.

ب) ژ دو نافان (لیکدایی):

ئەڭ ھەر دو (خانە، لان) ب واتھيا جە و وار تىّن خەبتاندن. دەما کو نافەكى گشتى دەۋە سەر نافەكى ژ وان، نافەكى لىكدايى ژ نافىن جەپ پېك تى.

وەك:

خانە:

- پرتۇووك + خانە = پرتۇووكخانە

- كار + خانە = كارخانە

- چاپ + خانە = چاپخانە

لان:

- شىر + لان = شىرەلان (جەپ شىر)

- مىز + لان = مىزەلان (مېزدانك)

- پووش + لان = پووشلان (جەپ پووش)

- ... هەت.

مۇزارا مە نافىن جەپ، يىين کو ژ كاران تىّن دارشتى تەنى يە. ئانكى، ئەو نافىن جەپ، يىين کو ژ ناف و پاشگرین (ستان، زار، دن...) تىّن دارشتى نە ژ مۇزارا مە نە. بۇ فى ئەگەرى، مە ئەو نافىن جەپ، تەنى دەستنىيىشان كرنە، بىيى کو ئەم وان ب ھۆوربىيى رۇنى بىن. لى نافىن جەپ، يىين ژ كاران ساز دىن، ئەو جەپ تەقىدانا مە نە. نافىن جەپ، يىين کو ژ كاران ب ئالىكاريا پاشگرا (گەھ) پېك تىّن، ب دو شىوهيان ساز دىن:

1- ژ ڙىدەر و پاشگرا (گەھ):

(ڙىدەر + گەھ = نافى جەپ).

دارشتىنا ھەموو جۆرىن نافىن جەپ، نە ل سەر رىبازەكە دەستتۈرى ب پېغان و پېغانۇك ساز دىه. ھەر كۆمەك ژ وان نافىن جەپ، ل گۇرا کو ھاتنە بەيىستىن، ب شىوهيهكى تىّن دارشتىن. ژ بەر فى ئەگەرى ژى، ئەڭ نافىن کو ژ ڙىدەر و پاشگرا (گەھ) ساز دىن، نە ژ ڙىدەرین ھەموو كاران ساز دىن. تەنى ئەو ڙىدەرین کو د رىا بەيىستىن رە بكار ھاتنە، ئەم دكارن وان ل وى گۆرى بخەبتىين. وەك:

- زانین + گهه = زانینگهه (جهه زانینی / زانکو)

- خوهندن + گهه = خوهندنگهه (جهه خوهندنی)

- کوشتن + گهه = کوشتنگهه (جهه کوشتنی).

۲- ژ بنیاتا کاری نوها و پاشگرا (گهه):

(بنیاتا کاری نوها + گهه = نافی جهی).

و دک:

نافی جهی	بنیات	دهما نوها	ژیندر
نفیسگهه	نفیس... نفیسنه	دنفیسه	- نفیسین
چیرگهه	چیر... چیرنه	دچیره	- چیرین
گهفزگهه ⁽⁴⁹⁾	گهفز... گهفزنه	دگهفزه	- گهفزین
فرگهه	فر... فرنه	دفره	- فرین
بهزگهه / یاریگهه	بهز... بهزنه	دبهزه	- بهزین
برگهه	بر... برنه	دببره	- برین
فروشگهه	فروش... فروشنه	دفروشه	- فروشن
پاریزگهه	پاریز... پاریزنه	دپاریزه	- پاراستن
راودستگهه	راودست... راودستنه	رادوهسته	- راودستان
ریزگهه	ریز... ریزنه	دریزه	- ریتن
رژگهه	رژ... رژنه	درژه	(رژتن)
هیورگهه	هیور... هیورنه	دھیوره	- هیورین
			- ... هند.

دیاره، کو پرانیا نافین جهی، یین کو ژ کاران و پاشگرا (گهه) ساز دین، ب فی

ریزکی پیک تین:

(بنیاتا دهما نوها + گهه = نافی جیگههی).

ژ (ناه + خانه) ژی، (فروکخانه) هاتیه.⁽⁴⁹⁾

٥- نافیٰ ئالافی (اسم الالة)

نافیٰ ئالافی ژی ئەو نافه، بىن کو ئالافهکى ژ وان ئالافین کو مرؤف د ژيانا خوه ده بكار تىنه، دەستنىشان دكە، وەك (داس، بىر، دەرزى، شۇۋۇز...) .

مەبەستا مە ژ قى مۇزارى نافىن ئالافى، بىن کو ژ كاران تىن دارشتى تەنلىيە. ژ بەر كو پەريانيا نافىن ئالافى روخسارىن خوه ب شىوەيەكى سەرىخوھ وەرگرتىنە. ئانكى ج تىكلىا وان روخساران ب كاران فە نىنە. وەك:

(ماستىرك، كۈشك، بېر، قازمه، كەشقى، چەتەل، چەنگال، سەراد، مەقۇر، ھالەت، گىسن، كلچىف، كىر، چەقۇ، خەنچەر، دەستار، مووچىنك، مىشاك، ھەسك، زەرك...).

ھندەك ژ نافىن ئالافى ژى، ژ كاران تىن دارشتىن. ئەڭ دارشتى ژى، نە ل گۇرا رېبازەكە رېزمانى تەنلىي پېيك تى. ئانكى، هەر چەند نافىن ئالافى ب شىوەيەكى ژ كاران ساز دىن:

١. ھەنەك نافىن ئالافى ژ ناڭ و ژىدەرا كارى (دان) پېيك ھاتنە. وەك:

- كىل + دان = كىلدان

- گول + دان = گولدان

- چاي + دان = چايدان

- شەكر + دان = شەكردان

- ... هەتى.

٢. ھەنەك ژى، ژ نافهكى و بىنياتا دەما نوها، يا كارى (گرتىن)، كو (گر)ە، (لى ب راوهيا /گىر / ھاتىيە خەبتاندىن) پېيك تىن.

وەك:

<u>نافیٰ ئالافى</u>	<u>بنيات</u>	<u>دەما نوها</u>	<u>ژىدەر</u>
كەف + گىر = كەفگىر	گر/گىر	دگرە	- گرتىن
(50) كەو + گىر = كەوگىر	گر/گىر	دگرە	- گرتىن

⁽⁵⁰⁾ كەوگىر: ئالافا كو نىچىرقان بىكەوان دگرە.

۲. پرانیا نافین ئالافی، بین کو تېکلیا وان ب کاران ره هەيە، ژ نافەکى گشتى و بنیاتا ژىدەرى يا كارى دەما نوها (بى گوهەرينا بنیاتى) تىن دارشتى.
ئانکو، (نافى گشتى + بنیاتا نوها = نافى ئالافى).

نمۇونە:

<u>نافى ئالافى</u>	<u>بنیات</u>	<u>دەما نوها</u>	<u>ژىدەر</u>
جل + شو = جلشو	شو	دشو / دشويھ	شووشتن
دەم + ژمیر = دەمزمىر	ژمیر	دەزمىرە	ژمارتن
كات + ژمیر = كاتژمیر	ژمیر	دەزمىرە	ژمارتن
گەرم + پىف = گەرمپىف	پىف	دېپىھە	پېقان
جاو + بې = جاوبې	بې	دېپە	بېن
مېر + كوت = مېركوت	كوت	دەكتە	كوتان
شەكر + شكىن = شەكرشكىن	شكىن	دەشكىنە	شەكىندن
بەرف + مال = بەرفاڭ	مال	دەمالە	مالتن
بەر + مال = بەرمالك	مال	دەمالە	مالتن
دوور + بىن = دووربىن	بىن	دېبىنە	بىنان
بەر + دۆش = بەردۆش/بەرۋش	دۆش	دەدۆشە	دۆتن
ناف + كل = نافكل ⁽⁵¹⁾	كل	دەكلە	كلان
با + وەشىن = باوەشىن	وەشىن	دەوەشىنە	وەشاندن
			... هەتى.

4. ھندەك نافین ئالافى ژى ھەنە، ب شىيودىھەكى بىپېقان، ژ ژىدەرىن ھن كاران ھاتته دارشتى. وەك:

- بىزىنگ: ژ (بېراتن)ى، يان (وەربىزىرن)ى ھاتىھ دارشتى.

- بېھك: ژ (بېن)ى ھاتىھ.

- پارزوون: ژ (پارزناندىن)ى ھاتىھ.

- ... هەتى.

(51) كلان: نافكلا مدشكى، دارەكە ب ھەر دو ئالىيەن مەشكى ۋە تى گۈرىدان كو مدشك راست بىنە (نە تەۋە).

بیگومان، گهلهک ناٹ و ههقالناٹ ژ کاران تیننه دارشن، لى مەبەستا مە د قى مزارى ده، تەنئى ئەو ناڤىن ئالاڻى نه، يېن كو ژ کاران تىن دارشت.

٦- ھنەك ناڤىن گشتى:

ژ بلى ۋان ناڤىن كو ژ کاران هاتنە سازكىن، (ناڤى كارا، ناڤى بەركار، ناڤى ژىدەرى، ناڤى جەي، ناڤى ئالاڻى)، ژمارەك ژ ناڤىن لىكدايى ژى ھەنە. ئەڭ ناٹ ژى، ژ کاران ساز بۇونە. تىقەلە د ناڤبەرا ۋان ناڤان و وان ھەر پىنج بەشىن ناڤان ده ئەوه، كو ئەڭ ناڤىن لىكدايى تىگەها ناڤنى گشتى ددىن، وەكى ناڤىن جل و بەرگان، رەوش و نەخودشىان. لى ئەو ھەر پىنج ناڤىن (كارا، بەركار، ژىدەرى، جەي و ئالاڻى)، ھەر بەشەك ژ وان تىگەھەكە تايىبەت ب خۇوفە دىگەر. ئەڭ ناڤىن گشتى، يېن تشتان ژ ناٹ و بىنياتا دەما نوها، يا ھندەك کاران پىئىك تىن. ئانکو:

(ناٹ + بىنياتا نوها = ناڤى لىكدايى / گشتى /)

نەمۇونە:

<u>ناڤى گشتى</u>	<u>بنيات</u>	<u>دەما نوها</u>	<u>ژىدەر</u>
پىش + مال = پىشمال	مال	دەمالە	- مالتىن
دەست + مال = دەستمال	مال	دەمالە	- مالتىن
پىشگىر / پەشكىر	گر/گىر	دەگەر	- گرتىن
سەرئىش	ئىش	دئىشە	- ئىشان
دەلئىش	ئىش	دئىشە	- ئىشان
دەستكىش	كىش	دەكىشە	- كىشان
سەركىش	كىش	دەكىشە	- كىشان
			- ... هەندى.

بىگومان، ئەڭ ناڤىن كو د ۋان مىناكان ده، ژ کاران هاتنە سازكىن، د دارىيىرا خۇد دە وەكى ھندەك ناڤىن (كارا، بەركار، ژىدەرى، جەي و ئالاڻى) نه.

لی (وەکو مە بەرئ گۈتىيە) ژ هىلا واتەدارىيى ۋە ناكەفن رىزى وان ھەر پىنج بەشىن ناڤان. ژ بەر كۆ ناڤىن في مۇزارا مە ناڤنى گشتى نە، ل ھەنەك تشتان بۇونە:

- (دەستمال، پىشمال، پەشكىرى): ناڤىن سى پارچەيىن جل و بەرگىن كۆ مرۆڤ بكار تىين.

- (دەستكىش): ھەۋالناڤە، رەوشەكە چاوانى يە.

وەك:

- تەمۇ ل ھەسپەكى سوارە و يەك ژى دەستكىشى خوھ كرييە.

- (سەركىش): ب واتەيا (سەركىرە، رىبەر، پىشەوا).

وەك:

- فەرىدىۇن سەركىشى ھەۋاللىن خوھ يە.

ژ بۇ في تىيغەلى و قەترىمەيى ژى، مە ئەڭ ناڤىن مۇزارا خوھ، وەکو بەشى شەشم ژ ناڤىن كۆ ژ كاران تىين سازكرن شرۇفە كرنە.

برې ھەشتەم

نەيىنيا كاران

ھەمى جەلەبىن كاران د راودىيىن خوه يېن رەسەن دە ئەرىيىنى نە. وەك:

- من خوەند، ئەز دخويىن، ئەزى بخويىن...

- تو چۈوبىي، تو دېلى، تو بىن بېلى...

د ۋان مىناكان دە بۇويەرەن (خوەندن، چۈون) ب شىيۆھەكى ئەشكەرە و ئەرىيىنى بۇونە و دېن، يان ژى ئەھۋى بېن. لى دەما كۆ ئەو بۇويەر نەبن، يان ژى ئەم نەخوازن كۆ بېن، ھەنگى ئەمى ئالاقيىن نەيىنيا كاران ل پېش وان ھەر دو كاران بخەبتىنن. وەك:

- من نەخوەند، ئەز ناخويىن....

- تو نەچۈوبىي، تو ناجىي...

ئالاقيىن نەيىنيا كاران د كورمانجيا ژۆرلىن دە ئەقىن:

(نە، نا، ن، مە). ھەر ئالاھەك ژ ۋان ئالاۋان، ل گۇرا جۆر و دەمىن كاران، دەكەفە سەر وان و نەيىنيا وان پېڭ تىنە. ئانکو، ئەڭ ئالاڭ ل پېش كارىن ئەرىيىنى بكار تىن و وان ۋەدگوھىزىن راودىيى نەيىنيي.

نە :

ئەڭ ئالاۋا نەيىنى د ۋان جەھىن ژىرىن دە دەكەفە سەر كاران و وان دەرباسى راودىيى

نەيىنيي دكە:

۱- كارىن دەمىن بۆرى:

نمۇونە:

<u>نەيىنى</u>	<u>ئەرىيىنى</u>	<u>ھاتن:</u>
ئەز نەھاتم	- ئەز هاتم	
ئەز نەھاتمە	- ئەز هاتمە	

ئەز نەدھاتم	- ئەز دھاتم	
ئەز نەھاتبۇوم	- ئەز ھاتبۇوم	
ئەز نەچۈوم	- ئەز چۈوم	چۈون:
ئەز نەچۈومە	- ئەز چۈومە	
ئەز نەدچۈوم	- ئەز دچۈوم	
ئەز نەچۈوبۇوم	- ئەز چۈوبۇوم	
تو نەكەتى	- تو كەتى	كەتن / كەفتىن:
تو نەكەتىي	- تو كەتىي	
تو نەدكەتى	- تو دكەتى	
تو نەكەتبۇوپى	- تو كەتبۇوپى	
وى نەنۋىسى	- وى نېۋىسى	نېۋىسىن:
وى نەنۋىسىيە	- وى نېۋىسىيە	
وى نەدندەنۋىسى	- وى دنۋىسى	
وى نەنۋىسىبۇو	- وى نېۋىسىبۇو	
تە نەۋىرى	- تە وىرى	وېرىن:
تە نەۋىرىيە	- تە وىرىيە	
تە نەدوېرى	- تە دوېرى	
تە نەۋىرىبۇو	- تە وىرىبۇو	
من نەشىا	- من شىا	شىان:
من نەشىايە	- من شىايە	
من نەدشىا	- من دشىا	
من نەشىابۇو	- من شىابۇو	
مە نەقىا	- مە قىا	قىان:
مە نەقىايە	- مە قىايە	
مە نەدقىيا	- مە دقىيا	
مە نەقىابۇو	- مە قىابۇو	

کەنین / کەنیان:	- هوون کەنین / کەنیان
	- هوون کەنینه / کەنیانه
	- هوون نەدکەنین
	- هوون کەنیبۇون
گەریان / گەرین:	- ئەو گەریان
	- ئەو گەریانه
	- ئەو دگەریان
	- ئەو گەریابۇون
	- ... ھتد.

لىٰ كارىن (زانىن، كارين) د دەما نىيېزبۇريا خودرۇو و بۇر يا سەرگەھايى و يا چىرۇكى دە ب ئالاڭا / ن / راوهيا نەيىينىي وەردەگرن:

<u>نەيىينى</u>	<u>ئەرىنى</u>
من نازانى / نەزانى	زانىن: - من زانى ⁽⁵²⁾
تە نازانىيە	- تە زانىيە
وى نازانىبۇو	- وى زانىبۇو
من نكارى / نەكارى	كارىن: - مە كاري
وھ نكارىيە	- وھ كارييە
وان نكارىبۇو	- وان كارىبۇو

لىٰ د بۇر يا بەردىۋام (بىسەرۋەچۈۋىي) دە، كارىن (زانىن، كارين)، ب ئالاڭا / نە / يى دىكەڤن راوهيا نەيىينى.

ودك:

زانىن: وان دزانى	-
كارىن: وھ دكارى	-

لەن ھەرىممان (نەزانى، نازانى) و (نەكارى، ناكارى) ژى بكار تىن.⁽⁵²⁾
١٥١

ل هندەك هەریمیئن کوردستانی ئەڭ هەر دو کار ژى، وەكى يېن دىت، د ھەر چار دەمیئن بۇرى دە ب ئالاڭا /نه/ تىن نەيىنكىن. وەك:

- زانىن: من نەزانى، من نەزانىبىه

من نەدانى، من نەزانىبىو

- كارىن: تە نەكارى، تە نەكارىبىه

تە نەدارى، تە نەكارىبىو

٢- ئالاڭا /نه/ بۇ نەيىنيا كارىن (ودرين، شيان) د دەما نوها دە ژى تى خەبتاندىن.

وەك:

نەيىنى ئەرىنى

ۋېرىن: - ئەز وېرم

- ئەز (دوېرم)

شيان: - هوون دشىن

هوون نەشىن

٣- ھەموو راوهەيىن داخوازى، يېن بەرانبەرى كارىن دەمیئن بۇرى، ب ئالاڭا /نه/ يى راوهەيا نەيىنىي وەردگرن:

نمۇنە:

داخوازىيَا نەيىنى

خودىز ئەز نەچۈوما

بەلكى هوون نەچۈوبىن

خودىز ئەز نەچۈوباما

گەرەك ئەز نەچۈوبووما

خودىز ئەو نەكەتا

گەرەك تو نەكەتبى

بلا ئەم نەكەتبانا

بەلكى هوون نەكەتبۇونا

خودىز من ئەو نەخستا

گەرەك وي تو نەخستى

بۇرىيا ئەرىنى

چوون: - ئەز چووم

- ئەز چوومە

- ئەز دچووم

- ئەز چووبووم

- ئەز كەتم

- ئەو كەتىيە

- ئەم دكەتن

- ئەو كەتبۇون

- من ئەو خست

- تە ئەو خستىيە

گەرەك من ئەو نەديتا	- وي ئەز دىيتىم
خودزى وي ئەز نەدىتىبووما	- مە ئەو دىتبۇو
بلا تە ئەو رانەكرا	- تە ئەو راکر
گەرەك كەسى ئەو رانەكربا	- وي ئەو رادكر
بلا مەمۇ ئەو چىنەكرا	- مەمۇ ئەو چىكىر
خودزى مەمۇ ئەو چىنەكربا	- مەمۇ ئەو چىدكر
گەرەك مەمۇ ئەو چىنەكربوويا	- مەمۇ ئەو چىكربوو
	- ... هىتى.

٤- راوهييەن داخوازى، يېن بەرانبەرى دەما نوها، ب ئالاڭا /نە/ يى تىن نەيىنكىن.

نەوونە:

<u>نەيىنى</u>	<u>ئەرىننى</u>
گەرەك ئەز نەرەقىم	- ئەز درەقىم
خودزى تو نەبەزى	- تو دېبەزى
بلا ئەو نەبېزە	- ئەو دېبېزە
بەلكى هوون نەقىين	- ئەم دەقىن
گەرەك ئەم نەمەين	- هوون دەمەين
بلا ئەو نەنۇشىن	- ئەو دەنۇشىن
	- ... هىتى.

٥- داخوازىيىن دەما پاشەرۇز (ئايىنده) ژى ب ئالاڭا /نە/ يى دەمەقىن راوهيا نەيىنىي:

نەوونە:

<u>داخوازىيىا نەيىنى</u>	<u>داخوازىيىا ئەرىننى</u>	<u>پاشەرۇز</u>
گەرەك ئەز نەچم	گەرەك ئەز بچم	- ئەزى بچم
خودزى تو نەرى	خودزى تو ھەرى	- تو يى ھەرى
بلا ئەو نەنۋىسە	بلا ئەو بنۋىسە	- ئەوى بنۋىسە
دەقى ئەم بەرنەدن	دەقى ئەم بەردىن	- ئەم دى بەردىن

- کیشکا هوون رانهگرن⁽⁵³⁾   کیشکا هوون راگرن
 گهردک ئهو راكەفن   گهردک ئهو راكەفن
 - هوون دى راگرن   - ئهوئ راگرن
 - ... هتد.

لى ئەگەر داخوازيا پاشەرۆز د راوديما پرس و گومانى ده به، ئانکو پېئننا گومان و دودلىي ژى بى، هنگى داچەكا پاشەرۆزى /ى، دى/ بكار تى:
 پاشەرۆز: ئىشەف ئەزى هەرم ئامەدى.

داخوازى: ب گومانا من، ئەزى ئىشەف هەرم ئامەدى.
 پاشەرۆز: سبە ئەمى بگەيىن.

داخوازى: گەلۇ، ئەمى نەگەيىن؟!

پاشەرۆز: تەكەز ئەم دى بخويىن.

داخوازى: ما هووننى تىتەكى نەخويىن؟!

٦- ئالافا / نه / دكەفە سەر كارىن راوديما فەرمانى و وان دگۈھىزە راوديما نەيىنيا فەرمانى. ودك:

<u>نەيىنى</u>	<u>ئەرىنى</u>
نەچە دېستانى	- بچە دېستانى (تو)
نەخوازە	- بخوازە (تو)
نەردە	- بىرەفە (تو)
دانەخە	- داخە (تو)
بەرندەن	- بەردىن (هوون)
ئاڤندەن	- ئاۋىدىن (هوون)
ھلنەدەن	- ھلدىن (هوون)
	- ... هتد.

ل دەخ / نه / يى ئالافا / مە / ژى، بۇ راوديما فەرمانىا نەيىنى تى خەبتاندىن. (ل داوايا مژاري ئەمى نىيىزى وى بىن).

كىشکا: خۇزىكە.

نـا:

ئالافا / نـا / ڙـى، د ڦـان جـهـيـن ڙـيـرـيـن دـهـ، دـهـربـاسـى سـهـ كـارـيـن ٿـهـريـنـى دـبـهـ وـ وـان
فـهـدـگـوـهـيـزـهـ نـهـيـيـنـىـ:

۱- هـمـموـوـ كـارـيـنـ دـهـماـ نـوـهاـ بـ / نـاـ / يـيـ دـكـهـفـنـ رـاوـهـيـاـ نـهـيـيـنـىـ، ڙـ بـلـ (ـ زـانـينـ،ـ كـارـينـ)ـ كـوـ
بـ / نـ / يـيـ تـيـنـ رـاوـهـيـاـ نـهـيـيـنـىـ وـ (ـ شـيـانـ،ـ وـيـرـيـنـ)ـ كـوـ بـ / نـهـ / يـيـ دـكـهـفـنـ رـاوـهـيـاـ
نـهـيـيـنـىـ،ـ (ـ مـهـ بـهـرـىـ نـوـهاـ ئـامـاـزـهـ بـ وـانـ كـرـيـهـ)ـ.ـ نـمـوـونـهـ:

نوـهـاـيـاـ ئـهـرـيـنـىـ	نوـهـاـيـاـ ئـهـرـيـنـىـ
ئـهـزـ نـاـچـمـ	- ئـهـزـ دـچـمـ
ئـهـ وـ نـايـيـ (ـ نـاهـيـ)	- ئـهـ وـ تـيـ (ـ دـهـيـ)
تـهـ نـابـهـزـيـ	- توـ دـبـهـزـيـ
ئـهـمـ نـافـرـوـشـنـ	- ئـهـمـ دـفـرـوـشـنـ
هـوـونـ نـابـهـيـزـنـ	- هـوـونـ دـبـهـيـزـنـ
ئـهـ وـ دـاـنـاخـنـ	داـخـسـتـنـ
	ئـهـ وـ دـادـخـنـ
	... هـتـدـ.

۲- ئـالـاـفـاـ / نـاـ / بـوـ نـهـيـيـنـكـرـنـاـ كـارـيـنـ دـهـماـ پـاـشـهـرـوـقـزـ (ـ ئـايـنـدـهـ)ـ بـ كـارـ تـيـ.ـ لـيـ هـنـهـكـ تـيـفـهـلـىـ
دـ نـاـفـبـهـرـاـ شـاـرـهـزـاـيـيـنـ زـمـانـىـ كـوـرـدـىـ دـهـ پـهـيـداـ بـوـونـهـ.

سـهـيـداـ سـ.ـ بـ.ـ ئـامـيـدـىـ دـ رـيـزـماـناـ خـوـهـ دـهـ (ـ رـيـزـماـناـ كـوـرـدـىـ)ـ⁽⁵⁴⁾ـ،ـ دـبـيـژـهـ:ـ كـارـيـنـ دـهـماـ
(ـ پـاـشـتـىـ سـرـشـتـىـ)ـ (ـ پـاـشـهـرـوـقـزـ)ـ بـ دـوـ شـيـوهـيـاـنـ دـكـهـفـنـ رـاوـهـيـاـ نـهـيـيـنـىـ:

- (۱) ئـهـزـ دـيـ چـمـ (ـ ئـهـرـيـنـىـ)
- ئـهـزـ نـهـ دـيـ چـمـ (ـ نـهـيـيـنـىـ)
(۲) ئـهـزـ دـيـ چـمـ (ـ ئـهـرـيـنـىـ)
- ئـهـزـ نـاـچـمـ (ـ نـهـيـيـنـىـ)

بـ دـيـتـنـاـ منـ،ـ شـيـوهـيـيـ نـهـيـيـنـىـ،ـ يـيـ مـيـنـاـكـاـ /ـ ۲ـ /ـ ۵ـ مـ (ـ ئـهـزـ نـاـچـمـ)،ـ ئـهـ وـ نـهـيـيـنـيـاـ رـاستـ وـ
دـورـسـتـهـ.ـ لـيـ مـيـنـاـكـاـ /ـ ۱ـ /ـ ۵ـ مـ،ـ نـهـ جـيـگـرـتـىـ يـهـ،ـ ڙـ بـهـرـ كـوـ:

⁽⁵⁴⁾ سـادـقـ بـدـهـادـيـنـ ئـامـيـدـىـ:ـ رـيـزـماـناـ كـوـرـدـىـ.ـ بـدـغـداـ (ـ ۱۹۸۷ـ).ـ روـوـ (ـ ۹۷ـ).

- ئالاڭا نەيىنىڭ /نە/ د ناڭبىرا جىنافى كەسىن /ئەز/ و داچەكا (ئالاڭا) دەمما پاشەرۆزى
(دې) دە هاتىه. ئەڭ شىۋاژە نەيىنىڭ د كورمانجيا ژۇرىن دە بكار نايى. ئانكۇ، نايى
گۆتن (ئەز نە دې جەم)، ل شۇونا كو ئەم بېئىن (ئەز دې نەجەم).

ب- ئەگەر /نە/ يى نەيىنى ل پېش كار ژى بەاتا (ئەز دې نەجەم)، دىسان نە دورستە،
چىڭ ئەڭ شىۋاژ د راودىدا داخوازى دە بكار تى، وەك: (گەلۇ، ئەزى نەجەم شامى؟!).

- پەۋەپسۇر قەناتى كوردو ژى د پەتۈوكا خۇد دە، يى ب ناڭى (زمانى كوردى)
⁽⁵⁵⁾ دېيىزە: كارىن دەمما پاشوهخت ب ئان ھەردو شىۋىدەن دەكەن راودىدا نەيىنى:

وەك:

ئەرىيىنى: ئەزى بکەقەم
نەرىيىنى: (1) ئەز ناكەقەم
(2) ئەزى ناكەقەم.

د ئان مىناكىن ق. كوردو، يېن نەيىنى دە ژى، مىناكا 1/5م: (ئەز ناكەقەم) راستە.
چىڭ ھەفۇك د راودىدا پېشىكەرى دە يە و ب /نا/ يى هاتىه نەيىنكرىن.
لى مىناكا 2/5م، دەكەل كو ئەرىيىندا وى پېشىكەرى يە ژى:
(ئەزى بکەقەم)، ب ئالاڭا /نە/ هاتىه نەيىنكرىن. ئەڭ ژى نە دورستە، چىڭ /نە/ بۇ
نەيىندا راودىيەن داخوازى يە.

ن (n̄):

ئالاڭا /ن/ بۇ نەيىندا هەر دو كارىن (زانىن، كارىن) د ھەممۇ دەم و راودىان دە، ژ
بلى دەمما بۇرۇيا بەردەۋام (بىسەرەقۇويى)، تى خەبتاندىن.
وەك:

نەيىنى	ئەرىيىنى
من نزاڭى	- دەمما بۇرى:
من نزاڭىيە	- من زانى
من نزاڭىبۇو	- من زانىبۇو

قەناتى كوردو: زمانى كوردى – رېزمان. فرانكفورت (1988) – روو (109).
156

تە نکارى	- تە کارى
تە نکارىيە	- تە کارىيە
تە نکارىبۇو	- تە کارىبۇو
لىٌ د بۇرۇيا بەردەۋام دە ئەڭ ھەر دو كار ب ئالاڭ / نە / دكەن راوهيا نەيىنى:	
وى نەدزانى	- وى دزانى
وى نەدكارى	- وى دكارى
ئەز نازانم	- ئەز دزانم دەما نوها: (ئەز زانم) ⁽⁵⁶⁾
ئەز نكارم	- ئەز دكارم (ئەز كارم)

راوهىيىن داخوازى: ھەموو راوهىيىن داخوازى، يېن كارىن (زانىن، كارين) ب ئالاڭا /ن/ ئى تىن نەيىنكرن:

<u>نەيىنى</u>	<u>ئەرىينى</u>
ئەگەر تە نزانيا	- ئەگەر تە بزانيا
ئەگەر تە نكاريا	- ئەگەر تە بكاريا
ئەگەر تە نزانىبا	- ئەگەر تە زانىبا
ئەگەر تە نكارىبا	- ئەگەر تە كاريبا
ئەگەر تە نزانىبۇويا	- ئەگەر تە زانىبۇويا
ئەگەر تە نكارىبۇويا	- ئەگەر تە كارىبۇويا
بەلكى تو نزانبى	- گەرەك تو زانبى
بەلكى تو نكاربى	- گەرەك تو كاربى
	- ... هەتى.

د فەرمانىا ۋان ھەردو كاران دە، دېسان ئالاڭ /ن/ د راوهيا نەيىنى دە بكار تى:

نزانبە	- زانبە (تو)
نكاربە	- كاربە

لەن ھەرىمەن پىشىرىدا دەما نوها /د/، ب ئەگەر سەككۈونى، ئەز د-زانم، د-كارم تى ئاقىقىن.⁽⁵⁶⁾

ئالافا / مه / ژي، د زمانى مه ده، بۇ نهينىكىرنا راوهيا فەرمانى يكار تى. ئەڭ ئالاف ل شوونا / نه / يى د گەلەك شىۋەزارىن كوردى و د زمانى فارسى ده ژي تى خەبتاندىن. نموونە:

<u>نهينى</u>	<u>ئەرىنى</u>	<u>ئىدەر</u>
مەكە / نەكە	بکە (تو)	- كرن
مەبە / نەبە	ببە (تو)	- بۈون
مەكەنە / نەكەنە	بکەنە	- كەنین
مەددە / نەددە	بەدە	- دان
مەھىلە / نەھىلە	بەھىلە	- ھىلان
مەپارىزە / نەپارىزە	بېپارىزە	- پاراستن
رامەخن / رانەخن	راخن (ھوون)	- راخستن
مەگرن / نەگرن	بېگرن	- گرتن
ھلمەگرن / ھلنەگرن	ھلگىرن	- ھلگىرن
		- ... هىد.

ديارە كۆھر دو ئالاقيئن نهينى / مه، نه / د راوهيا فەرمانى ده، ل جەن ھەڭ
بكار تىين. د قى ناھى رە پرسەك رابەرى مه رادوهستە: ژ وان ھەر دو ئالاقان، گەلۇ،
كىزان رەسەنە؟!

- سەيدا فەقى حوسەين ساڭچىج دېيىزە: (ژ داچەكىن نهينى / مه / . ئەڭ داچەك ژ بۇ
فەرمانا نهينىيە. ھىندەك ھەرىم داچەكا / نه / بكارتىين ژى لى يا راست / مه /
يە...).⁽⁵⁷⁾

- مامۇستە سامى تان ژى دەربارى مۇزارى دېيىزە: (ل گۈرى دىتنا مه ژى، قەرتافا
نهينى يا راوهيا فەرمانى / مه / يە...).⁽⁵⁸⁾

(57) فەقى حوسەين ساڭچىج: ھېمما رېزمانا كوردى. ستابىبول (١٩٩١) - روو. (١٢٠-١١٩).

(58) سامى تان: رېزمان و راستقىسا زاراڭلىي كورمانچى. ستابىبول (٢٠٠٥) - روو. (٢٥١).

فهقى حوسەين نابىزە كا چما ئالافا نەيىنى، يا راست / مە / يە. سامى ژى ئالافا / مە / ددە پېش. لى سامى / ٢ / سەدەمان بۇ چەسپاندىنا قى نىرىينا خود بەرچاڭ دكە:

١- ئالافا / مە / ب بەرفەھى د ناڭ گەل د بكار تى.

٢- ئەف ئالاڭ د كورمانجيا زىرىن (سۈرانى) ده ژى بكار تى.

ب ديتنا من، خەبتاندىنا هەر دو ئالاقان ژى راست و دورستە. لى ژ ھىلا رەسىنى و نەرسەنى فە، ئەز دېيىم كو / نە /، ئەو ئالافا نەيىنى يا رەسىنە و / مە / ژى هاتىيە گوھەرىن. دەنگىن ئان هەر دو تىپان / م /، ن / گەلهكى نىزى ھەقىن، لى بلېڭىرنا / م / يى ژ يا / ن / يى، د پېقاۋۇيا گۆتنى دە، سەكتە. وەك: (مەچە - مەكە) ژ (نەچە، نەكە) سەكتە.

من ئەف ديتنا خود ژ ئان خالىن زىرىن گرتىيە:

١- ھەموو ئالاڭىن نەيىنى ب تىپا / ن / دەستپى دېن.

وەك: (نە، نا، ن، نۇ)، لى ئالافا / مە / تەنلى ب / م / يى دەستپى دې.

٢- تىپا / ن / د نەيىنيا كارىن ھەموو دەم و راوهيان دە بكار تى، وەك (نەكەت، ناكەۋە، وى نەكەۋە، نەكەۋە...). لى تىپا / م /، د نەيىنيا راوهيا فەرمانى تەنلى دە بكار تى، وەك (مەكەۋە).

٣- ناڭى راوهيا (نەيىنى) ژى، ژ تىپا / ن / يا دەستپىكا وان ئالاڭىن نەيىنى (نە، نا، نۇ) هاتىيە.

٤- ئەگەر تىپا / ن / ژ ئالاڭىن نەيىنى بى ئاڭىتىن، تىپا / م / جەئى وى (ژ بلى راوهيا فەرمانى) ناڭرە، ئانكول شۇونا (ئەز نەچۈوم، ناچەم) ئەم نكارن بېيىزىن (ئەز مەچۈوم، ماچەم). لى كو / م / ژ (مەچە، مەكە) بى ئاڭىتىن، ئەم كارن بېيىزىن (نەچە، نەكە). بۇ ئان ئەگەران ئەز دېيىم كو / نە / ئالافا رەسىنە و / مە / ژى هاتىيە گوھەرىن. لى ژ ھىلا كريارى ئە، هەر دو ئالاڭ ژى ب بەرفەھى تىن خەبتاندىن و هەر دو ژى دورستە.

تېبىينى :

۱. د راوهيا نهينييا دهما نوها ده، نيشاندكا دهما نوها /د/ تى ئافىتن و ئالافا نهينيى ل شوونا وي بكار تى:

- ئەم دخەويىن ، ئەم ناخەويىن

- هوون دويىرن ، هوون نهويىرن

۲. د نهينييا كارىن دارشتى ده، ئالافا نهينيى دكەفه نافبەرا كار و پىشگرى:

- ئەو رابوونە ، ئەو رانەبوونە

- مە فەخوارىيە ، مە قەنەخوارىيە

۳. ل هندەك هەريمان ئالافا نهينييا كارىن دارشتى بەرى پىشگران بكار تى:

- ئەو رابوونە ، ئەو نەرابوونە

- مە فەخوارىيە ، مە نەفەخوارىيە

۴. ئەگەر كار ب دەنكىيرى /ئا/ دىستېپى بىه و ئالافا نهيني بکەفه سەر وي، هنگى دەنكىيرى ئالافى تى ئافىتن.

- ئازۇتن: من ئازۇت = من نە-ئازۇت = من نازۇت

- ئافىتن: تە ئافىتىيە = تە نە-ئافىتىيە = تە نافىتىيە

د ھەموو دەم و راوهىپىن دىيت دە ڈى ئەو /ئا/، ب ئەگەر سەقكىبوونى، تى ئافىتن:

نوها: - ئەز دئازۇم = ئەز نا-ئازۇم = ئەز نازۇم

- ئەز دئافىزەم = ئەز نا-ئافىزەم = ئەز نافىزەم

پاشەرۇزى: - ئەزى بازۇم = ئەز نا-ئازۇم = ئەز نازۇم

- ئەزى بافىزەم = ئەز نا-ئافىزەم = ئەز نافىزەم

فەرمانى: - بئازۇ = نە-ئازۇ = نازۇ / ماژۇ

- بئافىزە = نە-ئافىزە = نافىزە / مافىزە

ئەگەر /ئا/ يا دەستېپىكا كاران، د دەما نوها و پاشەرۇزى دە ببە /ى/، هنگى

دەنكىيرى ئالافا نهيني ب دو شىۋەيان دكەفه سەر وان كاران، وەك كارى (ئانىن):

بۆرى: - من ئانىيە = من نە-ئانىيە = من نانىيە

- من ئانىبۇو = من نە-ئانىبۇو = من نانىبۇو

نوها:

۱) دنگدیرا ئالاڭى تى ئاقىتىن:

- ئەز دئينىم / تىيىم = ئەز نا ئىئينىم = ئەز نىينىم

۲) دنگدیرا ئالاڭى دمىنە و نافبىرا دنگدیران / ئى / هەر دو دنگدیرىن (يا ئالاڭى و

يا دەستپېكى كار)، ڙ ھەڻ دېرى:

- ئەز دئينىم / تىيىم = ئەز نا ئىئينىم = ئەز نايىينىم

پاشەرۇزۇ: د قى راوهىي ده ڙى، دنگدیرا ئالاڭى ب دو شىوهيان تى خەبتاندىن:

۱) ئەزى ب ئىئينىم / بىيىم = ئەزى نە ئىئينىم = نىينىم / نەيىن

۲) ئەزى ب ئىئينىم / بىيىم = ئەزى نە ئىئينىم = نەيىنەم / نەيىن

فەرمانى: د راوهىا فەرمانى ده ڙى، ئە دنگدیر ب دو شىوهيان بكار تى:

۱) ب ئىئينە / بىيىنە = نە ئىئينە = نىينە:

ھەڤالى خود نىينە ۋە.

۲) ب ئىئينە / بىيىنە = نە ئىئينە = نەيىنە = نەيىنە:

ھەڤالى خود نەيىنە / نەيىنە ۋە.

۵. كارى (ثانىن) ل ھەرىما بەھدىنەن ب شىوهىي (ئىينان) بكار تى. د راوهىا نەيىنى ده،

دنگدیرا ئالاڭا نەيىنى ل گۆرە دەم بكار تى:

۱) د دەما بۇرى ده دنگدیرا ئالاڭى نايى ئاقىتىن:

- من ئىنایە = من نە ئىنایە = من نە ئىنایە

- كم ئىتابوو = من نە ئىتابوو

۲) د دەم و راوهىيىن دىت دە، وەك و شىوهىي (ثانىن) بكار تى.

۶. ئەگەر كار ب دنگدیرا / ئى / دەستپې بىبه، وەك (ئىشيان / ئىشىن)، د راوهىا نەيىنىي

ده، دنگدیرا ئالاڭا نەيىنى بكار تى، ئانکو د ھەممو دەم و راوهيان ده ئە دنگدیر

نايى ئاقىتىن:

بۇرى: - ئەز ئىشيان = ئەز نە ئىشيان = ئەز نە ئىشيان

- ئەز ئىشىابووم = ئەز نە ئىشىابووم

نوها: - ئەز دئىشىم / دىشىم (تىشىم) = ئەز نائىشىم

پاشھرۇز: - ئەزى بئىشىم / بىشىم = ئەز نائىشىم

فەرمانى: - نەئىشە، نەئىشە

(ئىشاندىن): خوه نەئىشىنە (تو)

- خوه نەئىشىن (ھوون)

د ئەنجامى ده، ئەم دكارن ب كورتەبىرى بېيىن، ئەڭ مژارەكە دەنگسازى (فۇنىيەتكى) يە. ژ بلى سەشكۈوون و رەوانيا بلىقكىرنا بېزەيان، ج رېزان و دەستوورىن رېزمانى ژى رە نىينە، تەنلى دەقى كۆ ئافىتنا تىپان و كورتكىرنا بېزەيان زيانى نەگەھىين واتەيا گۆتنان. ئەڭ تەنلى مەرجەكى بنگەھىينە. ژ فى مەرجى پىقە، راودىيا سەكتەر، ئەوا خوھشتر و رەوانترە.

کار ژ هیلا ده می ۋە (فەگوھەستن - التصريف)

بەریا نوها مە گۆتبوو، ج کارى ھەيە راوهيا خوه ژ بىنهسازيا ژىدەرا خوه وەردگەرە. ژىدەر ژى ئەو بىزىدەيە، ياكى تىكەلە بۇويەرەكى، يان بىزافەكى ب خوهقە دگرە، بىيى كو پىئىنا دەمى ژى بى. ئانکو، ج ژىدەرا ھەيە تىكەلە بۇويەرەكە بىددەم ب خوهقە دگرە، وەك: (چۈون، هاتن، دان، بىر، خوەندىن، نېھىيەن، چاندىن، راپەرىن، بۇوييەن، شەوتىن، كشاندىن، راڭشاندىن...).

بەرچافە كو ھەر ژىدەرەك، ژ ۋان ژىدەران تىكەلە بۇويەرەكى ب خوه ۋە دگرە. لى كو بۇويەر كەت قۇوناغا بۇوييەن و قەوماندىنى دەقى دەمەك دەستنېشان بې. ئەو ژى دەما قەوماندىنا بۇويەرە ژىدەرى يە. چىكى، ب نىشانىكىندا دەمى رە ژىدەر دەكەفن راوهيا كاران:

وەك:

<u>پاشەرۋەز</u>	<u>نوها</u>	<u>بۇرى</u>	<u>ژىدەر</u>
ئەمۇي بچە	دچە	چۈون	-
ئەمۇي بکەفە	دكەفە	كەتن	-
ئەمۇي رابە	رادبە	رابۇن	-
ئەمۇي بنېيىسى	دنېيىسى	نېھىيەن	-
			... هەتى.

ئەف گوھەرتىنا فۆرما ژىدەران (ل گۆرا دەم و كەسان) ئەم نافى (فەگوھەستن) لى دەن و ھەن ژى نافى (كىشان) و (كىشاندىن) ژى، لى دەن. د فەگوھەستن دە راوهيا كارىن فەگوھەستى ل گۆرا ۋان ھەردو ھىيمانان (دەم، كەس) تى گوھەرىن. ئەم دىغاننى كو (۳) دەملىن سەرەكە ھەنە. ئەو ژى ئەقىن (بۇرى، نوها، پاشەرۋەز). د فەگوھەستندا كاران دە (۳) ژى ھەنە، (كەسى دېيىفە، كەسى گوھدار

و کەسی نەديار). هەر كەسەك ژ فان ژی، يەك ژمار و كۆم ژماريا وى ژی هەنە، كو راوهيا كاريئن فەگوھەستى ل گۇرا ژمارا وان كەسان پېڭ تى، وەك (ئەز دچم، ئەم دچن) و (من سېقەك خوار، من سېقەن خوارن). ل گۇرا ئەركىن ۋان ھەردو ھىمەنان (كەس، دەم) ئەمى خۇھ نىزىكى مىزارا فەگوھەستنا كاران بىن. مە گەلەك جاران گۈتىيە، كىشەيا ھەرى ئالۇز د زمىن دە كىشەيا نافلىكىندا مىزاران (تىيرمە). ژ بەر كو تا نوها دەزگەھەكە گشتى، رەنگ فەرمى لىسەر ئاستا زمانى كوردى تىز ئافا نەبوبىيە، دا كو كاربە ناڭ و زاراھەيىن (تىيرمىن) ھەموو مۇزار و بابەتىن زمىن بناڭ و دەستنىشان بىكە. ژ بەر قى ئەگەر ژى، ھەر شارەزايەكى زمىن، ل گۇرا باودەرىپەن خۇھ، ناڭ ل مىزاران كرييە. د پېقازۇيا شۇقەكىنى دە ئەمى ھەندەكان ژ وان نافلىكىننىن تىقەل دەستنىشان بىن.

راوهىيەن كاران (صيغ الافعال):

د زمانى كوردى دە دو راوهىيەن كاران، يىن بنگەھىن ھەنە: راوهيا پېشكەرى و راوهيا داخوازى.

1- راوهيا پېشكەرى (الصيغة الاخبارية)

راوهيا پېشكەرى ئەو راوهىيە، يا كو د بوبىينا كاران دە سالخدانا روودانەكى يان قەوماندىندا بوبىيەرەكە پېشبەرى مە دكە. دبە كو ئەو سالخدان دەربارە بوبىيەرەكە قەومى بە، يان ژى وى (ئەوى) بقەومىيە. ئانکو، راوهيا پېشكەرى ئەو راوهىيە، يا كو دەم تى دە ئەشكەرە و دەستنىشانكى يە. ب قى داناسىنى كاريئن دەمما بۆرى و دەمما نوها و يىن دەمما پاشەرۇز (ئايىنده)، تەڭ د راوهيا پېشكەرى دە نە. ل گۇرا قى پېغانى ژى ئەم دكارن بېيىن، بوبىيەرەن كاريئن راوهيا پېشكەرى د نافبەرا راستبوبىين و نەراستبوبويىنى دە نە. ئانکو، دەمما ئەم فان ھەۋۇكىن ژىرىن بېھىزىن:

- رەمۇ چۈوئە ئامەدى.

- شېرۇ زەقىيى ئاقىددە.

- زىن دى ھەرە سەيرانى.

گهړهک ئه م بزانن، د هه‌فوکا پیشین ده دبه کو رهډو چوویه ئامه‌دې و دبه ژی کو نه‌چوویه. وسان ژی د سالخانا هه‌ر دو هه‌فوکین دیتر ده، ئه و ژی د نافه‌را راستبوویین و نه‌راستبوویین ده يه.

پشتی فی رؤنيکرنی ئه‌می لسهر فه‌گوهه‌ستنا کارین راوه‌يا پیشکه‌ري، ل گورا بهش و ده‌مین وان، راوه‌ستين و وان ب فرهه‌ي راشه بکن.

بهریا نوها مه گوتبوو، کو کار، ژ هیلا هیزې څه، دو بهشن:

- کارین نه‌دره‌نگیث

- کارین دره‌نگیث

هه‌ر بهشک ژ وان ژی ل گورا تایبه‌تیا خوه تی فه‌گوهه‌ستن:

/ کارین نه‌دره‌نگیث:

کارین نه‌دره‌نگیث ب هه‌ر سی جو‌رین خوه څه (خودروو، دارشتی و لیکدای) د هه‌موو ده و راوه‌يان ده ب جینافین کوما (نهز) ره تین فه‌گوهه‌ستن. مه بهري ژی ئاماژه پی کربوو، کو کار د راوه‌يا پیشکه‌ري ده گهړهک د هه‌ر سی ده‌مین سالخدار، (بوری، نوها و پاشی) ده بین خه‌باتندن.

ده‌مین بوری:

کارین ده‌مین بوری ئه و کارن، تین کو بوبینا بوبیه‌رین وان بهري ده‌ما ئاخافتني قه‌ومينه. د زمانی مه ده کارین ده‌مین بوری، ل گورا نیزیکبوون و دووربوونا بوبیه‌رین وان ژ ده‌ما ئاخافتني، دین (۴) بهشین به‌رجاف:

- نیزبوریا خودروو (садه)

- بوریا سه‌رگهایی (ته‌مام)

- بوریا به‌دهوام (بسه‌رفه‌چووی)

- بوریا چیروکی (میزبوری)

(۱) نېزبۇریا خوھروو:

نافلیکرنا قى دەمى د ناڭ شارەزايىن زمىن دە جەن تىقەلى و نەوهەكەھەقىي يە. ھەر رېزمان نېسىھەكى ل گۇرا زانىتا خود، نافەك لى كرييە:

- پرۆفېسۇر قەناتى كوردو نافى (بەرى بۇرى) لى كرييە.
- سەيدا سادق بەھادىنى ئامىدى نافى (بۇریا دەمما راست) لى كرييە.
- رەشىدە كورد بۇ قى دەمى گۈتىيە (نېزبۇھىرەك).
- فەقى حوسەين ساڭنج و سامى تان نافى (بۇریا تىيدابى) لى كرييە.
- ھندەكان نافى بۇریا (سادە) و (خوھروو) ژى لى كرييە. ھندەكان ژى نافى (بۇرى) تەنلى كرييە.

دەمما (نېزبۇری) دەمەك ۋەكلىيە، ژ دەمما ئاخافتىن و پىيەد دكشە بىيى كو سىنۇرىن دووربوون و نېزىكبوونى ژ دەمما ئاخافتىن بىن نىشانىكىن، تەنلى د پىيّقاژۇيا ھەفۇكى دە تى تەخمىنلىكىن، وەك: (رەمۇ هات ۋەر چوو). د فى مىنالىكى دە دىيە كو ھاتن و چوونا رەمۇ بەرى كىلىكەكى بە، دبە ژى كو دوورتر بە:

- رەمۇ (بەرى كىلىكەكى) هات ۋەر چوو.
- (بەرى دەمەكى) رەمۇ هات ۋەر چوو.
- ... ھەن.

بەرجاھە كو دووربوون و نېزىكبوونا قى بۇرىيى ل گۇرا پىيّقاژۇيا ھەفۇكى تى دەستتىشانلىكىن. لى دووربوونا قى دەمى ژى، بەرانبەرى بۇرىيىن دىيت نېزىكبوونە، وەك: (رەمۇ ھاتىيە و چووپەيە) و (رەمۇ ھاتبۇو و چووبۇو...).

- گارىن خوھروو: (نېھىتىن)⁽⁵⁹⁾

ئەرىپەن: ئەز نېھىتىن (ئەز رازام)

- تو نېھىتى

- ئەو نېھىت

⁽⁵⁹⁾ كارىن نېزبۇریا خوھروو ب ئاقيتا نىشانىدە كىن ژىنەرى پىنك تىن، وەك (ھاتن = ھات، چوون = چوو، رابون = رابوو).

- ئەم نىشتىن

- هوون نىشتىن

- ئەو نىشتىن

نىيىنى: ئەز نەننىشتىم

- تو نەننىشتى

- ئەو نەننىشتى

- ئەم نەننىشتىن

- هوون نەننىشتىن

- ئەو نەننىشتىن

پرسىيارى: گەلۇ ئەز نىشتىم ؟!

- ما تو نىشتى ؟!

- چما ئەو نىشتى ؟!

- بۆ ج ئەم نەننىشتىن ؟!

- چەرە هوون نىشتىن ؟!

- كەنگى ئەو نىشتىن ؟

- كارىئىن دارشى:

ئەرىئىنى:

- ئەز روونشتىم

- تو روونشتى

- ئەو روونشتى

- ئەم روونشتىن

- هوون روونشتىن

- ئەو روونشتىن

نمیین: (د فورما نمیین ده ئالاڭا نمیین دىكەفە نافبەرا پېشگەر و كارى خوهروو)⁽⁶⁰⁾

- ئەز رۈونەنشتىم

- تو رۈونەنشتى

- ئەو رۈونەنشتى

- ئەم رۈونەنشتى

- ھوون رۈونەنشتىن

- ئەو رۈونەنشتىن

پرسىيارى:

- ما ئەز رۈونەنشتىم؟!

- كەنگى تو رۈونشتى؟

- بۇ ج ئەو رۈونشتى؟!

- چما ئەم رۈونشتىن؟!

- ما ھوون ڦى رۈونشتىن؟!

- چىرىخ ئەو رۈونشتىن؟!

- **كارىن لېكدايى:** (دەركەتن)

ئەرىئىن:

- ئەز دەركەتم

- تو دەركەتى

- ئەو دەركەت

- ئەم دەركەتن

- ھوون دەركەتن

- ئەو دەركەتن

⁽⁶⁰⁾ د دەما نېزبۇريا خوهروو دە پاشكۆز كەسى سىيەمى يە كىژمار /ھ/ تى نافقىن، وەك (ئەو كەتكە = ئەو كەتكە...).

نهیین: (د نهیینیا کارین لیکدایی ده ژی، ئالافا نهیین /نه/ د نافبهرا ههه دو
هیمانین کاری لیکدایی ده بکار تی).

- ئەز درنهکەتم

- تو درنهکەتى

- ئەو درنهکەت

- ئەم درنهکەتن

- هوون درنهکەتن

- ئەو درنهکەتن

پرسیاری: ما چما ئەز درکەتم ؟!

- تو چما درنهکەتى؟!

(61)- ئەو درکەت ؟!

- بۇ ج ئەم درکەتن ؟!

- كەنگى هوون درکەتن؟

- گەلۇ ئەو ژى درکەتن؟

۲) بۇريا سەرگەتى (تەمام):

ناڤلىكىرنا قى دەمى ژى، د ناڭ شارەزايىن زمېن ده جەن تىقەلىي يە. هندەكان ناڤى
(بۇريا نىزىك) لى كريه، هنەكان ژى (بۇريا دومدار) لى كريه و هنان ژى
(مېزبۇھىرك) لى كريه و (بۇريا بەرى نوها) و (بۇريا تەمام) ژى هاتنە گۆتن.
بەرى نوها ژى مەگۆتىيە، تىگەها دووربوون و نىزىكبوونى (ب شىوهىيەكى گشتى) ل
گۆرا پىقان و لىپىقانى دەستنىشان دې. ئانکو، دەما كو ئەم تىشەكى ل تىشەكى دىتى
بېيىن، ئەمى بېيىن ئەم تىشى درىزترە يان كورترە، مەزىزە يان بچووكزە.
دەم ژى دكەفە بەر قى ياسەيا تەقايى. ب قى پىقانى، ئەگەر ئەم گۆتنا (دىوار كەتىيە) ل

(61) راودىا پرسىارى بىئى ئالافا بىسى ژى پىك تى، لى دەنى نىشاندەكا بىسى /؟/ ل داوايا هەۋىكەپسەرلىك دەنلىك،
وەك: (تو جۈوبى عامۇدى).
169

گۆتنا (دیوار کەتبۇو) بېپىش، بېگۈومان دەمما کو دیوار تىدە (کەتىيە) وئى ژ دەمما کو دیوار تى دە (کەتبۇو) نىزىكتە.

بەرەفازى فى ژى، ئەگەر مە گۆت (دیوار کەتىيە) و (دیوار کەت)، دەمما کو دیوار تىدە (کەتىيە) دى ژ دەمما کو دیوار تىدە (کەت) دوورتر بە. ب فى واتەيى ئەم كارن بېئىن (دیوار بەرى كەتبۇو)، لى ئەم نكارن بېئىن (دیوار بەرى كەت).

ژ ھىلا بووېر و قەمانىدا كاران ۋە، د فى دەمى دە بووېرېن كاران ب تەمامى پىك تىين. ئانکو، ئەگەر ئەم بېئىن (من ئەركىن خوه ن菲يسيين)، دې كەتىيە ئەركىن خوه ن菲يسيين. لى ئەگەر ئەم بېئىن (من ئەركىن خوه ن菲يسيين)، هنگى تى وئى واتەيى كو من ن菲يسيينا ئەركىن خوه تەمام كريي.

نەمەن:

- كارىن خومروو: (كەتن)

ئەرىنى:

- ئەز كەتمە

- تو كەتىي

- ئەو كەتىيە

- ئەم كەتنە

- هوون كەتنە

- ئەو كەتنە

نەمەن:

- ئەز نەكەتمە

- تو نەكەتىي

- ئەو نەكەتىيە

- ئەم نەكەتنە

- هوون نەكەتنە

- ئەو نەكەتنە

پرسیاری:

- ما ئەز كەتمە؟!

- كەنگى تو كەتىيە؟!

- گەلۇ ئەو كەتىيە؟!

- ما ئەم ڙى كەتنە؟!

- چاوا هوون كەتنە؟!

- بۆج ئەو نەكەتنە؟!

د فى قەگوھەستنا كارى (كەتن) ده، ب ئەگەرا سەقكبوونى، گەلەك گوھەرتىن
دەنگانى گەشتنه بىنسازيا راوهىيەن رەسەن و ئەو ب ۋان شىۋازىيەن ژېرىن ساز كرنە. ئەم
دزانى كو قەگوھەستنا كارىن نەدەرەنگىيە د بۇرۇيا سەرگەيى ده ب فى رىزكى پىك تى:

(جيئاش + بنياتا بۇرى + پاشكۆكا كەسىن + ھ)

١. ئەز كەتمە: (ez + ket /i/ + im + e)

- دو تىپىن دەنگدىر (i + im) گەشتنه ھەف. /i/ ياخىز /im/ هاتىيە ئافىيت:

(Ez + keti + ...m + e = ez ketime)

٢. تو كەتىيى: (tu + ket + i + ھ + e = tu keti - ھ - e)

- نافېرا دەنگان /y/ دكەفە نافېرە ۋان دەنگىرەن (i - ھ - e) : (Tu keti-y-ھ-ye) :
tu ketiy-ھ-ye = tu ketiy-ھ-ye. ب ئەگەرا سەقكبوونى ڙى، /ye/ تى ئافىيت: (tu ketiy-ھ-ye) =
.(ketiy...).

Ew keti -ye - ye) = (Ew + keti + i + e + e = ew keti-e-e)
٣. ئەو كەتىيە: (= ew ketiye - ye

- ب ئەگەرا سەقكبوونى /ye/ ياخىشانا بۇرۇيا سەرگەيى تى ئافىيت: (ew ketiy...).

٤. ئەم كەتنە: (Em + keti + in + e)

- دو دەنگدىر /i + in/ گەشتنه ھەف، /i/ ياخىز /in/ تى ئافىيت: (em keti...ne)

.ھەبۈونا تىپا /i/ د ۋان دارىزان ده (كەتمە، كەتىيى، كەتنە) نەھەبۈونەكە رەسەنە.
ئانکو، ئەڭ /i/ ل تىپىن بىنسازيا وان زېدە بۇوييە. ڙېر كو ھەموو بنياتىن دەما بۇرى،

بین کو ب تیپه‌که دنگدار (بیدنگ) کوتا دین، ودک (هات، کوشت، کهت، خودند، شاند، رهناند...) د دهما بوریا سه‌رگهایی ده تیپا /ا/ ل داویا بنیاتی زیده دبه (ئه‌و بنیات، ج يا کارین دهرهنگیف به، ج يا کارین نه‌دهرنگیف به).

ودهک:

<u>بوریا سه‌رگهایی</u>	<u>بنیاتا بوری</u>	<u>ژیده</u>
هاتیه	هات	- هاتن
کوشته	کوشت	- کوشتن
کهته	کهت	- کهتن
خودنده	خودند	- خودنن
چاندیه	چاند	- چاندن
شاندیه	شاند	- شاندن
رهناندیه	رهناند	- رهنانن
رامه‌داندیه	رامه‌داند	- رامه‌داندن
		- ... هتد.

لی کو داویا بنیاتا بوری تیپه‌که دنگدیر به، ودک (چوو، رابوو، کهنى، بهزى، دا، ما..)، هنگى ئه‌و /ا/ يا زیده ناكەفه ناڭ بنەسازيا بوریا سه‌رگهایي.

ودهک:

<u>بوریا سه‌رگهایی</u>	<u>بنیاتا بوری</u>	<u>ژیده</u>
ئه‌و چوویه	چوو	- چوون
ئه‌و رابوویه	رابوو	- رابوون
ئه‌و کەنییه	کەنى	- کەنین
ئه‌و بهزىيە	بهزى	- بهزىن
وى دايە	دا	- دان
وى كۈلايە	كۈلا	- كۈلان
ئه‌و مایە	ما	- مان
		- ... هتد.

بهرچافه، کو /i/ ل بنياتيin ڦان کاران، د بُوريا سهريگهایي ده زیده نهبوویه. چونکي زيدهبوونا ٿي /i/ يي بو سفکبوونا بلیقکرنى پيٽك تي. د ڦان ميناكان ده تيپا /i/، ڙ / in ، im / هاتيءه ئافيتن:

Ez Çû – ime = Ez Çû.....me = Ez Çûme -
Hûn raza – ine = hûn raza.....ne = Hûn razane -

ل ٿي گورئ، رهسنهنيا داريٽزا ڦان کاران د بُوريا سهريگهایي ده، ئهوه، کو دو تيپيin دهنگديئر، د وان ده، دگهيزن ههف (تيپا داويا بنياتي و تيپا /i/ ڙ /im / بو سفکبوونى تيپا /i/ تي ئافيتن.

نمونه:

<u>داريٽزا سفك</u>	<u>داريٽزا رهسنه</u>	<u>بنياتا بُوري</u>	<u>زیده</u>
Ez rabû...me	Ez rabû-ime	رابوو	- رابوون
Ez derçû...me	Ez derçû-ime	ددرچوو	- ددرچوون
Ez ma...me	Ez ma-ime	ما	- مان
Em geriya...ne	Em geriya-ine	گهرييا	- گهريان
Ew bezî...ne	Ew bezî-ine	بهزي	- بهزين
Hûn revî...ne	Hûn revî-ine	رهفي	- رهفين
			- ... هتد.

ل گورا ريزمانا کوردي، ههر دو شيوهين داريٽز (رهسنه و سفکبووی) ڙي دورستن کو بكار بین، لى يي سفکبووی رهوانتر و خوهشتره. (62)
- مهلاي جزيري دبيزه:

مهلا مه ل گهردنا ديليهر
ڙ نوو سهد بوسه ماين دهين
مه جالى دئ بخوازم ڙي،
دبى: دهيني ته (فوق العين)
دياره کو جزيري کاري (ماين)، بي سفکبوون خه بتانديه.

(62) مهلاي جزيري: ديوان - شرۆفه کرنا زفگي. چاپا / ۲ / ۵۰ - حەلب (۱۹۸۷). بەرگى / ۲ / ۵۰ - روو / ۴۴۲ . / ۱۷۳

- کاریں دارشتی: (داکھتن)

هموو گوهه رتنيں دنگانی، بین گھشنہ کاری خودروو (کھتن) دکھیز ن کاری
دارشتی (داکھتن) ڙی.

ئهريٽن:

- ئه ز داکھتمه

- تو داکھتیي

- ئه و داکھتیه

- ئه م داکھتنه

- هوون داکھتنه

- ئه و داکھتنه

نېيېن:

- ئه ز دانه کھتمه

- تو دانه کھتیي

- ئه و دانه کھتیه

- ئه م دانه کھتنه

- هوون دانه کھتنه

- ئه و دانه کھتنه

پرسياري:

- ما ئه ز دانه کھتمه؟

- بُوچ تو داکھتیي؟

- چما ئه و داکھتیه؟

- کەنگى ئه م داکھتنه؟

- هوون کەنگى داکھتنه؟

- ما ئه و ڙي داکھتنه؟

- کارین لیکدایی: (دموکرایی)

ئەرپىن:

- ئەز دەركەتمە

- تو دەركەتىي

- ئەو دەركەتىي

- ئەم دەركەتنە

- هوون دەركەتنە

- ئەو دەركەتنە

نەيىن:

- ئەز دەرنەكەتمە

- تو دەرنەكەتىي

- ئەو دەرنەكەتىي

- ئەم دەرنەكەتنە

- هوون دەرنەكەتنە

- ئەو دەرنەكەتنە

پرسىيارى:

- ما ئەز دەركەتمە؟

- گەلۇ تو ژى دەركەتىي؟

- چما ئەو دەركەتىي؟

- بۇ ج ئەم دەرنەكەتنە؟

- گەلۇ هوون ژى دەرنەكەتنە؟

- ما ئەو چەرە دەرنەكەتنە؟

۳) بۇریا بەردەوام:

د پىتۈوكىن رىزمانى دە ناڤلىكىرنىن ۋى دەما بۇرى ڙى، جەن تىڭلىي يە. گەلەك ناڤ ل ۋى بۇرى بۇونە. وەك: (بۇریا بىسەرۋەچۈسى، بۇریا سەرىيک، بەردەست، وەختى بەرى درىز، بۇھىركېيىز، بۇریا بەردەوام...). من ڙى ناڤلىكىرنا (بۇریا بەردەوام) بەگەم كريه و من ئەو خەبتانديه.

دەما بۇریا بەردەوام ئەو دەما بۇرى يە، يا كو بۇويينا بۇويەرین كاران تىدە بەردەوامە. دەما كو ئەم دېيىن: (من نان دخوار، هنگى تى زانىن كو (خوارنا نىن) ھىز تەمام نەببۇو، ئانكۇ (ۋى دەمى) خوارنا نانى بەردەوام بۇو. ب ۋى واتەيى ئەم دكارن ۋان مىناكان شرۇفە بىن:

- من دخوهند: من دەست ب خوهندنى كربۇو و من خوهندنا خود بەردەوام دىك.
- زىنە نامە دنفىسى: زىنە بۇويەرا نېبىسىنى دىك و ھىز ئەو نېبىسىن بەردەوام دىك.

ڙى بلى تىگەها ۋى بەردەواميا بۇويەرى ڙى، گەلەك جاران سىنۋىرین دەما وى بەردەوامىي ڙى پېشازۆيا ھەفۇكان تىن ناسىن. وەك:

- د ناڤبەرا سالىئىن (١٩٩٩-٢٠٠٠) ئى دە من ل زانىنگەھى دخوهند.
- رەمۇ دەھ سالان زەقىيا دۆستى خود دچاند و دچنى.

فەگوھەستنا كارىن نەدرەنگىيە د دەما بۇریا بەردەوام دە ل گۇرا ۋى رىزكى پىك

تى:

(جىنافى كۇما / ئەز / + د + بىنیاتا بۇرى + پاشكۆكا كەسىن).

ھەر سى جۆرىن كارىن نەدرەنگىيە (خودروو، دارشتى و لېكدايى) ڙى ل ۋى رىزكى تىن پېغان.

نەمۇونە:

كارىن خۇمرۇو: (ھاتن)

ئەرىپىن:

- ئەز دهاتم
- تو دهاتى

- ئەو دهات

- ئەم دهاتن

- هوون دهاتن

- ئەو دهاتن

نمیین:

- ئەز نەدھاتم

- تو نەدھاتى

- ئەو نەدھات

- ئەم نەدھاتن

- هوون نەدھاتن

- ئەو نەدھاتن

پرسیارى:

- ما ئەز نەدھاتم؟

- كەنگى تو دھاتى؟

- بۇ ج ئەو دهات؟

- گەلۋ ئەم دهاتن؟

- چما هوون دهاتن؟

- ئايا ئەو ژى دهاتن؟

- كارىن دارشتى: (راھاتن)

ئەرپىن:

- ئەز رادھاتم

- تو رادھاتى

- ئەو رادھات

- ئەم رادھاتن

- هوون رادھاتن

- ئەو رادھاتن

نەيىن:

- ئەز رانەدھاتم (نەرادھاتم)

- تو رانەدھاتى

- ئەو رانەدھات

- ئەم رانەدھاتن

- هوون رانەدھاتن

- ئەو رانەدھاتن

پرسىيارى:

- ما ئەز رادھاتم؟

- بۇ ج تو رادھاتى؟

- چما ئەو رادھات؟

- كەنگى ئەم رادھاتن؟

- هوون ڏى رادھاتن؟

- چىرە ئەو رادھاتن؟

- كارىن لېكدايى: (دەرھاتن)

ئەرىئىن:

- ئەز دەردىھاتم (ئەز ڙ مالى دەردىھاتم)

- تو دەردىھاتى

- ئەو دەردىھات

- ئەم دەردىھاتن

- هوون دەردىھاتن

- ئەو دەردىھاتن

نەيىن:

- ئەز دەرنەدھاتم

- تو دەرنەدھاتى

- ئەو دەرنەدھات
- ئەم دەرنەدھاتن
- هوون دەرنەدھاتن

پرسیارى:

- ما ئەز دەردھاتم؟
- چما تو دەردھاتى؟
- ئەو بۇ ج دەردھات؟
- كەنگى ئەم دەردھاتن؟
- ما هوون ژى دەردھاتن؟
- گەلۇ ئەو ژى دەردھاتن؟

ل هن هەریمین کورستانى راوهيا بۇريا بەردھام ب فى شىوهىي ژىرىن ژى

بكار تى:

- ئەز دھاتمە
- ئەز رادھاتمە
- ئەز دەردھاتمە

هندەكان ژ شارەزايىن زمىن راوهيا فەگوھەستنا كارىن ۋان مىناكان (دھاتمە، راھاتمە و دەرھاتمە) ب نافى (بۇريا بەردھستا درېش) دايىھ ناسىن. ب دىتنا من، ئەڭ شىوهىي فەگوھەستنى دەقۇكەك خودجى يە، ل رادھىيەكە تەنگ بكار تى. بۇ فى يەكى، من ژى (وەكى پەرانىيا زمانزانىين كورد) ئەڭ شىوهىي فەگوھەستنا بۇريا بەردھام پاشگوھ كرييە.

(٤) بۇريا چىرۆكى:

ھەممۇ ناقلىيەرنىن كو ل فى دەما بۇرى بۇونە ژ چارچۇقا بۇريا چىرۆكى و بۇريا دوور دەرنەكەتنە، وەك (بۇريا دوور، بۇريا چىرۆكىيا تىيداىي، وەختى بەرى زىدە بولەرى، مىزبىئىز، دووربۇر...). ئەو ناقلىيەرن تەڭ ژى، د پەرتۈوكىن رىزمانا كوردى دە جەن خوھ گرتىيە.

من ژی، د وئی چارچوٽی ده، نافی (بۇریا چىرۇکى) بەگەم كرييە و ئەز پى خەبىتىمە. رىبازا فەگوھەستنا كارىن نەدەرنىگىف د بۇریا چىرۇكى ده ل گۆرا فى رېزكى پېيك تى:

(جىنافى كۆما / ئەز / + بىنياتا بۇرى + بۇو + پاشكۆكا كەسىن)

ھەلبەت، د فى رېزكى ده (بۇو) بىنياتا بۇرى، يا كارى (بۇون). ئەڭ بىنيات د ھەموو راوهىيەن فەگوھەستنى دە وەكى خوه دەمىنە (نايى گوھەرتن):

- ئەز چووبۇوم

- تو چووبۇوبى

- ئەم چووبۇون

ل فى گۆرى، بىنياتا بۇرى يا ھەر سى جۆرىن كاران (خودرۇو، دارشتى و لېكدايى) دگەل بىنياتا بۇرى، يا كارى (بۇون) و پاشكۆكىن كەسىن، راوهىيا دەمما بۇریا چىرۇكى ساز دەن.

: نموونە

- كارىن خوھرۇو: (ھاتن)

ئەرىيەن:

- ئەز ھاتبۇوم

- تو ھاتبۇوبى

- ئەو ھاتبۇو

- ئەم ھاتبۇون

- ھوون ھاتبۇون

- ئەو ھاتبۇون

: نەيىيەن

- ئەز نەھاتبۇوم

- تو نەھاتبۇوبى

- ئەو نەھاتبۇو

- ئەم نەھاتبۇون

- هوون نەھاتبۇون

(63) - ئەو نەھاتبۇون

پرسىارى:

- ما ئەز ھاتبۇوم؟!

- كەنگى تو ھاتبۇوي؟!

- ئەو ب كى رە ھاتبۇو؟!

- چما ئەم ھاتبۇون؟!

- بۆ ج هوون ھاتبۇون؟!

- گەلۇ ئەو ژى ھاتبۇون؟!

- كارىن دارشتى: (راھاتن)

ئەرىنى:

- ئەز راھاتبۇوم

- تو راھاتبۇويى

- ئەو راھاتبۇو

---

(63) ژ بىر كو نەۋە (بۇون) ا كو ب كاران رە راۋەيا دەما چىرۇكى ساز دكە كارەكى ژارە (كىمە)، دەگەپەز كاران بۆز ھەفگۈزىدانا ھېممايىن ھەۋوکى، ئانكى كارى گۈزىدەن يە. تايىەتىا ۋى كارى نەوە، كو ب كارىن بەرى خوەرە (بىن خوەرۇو و دارشتى) كارىن لېكىدىمى ساز ناكە. وەڭ:

- ئەز ھاتبۇوم (خوەرۇو يە)

- ئەز راھاتبۇوم (دارشتى يە)

- ئەز دەرھاتبۇوم (لېكىدىمى يە)

بۆ ۋى ئەگەرى ژى ئالاۋ نەيىنـ / نـ / دەكەپەش كارى خوەرۇو.

وەڭ:

- ئەز نەھاتبۇوم

- ئەز رانەھاتبۇوم.

لىـ ئەگەر (ھاتبۇوم) كارەكى لېكىدىمى با، گەزەك / نـ / كەتبا نافېرا ھەر دو ھېممانان (ھاتـ نـ بۇوم). ئەۋـ ژى نەدورستە.

بۆ فان تايىەتىان ئەم دېئىن، ئەۋـ (بۇون) كارەكى رېزىدەرە، ئانكى ئاوارتە.

- ئەم راھاتبوون

- ھوون راھاتبوون

- ئەو راھاتبوون

نەيىن:

- ئەز رانەھاتبووم

- تو رانەھاتبووپى

- ئەو رانەھاتبوو

- ئەم رانەھاتبوون

- ھوون رانەھاتبوون

- ئەو رانەھاتبوون

پرسىارى:

- كەنگى ئەز راھاتبووم؟!

- ما تو راھاتبووپى؟!

- گەلۇ ئەو ژى راھاتبوو؟!

- چاوا ئەو راھاتبوون؟!

- ھوون ل كى راھاتبوون؟

- چما ئەو رانەھاتبوون؟

- كارىن لېكدايى: (دەرھاتن)

ئەرىئىن:

- ئەز دەرھاتبووم

- تو دەرھاتبووپى

- ئەو دەرھاتبوو

- ئەم دەرھاتبوون

- ھوون دەرھاتبوون

- ئەو دەرھاتبوون

نەيىين:

- ئەز دەرنەھاتبۇوم
- تو دەرنەھاتبۇويى
- ئەو دەرنەھاتبۇو
- ئەم دەرنەھاتبۇون
- ھوون دەرنەھاتبۇون
- ئەو دەرنەھاتبۇون

پرسىيارى:

- ما ئەز دەرھاتبۇوم؟!
- بۇ ج تو دەرھاتبۇويى؟!
- ئەو كەنگى دەرھاتبۇو؟
- چەرە ئەم دەرھاتبۇون؟
- ھوون ڙى دەرھاتبۇون؟
- كەنگى ئەو دەرھاتبۇون؟

دەما نوها:

نافلېكىرىن ئى دەمى ڙى د پىرتووكىن رېزمانى دە نە وەكى ھەۋەتتە نېيىسىن.
ھەر شارەزايەكى نافلەك، ل گۆرا زانىنا خوھ، لى كرييە، وەك (نها، نھۆ، نوھۆك، نۆكا،
ئىستا، ئىستاک...).

ديارە كو ئەۋەن نافلېكىن تەۋ ڙى ب واتەيا (دەما ئاخافتلىق) نە. من ڙى نافلې
(نوها) بۇ ۋەن دەمى خەبتاندىيە، ئانكى ئەۋەن دەما كو (نوه، نوو) ب سەر مە دە هاتىيە
و ھېڭ ئەم تىيەدە نە.

ب ۋەن تىيەكە نەناس دە بەردەۋام دىكىن.
دېن و د دەممەكە نەناس دە بەردەۋام دىكىن.

وەك:

- ئەز نامەيى دنېيىس.

د ۋى مىناكى ده من دەست ب نېيىسينا نامەيى كىرىھ، لى ئەز نزانم، كا پىشى خولەكەكى، پىنج خولەكان، يان ڙى (زىددەتر...كىيەت) ئەزى نېيىسينا نامەيى كوتا بكم. ۋەگوھەستنا ھەر دو جۆرىن كاران (دەرھنگىف و نەدرەنگىف) ل گۇرا ۋى رىزكىن

پىك تى:

(جىنافى كۆما /ئەز/ + د + بىياتا دەما نوها + پاشكۈكا كەسىن)

مىناك:

- گەرينى: ئەز + د + گەر + م = ئەز دگەرم.

- خىتن: هوون + د + خ + ن = هوون دخن.

- ... هتد.

ھەموو تىپىن كاران، ئىن كوبۇننى ھاتنە گوھەرتىن يان ئاڤىتىن، د دەما نوها دە ۋەدگەرن رەسىنىا خوه.

وەك:

<u>فۇرما رەسمەن</u>	<u>دەما نوها</u>	<u>فۇرما سەڭبۈرى</u>
كۈزىن	دكۈزە	- كوشتن (كوشت)
بەھىزىن	دبەھىزە	- بەھىستان (بەھىست)
فروشتىن	دفرۇشە	- فروتن (فروت)
ئاۋىزىن	داۋىزە	- ئاۋىزىن (ئاۋىزتىن)
		- ... هتد.

- كارىن خومروو: (كەتن)

ئەرىپىن:

(64) - ئەز دكەقىم

- تو دكەقى

(64) كارى (كەتن) ڙ (كەفتىن) سەڭبۈرىدە. رەسىنىا كارى (كەفتىن) ڙى (كەفتىن). تىپا / ڙ / ب ئەگەردا سەرتىپونا تىپا

/ ت / بويىد / ف /. د دەما نوها دە تىپا / ت / تىپا ئاۋىزىن و تىپا / ف / ڙى پېرە دېد / ڙ / .

- ئەو دىكەۋە

- ئەم دىكەڻن

- هوون دىكەڻن

- ئەو دىكەڻن

نمىين:

- ئەز ناكەڻم

- تو ناكەڻى

- ئەو ناكەڻه

- ئەم ناكەڻن

- هوون ناكەڻن

- ئەو ناكەڻن

پرسىيارى:

- بۆ ج ئەز دىكەڻم؟!

- چما تو دىكەڻى؟

- ما ئەو زى دىكەڻه؟

- چره ئەو دىكەڻن؟

- بۆ ج ئەو دىكەڻن؟

- ئەو زى دىكەڻن؟

- كارىئن دارشتى: (فەكمەتن)

ئەرىيىن:

- ئەز فەدكەڻم

- تو فەدكەڻى

- ئەو فەدكەڻه

- ئەم فەدكەڻن

- هوون فەدكەڻن

- ئەو فەدكەڻن

نهيین:

- ئەز قەناكەقىم
- تو قەناكەقى
- ئەو قەناكەقە
- ئەم قەناكەقىن
- هوون قەناكەقىن
- ئەو قەناكەقىن

پرسىيارى:

- ما ئەز قەدكەقىم؟!
- كەنگى تو قەدكەقە؟
- ما ئەو ژى قەدكەقە؟
- بۇ ج ئەم قەدكەقىن؟
- چما هوون قەدكەقىن؟
- گەلۇ ئەو ژى قەدكەقىن؟
- كارىن لېكدايى: (دەركەتن)

ئەرىئىن:

- ئەز دەردكەقىم
- تو دەردكەقى
- ئەو دەردكەقە
- ئەم دەردكەقىن
- هوون دەردكەقىن
- ئەو دەردكەقىن

نهيین: (د راودىيا نهىينى ده ئالافا / نا / دكەقە نافبەرا ھەر دو ھېمانىن كارى لېكدايى):

- ئەز دەرناكەقىم
- تو دەرناكەقى

- ئەو دەرناكەفە

- ئەم دەرناكەفن

- هوون دەرناكەفن

- ئەو دەرناكەفن

پرسىارى:

- ما ئەز دەردكەفە؟!

- بۇ ج تو دەردكەفى؟!

- چما ئەو دەردكەفە؟!

- گەلۇ ئەم دەردكەفن؟!

- ما هوون دەردكەفن؟

- چەرھ ئەو دەردكەفن؟

دەما پاشەرۇز (ئايىنده):

د پرتووكىن رېزمانى ده داناسينا ۋى دەمىنى ژى، وەك دەمىن دىت، ب چەند نافلىكىرنىن تىقەل ھاتىيە خوهىدىن، وەك (دەمى پاشى، وەختى پاشهەخت، دەما ويىبى، دەما بى، ماند، پاشەرۇز، ئايىنده...). بەرچاھە كۆ ئەف نافلىكىرن تەڭ ژى ب واتھىيا دەما پشتى ئاخافتىنە. ل ۋى گۆرى، دەما پاشەرۇز ئەو دەمە، ياكى بۇويەرىن كاران، پشتى دەما ئاخافتىنە، تى دە دقەومىن. ب ۋى داناسىنى دەما پاشەرۇز دەمەكە فەڭرى يە، ژ پشتى دەما ئاخافتىنە دەستپى دەبە و د ناڭ دەمىن نەھاتى دە درېز دئازۇ.

ئەڭ دەم ب ئالىكاريا داچەكىن (ى، دى)، ل گۇرا ۋى رېزكى زىرىن، ساز دەبە:

(ناڭ و جىنافىن كۆما /ئەز/ + ى/ دى + ب + بىنياتا نوها + پاشكۈكىن كەسانە)⁽⁶⁵⁾

وەك:

(ئەز + ى/ دى + ب + ج + م = ئەزى/ دى بچەم).

⁽⁶⁵⁾ ناڭ ژى ل شۇونا جىنافىن كۆما (ئەز) يكار تىن، وەك: مامەدى بچە دېستانى.

کارین درهنگیف و یئن نهدرهنگیف، د دهما پاشه رۆز ده ودکی هەڻ تین
فەگوھەستن، هەر دو ب جیناھین کۆما / ئەز / رە تین خەبتاندن و نیشاندەکین ژمارا
کارا ل هەر دو جۆرین کاران ژی خویا دبن:

نېستن:

- ئەزى بنشم (خەوبكم)

- هوونى بنفن

نېسین:

- تو يى گۆتارى بنغىسى

- ئەمى گۆتارى بنغىسى

بەرى کو دەست ب فەگوھەستنا کاران بکن، دەپ ئەم بزانن، کو ل هن ھەریمان، د
فەگوھەستنا کارین فى دەمى ده، (ب) ناكەفە سەر بنياتا کارین فەگوھەستى:

- ئەزى چم (بچم)

- هوون دى نېسین (بنغىسىن)

پشتى فى رۇنىكىرنى ئەمى ل فەگوھەستنا کاران، د دهما پاشه رۆز ده فەگەرن.

- کارین خودروو: (گەرين / گەريان)

ئەرىنى:

- ئەزى/ دى بگەرم

- تو يى بگەرى

- ئەۋى بگەرە

- ئەمى بگەرن

- هوونى بگەرن

- ئەۋى بگەرن

نەيىنى: (ئالاڭا نەيىنىا كارىن دەمما پاشەرۆز /نا/ يە).
 پشتى كو ئالاڭا دەمما پاشەرۆزى (ى، دى) تى ئاھىتن، /نا/ دكەۋە سەر كارى
 فەگۈھەستى و ل شۇونا /ب/ يى بكار تى:

- ئەز ناڭەرم

- تو ناڭەرى

- ئەو ناڭەرە

- ئەم ناڭەرن

- ھوون ناڭەرن

(66)- ئەو ناڭەرن

پرسىيارى:

- ما ئەزى بگەرم؟!

- بۇ ج تويى بگەرى؟

- چما ئەھى بگەرە؟

- گەلۇ ئەمى بگەرن؟!

- ھوونى ڙى بگەرن؟!

- چەرە ئەھى بگەرن؟

- كارىن دارشتى: (فەگەرىن / فەگەريان)

ئەرىتىنى:

- ئەزى/دى فەگەرم

- تو يى فەگەرى

- ئەھى فەگەرە

- ئەمى فەگەرن

---

(66) هدر وەكى مە بەرى ڙى گۈتىد، نەيىنىا دەمما پاشەرۆزًا بېشىكەرى ب /نا/ يى پىنك تى، وەك: (فَا نَبَرُ ئَذْرِى بَعْدَمْ، سَبَهُ ئَذْرُ نَاجِمٌ). لى نەيىنىا پاشەرۆزًا داخوازى ب /ندا/ يى پىنك تى، وەك: (فَا نَبَرُ ئَذْرِى بَعْدَمْ، سَبَهُ گَدْرَهُك ئَذْرُ نَاجِمٌ، خَوْدَرُ چَوْرَى تَوْ ڙِى نَاجِمٌ).

- هوونى فەگەرن

- ئەۋى فەگەرن

نەيىن:

- ئەز فەناڭەرم

- تو فەناڭەرى

- ئەو فەناڭەرە

- ئەم فەناڭەرن

- هوون فەناڭەرن

- ئەو فەناڭەرن

پرسىيارى:

- ما ئەزى فەگەرم؟!

- كەنگى تو يى فەگەرى؟

- ئەۋى زى فەگەرە؟!

- ئەمى چما فەگەرن؟

- ما هوونى زى فەگەرن؟

- بۇ ج ئەۋى فەگەرن؟

- كارىن لېكدايى: (پىشىكتەن)

ئەرىئىنى:

- ئەزى پىشىكهڭ

- تو يى پىشىكهڭى

- ئەۋى پىشىكهڭە

- ئەمى پىشىكهڭەن

- هوونى پىشىكهڭەن

- ئەۋى پىشىكهڭەن

نمیین:

- ئەز پېشناكەقىم

- تو پېشناكەقى

- ئەو پېشناكەقە

- ئەم پېشناكەقىن

- هوون پېشناكەقىن

- ئەو پېشناكەقىن

پرسیارى:

- ما ئەزى پېشکەقى؟!

- گەلۇ تو يى پېشکەقى؟!

- ئەوىزى، پېشکەقە؟!

- ئەمىن كەنگى پېشکەقىن؟

- چاوا هوونى پېشکەقىن؟

- ئەوىزى چلۇ پېشکەقىن؟

د فەگوھەستنا كارىن دەما پاشەرۆز و نەيىنيا وان ده ژى ئەو تىقەلىيا د نافبەرا شارەزايىن زمانى مە دە دركەتىه هولى. پېانىا شارەزايان كارىن دەما پاشەرۆز ل گۇرا رېزك و رېبازا دەرباسبووی فەگوھەستنە.

هندەكان ژى ل گۇرا باودىيەن خوه، يان ژى ل گۇرا دەقۇكا ھەريمىن خوه، ئەو كار فەگوھەستنە:

- سەيدا سادق بەھادىنى ئامىدى د رېزمانا خوه دە دېئە⁽⁶⁷⁾ : كارىن دەما پاشى

(پاشەرۆز) ب دو جۈران تىئىن فەگوھەستن، ئانكۇ دەما پاشى دو دەمن:

1- دەما پاشى نىزىك:

- ئەزى دى چەم (بېچەم)

- ئەزى دى گەرم (بىگەرم)

⁽⁶⁷⁾ سادق بەھادىنى ئامىدى: رېزمانا كوردى، بىغدا (1987). روو (351-352-353). 191

۲- ده‌ما پاشی سرشتی:

- ئەز دى چم (بچم)
- ئەز دى گرم (بگرم).

نهینیا کارین ده‌ما (پاشی نیزیک) ب قى شیوه‌یی ساز دبه:

- ئەز نه دى چم
- ئەز نه دى گرم

نهینیا کارین ده‌ما (پاشی سرشتی) ژى ب قان هەر دو شیوه‌یان ساز دكه:

- (۱)- ئەز نه دى چم
- ئەز نه دى گرم
- (۲)- ئەز ناچم
- ئەز ناگرم

دیاره کو ئەرینی و نهینیا کارین ده‌ما (پاشی نیزیک) نه لسەر ئاستا ھەموو
ھەریمین شیوه‌زارى كورمانجى بكار تى، دبه کو دەفۇكەكە بەھدىنانى به.
وسان ژى شیوه‌یی يەكى، ژ نهینیا کارین ده‌ما (پاشی سرشتی)، ئەو ژى دەفۇكەكە
ھەریمی يە. ب دىتنا من، گەردەك ئەو دەفۇك نەكەفن زمانى نفيىسى، تەنلى وەكو
دەفۇكىن خوھى بىيەنە بەيىستن.

- مامۆسته سامى تان ژى، دېيىزه⁽⁶⁸⁾: (قەرتافا نەيىتىي يى ده‌ما بى /نە/ يە...). ل
قى گۆرى مامۆسته سامى قان مىناكان بەرچاڭ دكە:
- ئەزى نەگرم
- ئەزى ھلنەگرم

بەريا نوها مە ئاماژە پى كرييە، كو ئەڭ /نە/ بۇ نەيىنیا ده‌ما پاشەرۇزا پېشىكەرى
بكار نايى، لى د راودىيا پاشەرۇزا داخوازى دە، وەكو ئالاڭا نەيىنى بكار تى.
وەك:

- گەلۇ كو ئەز تە بېيىنم، ما ئەزى سلاقى ل تە نەكەم؟!
- ب گۈمانا من، ئەممى نەچن ئامەدئ و ئەممى ھەۋ نەبىين.

⁽⁶⁸⁾ سامى تان: رېزمان و رېقىسا زاراڭىي كورمانجى. ستابىل (۲۰۰۵). روو (۲۳۹-۲۴۰).

د ههمان ژيدهري ده (روو ۲۴۰-۲۳۹)، سامي دبىزه، ده ما (بي يا نيزيك) ژي ههيه. ل گورا ديتنا سامي ئەف ددم ب ئاليكاريا كارى (ليكهرا) "كرن" پىك تى.
وەك:

- ئەز دكم نىن بخوم

- تو دكى بىزنى بدوشى

ژ هيلا واتهينى فه، تىگەها ده ما (بي يا نيزيك) د في راودىن ده ههيه، وەكى كو

ئەم بېيىن:

- وەختى ئەز نىن بخوم

- ئەز كارى خوه و (نانخوارنى) دكم.

- ئەز لېھر (دهما) خوارنا نىنم.

- (هېيىز من نان نەخوارىي، لى ئەز لېھر دەسپېيىكىدا خوارنى مە).

ب في واتهدارىي، راست ئەو راوه ده ما (بي يا نيزيك) دەستنىشان دكە. لى ژ هيلا تەشە و بنەسازىيى فه، ئەف راوه ناكەفه بن سىوانا ھەل و مەرجىن ده ما پاشەرۆز. مەرجى سەرەكى، يى فى دەمى ئەودە، كويەك ژ ئالاھىن (نيشاندەكىن) پاشەرۆزى /ى، دى/ د هەۋۇكى دە پەيدا بىه. ژ ئالىيەكى دى فه، كارى (كرن) د دەمىن ديتى د ژى وى
واتهينى نىشان دكە:

- دكرا ئەز بکەتما (وەختى ئەز بکەتما)

- تە دكى كو تو بېيىزى

- كرى تە بگۇتا

راودىيا فى هەۋۇكى (ئەز دكم نىن بخوم) راودىيەك داخوازى يە، بەرانبەرى ده ما نوها و پاشەرۆز راودىيا خوه گرتىيە.

ژ بەر كو هەۋۇك د راودىيا داخوازى ده نە، نەيىنبا وان ب ئالاھا /نه/ پىك ھاتىيە:

ئەرىئىن:

- ئەز دكم بچم

- ئەز دكم بگرم

نەيىن:

- ئەز دكم نەچم
- ئەز دكم نەگرم

لى ئەگەر ھەۋۇك د دەما پاشەرۇّزا پېشىھەرى دە بۇونا، گەردەك نەيىنیا وان ب ئالاڭا /نا/ پېڭ ھاتبۇوپا. ئەڭ ڙى نەبۇويە و نابە.

ئاهەنگ و كاتەگۈريا كارىن نەدەرنىڭىش ب كارايىن (كىيارىن) وان ۋە گرىيىدىي يە. ئانكىو، نىشانىدەكىيىن ژمارا كارايىان د ھەممۇ دەم و راوهيان دە ل كارىن وان خويا دىن:

دەما بۇرى:

- مىغان چۈويە (يەكۈمار)
- مىغان چۈونە (كۆمۈرمەر)

دەما نوها:

- مىغان دچە
- مىغان دچن

دەما پاشى:

- مىغانى بچە
- مىغانى بچن

داخوازى:

- بلا مىغان بچە
- بلا مىغان بچن

ب/ کارین دهرهنگیف:

مه بهری ژی گوتیه، کو راوهيا کارین پیشکه‌ری ب خهباندا کارین دهرهنگیف و نهدرهنگیف د ده‌مین بوری، نوها و پاشه‌رۆز ده پیک تی. بهريا نوها مه کارین نهدرهنگیف د هر سی ده‌مین پیشکه‌ری ده فه‌گوهه‌ستن، نوها ژی ئەمنی کارین دهرهنگیف د ده‌مین پیشکه‌ری ده فه‌گوهیزن:

ده‌مین بوری:

بهريا کو ئەم دەست ب فه‌گوهه‌ستنا کارین دهرهنگیف بکن دخوازم چەند تىّبىنيان ديار بكم:

(۱) ھەموو گوهه‌رتىنن دەنگانى، يىن کو د پېقاۋۇيا فه‌گوهه‌ستنى ده گەشتنه کارين نهدرهنگیف دگەيىز كارين دهرهنگیف ژى.

(۲) کارین دهرهنگیف د هر چار ده‌مین بورى ده ب کارايىن (كرياپىن) کو ژ جىنافىن كەسىن، كۆما (من) رە تىن فه‌گوهه‌ستن:

- تە پرتوووك خوهندىه.

لى د دەما نوها و پاشه‌رۆزى ده، ب کارايىن کو ژ جىنافىن كەسىن، كۆما /ئەز/ رە تىن فه‌گوهه‌ستن:

- تو پرتوووك دخويىن

- تو يى پرتوووك بخويىن

د فه‌گوهه‌ستنا کارين نهدرهنگیف ده مه دىت، کو دەما بورى ل گۆرا دووربۇون و نىزىكبوونا ژ دەما ئاخافتى دې / 4 / بورى، (نىزبۇر يا خودروو، بورىا سەرگەيى، بورىا بەردەوام و بورىا چىرۇكى).

(ا) نىزبۇر يا خومروو:

- كارىن خومروو: (چاندن)

ئەرىنى:

- من دارەك چاند

- تە دارەك چاند

- وى/وى دارەك چاند

- مە دارەك چاند

- وە دارەك چاند

- وان دارەك چاند

نەيىن:

- من دارەك نەچاند

- تە دارەك نەچاند

- وى/وى دارەك نەچاند

- مە دارەك نەچاند

- وە دارەك نەچاند

- وان دارەك نەچاند

پرسىيارى:

- ما من دارەك نەچاند؟!

- بۇج تە دارەك نەچاند؟

- چما وى دارەك نەچاند؟

- گەلۇ مە دارەك چاند؟!

- وە زى دارەك نەچاند؟!

- چىرە وان دارەك نەچاند؟

- کارین دارشتى: (هلچنىن)

ئەرېنى:

- من گولەك هلچنى

- تە گولەك هلچنى

- وى/وى گولەك هلچنى

- مە گولەك هلچنى

- وە گولەك هلچنى

- وان گولەك هلچنى

نمىينى: (د نەيىنيا کارىن دارشتى ده ئالافا / نە / دكەفە نافبەرا پىشگر و کارى خودروو:

- من ۋەنه خوار

ل ھن ھەرىمان / نە / دكەفە پىش کارى دارشتى:

- من نەۋە خوار

- من گولەك ھلنەچنى

- تە گولەك ھلنەچنى

- وى/وى گولەك ھلنەچنى

- مە گولەك ھلنەچنى

- وە گولەك ھلنەچنى

- وان گولەك ھلنەچنى

پرسىيارى:

- ما من گولەك هلچنى؟!

- كەنگى تە گولەك هلچنى؟

- بۇ ج وى گولەك هلچنى؟!

- چما مە گولەك هلچنى؟!

- وە ڙى گولەك هلچنى؟!

- چەرە وان گولەك هلچنى؟

- کارین لیکدایی: (ئاقدان)

ئەریئنی:

- من زەقى ئاقدا

- تە زەقى ئاقدا

- وى/وى زەقى ئاقدا

- مە زەقى ئاقدا

- وە زەقى ئاقدا

- وان زەقى ئاقدا

نەيىنى: د نەيىنيا کارین لیکدایي ده ژى ئالافا / نە / دكەفە نافبەرا ھەر دو ھېمانيي

کارى لیکدایي:

- من بەرنەدا

ل ھن ھەريمان ئالافا / نە / دكەفە پېش کارى لیکدایي:

- من نەبەردا

- من زەقى ئاڤنەدا

- تە زەقى ئاڤنەدا

- وى/وى زەقى ئاڤنەدا

- مە زەقى ئاڤنەدا

- وە زەقى ئاڤنەدا

- وان زەقى ئاڤنەدا

پرسىيارى:

- گەلۇ من زەقى ئاقدا!

- ما تە ژى زەقى ئاقدا!

- بۆ ج وى زەقى ئاقدا!

- مە ژى زەقى ئاقدا!

- چما وە زەقى ئاقدا!

- چەرە وان زەقى ئاقدا!

۲) بۇرىيا سەركەھايى:

- كارىن خۇمۇرۇو: (خستن)

ئەرىئىن:

- من ئە و خستىيە

- تە ئە و خستىيە

- وى/وى ئە و خستىيە

- مە ئە و خستىيە

- وە ئە و خستىيە

- وان ئە و خستىيە

نەيىن:

- من ئە و نەخستىيە

- تە ئە و نەخستىيە

- وى/وى ئە و نەخستىيە

- مە ئە و نەخستىيە

- وە ئە و نەخستىيە

- وان ئە و نەخستىيە

پرسىيارى:

- من كەنگى ئە و خستىيە؟!

- ما تە ئە و خستىيە؟!

- چما وى ئە و خستىيە؟

- مە ل كۈو ئە و خستىيە؟

- بۆج وە ئە و خستىيە؟

- وان ئە و ب ج خستىيە؟

- کارین دارشتی: (اخستن)

ئەرین:

- من خالیچە راخستیه

- تە خالیچە راخستیه

- وى/وى خالیچە راخستیه

- مە خالیچە راخستیه

- وە خالیچە راخستیه

- وان خالیچە راخستیه

نەيىن:

- من خالیچە رانەخستیه

- تە خالیچە رانەخستیه

- وى/وى خالیچە رانەخستیه

- مە خالیچە رانەخستیه

- وە خالیچە رانەخستیه

- وان خالیچە رانەخستیه

پرسىيارى:

- ما من خالیچە راخستیه؟!

- كەنگى تە خالیچە راخستیه؟

- بۇج وى/وى خالیچە راخستیه؟!

- مە ل كwoo راخستیه؟!

- ما وە ژى خالیچە راخستیه؟

- چما وان خالیچە راخستیه؟!

- کارین لیکدایی: (دەرخستن)

ئەرپىن:

- من ئەو دەرخستىيە

- تە ئەو دەرخستىيە

- وى/وى ئەو دەرخستىيە

- مە ئەو دەرخستىيە

- وە ئەو دەرخستىيە

- وان ئەو دەرخستىيە

نەيىن:

- من ئەو دەرنەخستىيە

- تە ئەو دەرنەخستىيە

- وى/وى ئەو دەرنەخستىيە

- مە ئەو دەرنەخستىيە

- وە ئەو دەرنەخستىيە

- وان ئەو دەرنەخستىيە

پرسىارى:

- ما من ئەو دەرخستىيە؟!

- كەنگى تە ئەو دەرخستىيە؟!

- چما وى/وى ئەو دەرخستىيە؟!

- بۇ ج مە ئەو دەرخستىيە؟!

- ما وە ژى ئەو دەرخستىيە؟!

- ما كەنگى وان ئەو دەرخستىيە؟!

۳) بۇرىيا بەردىۋام:

- كارىن خۇمروو: (كىرن)

ئەرىپنى:

- من كارەك دىكىر

- تە كارەك دىكىر

- وى/وى كارەك دىكىر

- مە كارەك دىكىر

- وە كارەك دىكىر

- وان كارەك دىكىر

نەيىن:

- من كارەك نەدەكىر

- تە كارەك نەدەكىر

- وى/وى كارەك نەدەكىر

- مە كارەك نەدەكىر

- وە كارەك نەدەكىر

- وان كارەك نەدەكىر

پرسىيارى:

- ما من كارەك دىكىر؟!

- تە ج كار دىكىر؟

- كا وى ج كار دىكىر؟

- مە ڙ كى رە كار دىكىر؟!

- وان بۇ كى كار دىكىر؟!

- کارین دارشتی: (فهکرن)

ئەرین:

- من پەنجهەرە فەدەر

- تە پەنجهەرە فەدەر

- وى/وى پەنجهەرە فەدەر

- مە پەنجهەرە فەدەر

- وە پەنجهەرە فەدەر

- وان پەنجهەرە فەدەر

نەيىن:

- من پەنجهەرە فەنەدەر

- تە پەنجهەرە فەنەدەر

- وى/وى پەنجهەرە فەنەدەر

- مە پەنجهەرە فەنەدەر

- وە پەنجهەرە فەنەدەر

- وان پەنجهەرە فەنەدەر

پرسىيارى:

- ما من پەنجهەرە فەدەر؟!

- گەلۇ تە پەنجهەرە فەدەر؟

- بۇ ج وى پەنجهەرە فەدەر؟

- مە چما پەنجهەرە فەدەر؟!

- چما وى پەنجهەرە فەدەر؟

- ما وان ڦى، پەنجهەرە فەدەر؟!

- کارین لیکدایی: (سهرژیکرن)

ئەریئن:

- من بەرخەك سەرژیڈکر

- تە بەرخەك سەرژیڈکر

- وى/وى بەرخەك سەرژیڈکر

- مە بەرخەك سەرژیڈکر

- وە بەرخەك سەرژیڈکر

- وان بەرخەك سەرژیڈکر

نەمیئن:

- من بەرخەك سەرژینەدکر

- تە بەرخەك سەرژینەدکر

- وى/وى بەرخەك سەرژینەدکر

- مە بەرخەك سەرژینەدکر

- وە بەرخەك سەرژینەدکر

- وان بەرخەك سەرژینەدکر

پرسیارى:

- ما من بەرخەك سەرژیڈکر؟!

- چما تە بەرخەك سەرژیڈکر؟

- بۇج وى بەرخەك سەرژیڈکر؟

- كەنگى مە بەرخەك سەرژیڈکر؟!

- ما وە ژى بەرخەك سەرژیڈکر؟!

- چەر وان بەرخەك سەرژیڈکر؟

٤) بۇريا چىرۇڭى:

- كارىن خومروو: (ئانىن / ئىنان)

ئەرىنى:

- من پرتوووكەك ئانىبۇو / ئىنابۇو

- تە پرتوووكەك ئانىبۇو / ئىنابۇو

- وى/وى پرتوووكەك ئانىبۇو / ئىنابۇو

- مە پرتوووكەك ئانىبۇو / ئىنابۇو

- وە پرتوووكەك ئانىبۇو / ئىنابۇو

- وان پرتوووكەك ئانىبۇو / ئىنابۇو

نەيىن:

- من پرتوووكەك نانىبۇو (نە-ئانىبۇو)

- تە پرتوووكەك نانىبۇو

- وى/وى پرتوووكەك نانىبۇو

- مە پرتوووكەك نانىبۇو

- وە پرتوووكەك نانىبۇو

- وان پرتوووكەك نانىبۇو

پرسىyarى:

- ما من پرتوووكەك نانىبۇو؟!

- بۇج تە پرتوووكەك نانىبۇو؟

- چما وى پرتوووكەك نانىبۇو؟

- كەنگى مە پرتوووكەك نانىبۇو؟!

- ما وە ژى پرتوووكەك نانىبۇو؟!

- چىرىد وان پرتوووكەك نانىبۇو؟

- کارین دارشتی: (دانین)

ئەرین:

- من پرتووکەك دانىبۇو سەر ماسەبىي

(69) - تە پرتووکەك دانىبۇو سەر ماسەبىي

- وى/وى پرتووکەك دانىبۇو سەر ماسەبىي

- مە پرتووکەك دانىبۇو سەر ماسەبىي

- وە پرتووکەك دانىبۇو سەر ماسەبىي

- وان پرتووکەك دانىبۇو سەر ماسەبىي

نەيىن:

- من پرتووکەك دانانىبۇو

- تە پرتووکەك دانانىبۇو

- وى/وى پرتووکەك دانانىبۇو

- مە پرتووکەك دانانىبۇو

- وە پرتووکەك دانانىبۇو

- وان پرتووکەك دانانىبۇو

پرسىyarى:

- ما من پرتووکەك دانىبۇو؟!

- چما تە پرتووکەك دانىبۇو؟!

- بۇ ج وى پرتووکەك دانىبۇو؟

- كەنگى مە پرتووکەك دانىبۇو؟!

- وە ل كۇو پرتووکەك دانىبۇو؟

- چىرە وان پرتووکەك دانىبۇو؟

---

(69) دانين: (دا + ئانين). من (دانى) = من (دا-ئانى). دو تېتىن دەنگىدىر گەشتىنە هەذ، /نا/ يا /دا/ تى ئاڭىزىن = من

.د...انىبۇو.

- کارین لیکدایی: (دھرئانین)

ٿهريٽن:

- من پرتووکهك دھرئانيبوو

- ته پرتووکهك دھرئانيبوو

- وي/وي پرتووکهك دھرئانيبوو

- مه پرتووکهك دھرئانيبوو

- وه پرتووکهك دھرئانيبوو

- وان پرتووکهك دھرئانيبوو

نديٽن:

(70) - من پرتووکهك دھرناٽيٽبوو

- ته پرتووکهك دھرناٽيٽبوو

- وي/وي پرتووکهك دھرناٽيٽبوو

- مه پرتووکهك دھرناٽيٽبوو

- وه پرتووکهك دھرناٽيٽبوو

- وان پرتووکهك دھرناٽيٽبوو

پرسٽاري:

- ما من پرتووکهك دھرناٽيٽبوو؟!

- ڪنهگي ته پرتووکهك دھرناٽيٽبوو؟

- بُو ج وي/وي پرتووکهك دھرناٽيٽبوو؟

- مه پرتووکهك دھرناٽيٽبوو؟!

- چما وه پرتووکهك دھرناٽيٽبوو؟!

- وان چلو پرتووکهك دھرناٽيٽبوو؟!

---

(70) دھرناٽي: دھرنـهـئاني = دھرن...اني = دھرناٽي.

دەمما نوها:

(مە بەرئى ڙى گۆتىه، كارىن دەرھنگىف د دەمئىن بۇرى دە ب جىنافىن كەسىن يىّىن كۆما (من) رە تىّىن فەگوھەستن. لى د دەمما نوها و پاشى دە، ئەمڭ كار، وەكى كارىن نەدەرھنگىف، ب جىنافىن كەسىن يىّىن /ئەز/ رە تىّىن فەگوھەستن:

- كارىن خۇمرۇو: (دان)

ئەرىيىنى:

- ئەز پېنۈووسى دەم نازى

- تو پېنۈووسى ددى

- ئەو پېنۈووسى دەد

- ئەم پېنۈووسى دەن

- ھوون پېنۈووسى دەن

- ئەو پېنۈووسى دەن

نەيىين:

- ئەز پېنۈووسى نادم نازى

- تو پېنۈووسى نادى

- ئەو پېنۈووسى نادە

- ئەم پېنۈووسى نادەن

- ھوون پېنۈووسى نادەن

- ئەو پېنۈووسى نادەن

پرسىيارى:

- ما ئەز پېنۈووسى دەم نازى؟!

- چما تو پېنۈووسى ددى؟

- كى پېنۈووسى دەد؟

- چەر ئەم پېنۈووسى دەن؟!

- بۇج ھوون پېنۈووسى دەن؟

- ئەو چما پېنۈووسى دەن؟

- کارین دارشتی: (فهدان)

ئەرین:

(71) - ئەز خاپکى فەددم

- تو خاپکى فەددى

- ئەو خاپکى فەددە

- ئەم خاپکى فەددن

- هوون خاپکى فەددن

- ئەو خاپکى فەددن

نمیین:

- ئەز خاپکى فەنادم

- تو خاپکى فەنادى

- ئەو خاپکى فەنادە

- ئەم خاپکى فەنادن

- هوون خاپکى فەنادن

- ئەو خاپکى فەنادن

پرسیارى:

- ئەز خاپکى لېر ج فەددم؟!

- ما تو ژى خاپکى فەددى؟

- بۇ ج ئەو خاپکى فەددە؟

- ما ئەم ژى خاپکى فەددن؟!

- هوون ل كۇو خاپکى فەددن؟

- چما ئەو خاپکى فەددن؟!

خاپک: خەفەك. (71)

- کارین لیکدایی: (ئاڻدان)

ئەریئن:

- ئەز گولى ئاڻددم

- تو گولى ئاڻددى

- ئەو گولى ئاڻددە

- ئەم گولى ئاڻددن

- هوون گولى ئاڻددن

- ئەو گولى ئاڻددن

نەيىن:

- ئەز گولى ئاڻنادم

- تو گولى ئاڻنادى

- ئەو گولى ئاڻنادە

- ئەم گولى ئاڻنادن

- هوون گولى ئاڻنادن

- ئەو گولى ئاڻنادن

پرسىارى:

- ما ئەز گولى ئاڻددم؟!

- تو كەنگى گولى ئاڻددى؟

- چۈز ئەو گولى ئاڻددە؟

- ئەم گولى ئاڻددن؟!

- هوون چما گولى ئاڻددن؟

- چاوا ئەو گولى ئاڻددن؟

دەمما پاشەرۆز (ئايىنده):

- كارىن خوھروو: (خستن)

ئەرىپىنى:

- ئەزى/دى بىرنجى بخى تۈور⁽⁷²⁾

- تو يى بىرنجى بخى تۈور

- ئەۋى بىرنجى بخە تۈور

- ئەمى بىرنجى بخن تۈور

- هوونى بىرنجى بخن تۈور

- ئەۋى بىرنجى بخن تۈور

نمىيەن:

- ئەز بىرنجى ناخى تۈور⁽⁷³⁾

- تو بىرنجى ناخى تۈور

- ئەو بىرنجى ناخە تۈور

- ئەم بىرنجى ناخن تۈور

- هوون بىرنجى ناخن تۈور

- ئەو بىرنجى ناخن تۈور

پرسىيارى:

- ما ئەزى بىرنجى بخى ج؟!

- تى (تو يى) چما بىرنجى بخى تۈور؟!

- ئەۋى ڙى بىرنجى بخە تۈور؟!

⁽⁷²⁾ كارى (بخى) ژ ڙىدەرا (خستن). لى كارى (بىيىخ) ژ ڙىدەرا (ئېخستن):

- خستن: ئەزى بخى.

- ئېخستن: ئەزى بىيىخ (ب-ئېخ).

⁽⁷³⁾ بەرى ڙى مە ناماڙە بى گىيد، كو ندييىنا پاشەرۆز اپشىكىرى ب نالاغا /نا/ بىلەك تى: (ئىرۇ ئەزى بچىم و سېھ ئەز

ناجىم). لى پاشەرۆزدا داخوازى ب نالاغا /نه/ دىكەفە راوهيا ندييى: (ئىرۇ ئەزى بچىم، لى سېھ گەدرەك ئەز نەچىم،

خوھزى ئەز نەچىم....)

- ئەمى بۆج برنجى بخن تورور؟!

- ما هوونى ژى برنجى بخن تورور؟

- چەرە ئەھوئى برنجى بخن تورور؟

- كارىن دارشتى: (داخستن)

ئەرىپىنى:

- ئەزى/دى ساتلى داخىم چالى

- تو يى ساتلى داخى

- ئەھوئى ساتلى داخى

- ئەمى ساتلى داخىن

- هوونى ساتلى داخىن

- ئەھوئى ساتلى داخىن

نەيىن:

- ئەز ساتلى داناخىم چالى

- تو ساتلى داناخى

- ئەھ ساتلى داناخى

- ئەم ساتلى داناخىن

- هوون ساتلى داناخىن

- ئەھ ساتلى داناخىن

پرسىيارى:

- ما ئەزى ساتلى داخىم؟!

- تو يى كەنگى ساتلى داخى؟

- ئەھوئى چاوا ساتلى داخى؟

- ما ئەمى ژى ساتلى داخىن؟!

- هوونى چىما ساتلى داخىن؟

- ما ئەھوئى ژى ساتلى داخىن؟!

- کارین لیکدایی: (دەرخستن)

ئەرپىن:

- ئەزى ساتلى دەرخ

- تى (تو يى) ساتلى دەرخى

- ئەۋى ساتلى دەرخ

- ئەمى ساتلى دەرخ

- هوونى ساتلى دەرخ

- ئەۋى ساتلى دەرخ

نەيىن:

- ئەز ساتلى دەرناخ

- تو ساتلى دەرناخى

- ئەو ساتلى دەرناخ

- ئەم ساتلى دەرناخ

- هوون ساتلى دەرناخ

- ئەو ساتلى دەرناخ

پرسىيارى:

- ئەزى چاوا ساتلى دەرخ؟!

- كەنگى تو يى ساتلى دەرخى؟

- ئەۋى ڙى ساتلى دەرخه؟!

- گەلۇ، ئەمى چاوا ساتلى دەرخن؟!

- چما هوونى ساتلى دەرخن؟

- بۇ ج ئەۋى ساتلى دەرخن؟

ئاهەنگ و كاتەگۈريا کارىن دەرنەنگىف ل گۇرا دەما فەگەھىستنى، ب کارا و بەركاران

دا ساز دې:

۱- د بُوري ده کارا د راوه‌يا فهريسي (تموهنگي) ده يه، نيشانده‌كين ژمارا وان ل وان خويا دبن. هنگي ئاهنه‌نگ و كاته‌گوريا کاران ب به‌رکارىن راسته‌دار فه گريديايي يه. ئانکو، نيشانده‌كين ژمارا به‌رکاران ل کاران خويا دبن:

- هەۋالان بەلەقۇك خوھىن.

(يەك بەلەقۇك هات خوھىن)

- هەۋالان بەلەقۇك خوھىن

(گەلهك بەلەقۇك خوھىن)

۲- د دەما نوها و پاشه‌رۆز ده به‌رکار دكەفه راوه‌يا فهريسي و نيشانده‌كين ژمارى ل وان خويا دبن. هنگي، ئاهنه‌نگ و كاته‌گوريا کاران ب کاراييان فه گريديايي يه. ئانکو، نيشانده‌كين ژمارا کاراييان ل کارىن وان خويا دبن:

- هەۋال بەلەقۇكى دخويىن (يەك هەۋال دخويىن)

- هەۋال بەلەقۇكى دخويىن (گەلهك هەۋال دخويىن)

د پاشه‌رۆزى ده زى هەمان شىوازە:

- هەۋال دى بەلەقۇكى بخويىن (يەك هەۋال)

- هەۋال دى بەلەقۇكى بخويىن (گەلهك هەۋال)

(چەند تېبىينىيەن گرنگ):

پشتى كومە کارىن دەرھەنگىيەف و نەدەرھەنگىيەف د دەمەن پېشکەرى (بُوري، نوها و پاشى) ده فەگوھەزتن، ئەمەنچەند تېبىينىيەن گشتى دەربارەي فەگوھەستنا کاران، د بەر چاھىن خود رە دەرباس بىكىن.

۱- هەموو کارىن كونە ل سەر رىزك و رىبازا وان کارىن دەرباسبووبي تىئىن فەگوھەستن، ئانکو کارىن رىزدەر (ئاوارته)، وەك: (قىيان، شىيان، زانىن، کارىن، وىرىن، هاتن، بۇون و هەبۇون...)، ئەمەنلى داوايا فەگوھەستنا راوھىيەن داخوازى ل وان فەگەرن و لىسر ۋەگوھەستنا وان راوھەستن.

۲- سهیدا فەقى حوسەين ساڭنج د پرتووکا خوه ده (ھىمانا رىزمانى كوردى).
 روو/ ۱۲۶ / فى گۆتنا پىشيان د بەر چاقان رە دەرباس دكە: "نەدەچم نەوالىن كوور،
 نەدبىنە خەونىن هوور." د فى گۆتنى دە هەر دو كارىن دەما نوها (دەچم، دېيىم) ب
 ئالافا / نە / كەتنە راۋىيا نەيىن (نەدەچم) و (نەدبىنە). ئەڤ ڙى ئارىشەيەكى رابەرى
 مە دكە. چۈچ كارىن دەما نوها / نا / يە و ل و ئ
 گۇرئ ڙى مە مىناكىن خوه نېسىنىه. لى د فى گۆتنا پىشيان دە، ئالافا / نە / بكار
 هاتىيە. كا ئەڤ چاوا دې؟!

ب دىتىنا من، ئالافا / نە / ڙ بۇ نەيىن يا تەقايا ھەڤوکى (لسەر ۴۴۹) بكار هاتىيە، نە كو
 ل شۇونا / نا / بۇ نەيىن يا كارىن نوها (دەچم، دېيىم) بكار هاتىيە.
 ب فى دىتنى گەرك ئەڤ گۆتنا پىشيان، ب فى رەنگى بەهاتا: (نە / ئەز / دەچم نەوالىن
 كوور، نە / ئەز / دېيىم خەونىن هوور). ب باوهريا من، رەسەنەيا فى گۆتنا پىشيان ڙى
 ئەڤە، لى ب ئەگەرا سەقكۈونا دەربىرىنى جىنافى / ئەز / هاتىيە ئافىتن و / نە / هاتىيە
 پىش كارى دەما نوها.⁽⁷⁴⁾

۳- ئەگەر كارى لبەر ۋەگوھەستىنى ب تىپەكە دەنگىر دەستىپى ببە، د دەما نوها دە تىپا
 / ڙ پىشگرا دەما نوها / di /، ب سەدەما سەقكۈونى، تى ئافىتن:
 - ئازۇتن: ez dajom (tajom) = ez d...ajom = Ez di-ajom
 - ئىشان: ez d êşim (têşim) = ez d...êşim = Ez di-êşim
 - ئىنان (ئانىن): ez dînim (tînim) = ez d...înim = Ez di-înim

۴- ل ھەر يىمەن كوردستانى راۋىيا ۋەگوھەستىنا كارىن دەما نوها ۋەدەرى رىزكا فى
 ۋەگوھەستىنا گشتى (ئەز دەچم) بكار تى:

/ ل ھەر يىما بەھەدىنەن، سادق بەھادىنى ئامىيەت د پرتووکا خوه ده (رىزمانا كوردى).
 بەغدا (1987). روو/ ۲۴۷ / دېيىم: د كورمانجى د دەما نوها دو جۆرن:

⁽⁷⁴⁾ ھەڤوک ب / نە / ېى / تى / نەيىن كردن:
 - نە تو تىي و نە تو دېچى.
 - كەسى ئەۋ تاشت كر، نە ئەزىزۈم و نە توپوپى.
 ۲۱۵

- نوها به رچاڭ: (ئەزىز دېم)

- نوها پاشى به رچاڭ: (ئەز دېم)

ئەڭ (نوها) يا بەرچاڭ نە لەممۇو ھەرىمەن كورمانچى بكار تى. ب دىتىنا من ئەڭ (نوها) دەۋۆكە كە خودجى يە. لەن ھەرىمەن تەنگ (ل سوورىيى) ژى ئەڭ دەۋۆك تى بەيىستن: (ئەزىز دېم)، (قا ئەزىز دېم).

ب / پەۋەپسۇر قەناتى كوردو دېرتووكا خوه دە، يا ب نافى (زمانى كوردى - رېزمان). فرانكفورت (۱۹۸۱) - روو/۹۵-۹۶-۹۷/ دېيىزه: دو جۇرىيەن وەختى نەنە:

- نەيايا درېئىز:

- ئەز دەكەقەم

- نەيايا بەرچاغان:

- ئەز وى دەكەقەم

- ئەز وا دەكەقەم

- ئەز قا دەكەقەم

قەناتى كوردو دېيىزه، ئەڭ نىشاندەك (ۋى، وا، قا) دەكەقەن سەر نەيايا درېئىز و نەيايا بەرچاغان ساز دىكىن.

ب دىتىنا من ئەڭ ئالاڭ (قا، وا) ئالاڭىن ئاگادارىيى نە، بالا گوھداران دكشىن سەر كارەكى كە دەستپىپ بوويمە، وەك:

- كا تو نەچۈويي؟!

- بەلى قا ئەز دېم!

ج / لەن ھەرىمەن باکور و رۆزئاپايىن وەلىت تىپا / ھ / ب سەر كارى دەمما نوها فە تى بەردا، وەك (ئەز دېم + ھ = ئەز دېمە). ئەڭ شىۋا زەنەك پەرتووكىن رېزمانى دە ب نافى نوهايا (فرەھە) و نوهايا (دۆمداز) هاتىھ ناسىن.

ب ئەگەرا كە زمانى مە دەمەكە پە درېئىز، وەك زمانەكى دەڭى (بى نېھىسىن) مايە، گەلەك شىۋەزارىيەن ھەرىمەن و دەربىرىنىيەن خودجى كەتنە رېزك و رېزانىيەن رەسمەنیا وى و لى زىدە بۇونە. گەلەك تشتىن رەسمەن ژى، ب درېزاهىيا دەمىر، ژى كەتنە و وندە

بوونه. ئەڭ پېرىپۇندا راوهىيەن فەگۈھەستنا كاران ژى، يەك ژ ئەنجاما وى پېرىپۇندا زار و دەڤۆكىيەن ھەرىيەمكى يە.

ب باودریا من گەرەك ئەم ھندەكى، ب شىيەدەكى زانسى، لىسەر زمانى خوھ راوهەستن، ئەم وى ژ گەلەك بارگارانىيەن زىدە داوهشىنن و ئەم وى ل گۇرا خومەستەكىيەن في سەرددەمى فەكۈلن و وى ب رېزك و دەستوورىيەن پېدەقى بپارىزىن.

ب في باودریيەن من ھندەك دەم و راوهىيەن فەگۈھەستنا كاران، ئىيەن دەڤۆكىيەن خوھجى پاشگوھ كرنە و من فەگۈھەستنا كاران د ۋان دەمەيىن پېشىكەرى، يېيەن سەرەكە تەننى دە خەبتاندىيە:

★ - / ٤/ دەمەيىن بۆرى:

- نىزبۆریا خۇرۇو

- بۆریا سەرگەايى

- بۆریا بەرددوام

- بۆریا چىرۇكى

★ - دەما نوها: (ئەز دەچم)

★ - دەما پاشەرۆز: (ئەزى/ دى بەچم)

راوهىيەن فەگۈھەستنى يېيەن مايى ژى راوهىيەن داخوازى نە. ئەمەن وان ل پەھى ۋان تىبىينيان شرۇفە بىكىن.

٢- راوهىيەن داخوازى:

د دەستپىيەكا فەگۈھەستنا كاران دە مە گۆت، دەمەيىن (بۆرى، نوها و پاشەرۆز) پېشىكەرى نە، كار د وان ھەر سى دەمان دە سالخى قەۋەماندىندا بۇويەران پېشىبەرى مە دكە، ج ئەو سالخ راستبۇوپىن بە ج نەراستبۇوپىن بە، لى ھەرى سالخانە. راوهىيەن داخوازى ژى ئەو راوه نە، يېيەن كو ناكەفن بەر پېيانا راستى و نەراستىيا قەۋەماندىنى. ئانكۇ، بۇويەرين كارىپىن وان راوهيان د چارچۈفا خوھستەك و دلىيازان دە دەمەيىن، وەكى كو ئەم بېيىن: (خوھزى باران ببارە، گەرەك باران ببارە، ئەگەر باران ببارە...). بەرچاھە كو ج سالخان د ۋان ھەۋىكەن دە نىنە، تەننى خوھستەك و داخوازى نە.

مژارا راوەیین داخوازى د زمانى كوردى (كورمانچى) ده مژارىكە تەھەڻ و ئالۆزه. ئەڻ مژار د پرتووکىن رىزمانا كوردى ده باش زدلال نەبۈويه. دەما كو مرۆڤ بخوازە ئارىشەيا فى مژارا گرنگ بېيە، گەردەك د پرتووکىن رىزمانى ده لى بگەردە، نەمازە پرتووکىن ۋان شارەزايىن (قەناتى كوردو، فەقى حوسەين ساڭنج و موراد جوان⁽⁷⁵⁾). دگەل كو ۋان شارەزايىن زمېن ب فەرەھى مژارا تەۋدىيە ڙى، لى خۇندەغان د ناڭ وقاىس راوه و وقاىس ناڤلىكىرن ده وندا دې.

نوها ڙى ئەمى ب هەفرە لىسەر راوەيىن داخوازى راوەستن و وان يەكايەك راڤە بىن.

- راوەيا فەرمانى:

راوەيا فەرمانى ئەو راوه يە، يا كو بۇويينا كارىن وي ب خۇستەكە فەرمەندارى پىئىك تى، يان ڙى تى خۇستن كو پىئىك بى. دەم د فى راوەيى دە فەكىرى يە، ڙ دەما فەرماندانى تا پىيكتانىنى درېز دې.

رېزكا بكارئانينا راوەيا فەرمانى ئەفە:

(پىشگرا فەرمانى /ب/ + بنىاتا نوها + پاشكۆكا /ن/، ن/)

وەك:

كەتن:

- (ب + كەڻ + ن) = بكەڻه

- (ب + كەڻ + ن) = بكەڻن

كارىن كو بنىاتا وان يا دەما نوها ب تىپەكە دەنگىدىر كوتا بىه، د فەرمانى ده پاشكۆكا /ن/ و تىپا /أ/ ڙ پاشكۆكا /in/، ب ئەگەرا سەڭبۈونى تىئن ئافىتىن.

وەك:

- شۇوشتن: بشۇ، بشۇن

- جۇوتىن: بجۇو، بجۇون

- ئازۇوتىن: بازۇ، بازۇن

- گوران: بگەروو، بگەروون

⁽⁷⁵⁾ موراد جوان: (Kurdçe Dilbilgesi – Kurmanc Lehcesi). ژىبا نۇو – سويد / ۱۹۹۲ / .

د فه‌رمانیا کارین دارشتی ده پیشگرا فه‌رمانی /ب/ نایی خه‌بتاندن.

وهک:

- رابون: رابه، رابن

- داخستن: داخله، داخلن

- فهکرن: فهکه، فهکن

- ... هتد.

د راوه‌یا فه‌رمانی ده که‌سی دووه‌می گوهداره، یئ کو پیشبه‌ری فه‌رماندیر گوهداری فه‌رمانی یه. ئانکو، نه دورسته کو ئەم فه‌رمانی بدن خود، یان ژی بدن که‌سی سییه‌می نه‌دیار. ب سەدھما کو که‌سی به‌رفه‌رمان پیشبه‌ر و گوهداره، پیویستی نینه کو ئەم نافی وی یان جینافی وی دەستنیشان بکن.

هن جاران ئالاقيّن ئاگاداري (دە، دئ) ل پیش کارین فه‌رمانی تىن خه‌بتاندن:

- ده رابه ئەم بچن

- ده رابن ئەم بچن

(76) - دئ ببیزه (بیزه)

- دئ ببیزەن

بەريا نوها مە گوتبوو، کو پیشگرا فه‌رمانی /ب/ دکەفه سەر کارین فه‌رمانی يېن خوهررو و ناكەفه سەر کارین دارشتی. وەك:

- خوارن: بخوه، بخون

- فهخوارن: فهخوه، فهخون

لى هن کارین دارشتی و ليکدائي ھنه، ل هن ھەريمان پیشگرا /ب/ دکەفه نافبەرا ھىمانيّن وان کاران و ل هن ھەريمان ناكەفه نافبەرا وان.

وهک:

- هلگرتن: هلبگرە = هلگرە

---

(76) ژ بدر کو تپا /ب/ د (بیزه) و (بیزه) ده دوياره دبه، ب ئەگدرا سەشكۈونى، جارنان پیشگرا /ب/ ناكەفه سەر

(بیزه). لى ل گۇرا رېزىكى گەردەك بکەفه سەر، (بیزه).

- ودرگرن: وربگره = ودرگره

- تیدان: تیبده = تیده

- هلکرن: هلکه = هلکه

- ژیکرن: ژیبکه = ژیکه

- لیکرن: لیبکه = لیکه

- لیدان: لیبده = لیده

- ... هتد.

د نهینیا راودیا فهرمانی ده یه ک ژ فان همر دو ئالاقین نهینی (نه، مه دکه فه

سهر کارین فهرمانی.

و دک:

- نهکه فه / مهکه فه

- نهکه فن / مهکه فن

- خوه نه و هستینه / خوه مه و هستینه

- خوه نه و هستین / خوه مه و هستین

دیاره کو ئالاقا نهینی ل شوونا / ب/ يا فهرمانی بکار تى. د نهینیا کارین دارشتى

و لیکدایي ده ژی ئالاقا نهینی جھى / ب/ بى دگره.

و دک:

- وربگره = ورنه گره / ورمه گره

- تیبده = تینه ده / تیمه ده

- ژیبکه = ژینه که / ژیمه که

- لیبده = لینه ده / لیمه ده

ئه گهر / ب/ د راودیا فهرمانی ده بکار نه هاتبه ژی، دیسان / نه، مه / ل شوونا وى

بکار تىن:

- ودرگره = ورنه گره / ورمه گره

- هلده = هلنه ده / هلمه ده

- بهرده = بهرنده / بهرمده

- فهخوه = فنهخوه / فمهخوه

- لیخه = لینهخه / لیمهخه

گلهک جاران ژی، واتهیا کاری فهرمانی، ژ تیگهها خوستنا فهرمانداری دهدکهفه
و دکهفه واری هیچی، تکا، لافر و ناموزگاری (شیرهت).

ودک:

- بهردوام سه رکه قتی به!

- ل من نه گردا!

- د ژیانا خوه ده خیرخواز بن!

- گهردک هوون زمانی خوه ژبیر نه کن!

- سه رفراز بژین!

- هتد.

راوهیین داخوازی یین دیتر (مهرجی، بلانی، گهردکی، خودزینی...), ل گورا دهمین
پیشکه‌ری (بوری، نوها و پاشی) فورمین خوه و دردگرن و ب وان فورمان ژی دهمین
داخوازیین وان تین ناسین. ب فی گریدانا د نافبهرا راوهیین داخوازی و دهمین
پیشکه‌ری ده، ئەم رېبازده که نوو ژ فه گوههستنا ۋان راوهیان ره رۇنى دکن.

وەکو نموونە، کارین (کەتن، خوستن) د راوهیا (گهردکی) ده:

راوهیین داخوازی

گهردک ئەو ژی بکەتا

گهردک ئەو ژی كەتبە

گهردک ئەو ژی كەتبا

گهردک ئەوزى كەتبوويا

گهردک ئەو ژی بکەفه

گهردک ئەو ژی بکەفه

دەمین پیشکه‌ری

بوری: - ئەز كەتم

- ئەز كەتمە

- ئەز دكەتم

- ئەز كەتبووم

نوها: - ئەز دكەفم

پاشه رۆز: - ئەزى بکەفم

<u>راوهیین داخوازى</u>	<u>دهمین پیشکەرى</u>
گەرەك وى ڙى بخوھستا	- من خوھست
گەرەك وى ڙى خوھستىھ	- من خوھستىھ
گەرەك وى ڙى خوھستبا	- من دخوھست
گەرەك وى ڙى خوھستبۇوا	- من خوھستبۇو
گەرەك ئەو ڙى بخوازه	- ئەز دخوازم
گەرەك ئەو ڙى بخوازه	نوها: - ئەزى بخوازم پاشەرۆز: - ئەزى بخوازم

ڙ فان نموونەيان تى زانين کو:

۱- راوهیین داخوازى، يېن بەرانبەرى دەما نوها و پاشەرۆز وەکو ھەۋى تىئىن (بىھقە، بخوازە).

۲- فۆرمىن ھەممۇ راوهیین داخوازى / ۵/ فۆرمن:

- / ٤/ ڙ وان بەرانبەرى دەمىن بۆرى نە، (بىھقەتا، كەتىھ، كەتبا، كەتبۇويا).

- / ۱/ بەرانبەرى دەما نوها و پاشەرۆز، (بىھقە).

۳- ئەمەر / ۵/ فۆرم د ھەممۇ راوهیین داخوازى دە بكار تىئىن، ھەر يەك ڙ وان ل گۆرا دەم و واتەيى راوهىيى، جەھى خود د ھەڤۆكا داخوازى دە دىگەرە.

پشتى ۋى روئىكىنى ئەمى راوهیین داخوازى يېن دىتىر ۋەگەرن و وان ل گۆرا نموونەيېن ڙۈرۈن راڭە بىن.

- راوهىيى مەرجى (شەرتى):

ھەڤۆكا مەرجى، يا واتەدار و سەرگەھايى (تەمام)، ڙ / ۳/ ھىمەننەن (رەگەزىن)

سەردىكە پىك تى:

۱. ئالاڭا مەرجى

۲. كارى سەرمەرج

۳. كارى بەرمەرج

ئەڭ ڙى تى وى واتەيى، كو ھەڤۆكا مەرجى يَا سەرەكە ڙ دو ھەڤۆكىن ھەڤگىرىدىلى
ساز دې:

۱. ھەڤۆكا سەرمەرج، كو دې سەددەما ھەبۇونا ھەڤۆكا دوووم (بەرمەرج).

۲. ھەڤۆكا بەرمەرج، كو ئەنجامა ھەبۇونا ھەڤۆكا يەكەمە (سەرمەرج)د.

ودك:

<u>تو يى بسىرگەقى</u>	،	<u>ئەگەر تو بخويين</u>
/۲/		/۱/

ديارە كو د ڦى مىناكى ده، مەرجى سەركەفتى خوهندنە.

مە گۆت، ھەڤۆكا مەرجى يَا سەرگەايى ب سى ھىيمانان ساز دې:

- ئالاقيىن مەرجى:

ئالاقيىن مەرجى ئە و ئالاپن، ئىن كو دكەفن سەر كارىن سەرمەرج و ب ئەگەرا وان
كارىن بەرمەرج و سەرمەرج ب ھەڭ فە تىين گرىيدان. ئە و ئالاپ ڙى ئەفن: (ھەگەر،
ئەگەر، گەر، ھەكە، كو، ئەر).

ودك:

- ھەگەر: ھەگەر دەرفەت هات خود نەدن پاش.

- ئەگەر: ئەگەر تو مىر بى شەقىين تارى پېن.

- گەر: (ھەگەر، ئەگەر):

- گەر هوون هاتن، مە ئاگادار بىن.

- ھەكە: ھەكە باران ببارە، گىيا دى شىن بە.

- كو: كو گىيا شىن هات شىرىد دى خوش بىبە

- ئەر: (ھەگەر، ئەگەر):

مەلايىن جزىرى دېيىزە:

(ئەر ب كوشتن وور ب هشتىن ئەمر و فەرمانا تە بت)⁽⁷⁷⁾

(77) ديوانا جزىرى. حەلەب (1987). بدرگى دوووم. روو/٢٢٩. ٢٢٣

ب- کاری سه‌مره‌رج:

کاری سه‌مره‌رج ئهو کاره يى کو د پىيغازۇيا ھەۋۆكى ده دېھ ئەگەر کرن و بۇويينا گىرىپەندىا مەرجى.

ودك:

- ئەگەر ئەز هاتم عاموودى، ئەزى تە ببىنم.

د قى مىناكى ده، (دىتنا تە) ب (هاتنا من) فە گرىيدايى يە. ئانکو، (هاتن) مەرجى (دىتنى) يە، بىي (هاتن) (دىتن) نابە.

بەرجاھە کو د رېخستنا ھەۋۆكى ده کاری سه‌مره‌رج، ب شىۋەھەكى ئاسايى ل پەھى ئالا مەرجى بكار تى، لى ب مەبەستەكە رەوانبىزى جارنان پىشخىستن و پاشخىستن د ھەۋۆكى ده چىدبه. ھنگى کاری سه‌مره‌رج ل پەھى کارى بەرمەرج تى.

ودك:

- ئەزى پرتووکى بدم تە، گەر تو وى بخوينى!

- ئەمىن ھەۋ ببىن، ئەگەر تە خودست!

ج- کارى بەرمەرج:

کارى بەرمەرج ئهو کاره، يى کو د ھەۋۆكا مەرجى ده دېھ بەرسف و ئەنجاما بۇويينا کارى سه‌مره‌رج. ئانکو، بۇويينا کارى بەرمەرج ب کارى سه‌مره‌رج فە پابەندىكى يە، کو سه‌مره‌رج پىك ھات بەرمەرج ژى دى پىك بى.

ودك:

- گەر تو چۈوي ئەزى ژى بچم

ل فر (چۈونا من) ب (چۈونا تە) فە گرىيدايى يە، ئەگەر تو بچى ئەزى ژى بچم، تو نەچى ئەز ژى ناچم!

ھىندهك جاران، ئالاف مەرجى تى ئاھىتن و واتەيا وى ژ پىيغازۇيا ھەۋۆكى تى ناسىن.

ودك:

- تە كلىل بىدايا من، ئەزى بچۈوما مالى.

- ئەز پرتووکى بدم تە، تو يى (تى) وى بخوينى؟

پشتى کو مه هىمانيں ههفوکا مهرجي ناس كرن، ئەمى ل فەگوھەستنا راوهيا
مهرجي فەگەرن.

د ههفوکا مهرجي ده، دبه کو كارى سەرمەرج و يى بەرمەرج، د راوهيا پېشکەرى
دە بن.

ودك:

- ئەگەر دار چاندن، ئەزى وان ئاقبىدم.

- كو تە پرتۈوك خۇند وي بەد زىنّ.

د مىناكا پېشىن ده كارى دەمما بۆرى (چاندن) سەرمەرجە و كارى دەمما پاشەرۋۇز
(ئاقبىدم) بەرمەرجە. د مىناكا دووەم ده ڙى، كارى بۆرى (خۇند) سەرمەرجە و كارى
راوهيا فەرمانى (بدە) بەرمەرجە. لى دگەل كو كارىن سەرمەرج و بەرمەرج پېشکەرى
نه ڙى، لى ههفوکا مهرجي هەرى ڙ راوهييەن داخوازى يە.

دبه ڙى كو كارىن سەرمەرج و بەرمەرج د راوهيا داخوازى دە بن. هنگى، ئەمى وان
راوهيان بەرانبەرى دەمەن پېشکەرى دەستتىشان بىن:

<u>بەرمەرج</u>	<u>سەرمەرج</u>	<u>بۆرى:</u>
		- (كەتن):

(78) تو يى بکەتايا (بکەتاييا)	ئەت: ئەگەر ئەز بکەتماما
ئەوى نەكتې	كەتىه: ئەگەر ئەز كەتبىم
ھونى ڙى كەتابا	دكەت: ئەگەر ئەز كەتاباما
لنگىن منى شەستبۈونا	كەتبۇو: ئەگەر ئەز كەتبۈوما

<u>بەرمەرج</u>	<u>سەرمەرج</u>	<u>بۆرى:</u>
		- (خودستن):

منى ئەو بدیتا	خودست: هەكە من بخودستا
منى ئەو دىتبە	خودستىه: هەكە من خودستبە

(78) رەسىنىا راوهىيى، گەردەك (بکەتاييا) بە Bates، لى ب ئەگەردا سەتكۈرونما بلېقىكىنى (بى) ھاتىه ئاقېتىن و بۇويە (بکەتاييا).
٢٢٥

- دخوهست: ههکه من خوهستبا
مني ئهو ديتبا
- خوهستبوو: ههکه من خوهستبوويا
مني ئهو ديتبوويا

نوها: سەرمەرج

- (دكەفه):
ئەزى بىشم (بئىش)
- كۆئەز بکەفم
- (دخوازه):
ئەزى وى بېينم
- كۆئەز بخوازم

پاشەرۆز:

راوهيا مەرجى، يا بەرانبەرى دەمما پاشەرۆز ژى، وەك يا بەرانبەرى دەمما نوها
تى خەبتاندىن:

ئەزى بکەفم:

- كۆئەز بکەفم   ئەزى بىشم (بئىش)
- ئەزى بخوازم:
- كۆئەز بخوازم   ئەزى وى بېينم

راوهىيىن داخوازى يىين دىتر ژى ل گۆرا واتەيىن داخوازى ناف ل وان دىن، وەك
(پلانى، خودزىيىن، گەرەگى...). ئەڭ راوه ژى بەرانبەرى دەملىن پېشىكەرى، د چارچەوا
وان ھەر پىنج فۇرمىن دەستنىيىشانكىرى دە تىن ۋەگوھەستن:

راوهيا بلانى:

راوهيا بلانى فەرمانىيەكە نەراسىتەدەرە. د راوهيا فەرمانىيا راستەدەر دە، فەرمان
ئاراستى كەسى دووھەمى پېشىبەرى فەرماندىر دې. لى د راوهيا بلانى دە فەرمان ئاراستى
ھەر سى كەسان (پەيچەر، گوھدار و نەديار) دې. ژ بەر كۆئەز راوه ب بىزەيا (بلا)
دەستپى دې، نافى (بلانى) لى بوويە:

- بلا ئەز بچووما
- بلا تو بچوويا (بچووییا)
- بلا ئەو بچوویا.

کارین راوەيىا بلانى ژى بەرانبەرى دەمىن پېشىكەرى، د چارچەوا ھەر / ٥ / فۆرمىن
داخوازى يىن دەستنىشانكى دە تىن ۋەگوھەستن:

<u>بۇرى:</u>	<u>پېشىكەرى</u>
بلا ئەز كەتم	- ئەز كەتم!
بلا ئەز كەتبە!	- ئەز كەتبە!
بلا ئەم ژى كەتبانا	- تو دكەتى
بلا ھۇون ژى كەتبۇونا	- ئەو كەتبۇون

نوھا:

- ئەو دكەفە
- بلا تو ژى بکەفى!

پاشەرۆز:

(بلانىا بەرانبەرى دەمما پاشەرۆز، وەكى يا بەرانبەرى دەمما نوها فۆرما
خوه وەردگەرە).

- تو يى بکەفى
- بلا ئەز ژى بکەڤم.

کارىن دەرھنگىيەن ژى ب وى پېقانى راوەيىن خوه يىن بلانى وەردگەرن:

<u>بۇرى:</u>	<u>پېشىكەرى</u>
بلا تە ژى بخوھستا!	- من خوھست
بلا وي ژى خوھستبە!	- تە خوھستىيە
بلا وان ژى خوھستبا!	- وي دخوھست
بلا وھ ژى خوھستبۇو!	- مە خوھستبۇو

نوھا:

- ئەم دخوازن
- بلا ئەو ژى بخوازن!

پاشه‌رۆژ:

- هوونی بخوازن   بلا ئەو ڙى بخوازن!
- ... هتـ.

بلانیا کارین دارشتی و لیکدایی، ل گۆرا کارین خودروو فۇرمىن خوه دگرن، تەنی
/ب/ ناكەفه سەر راوهىيىن وان:

بلا ئەو ڙى داكەتا!   ئەز دكمەتم
بلا وي ڙى راخست!   تە راخست
بلا ئەو ڙى داكەفى   تو دادكەفى
بلا ئەو ڙى راخه   ئەز رادخم
- ... هتـ.

نهيىين:

د نەيىينيا بلانى دە ئالاڭا نەيىينى /نه/ دكمەفه سەر کارى خودروو. ئانکو، /نه/
شۇونا /ب/ يى دگره:

- بلا ئەز نەكەتاما!
- بلا من نە خوهستا!

لى كۈ کارى راوهىا بلانى دارشتى يان لیکدایىي بە، هنگى /نه/ دكمەفه نافبەرا پىشىرى
و کارى خودروو:

- بلا ئەز دانەكەتاما!
- بلا من فەنەخوار!

ھەكە کار لیکدایى (ھەقەددانى) بە، /نه/ دكمەفه نافبەرا ھەر دو ھېمانان:

- بلا ئەو دەرنەكەتا!
- بلا من لېنەخستا!

- راوهيا خودزىنى:

راوهيا خودزىنى	بۇرى:
خودزى ئەو ڙى بىكەتى!	- ئەز كەتم
خودزى ئەو رانەكەتى!	ئەو راكەت
خودزى ئەو نەكەتبە!	- ئەز كەتمە
خودزى هوون ڙى راكەتبىن!	ئەم راكەتنە
خودزى هوون نەكەتبانى!	- ئەو دكەتن
خودزى ئەز ڙى راكەتباما!	ئەو رادكەتن
خودزى ئەو ڙى كەتبوبىيا	- تو كەتبوبىي
خودزى ئەم تەڭ راكەتبوبونا	تو رانەكەتبوبىي

نوھا:

خودزى ئەو ڙى بىكەفن!	- ئەم دكەفن
خودزى ئەو ڙى رانەكەفن!	ئەم راناكەفن

پاشەرۆز:

خودزى هوون ڙى بىكەفن!	- ئەمى بىكەفن
خودزى ئەم ڙى راكەفن	هوونى راكەفن

كارىئىن دەرھنگىچىڭ ڙى ب وى رىپازى تىيىن خەبتاندىن:

بۇرى:	
خودزى وە ڙى بخوارا	- من خوار
خودزى وە ڙى خوارىبە	- من خوارىبە
خودزى وە ڙى خوارىبا	- من دخوار
خودزى وە ڙى خواربوبىيا	- من خواربوبو

نوھا:

خودزى هوون ڙى بدن!	- ئەز ددم
خودزى هوون ڙى نەدن!	ئەز نادم

پاشه‌رۆژ:

خودزى هوون ژى بدن!	ئەزى بدم
خودزى هوون ژى نەدن!	ئەز نادم

- راوه‌يا گمره‌كى (پىدىش):

<u>راوه‌يا گمره‌كى</u>	<u>راوه‌يا پىشکەرى</u>	<u>بۇرى:</u>
گەردەك هوون ژى بچوونا	ئەز چووم	-
گەردەك هوون ژى چووبىن	ئەز چوومە	-
گەردەك هوون ژى چووبانا	ئەز دچووم	-
گەردەك هوون ژى چووبوونا!	ئەز چووبووم	-

نوها:

گەردەك هوون ژى بچن!	ئەز دچم
گەردەك هوون ژى نەچن!	ئەز ناجم

پاشه‌رۆژ:

گەردەك هوون ژى بچن!	ئەزى بچم
گەردەك هوون ژى نەچن!	ئەز ناجم
	... هەت.

كارىن دارشتى و لىكايى ژى ل وي گۆرى، د راوه‌يا ئەرىيىنى و نەيىينى دە، تىين خەبتاندن.

ھەممو ناۋلىيىرنىن راوه‌يىن داخوازى، يېن دىت كو د ھندەك پىرتووكىن رىزمانى دە ھاتنه و مە ئەو بناڭ نەكىنە، ئەمۇ ژى دكەقىن بەر رىزك و ياساپىن ژۆرىن. ئانكۇ، ئەو ژى وەكۈ وان بەرانبەرى دەمپىن پىشکەرى تىن ۋەگوھەستن و ژ چارچەوا ۋان ھەر

پىنج فۆرمىن كاران نايىن دەر:

/1/	- كر ..... بکرا
/2/	- كرييە ..... كربە

- دکر ..... کربا /۳/
- کربوو ..... کربوویا /۴/
- دکه ..... بکه /۵/
- ئەوی بکه ..... بکه /۵/

ئەف فۇرمىن كارىن داخوازى، ل گۇرا واتەيىن ھەڤۆكان، د گەلەك راوهيان ده بكار تىن، (ئەگەر بکرا...، خۇزى بکرا، بلا بکرا، گەرەك بکرا...)، فۇرما بەرانبەرى دەمما بۇريا سەرگەيى (كربە) ژى، هن جاران واتەيا گومانى ددە، وەكو ئەم دېيىن:

- (ھلۇ، ئەم ھەرن سەردانا زىنى!

- ما وى ژ نەخوهشخانى هاتبە مالى؟

- ب گومانا من، وى هاتبە!

ئەف راوهيا كو پېيىن دەمما (پاشەرۇّزا بۇرى) ژى تى، بۇويينا كارىن وى د چارچۇفا گومانى دە دەمینىن. بۇ ۋى ئەگەر ئەم نافى راوهيا (پاشەرۇّزا بۇرى) لى دكن.

- راوهيا پاشەرۇّزا بۇريا بەرگومان:

وەك:

- خوددى زانە، تو يى (تى) چۈوبى جىقىن!

- ئازادى هاتبە گوند!

- بەرى نوها منى تو دىتى!

- گەلەك گۆتنىن پېشىان دى هاتبىن ڙېيرىرن!

د ۋان مىناڭان ده، نالاقىن پاشەرۇّز (ى، دى) واتەيا دەمما پاشى دەن ھەڤۆكان و داخوازىا بەرانبەرى بۇريا سەرگەيى ژى تىيەھە دەمما بۇرى ددە وان. د بن باندۇرا ۋان ھەر دو ھىمانان (ئالاڭا پاشەرۇّز و داخوازىا بۇرى) ده، راوهيا پاشەرۇّزا بۇرى، يا بەرگومان پىيك تى.

گەلەك جاران ئەف راوه د پېقاۋۇيا پرسى ده ژى بكار تى:

وەك:

- ما دەرفەتى ب دەستى وى كەتبە؟

- ما ھەۋال دى ل ور رازابىن؟

- بەرفي كەتبە؟

- كوليلكىن داران دى بشكقىبىن؟

- بەرى نوها، مە يى ھەۋ دېتبە؟!

. ... - هەندى.

كارىن رېزدەر (ئاوارته)

كارىن رېزدەر ئەو كارن، ئىن كو د فۇرما فەگۈھەستنا خوه دە ژ رېزا كارىن جەلەبى خوه دەردكەفن، ئانکو نە لىسەر رېزك و دەستوورىن وان تىن فەگۈھەستن و نە ل وان ژى تىن پىقان.

ھەر كارەكى رېزدەر ل گۇرا تايىبەتمەندىيا خوه بكار تى و ل وى گۇرى ژى راوهىيەن فەگۈھەستنا خوه، يىن پىشىكەرى و داخوازى وەردگەرە.

كارىن رېزدەر، ئىن كو ب پېرانى تىن خەبتاندىن ئەفن:

(فيان، شيان، زانين، كارين، ويپرين، هاتن، بون، هەبوون)، فەگۈھەستنا ۋان كارىن رېزدەر د ھەر سى دەملىن راوهىيا پىشىكەرى دە، ب ۋان شىۋاپىن ژىپىن پېيك تى:

۱) ۋەقىان:

كارى (ۋەقىان) ب راوهىيا (ۋەقىن) و (ۋەقىن) ژى ھاتىيە.

- گىۋى مۇگىريانى د فەرەنگا خوه دە، ياب ناڭى (كوردىستان) دېيىزه (د كورمانجىا باکور دە):

ۋەقىن: ويسىن، خۇشەوېسىن، ئارەزوو.

ۋەقىن: داخوازى (كورمانجىا باکور).

- ھەزارى مۇگىريانى ژى د فەرەنگا خوه ياب ناڭى (ھەنبانە بۇرىنە) دە دېيىزه:

ۋەقىن: ئەشق، ئەفىندارى، ئارەزوو.

ئەڭ ھەر دو گۇتن، ب وان واتەيىن ژۇرىن، د ھەندەك ژىپىدەرىن دېتىر دە ژى ھەنە:

- ئەحمدى خانى د (نووبەهارا بچووكان) دە دېيىزه:⁽⁷⁹⁾

(ئىشارەت وەحى و تەلويح و ئيرادەت ۋەقىن و قودرەت شىپەن)

⁽⁷⁹⁾ خانى: نووبەهار. ۋەقىلەتا مەلا حەممىدى (سەلدى) – بەغدا (١٩٩٠). روو/٤٤/. ٢٣٣

ئانکو، (فین: خوهستن، داخوازى، ئارهزۇو).

ئەڭ كار ب راوهيا (فيان)، وەك ژىددەرىن كاران، د ھەمموو دەم و راوهيان دە تى
فەگوھەستن: (من فيا، ئەز دېيىم، ئەزى بېيىم...).

رېزدەريا (ئاوارتەيىا) فى كارى ژ دو هيلان فە ھاتىه:

١- ژ هيلا تەشمەبىي (فۇرمى) فە، ئەڭ راوه (فيان) وەك كارىن نەدرەنگىيف (تىپەر)
ساز بۈوبە:

(كەنيان /كەنين، گەريان /گەرين، كشيان /كشين، وەستيان /وهستين/...) و ل
وى شۆپى ژى فيان و /فين.⁽⁸⁰⁾

٢- ژ هيلا تىگەھ و واتەدارىي ۋە، وەك كارىن دەرەنگىيف (تىپەر)، ب واتەيا (خوهستن)،
دەنگىفە بەركارى خوه يى راستەدەر (راستەو خو):

(من پرتووكەك فيا /خوهست/، ئەز پرتووكەكى دېيىم /دخوازم، ئەزى پرتووكەكى
بېيىم /بخوازم/...).

ئەم دزانن كو ھەمموو كارىن نەدرەنگىيف (ل گۇرا رېزكە خوه)، د ھەمموو دەمان دە،
ب جىناقىن كۆما /ئەز/ رە تىن فەگوھەستن: (فيان) ژى، ل گۇرا فۇرما خوه يى
نەدرەنگىيف، گەرەك ب وى پېيانى بەاتا فەگوھەستن: (ئەز قىام، ئەز دېيىم، ئەز دى
بېيىم...).

ئەڭ ژى نە دورستە. چىو (فيان) ل ۋەرەنگىيە، گەرەك د دەمىن بۇرى دە ب
جىناقىن كۆما (من) رە بى فەگوھەستن، وەك:

- من پرتووكەك فيا (خوهست)

- تە پرتووكەك قىايە (خوهستىيە)

- وى پرتووكەك دېيىا (دخوهست)

- وى پرتووكەك قىابۇو (خوهستبوو)

- ... هەندى.

⁽⁸⁰⁾ ب دىتنا من، (فین) نافى ژىدەرى يە، نە ژىدەرە.

لې د دەمپىن نوها و پاشەرۇز دە، ئەڭ كار (دەرھنگىف بە يان نەدەرھنگىف بە)
پېویستە كۆمە /ئەز/ رە بى ۋەھەستن:

- ئەز پېتۈوكەكى دەقىم (دەخوازم)

- ئەزى پېتۈوكەكى بېقىم (بەخوازم)

د وارى كرييارى (پراتيكي) دە، كارى (قىيان) د ناڭ گەل و نفيساران دە ژى، ب دو

جۇران تى خەبتاندن:

1/ جۇرى نەدەرھنگىف:

ئەڭ جۇرى نەدەرھنگىف ل گۇرا دەملى تى گوھەرين:

دەما نوها:

د قى دەملى دە ئەڭ كار ب راوهيا (دەقى) بكار تى:

وەك:

- دەقى ئەز تە بېينم

(گەرەك ئەز تە بېينم)

- دەقى ئەم ھەرن شامى

(پېویستە ئەم ھەرن شامى)

- دەقى ھۇون زمانى خۇھ بېارىزىن

(پېيدەقى يە ھۇون زمانى خۇھ بېارىزىن)

ئەم دزانن كۆمۇ كارىن نەدەرھنگىف ئىن ئاسايى (نۇرمال) ل گۇرا

كارايىن (كىريارىن) خۇھ تىن گوھەرين، ئانکو ئەگەر كارا يەكىزمار بە، كار ژى ل وئ

گۇرى، راوهيا خۇھ دىگرە، وەك (ئەز دچم، تو دچى، ئەو دچە، ئەم دچن...).

لى كارى (دەقى)، دەگەل كۆمۇ نەدەرھنگىف و د دەما نوها د يە ژى، نەھاتىيە گوھەرين،

گەلۇ چما؟!

د مىناكان دە، كارى (چۈون) ل گۇرا گوھەريندا كاران (ئەز، تو، ئەو، ئەم) تى

گوھەرين. لى كارى (دەقى)، ژ بەر كۆمۇ كارەكى رېزىدەرە (ئاوارەتە يە)، كارايى وى

ھەڤۇكا ل پەرى وى يە. ئەڭ ھەڤۇك ژى ب كارايىكى يەكىزمار تى تەخمىنلىك، ئانکو

ھەڤۇك جەن كارايىكى يەكىزمار دىگرە. لۇما كارى (دەقى) د راوهيا يەكىزمارى دە (بى

گوھەرين) دەمینە:

- دفی نام بچن = چوون بو مه دفی = چوون دفی ببه
- دفی تو پر بخوینی = خوهندنا پر دفی = بو ته خوهندن دفی
د ڦان میناکان ده (چوون، خوهندن) کارایین یهکڙمارن، کارئ (لیکهرا) وان ڏي
(دفی)، ل وی گورئ یهکڙمار هاتیه. ئهڻ ڏي ل گورا ئاههنگ و کاتهگوريا کارین
نهدرهنگيڻ پيڪ هاتيء.

د هندهك ههڦوكين في راوهيا (دفی) ده، کارا نافهکي ئهشكهره، ل پيڪ کاري خوه
(دفی) بکار تي، ئانکو ودک ههموو کارين نهدرهنگيڻ:
(ئارقان ڙ مالي ره /دفی/، شهکر و ئاردوو ڙي /دفيين/...).

د في شيوازئ ههڦوكان ده کاري (دفی) ڙي، ودکو کاري دهها نوها، نيشاندھکين
ڙمارا کارا لي خويما دبن:

- پيڻووسهك بو من دفی (گهردکه)
- گهلهك تشت بو من دفيين (گهردکن)

٢/ جوڙي دهرهنگيڻ:

ل گورا کو (فيان) بکار تي، ئهو ڙي ودکو ههموو کاري دهرهنگيڻين ئاسي، ل گورا
ريزك و دستوران تي فهگوههستن:

١- د هه چار دهمين بوڙي و داخوازيين بهرانبهره وان ده، ب جيئاڻين کوما /من/ ره
تي فهگوههستن.
ودک:

- من سڀهك فيا (خوهست)
- ته سڀهك فيايه (خوهستيه)
- وي سڀهك دفيا (دخوهست)
- وان سڀهك فيابوو (خوهستبوو)
- (خوهزى) من چار سڀ بقيانا (بخوهستانا)
- (بلا) ته ڙي پينج سڀ فيابونا (خوهستبونا)
- هتد ... -

۲- د دهما نوها و داخوازيا وي ده، ئەڭكار ب جىنافىن كۆما /ئەز/ ره تى ۋەگوھەستن.

وەك:

- ئەز سېقەكى دەپىم (دخوازم)
- تو سېقەكى دەپىي (دخوازى)
- ئەو سېقەكى دەپى (دخوازه)
- هوون سېقەكى دەپىن (دخوازن)
- گەرەك ئەز سېقەكى بېپىم (بخوازم)!
- (خوهى) تو ڙى سېقەكى بېپىي (بخوازى)!
- (بلا) ئەو ڙى سېقەكى بېپى (بخوازه)!
- (بەلكى) ئەم ڙى سېقەنان بېپىن (بخوازن)!
- ... هەندىم.

۳- ئەڭكار د دهما پاشەرۇز و داخوازيا وي ده ڙى ب جىنافىن كۆما /ئەز/ ره تى ۋەگوھەستن.

وەك:

- ئەزى سېقەنان بېپىم (بخوازم)
- هوونى سېقەنان بېپىن (بخوازن)
- (گەرەك) ئەم ڙى (سبە) سېقەنان بېپىن (بخوازن)
- ... هەندىم.

ب فى ۋەگوھەستنا كارى (قىيان)، كو د ھەممۇ دەم و راودىيان ده پىك ھاتىيە، ئەم پېشتراسەت دېن كو كار وەكى ھەممۇ دەرھەنگىيە، ب ئاسايىي دەپەن بەر رىزان و دەستتۈرۈن رىزمانى.

لى تىشى سەير و بالكىش د كارى (قىيان) ده ئەوه، كو د وارى كرييارى ده بەرەفانى وى ۋەگوھەستنا ژۆرىن بكار تى.

(1) ل گەلەك ھەرىيمان و ب بەرفەھى د ناڭ گەل ده تى گۆتن:

- من ڙ تە دەپى...
- من ڙ تە ناپى...

- ته ج ژ من دڤی؟

- وه ج دڤی...؟

ئەڤ شیوهی ڤەگوھەستنی نه ب دەڤکی تەنی بکار تى، لى د نفيسيينين گەلهك
کەسان ده ژى تى ديتىن.

(۲) سەيدا سادق بەھادىنى ئامىدى، دەربارەي کارى (فيان) دېيىھ: (كىنهكا / كارەكى /
نه راستىزانە / رېزدەرە). سەيدا ئامىدى ڤەگوھەستنا ڤى کارى ب ڤى شیوهىي
پىك تىنە:

بۆرى: وەكى کارەكى دەرەنگىيە ب جىنافىن كۆما / من / رە ڤەگوھەستىيە:
(من فىيا، من فىايە، من دېيى، من فىابۇو...).

نوها: د ڤى دەمى دە (نەراستىزانا) ڤى کارى دىيار دكە و بەرەۋازى دەستوورا
ڤەگوھەستنا ھەمەوو کارىن دەرەنگىيە و يىن نەدەرەنگىيە ژى، کارى (فيان) ب
جىنافىن كۆما / من / رە ڤەدگوھىيە:

(من دېيىت / دېيى /، تە دېيىت، وي/وي دېيىت، وە دېيىت، وان دېيىت).

پاشەرۇز: د ڤى دەمى ده ژى، بەرەۋازى کارىن دەرەنگىيە و نەدەرەنگىيە، ڤى کارى
ب جىنافىن كۆما / من / رە بکار تىنە:

(من دى ڤىيەت، تە دى ڤىيەت، وي/وي دى ڤىيەت، مە دى ڤىيەت، وە دى ڤىيەت، وان
دى ڤىيەت).

(۳) د ھەلبەستىن كوردى يىن كەفنهشۇپ (كلاسيك) ده ژى ئەڤ خەبتانىدا كونە ل
گۆرا رېزان و دەستوورا رېزمانا كوردى، پىك هاتىيە:

ئەممەدى خانى دېيىھ:

ھەر چى تە دېيى بىي ضلالى
⁽⁸¹⁾ پابەندى دكى ب زولف و خالى

(81) خانى: مەم و زین (شىرقى كرنا جان دۆست). بەيرۇوت (۱۹۹۵) - روو/۳۲.

- مهلايى حجزىرى دېبىزه:

مە ب دل نىرگىزىن خاسە دفىن،
سەمەن و ياسىمىن تازە دفىن
ب زيارەت مە ئۆان بۆسە دفىن
⁽⁸²⁾ تۈرەيا شەنگى دل-ئاشۇفتە دفىن

- مهلايى باتھىي ڙى ب وي شىۋاپى دېبىزه:

مە جىلسا بى ساز و هەيمەى
⁽⁸³⁾ من نەقىت، ناچىمەيى

د قان مىناكىان ده خويا يە كۆ هەر سى ھەلبەستقانان كارى (دفى)، وەكى كۆ ئەو
كارەكى دەرەنگىيە دەدما بۆرى دە بە خەبتاندىيە و ب جىنافىن كۆما /من/ رە
فەگوھەستىيە، دەگەل كۆ ئەم (دفى) دەدما نوها دە يە، نە يَا بۆرى.

ئارىشەيا ڦى كارى، ب ڦى شىۋىھى خەبتاندىي، ئەم:

١. راودىيا (دفى) فۇرما دەمما نوها يە، بۆريا ڦى كارى ئەم (قىيا، قىايىھ، دفىيا، قىابوو)، نە (دفى) يە.
٢. فۇرما (دفى) يَا دەمما نوها، گەردەك ب جىنافىن كۆما /ئەز/ رە بەھاتا فەگوھەستىن، نە ب جىنافىن كۆما /من/ رە. ئانکو، ل شۇونا (من تە دفى) و (وي تىشتكى دفى)، گەردەك بى گۇتن: (ئەز تە دفىم) و (ئەو تىشتكى دفى).

⁽⁸²⁾ جزىرى: ديوان (شۇۋە كىنا زىڭى). حەلب (١٩٨٧) بىرگى دووھم - روو /٨٢١/.

⁽⁸³⁾ عبدالرەقىب يوسف: ديوانا كورمانخى. نىجىف. (١٩٧١) - روو /٥٢/.

۲) شیان (کارین):

کارئ (شیان) دهرهنگیفه، ب واتهیا (کارین) تی خه بتاندن. ئەڭ کار د ھەممۇو دەمان دە، وەکو کارەکى دەرەنگیف تى فەگوھەستن. لى ب دو تاييەتمەندىيان ڙ کارین دەرەنگیف يېن دىتە جودا دې:

۱- ئەم تەڭ دزانن کو کارین دەرەنگیف ئەو کارن، يېن کو ھەڤۋەكىن وان بىي بەركارین راستەدەر سەرگەایى نابن.

ئانکو، ھەر کارەکى دەرەنگیف نافەکى يان حىنافەکى بەركار دخوازه.

وەك:

- مەممۇ سېيىف چىنин

- زىنلى ئەز دىتە

جارنان ڙى بەركارین ھەنك کاران، ل شۇونا ناڭ و جىنافان، دىن ھەڤۋاك و ل پەي وان تىن.

وەك:

- زىنلى گۆت: برايى من چوو بازىر.

بەرجاۋە کو د ھەڤۋاكا (زىنلى تىشتكى گۆت)، نافى (تىشتكى) بۇويە بەركارى راستەدەر بۇ کارى (گۆت)، لى د ھەڤۋاكا (زىنلى گۆت: برايى من چوو بازىر)، ھەڤۋاكا بچووك (برايى من چوو بازىر) ئەو بۇويە بەركارى (گۆت).

لى کارى (شیان) ڙ فى رىزىكا کارین دەرەنگیف دەركەتىيە. ئانکو، بەركارى وى بەردەوام ھەڤۋەكە سەرگەایى، ل پەي وى تى.

وەك:

- من شىا ئەز نامەيى بخويىنم

- ھوون نەشىن بچن زۆزانان

ب فى پىغانى، يەكجار بەركارى (شیان) نابە ناڭ، يان حىناف. ئانکو بەركارى (شیان) بەردەوام ھەڤۋەكە.

۲- رېزكا نهیینیا کارین دهما نوها ئەوه، کو ب ئالافا /نا/ تىن نهیینکرن، ودك (ئەز ناچم، تو نانقىسى...). لى کارى (شيان) ب ئالافا /نه/ دكەفه راوهيا نهیين. ودك:

- ئەز نەشىم نامەيى بخويىم

- ئە و نەشىن بچن زانىنگەھى

ب ۋان ھەر دو تايىبەتمەندىيان کارى (شيان) دكەفه رېزا کارىن رېزدەر (ئاوارتە). ڙ بلى وان ھەر دو خالىن تايىبەت، کارى (شيان) وەکو ھەموو کارىن دەرھنگىيە تى ۋەگوھەستن.

ودك:

دەملىن بۇرى:

- نېزبۇريا خۇمرۇو:

ئەرىنى:

- من شىا ئەز بچم

- تە شىا تو بچى

- وى/وى شىا ئە و بچە

- مە شىا ئەم بچن

- وە شىا ھوون بچن

- وان شىا ئە و بچن

نەيىن:

- من نەشىا ئەز بچم

- تە نەشىا تو بچى

- وى/وى نەشىا ئە و بچە

- مە نەشىا ئەم بچن

- وە نەشىا ھوون بچن

- وان نەشىا ئە و بچن

پرسیاری:

- من شیا ئەز بچم ؟!

- ما تە شیا تو بچى ؟!

- ... هتد.

بۇرۇيا سەرگەيى:

ئەرىئىن:

- من شیایە ئەز بچم

- تە شیایە تو بچى

- وى/وى شیایە ئەو بچە

- ... هتد.

نەبىين:

- مە نەشیایە ئەم بچن

- وە نەشیایە هوون بچن

- وان نەشیایە ئەو بچن

- ... هتد.

پرسیارى:

- ما مە شیایە و ئەم نەچۈونە ؟!

- وە شیایە هوون بچن ؟!

- گەلۇ وان شیایە و نەچۈونە ؟!

- ... هتد.

بۇرۇيا بەردەوام:

ئەرىئىن:

- من دشیا ئەز تە ببىنم

- تە دشیا تو من ببىنى

- وى/وى دشیا ئەو مە ببىنە

- ... هتد.

نەيىن:

- مە نەدشيا ئەم تە ببىن
- تە ڙى نەدشيا تو مە ببىن
- ... هەت.

پرسىارى:

- ما مە دشيا ئەم تە ببىن؟!
- ياخود تە دشيا تو مە ببىن؟!
- كى دشيا كى ببىنە؟!
- ... هەت.

بۇرۇيا چىرۇكى:

ئەرىئىن:

- من شىابوو ئەز تە ببىن
- تە شىابوو تو من ببىن
- وى/وى شىابوو ئەو مە ببىنە
- مە شىابوو ئەم وان ببىن
- ... هەت.

نەيىن:

- مە نەشىابوو ئەم كەسەكى ببىن
- وە نەشىابوو هوون مە ببىن
- وان نەشىابوو ئەو تە ببىن
- ... هەت.

پرسىارى:

- گەلۇ من شىابوو ئەز تە ببىن؟!
- يان تە شىابوو تو من ببىن؟!
- ما مە شىابوو ئەم ھەۋ ببىن؟!
- ... هەت.

- دهما نوها:

ئەرېنى:

- ئەز دشىم پرتووكى بخويين

- تو دشىي پرتووكى بخويين

- ئەو دشى پرتووكى بخويين

- ئەم و هوون، ئەم دشىن پرتووكى بخويين

- ئەو زى دشىن پرتووكى بخويين

نەيىن:

- ئەز نەشىم پرتووكى بخويين

- تو نەشىي پرتووكى بخويين

- ئەو نەشى پرتووكى بخويين

- ئەز و ئەو، ئەم نەشىن پرتووكى بخويين

- هوون زى نەشىن پرتووكى بخويين

پرسىارى:

- ما ئەز دشىم پرتووكى بخويىم؟!

- گەلۇ تو دشىي پرتووكى بخويى؟

- كى دشى پرتووكى بخويىنە؟!

- ئايا هوون دشىن پرتووكى بخويين؟!

- دهما پاشەرقۇز:

ئەرېنى:

- ئەزى ئىشەق بشىم تە ببىن

- تو يى ئىشەق بشى من ببىن

- ئەوى ئىشەق بشى مە ببىنە

- ئەمى ئىشەق بشىن ھەق ببىن

. ... هتى.

نديين:

- ئيشەۋ ئەز نەشىم تە ببىنم
- ئيشەۋ تو نەشىي من ببىنى
- ئيشەۋ كەس نەشى كەسى ببىنە
- ئيشەۋ، ئەم تەۋ نەشىن ھەۋ ببىن(84)
- ... هەت.

پرسىارى:

- ما ئەزى ئيشەۋ بشىم تە ببىن؟
- تو يى ئيشەۋ بشىي من ببىنى؟!
- ئيشەۋ، كى يى بشى كى ببىنە؟!
- ئەمى ئيشەۋ بشىن وھ ببىن؟!
- ... هەت.

د راوهىيەن داخوازى ده ژى كارى (شيان) ل گۇرا دەمىن پىشكەرى، تى ۋەگوھەستن:

- فەرمانى: بشى، بشىن
- بلانى: بلا من بشىيا تە ببىنما!
- بلا من بشىيا (ئەز) تە ببىنما!
- خوھىزىنى: خوھىزى من شىابا باچووما ئامەدى!
- گەرەكى: گەرەك من شىابوويا خوھ بپارىزم!
- مەرجى: ئەگەر ئەم بشىن ئەمى ھەۋ ببىنما

---

(84) ئالاڭ نەيىينا (شيان) د دەما پاشدرۆز و نوها ده /نە/ يە. د داخوازيا پاشدرۆز ده ژى ئالاڭ نەيىينا /نە/ يە، لى دگەل نىشاندە كا دەما پاشدرۆز (ى، دى) وەك: (ب گۈمانا من، ئەزى ئىشەۋ نەشىم تە ببىنما).

۴) زانین:

کاری (زانین) کارهکی دهرهنگیقه، وەکو ھەمموو کارین دهرهنگیقە ھەڤۆکا خوه ب
بەرکاری خوه يى راستەدەر سەرگھایي دكە. بەرکاری فی کاری رىزدەر ب دو شىۋەيان
تى خەبتاندىن:

۱- نافەكى يان جىنافەكى بەرچاڭ، ل پېشىيا کارى (زانين) خويما دې:

- تە دىرۇڭ دېرىسىمى زانىبۇو؟!

- تو ج ڦ وى دىرۇڭى دزانى؟!

۲- ھەڤۆكەكە واتەدار ل پەى کارى (زانين) بكار تى:

- من زانىبۇو تو ل كۇو دەيمىنى!

- كى دزانە ئەم ڦ ج وەلاتى نە؟!

کارى (زانين) ب دو تايىبەتىان كەتىيە رىزا کارىن رىزدەر، (فەگوھەستن و
نەيىنكىن). فەگوھەستنا کارى (زانين) ب فى شىۋەدي پېيك تى:

دەملىن بۇرى:

- نىزبۇريا خومرۇو:

ئەرىپىنى:

- من زانى تو كىي

- تە زانى ئەز كى مە

- وى/وى زانى ئەم كى نە

- وە زانى ئەو كى نە

- وان زانى ئەم كى نە.

نەيىنى: (کارى /زانين/ د نىزبۇريا خومرۇو دە ب پەرانى، ب ئالاڭا /ن/ دكەفە
راوھيا نەيىتى):

- من نزانى تو كىي

- تە نزانى ئەز كى مە

- وى/وى نزانى ئەم كى نە

(85)- وان نزانى ئەم كى نە

ل هن ھەرىمان، (من نەزانى) و (من نازانى) ڦى بكار تىن.

پرسیاری:

- ما من زانی تو کیی؟!

- کی زانی ئهو کی یه؟!

- ... هتد.

بۇرۇيا سەرگەمەيى:

{ ل گۆرا پىشانى، گەردەك بۇرۇيا سەرگەمەيى ب فۇرما (من زانىيە، تە زانىيە...) بەھاتا، لى ئەڭ دەم د وارى كىريارى دە، د چارچەوەكە تەنگ دە بکار تى. ئانکو، ل ھن ھەرىمان بکار نايى} .

- بۇرۇيا بەرددوام:

ئەرىپىن:

- من دزانى تو کىي

- تە دزانى ئەز کى مە

- وى/وى دزانى ئەم کى نە

- مە دزانى ھوون کى نە

- وە دزانى ئەو کى نە

- وان دزانى ئەم کى نە

نەيىن: (كارى/ زانىن/ د بۇرۇيا بەرددوام دە ب ئالافا /نە/ دكەفە راوهيا نەيىن):

- من نەدزانى تو کىي

- تە نەدزانى ئەز کى مە

- وى/وى نەدزانى ئەم کى نە

- مە نەدزانى ھوون کى نە

- وان نەدزانى ئەم کى نە

پرسیارى:

- ما من دزانى تو يى؟!

- کى دزانى ئەم کى نە؟!

- كەنگى تە دزانى ئەو کى یە؟!

- ... هتد.

- بُوريا چيرۆکى:

{ئەڭ بُوريا چيرۆكى ب فرەھى بكار تى. گەلەك جاران ژى ل شۇونا بُورىيەن دىتە، نەمازە بُوريا سەرگەايى، بكار تى. ئانکو د ناڭ گەل دە، ل شۇونا كۆ بى گۆتن: (من زانى، من زانىيە، من دزانى)، تى گۆتن: (من زانىبۇو).

ئەرىيەن:

- من زانىبۇو تو كىي

- تە زانىبۇو ئەز كى مە

- وى/وى زانىبۇو ھوون كى نە

- مە زانىبۇو ئەو كى نە

- وە زانىبۇو ئەو كى نە

- وان زانىبۇو ئەم كى نە

نەيىەن:

- من زانىبۇو ھوون ھەۋالن

- تە ژى زانىبۇو ئەم ھەۋالن

- وە ژى زانىبۇو كۆ ئەو ھەۋالن

- ... هەندى.

پرسىيارى:

- ما كى زانىبۇو ئەم ھەۋالن؟!

- گەلۇ وە زانىبۇو ئەم ھەۋالن؟!

- چاوا وان زانىبۇو كۆ ئەم ھەۋالن؟

- ... هەندى.

دەمە نوها:

(كارى/ زانىن/ د دەمە نوها دە ب دو شىۋازان تى خەبتاندىن:

1- دگەل پېشىرى دەمە نوها /د/:

- ئەز دزانم بچم يارىگەھەن.

- بېي پېشگرا دهما نوها / د/:

- ئەز زانم بچم ياريگەھى.

ئەرىپىنى:

- ئەز دزانم ئەف دهر كوو يه

- تو دزانى / زانى / ئەف دهر كوو يه

- هوون دزانن...

نەيىنى:

- ئەز نزانم ئەف دهر كوو يه

- تو نزانى رى ل كوو يه

- ئەو نزانە، تو كىي

- ئەم نزانن هوون ج دكن!

- ... هتد.

پرسىيارى:

- ما ئەز دزانم تو ج دكى؟!

- كى زانە كى ج دكە؟!

- گەلۇ ئەو دزانە...؟!

- يان تو دزانى ...؟!

- ... هتد.

دەما پاشەرۇز:

ئەرىپىنى:

(86) - ئەزى بزانم تو كىي

- تو يى ڙى بزانى ئەز كى مە

- ئىرۇ ئەمى بزانن هوون ڙ كوو نە

- ... هتد.

---

(86) ل ھەرىمان ئەۋ راودىا پاشەرۇز: (ئەزى بزانم، تو يى بزانى) بكار تى. ب باودىيا من، ئەۋ شىواز دەقىكە كە

ھەرىمكى يە، نە لسىر رىيازە كە رېزمانى، وەڭ (ئەزى بزانم، ئەزى زانىم) ھاتىدە. د ۋى راودىيە د پېشگرا دەما پاشى

/ب/ و بىياتا كارى بولۇن /ب/، ھەر دو ب ھەقىرە بكار ھاتىدە (ب-زان-بن). ئەۋ ڙى يارگارىيە كە نە گەزە كە.

نمیینی: د نهیینیا کارین پاشه‌رۆز ده، گەلهک جاران تەقھەقی د نافبەرا راوەیا پیشکەرى و یا داخوازى ده چىدبه. نهیینیا هەر دو راوەيان ژەم جودا نە:
 ۱- نهیینیا کارین پاشه‌رۆز، ئىن راوەیا پیشکەرى ل گۇرا راوەیا وان یا دەما نوها پىك تى. ئانکو، نهیینیا هەر کارەکى پاشه‌رۆز، وەکو راوەیا نهیینیا وى د دەما نوها دەساز دې، وەك: (چۈون، نېھىسىن، زانىن):

نوها يە نەھىيىنى	نوها يە نەھىيىنى
ئەز ناچم	ئەز دەچم
ئەز نانۋىسىم	ئەز دەنۋىسىم
ئەز نازانم	ئەز دەزانم

پاشه‌رۆز ائەرەن	پاشه‌رۆز ائەرەن
ئەز ناچم	ئەزى بچم
ئەز نانۋىسىم	ئەز دى بنۋىسىم
ئەز نازانم (نزاڭم)	ئەزى بزاڭم

۲- نهیینیا کارین پاشه‌رۆز ئىن راوەيىن داخوازى ژى، وەکو راوەیا پیشکەرى پىك تى، تەنلى ئالاغا نەھىيىنى دەكەفە سەر كاران:

پ. پیشکەرى (نەھىيىنى)	پ. داخوازى (نەھىيىنى)
(87) ئەزى نەچم	ئەزى بچم
ئەزى نەنۋىسىم	ئەزى بنۋىسىم
ئەزى نزاڭم	ئەزى بزاڭم (زاڭم)
	... هىتى.

(87) د ئەگەستىدا راوەيىن داخوازى دەندىمى ۋى مۇزارى ب فەھى رۆنى بىكىن.
 ۲۵۰

نمۇونە:

<u>وەريان</u>	<u>هاتن</u>
ئەزى ودرم	پاشەرۆز: - ئەزى بىيىم (ئىيم)
وەرە	فەرمانى: - بى (تو)
وەرن	بىيىن (ھوون)

لى راستىيا فى كارى ئەو، كو د ھەممۇ دەم و راوهيان دە تى ۋەگۈھەستن:

دەمىيىن بۆرى:

- نىزبۆريا خۇھەرروو:

ئەرىيىن:

- ئەز ھاتم

- تو ھاتى

- ئەو ھات

- ... ھەت.

نەيىين:

- ئەز نەھاتم

- تو نەھاتى

- ئەو نەھات

- ... ھەت.

پرسىاري:

- ما ئەز ھاتم؟!

- بۆج تو ھاتى؟!

- ئەو ھاتن؟!

- ... ھەت.

- بۇرۇيا سەرگەيى:

ئەرىپنى:

- ئەز ھاتمە

- تو ھاتىيە

- ئەم ھاتنە

- ... ھەت.

نەيىن:

- ئەز نەھاتمە

- ھوون نەھاتنە

- ... ھەت.

پرسىيارى:

- کى ھاتىيە؟

- چما ھوون ھاتنە؟!

- ... ھەت.

- بۇرۇيا بەردەۋام:

ئەرىپنى:

- ئەز دهاتم

- تو دهاتى

- ... ھەت.

نەيىن:

- ئەز نەدھاتم

- ھوون نەدھاتن

- ... ھەت.

پرسىيارى:

- ما تو دهاتى؟!

- کى دھات؟

- گەلۇ ئەو دهاتن؟!

- ... هەد.

- بۇر يا چىرۇكى:

ئەرىئىنى:

- ئەز ھاتبۇوم

- تو ھاتبۇوبى

- ئەم ھاتبۇون

- ... هەد.

نەيىن:

- ئەز نەھاتبۇوم

- تو نەھاتبۇوبى

- ھوون ڙى نەھاتبۇون

- ... هەد.

پرسىيارى:

- ما ھوون ھاتبۇون؟!

- كى ڙ وە ھاتبۇو؟

- ئەز بخود ھاتبۇوم؟!

- ... هەد.

دەما نوها:

ئەرىئىنى:

- ئەز دەيىم (تىيم)

- تو دەيىي (تىيى)

- ئەو دەي (تى)

- ئەم دەيىن (تىين)

- ... هەد.

نەيىين:

- ئەز نايىم (ناهىم)
- تو نايى (nayê... / nay...î)
- ئەو نايى
- ئەم نايىن⁽⁹¹⁾
- ... هتد.

پرسىارى:

- ما ئەز دھىم / تىيم ؟!
- گەلۇ هوون دھىن / تىن؟!
- ... هتد.

دەما پاشەرقۇز:

ئەرتىنى:

- ئەزى بىم (bi + ê + im = b...ê...m)
- تو دى بىي
- ئەو دى بىي
- ئەمى بىن
- ... هتد.

نەيىين:

- ئەز نايىم
- تو نايى (nayê... / nay...î)
- ئەو نايى
- ئەم نايىن
- ... هتد.

⁽⁹¹⁾ كارى (هاتن) د دەما (نوها) دە، ل ھەرتىما بەھەدىيان بى سقكىوون بكار تى (ئەز دھىم). لى ل پىانيا ھەرتىمان تېبا

/ھ/ تى ناقيىن و تېبا /i/ /z/ /di/ تى ناقيىن: (ئەز دھىم; ل شۇونا (نايى) بكار تى).

ل ھەرتىما /ندەرىپى/ راوهيا (نەتى) ڙى، ل شۇونا (نايى) بكار تى.

پرسیاری:

- ئەھوئى بىن؟

- كەنگى هوونى بىن؟!

- چما ئەھوئى بى؟!

- ... هتد.

- دەمپىن داخوازى:

فەرمانى:

- بى، بېھى / ودرە (تو)

- بىن، بېھىن / ودرەن (هوون)

بلانى:

- بلا ئەھوئى زى هاتبۇونا

خودزىيەن:

- خودزى ئەم هاتبانا

گەرەكى:

- گەرەك هوون هاتبانا

مەرجى:

- ئەگەر ئەز بىيم، ما ئەھوئى زى بى؟!

- ئەگەر هوون هاتبۇونا منى هوون دىتبانا

- خودزى ئەم بەهاتانا!

- گەرەك هوون هاتبانا

- بلا ئەھوئى زى هاتبۇونا

- ... هتد.

٧) بیوون (توبه - نیتره):

(بیوون) کارهکی ریزدھر، ئالۆز و ئاریشدارە. ئالۆزیا فی کارى ئاوارته ژ دو هیلان فە

بەرچاڭ دېھ:

١- تەشە (فۇرم)

٢- ۋەگوھەستن.

١- تەشە (فۇرم):

د زمانى كوردى دە / ٢/ کار ب تەشمیا (بیوون) ھەنە. ھەر دو (بیوون) ژى نەدەرنگىيە (تىئىنەپەرەن). لى ژ ھىلا واتە و ۋەگوھەستن فە ھەر دو کار ژ ھەۋ جودانە. يەك ژ وان ریزدھر و يى دى ئاسايى يە.

- (بیوون) ا ریزدھر ب واتەيەكە نىزى واتەيَا (ھەبۈون، ھەبىن) بكار تى:

- ئەز دۆستى تە بۈوم

(ئەز دۆستى تە ھەبۈوم)

- نوها ژى ئەز دۆستى تە مە

(نوها ژى ئەز دۆستى تە ھەمە)

- سبە ژى ئەزى دۆستى تە بىم

(سبە ژى ئەزى دۆستى تە ھەبىم)

- (بیوون) ا ب واتەيەكە نىزى واتەيَا (چىبۈون)، كو تىگەھا گوھەرىنەكى دىگەيىزە

رەوشَا كارايى ۋى (بیوون) ئى:

- ئەم بیوون دۆستىن ھەۋ

(مە ھەۋ نەدناسى، ۋا ئەم بیوون دۆستىن ھەۋ)

(دۆستانى چىبۇو)

- ئەم دىن دۆستىن ھەۋ

\(بەرئ ئەم نە دۆست بیوون ۋا ئەم دىن...)\)

(دۆستانى چىدېھ)

- ئەمىّ بىن دۆستىن ھە

(نوها ئەم نە دۆستن، لى ئەمىّ بىن...)

(دۆستانى دى چىبىه)

ژ قان مىناكان خويما دې كو واتەيىن هەر دو (بۇون) ان ژ ھە جودا نە. بكارئانينا وان ژى، د پىغۇزۇيا ھەقۇكىان دە ژ ھە جودانە. تەنى د دەمما (نېزبۇرما خومۇرو) دە، ئەگەر پېغەپر (پېخسلى)⁽⁹²⁾ ھەقاناف (رەنگىر) بە، ھنگى هەر دو (بۇون) ب يەك راوه و يەك فۇرمى د پىغۇزۇيا ھەقۇكى دە بكار تىين.

وەك:

- ئاڭا كو من ۋەخوار سار بۇو (بۇون رېزدەرە)

- خوارن لېھر پى سار بۇو (بۇون ئاسايى يە)

لى جارنان، (بۇون) د يەك ھەقۇكى دە واتەيا هەر دو كاران (رېزدەر و ئاسايى) بخۇم ۋە دىگەر. ئانکو، دې كو (بۇون) رېزدەر بە و دې ژى كو ئاسايى بە.

وەك:

- سىيىف سۇر بۇون.

ئەفھەقۇك واتەيا هەر دو (بۇون) دەدە:

- (بۇون) ا رېزدەر: دەمما من سىيىف كريىن سۇر بۇون.

- (بۇون) ا ئاسايى: دەمما من سىيىف كريىن كەسلىك بۇون، پشترە سۇر بۇون.

دەربارى في تەقەقەيا هەر دو (بۇون) ان، پرس ئەفە: گەلۇ، ئەمەن چاوا قان هەر دو كارىن ھەفتەشە، د ھەقۇكەكە وەسان دە، ژ ھە بناسن و واتەيىن وان ژى (ل وى گۈرئى) دەستنیشان بىن؟!

⁽⁹²⁾ - پېغەپر (پېخسلى): ئەن ناقىدىر و رەنگىرىھ كە د ھەقۇكى دە جەھى رەوشى سالخى دىگەر، وەك (ئازاد ژىرى بۇ، گول سۇرن).

- پېغەپر: جەلادەت بەدرخان بكار ئائىيە.

- پېخسلى: كاميران بەدرخان بكار ئائىيە.

- دهنجدایین / فشار (Stress):

ئەف کىشەيا تەفھەفيا هەر دو (بۇون) ان دياردەيەكە دەنگانى (فۆنتىكى) يە. دەنگى بلىقىرنا هەر دو (بۇون) ان نە وەك ھەڤن. دەنگى (وو) د (بۇون) رېزدەر دە ھەنەكى كورت و سقك دې، نىزى دەنگى (و) بلىق دې.

وەك:

- ھەۋالى تە ئەز بۇوم.

لى دەنگى (و) د (بۇون) ائاسايى دە، ھەندەكى درېزتر يان بلندتر تى بەيىستن:

- ئەز بۇوم ھەۋالى تە.

ئەف دياردەيَا دەنگانى دەممو زمانان دە ھەيە.

زمانزانان نيشاندەكەك بۇ كىتا دەنگ بلند (درېز) دايە خوياکىن. د زمانى مە دە ڙى ئەف دياردە پەيدا دې، لى ئەو نىشەيَا جوداکرنا دەنگان ھىز جەنەگرتىيە.

ھەنك شارەزايان ئەو نىشە ب نافى (كورپاندن) دايە ناسىن و ھەندەكان ڙى نافى (دەربەدaiين) لى كرييە. ئەف هەر دو ناف ڙى ب مەبەستا دەنگدایين (فشار) هاتنە.

د زمانى ئىنگلizى دە (stress) هاتىيە، د يى فەنسى دە (accent) هاتىيە، د يى فارسى دە (تكەيى شىددەت - تكىيە شىت) و د زمانى عەربى دە (نەبرە - نبرە) تى گۆتن.⁽⁹³⁾

فىيجا كو ئەم نيشاندەكەكى، وەك (...) دەينىن سەر، يان ب كىتا⁽⁹⁴⁾ دەنگدایي، ئەمىن بلىقىرنا بىزەيا وي كىتى ڙەفتهشەيَا وي بىناسن و ئەمىن واتەيَا وي ڙى، ڙى يا دىتە جودا بىن.

نەونە:

- خوارن:

- (وەكى كار) دەنگى كىتا (رن) ائاسايى يە:

- زارۇكان سىيّف خوارن

(93) مەزۇ دكارە فورما نيشاندە كا دەنگانى و جەي وى ل گۇرا خوهىستە كى دەستىشان بکە.

(94) كىت: بېكى دەنگان، وەك (ئار - وو - ۋىر - با - ...).

- خوارن:

- (وەکو ژىدەر) دەنگى كىتا (رن) بلەتىر تى خوهىندىن (خوارن).
ل ۋى گۇرى ڙى ئەم كارن دەنگى بلىقىكىدا ژىدەر و كاران ڙ ھەڤ بناسن:

<u>كار</u>	<u>ژىدەر</u>
- هاتن	- هاتن
وان ئەو كوشتن	- كوشتن
ھوون كەتن	- كەتن
گول سۆر بۇون	- سۆربۇون

ب ھەمان پېغان ڙى، دەنگى بلىقىكىدا ھەر دو (بۇون) ان ڙ ھەڤ تىين ناسىن و واتەيىن
وان ڙى، ڙ ھەڤ جودا دىن:

٤- ۋەگەھەستن:

- دار مەزن بۇو (بەرئ مەزن بۇو)
- دار مەزن بۇو (بەرئ بچۈوك بۇو)
- د ۋەگەھەستنى دە فۆرم و راوهيا ھەۋۆكىن ھەر دو كارىئن (بۇون) ڙ ھەڤ جودا نە:

دەملىن بۇرى:

- نىزبۇريا خۇمرۇو:

د ڦى بۇرىيى دە راودىيىن ھەر دو (بۇون) ان گۇرا جەلەبى پېقەبر (پېخسلى)، وەكى
ھەڤ تىين يان جودايى ھەڤن:

ئەگەر پېقەبر ھەقالناڭ (رەنگىيىر) بە، ھنگى ھەر دو (بۇون) ل پەى پېقەبر تىين:

- ترى رەش بۇو (رېزدەر)
- ترى رەش بۇو (ئاسايى)

لی ئەگەر پىيغەبر ناڭ يان جىنناڭ بە، (بۇون)ا رېزدەر ل پاش پىيغەبر تى و (بۇون)ا ئاسايىلى پىش تى:

- ئازاد سەرۋەك بۇو (رېزدەر)

- ئازاد بۇو سەرۋەك (ئاسايىل)

ل قىنۇرىنىڭ كۆرى، ۋەگۆھەستىنا ھەر دو كاران د نىزبۇر يا خۇمروو دە ب ۋان راوهەيىن

زېرىن پىيك تى:

ئەرىئىنى:

<u>بۇونا ئاسايىل</u>	<u>بۇونا رېزدەر</u>
ئەز درېز بۇوم	- ئەز درېز بۇوم
تو درېز بۇويى	- تو درېز بۇويى
ئەو بۇو ج؟	- ئەو ج بۇو؟
ئەم بۇون شاگرت	- ئەم شاگرت بۇون
ھوون بۇون شاگرت	- ھوون شاگرت بۇون
ئەو بۇون ج؟	- ئەو ج بۇون؟

نمىيىن:

د وارى ئەيىنكرنا (بۇون)ا رېزدەر دە، ئالاڭا / نە / دەكەفە سەر پىيغەبر (ئەز نەگەش بۇوم)، لى د نەيىنكرنا (بۇون)ا ئاسايى دە / نە / دەكەفە سەر (بۇون)ا ئەن بخوه (ئەز گەش نەبۇوم):

<u>بۇونا ئاسايىل</u>	<u>بۇونا رېزدەر</u>
ئەز درېز نەبۇوم	- ئەز نە درېز بۇوم
تو درېز نەبۇويى	- تو نە درېز بۇويى
ئەو نەبۇو كەس	- ئەو نە كەس بۇو
ئەم نەبۇون شاگرت	- ئەم نە شاگرت بۇون
ھوون نەبۇون شاگرت	- ھوون نە شاگرت بۇون
ئەو نەبۇون تشت	- ئەو نە تشت بۇون

پرسیاری:

<u>بۇونا ئاسايى</u>	<u>بۇونا رېزدەر</u>
ما ئەز درېز بۇوم؟	- ما ئەز درېز بۇوم؟
ما تو درېز بۇويى؟	- ما تو درېز بۇويى؟
كا ئەو بۇو كى؟	- كا ئەو كى بۇو؟!
چما ئەم بۇون شاگرت؟!	- گەلۇ ئەم شاگرت بۇون؟!
چەرە هوون بۇون شاگرت؟!	- ما هوون شاگرت بۇون؟!
ما ئەو بۇون ج؟	- ئەو ج بۇون؟

ھەر وەکو مە بەرئ ڙى گۆتبۇو، (بۇون)ا رېزدەر د دەمىن بۇرى، يېڭىن دىتىز دە
(سەرگەيى، بەردەوام، چىرۆكى)، نايى فەگوھەستن، ئانکو بكار نايى. لى (بۇون)ا
ئاسايى، وەکو ھەممۇو كارىئن نۇرمال د ھەر دەم و راوەيى دە تى فەگوھەستن.
دەما نوها:

د دەما نوها دە (بۇون)ا رېزدەر ب راومىيىن (م، ئ، د، ن) تى دىتن، بىيى كو تىشتك ڙ
بنىياتا وى دىyar بىه، لى (بۇون)ا ئاسايى ل گۆرا رېزكا خود تى فەگوھەستن.

نۇونە:

ئەرىئىنى:

<u>بۇونا ئاسايى</u>	<u>بۇونا رېزدەر</u>
ئەز درېز دېم	- ئەز درېز م
تو درېز دېيى	- تو درېزى
ئەو دېه كارمەند	- ئەو كارمەندە
ئەم دېن شاگرت	- ئەم شاگرتەن
هوون دېن شاگرت	- هوون شاگرتەن
ئەو دېن ج؟	- ئەو ج نە

نمیین: (بۇون)ا رېزدەر ب /نە/بى تى نەيىنكىرن (دكەفە سەر پېشەپەر) لى (بۇون)ا ئاسايى ب /نا/ تى نەيىنكىرن:

<u>بۇونا ئاسايى</u>	<u>بۇونا رېزدەر</u>
ئەز درېز نابىم	(95) - ئەز نە درېزم
تو درېز نابى	- تو نە درېزى
ئەو نابە كارمەند	- ئەو نە كارمەند
ئەم نابىن شاگرت	- ئەم نە شاگرتىن
ھوون نابىن شاگرت	- ھوون نە شاگرتىن
ئەو نابىن تشت	- ئەو نە تشتىن

پرسىيارى:

<u>بۇونا ئاسايى</u>	<u>بۇونا رېزدەر</u>
ما ئەز درېز دېم؟	- ما ئەز درېزم؟
ما تو درېز دېى؟	- ما تو درېزى؟
گەلۇ ئەو درېز دې؟	- گەلۇ ئەو درېزى؟
ئەم درېز دېن؟	- ئەم درېزن؟
	- ... هەتى.

دەما پاشەرۇز:

د قى دەمى دە (بۇون)ا رېزدەر ب بنىاتا دەما نوها (ب) و پاشكۆكىن كەسىن تى فەگوھەستن، وەك (ئەزى بىم). لى (بۇون)ا ئاسايى ب بنىات و پىشگرا دەما پاشەرۇز (ب) و پاشكۆكان تى فەگوھەستن:

---

(95) ل ھەرىمان (ئەز درېز نەم / نېنم) ژى تى گۈتن. ۲۷۲

<u>بوونا ئاسايى</u>	<u>بوونا رېزدەر</u>
ئەزى درېز بىم	- ئەزى درېز بىم
تو يى درېز بى	- تو يى درېز بى
ئەوئى درېز بە	- ئەوئى درېز بە
ئەمى درېز بن	- ئەمى درېز بن
ھوونى درېز بن	- ھوونى درېز بن
ئەوئى درېز بن	- ئەوئى درېز بن

نەيىن:

د پاشەرۆز ده (بوون)ا رېزدەر ب ئالافا / نە / دكەفە راودىيا نەيىنى. ئەڭ ئالاڭ دكەفە سەر پىّفەبر (پىّخستى)، نە سەر (بوون)ى:

<u>نەيىن</u>	<u>ئەرىنى</u>
ئەزى نە دۆستى تە بىم	- ئەزى دۆستى تە بىم
دۆستى تە نە ئەزى بىم	- دۆستى تە ئەزى بىم
	- ... هىند.

لى (بوون)ا ئاسايى، وەكى ھەر كارى سەرگەھايى، ب ئالافا / نا / دكەفە راودىيا نەيىنى:

<u>بوونا ئاسايى</u>	<u>بوونا رېزدەر</u>
سالەكە دى ڙى ئەز درېز نابىم	- ئەزى نە درېز بىم
سالەكە دى ڙى تو درېز نابى	- تو يى نە درېز بى
سالەكە دى ڙى ئەو درېز نابە	- ئەوئى نە درېز بە
سالەكە دى ڙى ئەم درېز نابىن	- ئەمى نە درېز بن
سالەكە دى ڙى ھوون درېز نابىن	- ھوونى نە درېز بن
سالەكە دى ڙى ئەو درېز نابىن	- ئەوئى نە درېز بن

پرسیاری:

بوونا ئاسایى

ما ئەھوئى پۆشمان بېھ؟
ھوونى پۆشمان بىن؟

بوونا رېزدەر

- ما ئەھوئى پۆشمان بەھ؟
- ھوونى پۆشمان بىن؟

- راوهيا فەرمانى:

بوونا ئاسایى

بېھ مۇۋەكى مېرخاس
بىن مۇۋەقى مېرخاس
نەبە ترسۇنەك
نەبن ترسۇنەك

بوونا رېزدەر

- مۇۋەكى مېرخاس بەھ
- مۇۋەقى مېرخاس بىن
- نە ترسۇنەك بەھ
- نە ترسۇنەك بىن

د راوهييەن داخوازى دە زى، ھەر دو (بوون) ژ ھەڭ جودا دىن:

خوهزىنى:

- خوهزى ئەز پېشىمەرگە بىم (بوونا رېزدەر)
- خوهزى ئەز بىم پېشىمەرگە (بوونا ئاسایى)
- ... هەندى.

بلانى:

- بلا ئەز پېشىمەرگە بۈوما (بوونا رېزدەر)
- بلا ئەز بۈوبۈوما پېشىمەرگە (بوونا ئاسایى)
- ... هەندى.

گەردەك:

- گەردەك ئەز پېشىمەرگە بىم (بوونا رېزدەر)
- گەردەك ئەز بىم پېشىمەرگە (بوونا ئاسایى)
- ... هەندى.

- (بۇون) و پاشکۆكىن (م، ئ، ھ، ن):

بەرى نوها مە گۆتىبوو، (بۇون) ا رېزدەرا ب واتەيەكە نىزى واتەيا (ھەبۇون)، د دەما نوها دە فەدەرى فۇرما خۇد يە رسەن تى فەگۇھەستن. لى د دەمىن بۇرى، پاشەرۆز و راوهيا فەرمانى دە تىپن ژ بنەسازيا وى دىيار دىن:

- ئەم دۆستىن ھەۋ بۇون (بۇرى)

- ئەمى دۆستىن ھەۋ بن (پاشەرۆز)

- دۆستىن ھەۋ بن (فەرمانى)

د دەما نوها دە تىشتكەن ژ بنەسازيا (بۇون) ئ نامىنىه:

- ئەز دۆستم

- تو دۆستى

- ئەو دۆستە

- هوون دۆستان

دەربارى ئان كورتەبىزدىان (م، ئ، ھ، ن) پرسەكە گرنگ و رەوا د سەرپىن شارەزا و خەمخورپىن زمانى كوردى دە دگەرە:

- گەلۇ ئەۋ پېرتك (م، ئ، ھ، ن) ج نە؟! شارەزايىن زمىن ئەو چاوا دانە ناسىن؟!

زمانزايىن كورد، د پەرتووكىن خۇد دە، ئەو كورتەبىز نە مىتا ھەۋ دانە ناسىن:

- رەشىدى كورد، سامى تان و هنن دىتە ژى، ئەو كرنە جىناقىن كەسانە و نافىن (جىناقىن دوومدار، جىناقىن پېقەبەستى و جىناقىن پاشگىنلىرى) ل وان كرنە.

- جەلادەت بەدرخان، كاميران بەدرخان، سادق بەھادىنى ئامىيىدى، نۇورى عەلى ئەمىن و گەلهكىن دىتە ژى دېيىن، كو كارى (بۇون) ئ، د دەما نوها دە نە.

- قەناتى كوردو ژى، ئەو كرنە پاشكۆكىن ناڭ و جىناقان.

ئەۋ ھەر سى داناسىنلىن دوورى ھەۋ د پەرتووكىن رېزمانى دە جى گرتىنە و دنڭ دەستىن خوھندەقانان دە نە. ئەۋ ژى نە دورستە كو ب ۋى تىيەللى و تەۋھەفيي بىيىن.

بەری کو ئەز نېرینا خوه دربارى ئى كىشەيا رىزمانى ئەشكەرە بكم، ئەمىن بەھەفرە وان هەر سى داناسىنان د بەر چاھىن خوه رە دەرباس بکن و ھندەكى لسەر وان راوهستن:

/ جىناڭ:

۱- ئەم دزانن کو جىناڭ ئەو بىيّزە نە، يىن کو جەن نافدىرەن دگرن و ل شۇونا وان بكار تىن:

وەك:

- ئازاد چوو دېستانى

(ئەو چوو دېستانى)

- زىنلى پەرتۈوك خۇمند

(كىچ خۇمند)

(وى ئەو خۇمند)

ل گۆرا ئى داناسىنىن، گەرەك ئەڭ كورتەبىيّزە ئى (ئەگەر جىناڭ بن) جەن نافدىرەن بىگرن و ل شۇونا وان بكار بىن. گەلۇ، د ئى مىناكى ده (ئازاد شاگرتە)، ئەڭ (ھ) دكارە جەن (ئازاد) بىگرە (... شاگرتە)!؟ دبه کو ژ پېڭاۋۇيا قىسىملىكى بى زانىن کو (ھ) ل (ئازاد) فەدگەرە، لى د ئى مىناكى ده (ئازاد و زين شاگرتە)، (... و ... شاگرتە)، يەكجار نايى زانىن کو ئەڭ (ن) ل كىزان جىناقى، ژ ئان جىناقان (ئەم، هوون، ئەو) فەدگەرە.

۲- د ئى مىناكى ده (ئەز شاگرتە)، ئەڭ (م) جەن جىنلىكى دەپ كەسىن /ئەز/ فە گرىيادىي يە. لى کو ئەم چاھىن خوه ژ گەلەك پرسان بىگرن و بىيّزەن، ئەڭ /م/ جىڭرى جىناقى /ئەز/، گەلۇ بى ج بەھانەيى و بۇ ج سوودى (جىناڭ) جەن جىناقەكى دىيار و ئەشكەرە دگرە!؟

۳- د پېڭاۋۇيا ھەۋىكان دە ناڭ دىن كارا (كىريار) و بەركار (برەسمىر). دەما کو ناڭ تىن ئاڭىتىن جىناڭ جەن وان دگرن و ل شۇونا وان دىن كارا و بەركار.

وەك:

ا. ھەۋالان مېڭان دىيتىن

(وان ئەو دىتن)

ب. ههقال میشانان دبینن

(ئهو وان دبینن)

د میناکا /ا/ بی ده /ن/ ب ناف (میشان) و جیناف (ئهو) فه گریدایی يه. ئهف ناف و جیناف ژی، د ههفوكى ده به رکارن. ۋېجا كو ئهف /ن/ ژی جیناف به گەردك ئهو ژی جەھى (میشان، ئهو) بگەد و وەكى وان بېھ بەرکار:

ودك:

- ههقالان /ن/ دیتن؟!

د میناکا /ب/ ده ژی (heeقال، ئهو) كارا (كىيار)ن و /ن/ا (ديتن) ب وان فه گریدايى يه. گەردك ئهف /ن/ ژی كاربە جەھى وان بگەد و ل شۇونا وان ژی بېھ كارا!

ودك:

- /ن/ میشانان دبینن؟!

ئهف ژی نابە و نە دورستە كو بېھ.

٤- د شىوهزارى كورمانجى ده جینافى كورتكرى /ى/ تەنى جینافەكە پىڭر (پىقەبەستى) يه. ئهف جیناف ب دو شىوهيان ژ جينافىن كەسىن (وى، وئى) كورت دبه:

ا. ب پىربەستان رە (ب، ڙ، ل، د):

- ب + وى، وئى = بى = پى

(من ب وى نفيسي = من پى نفيسي)

- ل + وى = لى

(من ل وى دا = من لى دا)

- ... هەند.

ب. ب كاران رە:

- من دا وى = من دايى

- ئەز كەتم وى = ئەز كەتمى

لى د شىوهزارى سۆرانى ده جینافى (پىقەبەستى) ھەيە و ب ناف (راناوى لكاو) تى ناسىن. ژ ۋان میناكىن ژورىن تى زانىن كو ئهف كورته بىز (م، ئ، ھ، ن) نە جينافن.

ب/ کارئ (بوون):

- ج کارئ ههیه دو مهرجین سهرهکه بخوه ۋە دىگرە:

- دەمەكە دەستىشانكىرى (بۇرى، نوها، پاشەرۆز)

- بۇويەرەك (روودانەك، بزاھەك)

كارئ (بوون) ژى، د دەما بۇرى و پاشەرۆز دە، ئەڭ ھەر دو مەرج لى خويا دىن:

- ئەز شاگرتەكى ژىر بۇوم (بۇرى)

- ئەز دى شاگرتەكى ژىر بەم (پاشەرۆز)

لى د دەما نوها دە: (ئەز شاگرتەكى ژىرم)، پېيىندا دەما نوها، ب ئەگەرا /م/ ئى ژ
ھەفۇكى تى (نوها ئەز شاگرتەكى ژىرم)، لى كا روودانا بۇويەرى؟! ئانکو، بۇويەر، ب
شىۋەيەكى دىيار و ئەشكەرە، د ۋان پەرتكان دە (م، ئ، د، ن) نىنە.

2- دەما كو كارەكى نەدەرنەنگىيەت (تىينەپەر) د دەما بۇرى دە بكار تى يەك ژ فان پەرتكان
(م، ئ، د، ن) دەگەتىزە وى كارى: (ئەز كەتم). قىيىجا كو ئەڭ (م) كارئ (بوون) ئى د دەما
نوها دە بە، چاوا كارەكى بۇرى (كەت) دەگەل كارەكى دەما نوها (م)، ھەر دو كار ب
ھەڤرە، كارەكى د نىزبۇر يا خۇمۇرۇ دە ساز دىن؟! ئانکو، (كەت + م = كەتم)؟!

3- ئەگەر (يى)، د قى مىنناكى دە (تو ھەقلى من بۇوبى) كارئ بۇون د دەما نوها
دە بە، گەرەك كارئ (بۇوبى) كارەكى ليكدايى (ھەۋەدوودانى) بە، ژ (بۇو + يى)،
ئانکو /بوون/ د دەما بۇرى دە + (بوون) د دەما نوها دە = (بۇونەكە ليكدايى) د دەما
بۇرى دە !؟

4- ئەگەر راست ئەڭ (م، ئ، د، ن) كارئ (بوون) د دەما نوها دە بن، گەرەك ھەممۇ كار د
زمانى كوردى دە ليكدايى بن. ئانکو، بىنەسازيا ھەر كارەكى (ليكەرەكە) د زمانى
كوردى دە ژ / ۲ / كاران پىيك ھاتىيە.

وەك:

- چۈون: ئەز دەچم (دەچم + م)

- ھاتن: تو ھاتى (ھات + ئى)

- نەفيىسىن: ئەم دەنەفيىسىن (دەنەفيىسىن + ئى)

- كەتن: ئەم كەتن (كەتن + ن)

ئەگەر ئەم بېيىن ئەف (م، ئ، د، ن)، د ۋان مىناكان دە كارى (بۇون)ن، ژخوھ كارىن (دچم، هاتى، دنىيىسە، كەتن) لېكدايى نە و كارىن خودروو (ساده) د زمانى مە دە نىين. ئەف ژى گۆتنەكە نايى گۆتن، كۆتۈن ژى نايى پەزىندىن.

ج/ پاشكۈك (پاشپرتىك):

گۆتننا (پاشكۈك) نافلىكىرنا پرۆفيسۈر قەناتى كوردو يە. لى قەنات رۇنى نەكرىيە، كا چما ئەف كورتەبىزە (م، ئ، د، ن) پاشكۈكىن (ئەگەر گۆتبە ژى من بخوھ نەدىتىيە). ب دىتنا من ژى، ئەف (م، ئ، د، ن) پاشكۈكىن ناۋ و جىنالاڻان. ئەف پاشكۈك د راوهيا راست و رسەن (بى ۋەرئىس / تەوانگ) دە ل پەھى ناۋ و جىنالاڻان بكار تىيەن و وەكى ئالاڻىن گرىيدانى سەر و پىيگىن ھەڤوکان ب ھەفچە گرىيدىن، واتەيىن وان سەرگەيى (تەمام) دىكىن.

وەك:

- دۆستى تە ئەزىم
- تو دۆستى منى
- ئازاد دۆستى مە يە
- ئەم دۆستىن ھەفن

ئەف پاشكۈك ل پەھى كاران ژى بكار تىيەن، لى ھەرى ب ناۋ و جىنالاڻان فە گرىيدايى نە، ج ئەو ناۋ و جىنالاڻ د ھەڤوکان دە كارا (كىريار) بن:

وەك:

- ئەز دچم خودنەنگەھى
- تو ژى ل مالى دەمىيىن
- يان ژى بەركار بن:

وەك:

- من هوون دىيتىن
- وھ ئەز دىتىم

ژ ۋان نمۇونە و مىناكىن دەرباسبۇويى تەقان تى زانىن كۆئەڭ پىرتىك (م، ئ، د، ن) نە جىيىافىن، نە كارى (بۇون) د دەما نوها دە نە ژى. ب باوهريا من ئەو پاشكۈكىن ناڭ و جىيىافىن راودىيا راست (بى تەوانگ)ن. ئانکو، پەيرەوپىن وان ئىين پابەندى (لازم) نە. ئەو ناڭ و جىيىاف ل كۇو بكار بىيى ئەڭ پاشكۈك ژى ل پەى وان بكار تىن.

ل داۋىيا داناسىنا پاشكۈكان پېرىھەك گىرنگ رايەرى مە رادوھىستە: - ئەگەر ئەڭ (م، ئ، د، ن) پاشكۈكىن ناڭ و جىيىافان بن، قىيىجا كارى (بۇون) د دەما نوها دە ل كۇو دەمىنە؟! ئەم دزانىن كۆئەڭ (بۇون) د دەمىن بۆرى، پاشەرۇڭ و راودىيا فەرمانى دە دىيار و بەرچاڭە.

وەك:

- ئەز دۆستى وە بۇوم (بۆرى)
  - ئەزى دۆستى وە بىم (پاشەرۇڭ)
  - دۆست بە، دۆست بن (فەرمانى)
- لى د دەما نوها دە تەنى پېىزنا كارى (بۇون) ب فۇرما (م) ئ رە تى رۆزھەقى.

وەك:

- نوها ژى دۆستى وە ئەز
پرس خۇد دووبارە دكە: ئەگەر ئەڭ (م) نە (بۇون) بە، گەلو ئەڭ پېىزنا كارى (بۇون) ئ د دەما نوها دە، ژ كۇو، يان ژ ج هاتىيە؟! پېرىھەك راست و رەوايە. لى سى ئەنجامىن راست و رۇن ژى، بەرانبەرى پېرىھەك دارن:
1. ئەڭ (م) نە كارى (بۇون) ئ يە.
2. تىپەك تەنى ژى، ژ بىنەسازيا كارى (بۇون) د ھەڤۇكى دە نىنە.
3. پېىزنا (بۇون) د دەما نوها ژ ھەڤۇكى تى.

چاوا (بۇون) نىنە و د ھەمان دەم دە پېىزنا وى ھەيە؟! ما ئەڭ دې؟! ژ خۇد ئەقە كىشەيا قى (بۇون) رىزدەرە.

ب ئەگەرا قى كىشەيا ئالۆز ژى نىرىنин زمانزانان، دەربارى داناسىنا وى نە يەكسان!

ئەم دزانن کو ھەفۆکا نافدیئری د زمانى ھندۇئەورۆپى ده نىنە، لى دەربىرىنەكە نافدیئری ھەيە، وەك (كا برايى تە؟). زمانى كوردى ژى يەك ژ زمانىن ھندۇئەورۆپى يە.

قىيچا كو ئەڭ (م، ئ، د، ن) پاشكۈكىن ناڭ و جىنالان بن (بىيى كو گىرىدانەك وان ب ژىيدەرەكە بىووېرە قەھەبە)، دەن ئەم موڭرىپىن كو ھەفۆکا نافدیئری د زمانى مە دەھەيە و ئەڭ ھەفۆك (ئەز شاگىرم) ھەفۆكەكە نافدیئری يە. ئەڭ ژى ئارىشەيەكە دىتە ۋەدەرى ھەفۆكسازيا زمانىن ھندۇئەورۆپى يە.

ب باودريما من، ھەممۇ ھەفۆكىن زمانى كوردى كاردارى (لىكەرى) نە. كىشەيە ھەفۆكىن فان پاشكۈكىن ژى ب فان مىناكىن ژىرىن رۇنى دې:

1. ئەز ژ تە باودر دكم

(ئەز ژ تە باودر /.../م)

ئەز ژ تە باودر م.

2. تو ب من باودر دبى

(تو ب من باودر /.../ى)

تو ب م باودر ي.

3. ئەو جەھى باودريما من دگەر

(ئەو جەھى باودريما من /.../م)

ئەو جەھى باودريما منه.

د فان ھەر سى مىناكان ده پاشكۈكىن (م، ئ، د) ب كارىن دەمما نوها (دك.... دب.... دگر...) قە هاتنە خەبتاندىن، لى ئەو بخۇھ ژى پەيرەوئىن جىنالان (ئەز، تو، ئەو) و پېيگەرەن وانن. دەمما كو ھەر سى كار ژ مىناكان هاتن ئافىيتن، پاشكۈك ل شۇونا وان مان و پېيىندا دەم و بىووېرېن وان بخۇھ قە گرتەن. لۇما ئەم دېيىن، پېيىندا بىووېرەكە نەپەنى د دەمما نوها دە ژ ھەفۆكىن فان پاشكۈكىن تى. ب قى ئەگەر ژى، پېانىيا شارەزايىن زەيىن گومان دىكىن كو ئەڭ پاشكۈك كارى (بۇون) ئە د دەمما نوها دە نە.

د زمانی فارسی ده کارئ "بوددن" د ده‌ما بؤری ده به‌رانبه‌ری کارئ "بوون"
بکار تی:

<u>کوردى</u>	<u>فارسى</u>
ئەز شاگرت بووم	- مه‌ن شاگرد بوددم
تو شاگرت بوبى	- تو شاگرد بودی
ئەو شاگرت بوو	- وو شاگرد بود

لی د ده‌ما نوها ده، ل شونوا (بوددن) کارئ (ههسته‌ن) بکار تی:

<u>کوردى</u>	<u>فارسى</u>
مه‌ن شاگرد ههست - م	- مه‌ن شاگرت - م
تو شاگرت - ئى	- تو شاگرد ههست - ئى

جارنان ژی کارئ (ههسته‌ن)، ب ئەگەرا سقکبۇونى تى ئافىتىن و هەفۇك ب فى
شىوه‌يى تى خەبتانىندن:

- من شاگرد (...) م = مه‌ن شاگرد - م
- تو شاگرد (...) ئى = تو شاگرد - ئى
- ... هتد.

د زمانی کوردى ده ژی، ئەز باودر دكم کو کارئ (بوون) د ده‌ما نوها ده، ل درىزاهيا
دهمى، هاتىه ئافىتىن و پاشكۈكىن ناڭ و جىنافان (وەکو شۇونمايىتىن / بوون/ا ئافىتى)
لېھى پىيغەبر (پىيختى) مانه:

- ئەز شاگرت (دب - م) = ئەز شاگرت...م
- تو شاگرت (دب - ئى) = تو شاگرت...ئى
- ئەو شاگرت (دب - ئ) = ئەو شاگرت...ئ
- ئەم شاگرت (دب - ن) = ئەم شاگرت...ن
- هوون شاگرت (دب - ن) = هوون شاگرت...ن
- ئەو شاگرت (دب - ن) = ئەو شاگرت...ن

ئەم دزانن کو ھەر زمانەك تايىبەتمەندىيەن وى ھەنە و زمانى كوردى ل يى فارسى زى نايى پېيان. لى د فى خالا رىزمانى ده ھەر دو زمان نىزى ھەڭ دىن، دگەل كو د فارسى ده ھەۋۆكا كارى گرىدىانى (ھەستن)، ھەۋۆكەكە نافدىرى يە، لى ھەۋۆكا كوردى (ئەز شاگرتە)، ھەۋۆكەكە كاردارى (لىكەرى) يە، (ب ئەگەرا كارى ئافىتى، كو ئەو ژى /بۇون/د).

د زمانى مە دە كارى (ھەبۇون لىكدايى يە)، ژ بنياتا كارى (ھەيىن)، كو (ھە)يە و (بۇون)ا رىزدەر پىشكەتىيە.

دئى كا ئەم بنىرن، چاوا ئەڭ كار بكار تى:

- دەما بۇرى: ھەسپەكى من ھەبۇو

- دەما نوها: ھەسپەكى من ھە...يە = ھەيى

ديارە كو د دەما نوها دە (بۇون) ژ (ھەبۇون) تى ئافىتىن، وەكى كو (بۇون)ا خودرۇو ژ ھەۋۆكا (ئەز شاگرت...)م) هاتىيە ئافىتىن!

ھەبۇونا ۋان پاشكۈكان (م، ئ، ھ، ن) سى ئەركىن واتەدارى پىشكەتىين:

۱- ھەيىن و كرياريا وان ناڭ و جىنىافىن كوب وانشه گرىدىايى تەكەز دىكىن:

- ئەز هاتم

- ئازاد مامۆستە يە

دەما كو جىنىافىن ب ئەگەرا سقكۈبونى تى ئافىتىن، پاشكۈك ھەبۇونا وى تەكەز دىكىن:

- تو ج كەسى؟

- ..... كوردم!

۲- ڇمارا ناڭ و جىنىافىن كوب وانشه گرىدىايى دەستنىشان دىكىن:

- ئەڭ مرۆڤ مىۋانە (يەك مرۆڤ)

- ئەڭ مرۆڤ مىۋانەن (گەلەك مرۆڤ)

۳- دەما كو (بۇون)ا رىزدەر د دەما نوها دە تى ئافىتىن پاشكۈك پىشنا دەم و بۇويەران دەستنىشان دىكىن:

- سالا پار ئەز كارمەند بۇوم

(بۇويەرا كارمەندىي دەما بۇرى دە)

- نوها ڙی ئه ز خوهندہ کارم
- (بوویهرا خوهندہ کاری ڏ ددهما نوها ده)
- وسان ڙی:
- ئه م هه ڦال بوون (بُوری)
- ئه م هه ڦالن (نوها)
- ئه م دی هه ڦال بن (پاشی)

- ب فی شرۆفه کرنا خوه ئه م راستنفیسا ڦان پا شکوکین که سین ڙی ته کهز دکن، کو
ئه ڦا پا شکوک ب دو شیوه یان تیں نفیسین:
1. ئه گه ر ل پهی کاران بیّن، ڏٺي ب وانغه بیّن نفیسین:
    - ئه ز هاتم
    - تو دنفیسی
    - هوون دوستیں من بوون
  2. لی کو ل پهی ناڻ و جینا ڦان بیّن، هنگی ڏٺي سه ربخوہ بیّن نفیسین:
    - ئه ز میڻانم
    - تو نفیسکاری
    - هوون دوستیں من

٨) هه بوون:

ب دیتنا من، کاری (هه بوون) کاره کی لیکدایی یه، ڙ بنیاتا کاری (هه یین) کو (هه)
یه و کاری (بوون) ا ریزدھر پیاچ هاتیه، ئانکو (هه + بوون = هه بوون).
ئه م دزانن کو هه موو کاری نه دھرنگیف (تینه په ر) ب جینا ڦین کوما / ئه ز / ره
تیں خه بتاندن:

- ئه ز چووم گولستانی
- کاری نه دھرنگیف ڙی ب جینا ڦین کوما / من / ره تیں خه بتاندن:
- من گول چنین

لی کاری (ههبوون) ژ فی ریزان و دهستورا کاران دهه. ئانکو، ئەڭ کار ل گەلهك
ههريمان و د پرتووكىن رېزمانى ده ژى، ب جىنناقىن كۆما /من/ ره تى ۋەگۆھەستن:

- من دل ههبوو كۆما /من/ ره تى ۋەگۆھەستن:

- تە چار دۆستتەنە

- وان مالەك ھەيە

- ... ھەندىد.

ب دىتنا من ئەڭ شىوازى خەبتاندىندا کارى (ههبوون) كۆما /من/ ره
پىك ھاتىيە، د رەسەنەيا خوه ده ب جىنناقىن كۆما /ئەز/ بكار ھاتىيە. ئانکو، راوديا
ھەفۇكىن مىناكىن مە، د رەسەنەيا خوه ده ئەمە:

- دلى من ههبوو كۆما /من/ ره تى ۋەگۆھەستن:

(ئەو ھەبوون ...)

- چار دۆستتەنە ھەبوون

(ئەو ھەبوون ...)

- مالەك وان ھەيە

(ئەو ھەيە ...).

ژ بلى ۋى شىوازى رېزدەر ژى، کارى (ههبوون) ب شىوهيەكى ئاسايى ژى، ب
جىنناقىن كۆما /ئەز/ ره تى خەبتاندىن:

- سالا شەواتا سىنەما عاموودى رەشۇ ھەبوو

- وى سالى ھوون ژى ھەبوون

- ۋا نوها ژى ئەم ھەندىد

دەستپىكى مزارى مە گۆت، کارى (ههبوون) لىسر کارى (بوون) ئافا بۈويە. بۇ ۋى
ئەگەرى ژى ۋەگۆھەستنا ئان ھەر دو کاران (ھەبوون، بوون)، د گەلهك راوهيان ده
وەكى ھەۋى تى خەبتاندىن:

دەما بۆرى:

کارى (ھەبوون) ژى، وەكى کارى (بوون) رېزدەر، د نىزبۈریا خومروو تەنلى ده تى
ۋەگۆھەستن.

- نېزبۇریا خۇمرۇو⁽⁹⁶⁾ :

/ راوهيا رسەن:

ئەرىئىن:

- ئەز ھەبۈوم

- تو ھەبۈويى

- ئەو ھەبۈو

- ئەم ھەبۈون

- ھوون ھەبۈون

- ئەو ھەبۈون

نەيىن: كارى (ھەبۈون) د دەما بۆرى دە ب ئالاڭا / نە / دكەفە راوهيا نەيىن. ل ھنەك
ھەرىمان ئەڭ كار ب (تونە) تى نەيىنكىن. د راوهيا نەيىن دە (ھە) ژ (ھەبۈون) تى
ئاقيىن و ئالاڭا نەيىن / نە / شۇونا وى دىگرە:

- ئەز ھەبۈوم = ئەز نەبۈوم / تونەبۈوم

- تو ھەبۈويى = تو نەبۈويى / تونەبۈويى

- ھوون ھەبۈون = ھوون نەبۈون / تونەبۈون

- ... هتىد.

پرسىيارى:

- ما ئەز ھەبۈوم؟

- تو ھەبۈويى؟!

- ... هتىد.

ب / راوهيا ۋەگەھەرتى:

ئەرىئىن:

- من پرتووكەك ھەبۈو

(پرتووكەك من ھەبۈو)

---

(96) ل ھەرىمان (ھەبۈويە، ھەبۈو)، ئانکو بۆریا سەرگەلەي دە ژى، تى بەپىستن.
٢٨٦

- ته پرتووکن ههبوون

(پرتووکن ته ههبوون)

- وی پرتووک و پینووس ههبوون

(پرتووک و پینووسین وی ههبوون)

- مه پرتووک و پینووس ههبوون

(پرتووک و پینووسین مه ههبوون)

- ... هتد.

نهیین:

- من پرتووکه ک نهبوو / تونهبوو

(پرتووکه ک من نهبوو / تونهبوو)

- ته پرتووکن نهبوون / تونهبوون

- ... هتد.

پرسیاری:

- ما من پرتووکه ک ههبوو؟!

(ما پرتووکه ک من ههبوو؟!)

- گهلو ته پرتووکن ههنه؟!

(گهلو پرتووکن ته ههنه؟!)

- ... هتد.

دهما نوها:

د مژارا کاری (بوون) ریزدهر ده مه نییرینا خوه دهرباری کهتنا (بوون)، د دهما نوها ده دیار کريه. فیجا، ژ بهر کو ئه و (بوون) بخوه بیویه پارچه يه کی بنگه هین ژ کاری (ههبوون)، دیسان (بوون) د دهما نوها ده تی ئافیتن و (هه) دگه ل پاشکۆکین که سانه دمینه:

/ راودیا رسنه:

ئەریئنی:

- ئا ئەز هە...مە = ئەز هەمە (ھەيم)

- ئا تو هە...بىي = تو ھەبىي

- ئەو ھە...يە = ئەو ھەيە

- ئەم ھە...نە = ئەم ھەنە (ھەين)

نەيىنى: بەريا نوها مە گۆت، (بۇون)ا (ھەبوون) د دەما نوها دە تى ئاڤىتن و /ھە/ تەنلى دەيىنە. لى كو /ھە/ كەت راودیا نەيىنى، ئەو ژى تى ئاڤىتن. ئانکو د نەيىنىدا دەما نوها دە كارى (ھەبوون) تى ئاڤىتن و پاشكۈكىن كەسانە (وەكى شۇونمايى)، دەم و بۇويەرا كارى ئاڤىتى تەكەز دەن. ئالاڭىن نەيىنى، يىن كو ل ھەرىمېن جۆرەجۆر بكار

تىپن ئەفەن:

(ئىن، ئىن، ن، تونە):

- (ئەز ھەمە)

- ئەز نىم، ئەز نىن، ئەز تونە مە

- (تو ھەبىي)

- تو نى، تو نىن، تو تونەبىي

- (ئەو ھەيە)

- ئەو نىيە، ئەو ننە، ئەو نىنە، ئەو تونە يە

- (ئەم ھەنە)

- ئەم نىن، ئەم نىن، دەم تونەنن (تونە نە)

- ... ھەن.

پرسىيارى:

- ما ئەز، وەكى كاركەر، ھەمە؟!

- ما تو، وەكى كاركەر، ھەبىي؟!

- گەلۇ ئەو ھەنە؟!

- ... ھەن.

ب/ راویا ۋەگوھەرتى:

ئەرپىن:

- من دۆستەك ھەيە

(دۆستەكى من ھەيە)

- تە دۆستان ھەنە

(دۆستان تە ھەنە)

- وى دۆستان ھەنە

(دۆستان وى ھەنە)

- وە ڙى دۆستەك ھەيە

(دۆستەكى وە ڙى ھەيە)

- ... ھەنە.

نەيىن:

- من دۆستەك نىيە، ننە، نىينە، تونە يە

(دۆستەكى من نىيە، ننە، نىينە، تونە يە)

- تە دۆستان ننن، نىين، تونە نە

(دۆستان تە ننن، نىين، تونە نە)

- وى دۆستان ننن، نىين، تونە نە

(دۆستان وى ننن، نىين، تونە نە)

- ... ھەنە.

پرسىيارى:

- ما من دۆستەك ھەيە؟!

(ما دۆستەكى من ھەيە؟!)

- گەلۇ تە دۆستان ھەنە؟!

(گەلۇ دۆستان تە ھەنە؟!)

- ... ھەنە.

دەمما پاشەرۆز:

ا/ راوهيا رسهەن:

ئەرييىن:

- ئەزىز بەم

- تو يىز هەبى

- ئەۋىز بەم

- ئەمىز بەن

- هوونىز بەن

- ... ھەن.

نمىيىن: د راوهيا نەيىنيا پاشەرۆز دە، (ھەبوون) ب ئالافا /نە/ و /تونە/ تى نەيىنكىن:

- ئەزىز بەم (نەھەبى)

ئەزىز تونەبەم

- تو يىز نەبى (نەھەبى)

تو يىز تونەبى

- ئەۋىز نەبە

ئەۋىز تونەبە

- ئەمىز نەبەن

ئەمىز تونەبەن

- ... ھەن.

ب/ راوهيا ۋەگوھەرتى:

ئەرييىن:

- من پرتووکەك دىز بەم

(پرتووکەك من دىز بەم)

- تە پرتووکەن دىز بەن

(پرتووکەن تە دىز بەن)

- وى پرتوووك دى هەبە

(پرتوووكا وى دى هەبە)

- وى پرتوووك دى هەبن

(پرتوووكن وى دى هەبن)

- مە پرتوووك دى هەبن

(پرتوووكىن مە دى هەبن)

- ... ھەن.

نەيىن:

- من پرتوووكەك دى نەبە (نەھەبە)

من پرتوووكەك دى تونەبە

(پرتوووكەك من دى نەبە / تونەبە)

- تە پرتوووكن دى نەبن

تە پرتوووكن دى تونەبن

(پرتوووكن تە دى نەبە / تونەبە)

- وى پرتوووك دى نەبە

وى پرتوووك دى تونەبە

(پرتوووكا وى دى نەبە / تونەبە)

- وى پرتوووك دى نەبن

وى پرتوووك دى نەبن

(پرتوووكىن وى دى نەبن / تونەبن)

- مە پرتوووك دى نەبن

مە پرتوووك دى تونەبن

(پرتوووكىن مە دى نەبن / تونەبن)

- ... ھەن.

- راوەپىن داخوازى:

فەرمانى:

- ھەبە، نەبە / مەبە

- ھەبن، نەبن / مەبن

د راوەپىن داخوازى، يېن دىت دە ژى (بلانى، خودزىنى، گەردەكى، مەرجى...)، كارئ
(ھەبوون) ل گۆرا دەمىيەن خوھ يېن پېشکەرى تى ۋەگوھەستن.

بۇرى:

- بلا ئەز ھەبووما!

- خودزى ئەز نەبووما / تونەبووما

- گەردەك ھوون ھەبوونا

- ئەگەر باپىرىن مە نەبوونا، ئەمى ژى تونەبوونا!

- ... ھەندى.

نوها و پاشەرۇز:

- بلا تو ھەبى؟

- خودزى ئەم ھەبن!

- گەردەك ھوون ژى ھەبن

- ئەگەر وەلاتى مە تونەبە، روومەتا مە ژى دى تونەبە!

- ... ھەندى.

كارىن واتەھەر

مهبەستا مە ژ نافلىكىرنا (كارىن واتەدار)، ئەو دياردىيا رىزمانى يە، يا كۆ گەشتىه
ھندەك كارىن لىكدايى. د زمانى مە دە ھندەك كارىن لىكدايى د بىنەسازىا خۇھ دە
دەرەنگىيەن، لى د وارى خەبتاندى دە ب واتەيىن كارىن نەدەرەنگىيەپ بكار تىين،
ئانکو ژ واتەيىن خۇھ يىين دەرەنگىيەپ تىينە دەر و ب واتەيىن كارىن نەدەرەنگىيەپ
تىين خەبتاندىن.

ب ۋى تىيگەھى ئەڭ كار واتەدارن. ژ بلى وان كارىن لىكدايى، هن كارىن خۇھروو
(садە) ژى، د پىيغەزۈيا قىسىملىكى دە، هن جاران ژ چارچەوا واتەيىن خۇھ يىين رەسەن
تىينە دەر و واتەيەكە دىتە دەن.

ب زەلالكىرنا مىزارى دەقى ئەم كارىن واتەدار ژ ۋان ھىللان فە رۆنى بىن:

- ژ ھىللا ھىزى فە
- ژ ھىللا دەمى فە
- ژ ھىللا تىيگەھى فە

1- ژ ھىللا ھىزى فە :

ئەم دزانىن كۆ كار ژ ھىللا ھىزى فە دو جۆرن:

ا/ كارىن دەرەنگىيەپ (تىيپەر)

ب/ كارىن نەدەرەنگىيەپ (تىيەپەر)

- كارىن دەرەنگىيەپ ژى ئەو كارن، ئىن كۆ بۇويەرىن وان دەنگەن بەركارىن
راستەدار (راستەو خۇ).

ودك:

- زىنى گول چىنин

- کارین نه دهرهنگیش ژی ئە و کارن، ئىن کو بۇويەرین وان دەرباسى سەر بەرکارین راستەدەر نەبىن.
وەك:

- زىن چوو گولستانى.

هن کارین لېكدايى ژ ناڭ و کارین خودروو، يىن دەرنگىيەف ساز بۇونە، وەك:
(بازدان، پالدان، باندان، بەرئاڭىتن، باركىن، چاڭدان، لەزاندىن، گازىكىن، كۆچكىن...) نە
ل گۇرا فۇرما خود بكار تىين.

بەرچاھە کو ئەڭ كار د بىزەسازيا خود دە دەرنگىيەن، لى نەدەرنگىيەف تىين
خەبتاندىن، ئانکو فۇرما وان و بكارئانىينا وان ناگونجىن ھەڭ (ل ھەڭ ناكن):

بازدان (باز + دان):

- بىزەسازيا دەرنگىيە:

د فەرەنگىيەن كوردى دە⁽⁹⁷⁾، گۈتنا (باز) ب واتەيا (قەقز، چەنگ، چىنكى) هاتىيە. ل
قى گۇرى:

- من بازدا:

- من خود قەۋاست

- من خود چەنگىر

- من چىنكى دان خود

خود قەۋاستن و خود چەنگىرنا لېھى ھەڭ ژى شىوهيەك ژ شىوهيەن بازدانى يە،
ولۇ ژى چىنكىدا پەيپەي.

- بكارئانىينا نەدەرنگىيە:

د رۇزەڭا خەبتاندىن دە كارى (بازدان) ب واتەيا كارەكى نەدەرنگىيە بكار تى:

⁽⁹⁷⁾ - گۈنى مۇكىيانى: فەرەنگا كوردىستان.

- ھەۋار مۇكىيانى: ھەنبانە بۆرىنە.

- فادل نزامىدىن.

- من بازدا:

- ئەز رەقىم / رەقىام

- ئەز بەزىم / بەزىام

- تە بازدا:

- تو رەقىي (رەقى)

- تو بەزىي (بەزى)

- وى بازدا:

- ئەو رەقى / رەقىا

- ئەو بەزى / بەزىان

- وە بازدا:

- ھوون رەقىن / رەقىان

- ھوون بەزىن / بەزىان

- ... هىتى.

دياره كو (بازدان) كارهكى دەرەنگىيە. رەسەنيا بكارئانىنا فى كاري ئەفە: (من باز دا خوه)، وەك: (من لۇتك دا خوه). ب دەمى رەھەقۆك لىسەر زمانان ب فى **شىّوهىي سەڭكبووې:**

- بەركارى راستەدەر (باز) ب كاري /دا/ رەكارهكى لىكدايى (بازدا) ساز كرييە: (باز + دا = بازدا).

- بەركارى نەراستەدەر (خوه) ژ ھەقۆكا رەسەن ھاتىيە ئاپىتىن: (من بازدا خوه = من بازدا...).

پالدان (پال + دان):

پەيچا (پال) ب واتەيا (كىلەك، رەخ، تەنگال) تى خەبتاندىن (پالدان) ژى كارهكى لىكدايى و دەرەنگىيە.

رەسەنيا ھەقۆكسازيا فى كاري لىكدايى ژى ئەفە:

- من پالا خوه دا داري

- ئەو پالا خوه دده ديوپر

ل هن هەريمان ژى، (پالدان)، وەکو کارەکى لېكدايى، ب ۋى شىۋەيى دەرھەنگىيەف

بكار تى:

- من خوه پالدا

- تە خوه پالدایە

لى ئەڭ كار ژى لىسر زمانان سقكبوویە و ل هن هەريمان وەکو کارەکى نەدەرھەنگىيەف

تى خەبتاندىن:

- من پالدا (من خوه درېز كر)

- تە لېھر سىيا دارى پالدابۇو

- وي لىسر خالىچەيى پالدایە

باندان (بانگ + دان):

- ئەڭ كارى لېكدايى ژى، د بىنەسازيا خوه يا رەسىن دە دەرھەنگىيە:

- مەلايى مىزگەفتى بانگا نمىئى دا

لى ب درېزاھىيا دەمى رە ئەڭ دەربىرىن سقكبوویە، كارى (دان) و بەركارى وي
(بانگ)، ب ھەۋرە كارەکى لېكدايى (بانگدان) سازكىيە.

ب ۋى سقكبوون و پەقىختىنى كارى (باندان) ب واتەيەكە نەدەرھەنگىيەف

تى خەبتاندىن:

- مەلايى مە بۇ نمىئى باندا

- ۋا مەلى باندا (ئازاندا)

- مەلا بانددە (ئازانددە)

- ب باندانما مەلى رە ئەز رادبىم

د ۋان مىناكان دە (باندان) ب واتەيَا كارى (راگهاندىن) تى، لى ب تىڭەھەكە

نەدەرھەنگىيە:

- مەلى بۇ نەمىزى باندا

(مەلى راگھاند كو بۇ دەما نەمىزى)

بەرئاڤىتىن (بەر + ئاڤىتىن):

رەسەنبا كارى (بەرئاڤىتىن) كارەكى دەرھنگىقە، ژ كارى خودروو (ئاڤىتىن) و

بەركارى وى يى راستەدەر (بەر) پىك ھاتىيە:

- دارى بەرى خود ئاڤىت (وهشاند)

- بىنى بەرى پېشىن ئاڤىت

ھەر دو ھىمەننەن كارى لىكدايى (بەر + ئاڤىتىن) لىسەر ھەف (ھەر - ئاڤىتىن) ب واتەيا

كارەكى نەدەرھنگىقە تىن خەبتاندىن:

- فاتى ژ ترسا بەرئاڤىت (بەرى خود ئاڤىت)

- بىزنا شقىن بەرئاڤىت (بەرى خود ئاڤىت)

باركىن (بار + كرن):

- (باركىن) كارەكى لىكدايى يە، د رەسەنبا بىزەسازىيا خود دە دەرھنگىقە:

- تەمۇ بار ل پشتا خود كر

- حەممۇ مالا خود ژ گوند باركىن

د مىيىاكا يەكى دە، (بار) بەركارى راستەدەرى كارى خودروو (كر)ە. د مىيىاكا دووەم

دە، (مال) بەركارى كارى لىكدايى (باركىن).

ل درېزاهىيا دەمى كارى (باركىن) ب واتەيا كارەكى نەدەرھنگىقە ھاتىيە خەبتاندىن:

- سەيدايى كەلهش ژ ناڭ مە باركىن

- وەلاتى نانى تە لى نەبە، ژى باركە

- ئەم ژ وەلاتى خود بارناكن!

چاڤدان (چاڻ + دان):

- ئهڻ کاري لىکدای ڙی د رسنهنيا خوه ده دهرهنگيڻه، ب واتهيا کارهکي
نهدهرهنگيڻه هاتيه خهبتاندن:
- مهڻو چاڤددا زين.
  - مير چاڤددا بهکو (تشتهك ڙي دخوهست)

لهزاندن (لهز + اندن):

- ئهڻ کار دارشتى يه، د بنهسازيا خوه ده دهرهنگيڻه. د دهما بُوري ده ب جينافين
کوما / من / ره تى فهگوهستن:

- من لهزاند
- ته لهزاند

بهركاري راستهدهر ڙ ههڻوكا کاري (لهزاندن) هاتيه ئافيتن:

- من (خوه) لهزاند
- (من / لقا خوه / لهزاند)
- وان (خوه) لهزاند
- (وان / لقا خوه / لهزاند)

د خهبتاندنى ده ههڻوك سٺکبوویه و ب واتهيا کارهکي نه ردههنگيڻه بكار هاتيه:

- مه لهزاند: ئهم زوو چوون
- وه لهزاند: هوون بلهز چوون
- وان لهزاند: ئه و سٺك لفيان

وسان ڙي (گازىكرن، کوچكرن، بانگكرن...). ئهڻ ڙي د بنهسازيا خوه ده
دهرهنگيڻن، ب واتهيا کارنى نه دهرهنگيڻه بكار تىن.
د فى واري د پرس ئهڻه:

گهلو ئهمى چاوا ٿان کارين دهرهنگيڻه (ئين کو ب واتهيا کارين نه دهرهنگيڻه تىن
خهبتاندن)، ڙ يىن دهرهنگيڻين ئاسايى بناسن؟

- بۇ بەرسىداندا قىن پېسىنىڭ ئەم د بىرا خوه دە بىن، كو ھەۋۆكىن كارىن نەدەرنىڭيچىن ئاسايى بىي بەركارىن راستەدەر سەرگەيى نابىن.

ودك: (ئاڭدان، بەردا):

- رەمۇقۇلىقىنىڭ ئاڭدان

- تەممۇ ئىنا خوه بەردا

لى كارى كوب واتەيا كارىن نەدەرنىڭيچىش تىين خەبتاندىن، ھەۋۆكىن وان بىي بەركارىن راستەدەر سەرگەيى دىن.

ودك: (بازدان، پالدان):

- وەرزشقاڭ ل يارىگەھى بازدىن

- مەممۇ ل بەر دارى پالدايىه.

٢- زەھىلە دەمىققە:

ھەر وەكى ئەم تەڭ دزانىن، كو بۇويەرىن كاران د چارچەوا ھەر سى دەمىن سەرەتكە (بۇرى، نوها و پاشەرۆز) دە دقەومن:

- سىنۇ رۆزىنامە خۇندىيە

- سىنۇ رۆزىنامەبىي دخويىنە

- سىنۇ دى رۆزىنامەبىي بخويىنە

لى هن جاران راستبووپىتنا كاران ژ وى تىيگەها دەمىن دەردكەفە. ئانکو، راوهيا كاران د چارچەوا دەما نىشانىرى دە واتەيەكى دەدە، لى مەبەست ژ وى راوهىي واتەيەكە دىتە.

ودك:

زىن پىرتۇوكىن دخويىنە. تىلەقۇنى بۇ وى لىيدا:

- كا تو نەھاتى؟!

زىن گۆت: فا ئەز تېم (دەھىم).

د ۋىي مىناكى ده كارى (تىيم) د دەمما نوها دە يە، ب واتەيا (فأ ئەز ب رېشە تىيم)، دگەل كو زين هىز نەچۈويە ژى. مەبەستا زىنى ژ كارى (تىيم) ئەوه، كو وى دخوهست بېيىھ، (فأ ئەزى زوو بىيەم). ثانكۇ، ب نىازا لەزى، دەمما نوها ل شۇونا دەمما پاشەرۆز بكار ئانىيە.

جارنان ژى دەمما بۇرى ل شۇونا پاشەرۆز، ب وى مەبەستا مە ئامازە پى كرى، بكار تى:

- ما تو ل كۇو مایى، زىنى؟!

(زىن هىز نەچۈويە)

- فأ ئەز هاتم !

٤- ژەپەلا تىيگەھى قە:

تىيگەها بۇويەرىن كاران، ب شىيەھەكى گشتى، د چارچەوا دەمى دە تى ناسىن. ب فى واتەبي، دفى روودانا ھەر كارەكى د نىرى دەمەكە نىشانكى دە بقەومە. ج بۇويەرا ھەيە، بىي دەم، د وارى روودانا ژىدەرى دە دەمینە، وەك (چوون، هاتن، دان، كرن...). ئەڭ روودان ژى نافەكە رىزا راوهىيەن كاران.

لى كو روودان (بۇويەر) د دەمەكە نىشانكى دە قەومى، ھنگى تىيگەھ زەلال دې:

(ئەز چووم، ئەز دچم، ئەزى بچم):

لى جارنان، دگەل دەستتىشانكىنا دەمى ژى، تىيگەها بۇويەرە د ھن دەربىريتان دە زەلال نابە، نەمازە د دەمما نوها دە، وەك نەمۇونە:

١- فەرمۇ، چايى قەخۇد!

- (سېپاس، ئەز چايى قەناخۇم !)

٢- تو نايىن (نايىي) ئەم ھەرن ئاقىزەنلىي بىن؟

- (نا...، ئەز ئاقىزەنلىي ناكم !)

٣- وەرە سەر شىقى، شىقا مە سافارە

- (خودشى بە...! ئەز نكارم !)

د بېرسقا میناكا / ۱ / ئى ده (ئەز چايى فەناخوم)، دې كۈ من بەرى نوها چا
فەخواربە و نوها دلى من نابىزى، لۆما (ئەز فەناخوم). دې ژى كۈ ئەز ژ چايى حەز
ناكم، لۆما (ئەز چايى يەكجار فەناخوم).

د بېرسقا، میناكا / ۲ / ئى ده (ئەز ئاۋۇنىي ناكم) ژى، رەنگە كۈ ئەز وەستىبابم، يان
نەخودش بەم، نوها (ئەز ئاۋۇنىي ناكم). رەنگە ژى كۈ ئەز نازانم ئاۋۇنىي بكم، ئەز
نەويىرم، لۆما (ئەز ئاۋۇنىي ناكم).

د بېرسقا میناكا / ۳ / يى ده (ئەز ناخوم). ئەو ژى دې كۈ من شىف خواربە، ئەز
تىير بەم، (ئەز ناخوم). دې ژى كۈ خوارنا سافارى بۇ من نە باش بە، ئەز وى يەكجار
(ناخوم).

بۇ زەلالكىرنا تىيگەها دەربىرىنېن وەك ۋان میناكان، گەردەك مەبەستا بېرسقىدىر ژ
پېڭاۋىيا ھەفۆكى زەلال بە.

کار د ههفوکسازی ۵

ههفوک ئهو ده بريينا واتهدار و سه رگهایي يه، يا کو ژ چهند بېزهبيین بنگههين پېڭ تى. ئهو بېزهبيین بنگههين هيامانىن ههفوک يىن سه رهکه نه، ئانکو واتهيا ههفوکى بىي وان سه رگهایي (تەمام) نابه.

هيامانىن ههفوکى:

هيامانىن (رەگەزىن) ههفوکى ئهو بېزهبيین سه رهکه نه، يىن کو ههفوک ب وان ساز دبه. ئهو هيامان ژى ئەفن:

- کارا
- بەركار
- کار

- کارا (كريا):

كارا د ههفوکى ده ئهو نافه يان جيناۋە، يىن کو دبه سەددىما بووپىنا روودانىن كاران، ئانکو ئهو نافه، يان جيناۋە يىن کو بووپەرىن كاران دقەومىتە.

وەك:

- شىرق رازايىھ
- زين گولان ئاقدده

د مىناكا پېشىن ده، يىن کو كارى (رازانى) كرييھ (شىرق) يه. شىرق كارا يه. د مىناكا پاشىن ده، يا کو گولان ئاقدده زىنە. زين ژى دبه كارا، ئانکو كەسى كارى (ئاقدانى) دكە.

كارا د ههفوکى ده جيناۋ ژى تى:

- ئەڭ مىرۇڭ مىيقانە

- من رۆزىنامە خۇمەند

- ھۇون داڭەتن دەشتى

ژ ھىلا بىنەسازىيى ۋە ڙى، كارا ب دو جۇران تى خەبتاندىن:

- ناڭ و جىنائى

- ھەڤۋەك

جەن كارا د رېخستىنە ھەڤۋەكى ده، ل گۇرا بىنەسازىيا وى دەستتىنىشان دېبە:

- ئەگەر كارا ناڭ ب يان جىنائى ب، جەن وى يى ئاسايىي دەستپىّكا ھەڤۋەكى يە.

ئانکو، كارا بەردەوام سەرەتلىرى ھەڤۋەكى خوه يە.

ودك:

- شىبرۇ ژ دېستانى ۋە گەريما

- ئەز و تو، ئەم دۆستىن ھەۋ بۇون

- دېيتىنە دلى من خوهشىكىر

- جارنان ڙى، كارا، د پىشاۋۇيا ھەڤۋەكى سەرەتكە ده، ھەڤۋەتكە پېڭىر تى. ئانکو
ھەڤۋەكى پېڭىر دې كارايى ھەڤۋەكى سەرەتكە.

ودك:

١- نەكەتبۇو بىرا من كو ئەمى ھەۋ بېينىن

٢- ژ بىرا من چۇو كو ئەز پەرتۈوكى بىم تە

٣- (98) دخوزرى دلى من كو تو يى ل مە ۋە گەرى

- ... هەندى.

میناڭا / ى، ژ ھەڤۋەكى سەرەتكە يا مەزن (نەكەتبۇو بىرا من كو ئەمى ھەۋ بېينىن)
پېڭىك ھاتىيە.

ھەڤۋەكى پېڭىر (پەيرەو) بچۈوك (كو ئەمى ھەۋ بېينىن)، ب ئالىكارىيا /كۈ/ يا
زېيدەرى، دې كارا بۇ كارى (نەكەتبۇو) د ھەڤۋەكى سەرەتكە ده، وەكى كو ئەم بېيىزىن:
- ھەۋدىتىنە مە نەكەتبۇو بىرا من.

دخوزرى دلى من : دكەت دلى من. (98)

د میناکا / ۲ / ئى ده، (ژ بيرا من چوو كو ئەز پرتووکى بدم تە) هەفۇڭا سەردەكە يە.
ھەفۇڭا پېڭر (كۆ ئەز پرتووکى بدم تە)، ب ئالىكاريا / كو / يا ژىيدەرى، دېھ كارا بۇ كارى
چوو / د هەفۇڭا مەزن ده، وەكى كۆ ئەم بېيىن:
- دانما پرتووکى ژ بيرا من چوو

د میناکا / ۳ / يى ده ژى (دخوزرى دلى من كۆ تو يى ل مە فەگەرى) هەفۇڭا
سەركەيە و هەفۇڭا پېڭر (كۆ تو يى ل مە فەگەرى) دېھ كارا بۇ كارى (دخوزرى) د
ھەفۇڭا سەردەكە ده، وەكى كۆ ئەم بېيىن:

- فەگەرا تە دخوزرى دلى من

ژ قان میناکان تى زانىن:

- ئەگەر كارا ناڭ بە، يان جىنაڭ بە، گەرەك ل پېش كارى خوھ بى خەبتاندىن.
- لى كۆ كارا هەفۇك بە، گەرەك هەفۇڭا كارا ل پاش كارى خوھ بى خەبتاندىن.

- بەركار (بەرسەر):

ھىمانى دوودم ژ ھىمانىن هەفۇڭا سەرگەيى بەركارى راستەدەرە. ئەڭ بەركار د
ھەفۇڭا كارى دەرنەنگىيەت (تىپەر) تەنلى دە بكار تى.
بەركارى راستەدەر ئەو ناڭ، يى كۆ بۈويەرىن كاران دەنگەن وى. ئانكۇ، ئەو ناڭى
لېھر كارە، روودانىن كاران لى دېن.

وەك:

- مەمۇ پرتوووك خوھند

- دين جلان دشۇ

د میناکا پېشىن ده، بۈويەرا (خوھندىنى) ل (پرتووکى) بۈويە. پرتوووك بەركارى
راستەدەرە. د میناکا پاشىن ده، بۈويەرا (شووشتنى) ل (جلان) دېھ. (جلان) بەركارى
راستەدەرە. جىنაڭ ژى، ل شۇونا ناڭان دېن بەركارىن راستەدەر.

وەك:

- من ھوون دىتىن

- مامۆستە ئەز خەلات كرم

جهن بېرکارى راستەدەر د پەرگالا ھەفۇكى دە، ل گۇرا بنەسازىيا وان ب ۋان ھەر دو
شىوهيان بېرچاڭ دىبە:

- ئەگەر بېرکار ناڭ بە يان جىنباڭ بە جەن وي د نافبەرا كارا و كارى وي دە
دەستنىشان دىبە. ئانکو، بېرکار ل پىيшиما كار تى خەبتاندىن:

ودك:

- جۆتىيار زەقىيى ئاقىددە.

- ئەز تە دناسم.

- لى ھەكە بېرکارى راستەدەر ھەفۇكەكە پەيرەو بە، د پىيقارزويا ھەفۇكا سەردەكە دە
بكار ھاتىبە، ھنگى ئەو ھەفۇكا بېرکار، ل پاشىا كارى دەرنگىيە (د ھەفۇكا سەردەكە دە)
تى خەبتاندىن.

ودك:

1- من دخوهست، ئەز تە بىيىنم

2- ئەز دەقىيم كو تو بسىرگەقى

3- وە گۆت: ئەمى بچن لالەشى

4- ئەم نەويىرن رازىين دلان ئەشكەرە بىن

- ... هەندى.

د مىناكا 1/ ئى دە، (من دخوهست ئەز تە بىيىن)، ھەفۇكەكە سەردەكە يە. كارى
(دخوهست) تى دە، كارەكى دەرنگىيە، بېرکارى وي ھەفۇكا پەيرەوا پەچۈوك (ئەز تە
بىيىن)، وەكى كو ئەم بېيىز:

- من (دىتىنا تە) دخوهست

د مىناكا 2/ ئى دە، (ئەز دەقىيم كو تو بسىرگەقى)، ھەفۇكەكە سەردەكە يە. كارى
(دەقىيم) تى دە كارەكى دەرنگىيە، بېرکارى وي ڈى ھەفۇكا پەيرەو (تو بسىرگەقى) يە،
وەكى كو ئەم بېيىز:

- ئەز (سەركەفتىنا تە) دەقىيم

د میناکا / ۳ / بی ده ههفوکا، (وه گوت ئهمى بچن لالهشى) ههفوکەكە مەزنى سەرەكە يە. كارى (گوت) تى ده دەرھنگىيە، بەركارى وي ژى ههفوکا پېڭر (ئهمى بچن لالهشى) يە.

وەك:

- وە (تىشەك، گۇتنەك) گوت

ئەو (تىشت) يان ئەو (گۇتن) ژى (چۈونا لالهشى) بۇو.

د میناکا / ۴ / ئ ده ژى (ئەم نەويىرن رازىن دلان ئەشكەرە بىن) ههفوکەكە سەرەكىي مەزنى. كارى (نەويىرن) تىلە، كارەكى دەرھنگىيە.

بەركارى ۋى كارى ژى بەردەواام ههفوکەكە پەيرەو تى خەبتاندىن. ئانكۇ، بەركارى (ويىرن)، وەكۇ ناڭ يان جىنناڭ نايى. د میناکا مە ده ههفوکا (رازىن دلان ئەشكەرە بىن) دبە بەركارى كارى (نەويىرن).

ھىئىرا يە بىرئانىنى، كو ههفوکا كارى نەدرەنگىيە (تىنەپەر) بىي بەركارى راستەدەر سەرگەيى دبە.

- كار (لىكەر):

كار ھىيمانى هەرى گرنگە د وارى بىيىھەسازيا ههفوکى دە. هەر دو رەگەزىن دەربېرىنى يىن كو ئاخافتىن بىي وان نابە، (بۇويەر و دەم) ژى، د كاران دە پېڭ تىن. بۇ ۋى گرنگىيا بىيىنور ژى، مە ئەف پېتۈوك بۇ بابەتا (كار) تەرخان كرييە.

ئەم دزانن كو كار دو بەشن:

- كارىن دەرھنگىيە

- كارىن نەدرەنگىيە

- كارىن دەرھنگىيە ئەو كارن، ئىن كو ههفوکىن وان ژ / ۳ / ھىيمانىن سەرەكە پېڭ تىن (كارا، بەركارى راستەدەر و كار).

وەك:

- شەقان پەز دچىرىنىه

- کارین نه ده هنگيچه ڙي ئه و کارن، ئين کو هه ڦوکين وان ڙ / ٢ / هيمانيں سه ره که
پيک تين (کارا و کار).
وهک:
- په ز دچيره.

تيركه رين هه ڦوکي:

تيركه رين هه ڦوکي ئه و داچه ک و بېزه نه، يېن کو د پيچاڙويا هه ڦوکا واته دار ده
بکار تين، واته ييا وئي فرههتر و روئيتر دکن، ودهک (پيربهست، هفالناڻ و هفالكاران...).

پيربهست (داچه ک):

پيربهست ئه و کورته بېزه نه، يېن کو ب تهنا خوه بي واتا نه، ودهک (ڙ، ل، ب، د،
بؤ...). ئه ڦ پيربهست دكه ڦن سه ر ناڻ⁽⁹⁹⁾ و جيناڻان، واته يه که تاييهت ددن وان و ب
وي واته يي هه ڦوکان زه گينتر دکن و واته يېن وان روئيتر دکن.

وهک:

- من پرتووک کري
- (من پرتووک ڙ زين ره کري)
- ئه ز رازام
- (ئه ز لسهر ته خت رازام)
- تو هاتى
- (تو ب کي ره هاتى؟)
- ئاڻ نه مايه
- (ئاڻ د چالى ده نه مايه)
- مهمو هه لبه سته ک خودند
- (مهمو بؤ من هه لبه سته ک خودند)

⁽⁹⁹⁾ هفالناڻ، هفالكار و ڦيدير ڙي (ب گشتي) دكه ڦن بن سیوانا ناڻان.
٣٠٨

- کی پینووس بريه؟

(کی پینووس ژ سهر ماسهیں بريه؟)

- هتد.

- هفالناڭ (رهنگىر):

هفالناڭ بىزدەكە پەيرەود، ب ناڭى بەرى خوه فە گرىيادى يە، رەنگ و رەوشَا وى ناڭى ديار دكە. هفالناڭ نە ژ ھيمانىن ھفۇكى يىن سەرەكە يە، لى وى تىرتر دكە و واتەيا وى رۆنىت دكە.

ودك:

- گول فەبوونە

(گولىن سۆر فەبوونە)

(گولىن سۆر ئىن بىنخوش فەبوونە)

- برايى من هات مالى

(برايى منى مەزن هات مالى)

- نارين ھەلبەستەكى دخوينە

(نارين ھەلبەستەكە كىشىساز و رەوانبىز دخوينە)

- رەمۇ فەگەریا (فەگەری)

(رەمۇ بىتهنى، پىخواس و كەلۈگىر فەگەریا)

- هفالكار (نىز - الظرف)

هفالكار ئەو بىزە نە، يىن كۆ ب كاران فە گرىيادى نە، جە و دەمەن بۇوبىنا وان دەستنىشان دكن. ھفۇك بىيى هفالكاران ژى ساز دىن، لى ھەبۇونا وان د ھفۇكان دە واتەيىن وان تىرتر دكن. ب قى تىگەھى، هفالكار پىگەرەن كاران، تىركەرەن ھفۇكىن وان.

ژ ھىلا تىگەھى فە هفالكار دىن دو بەش:

- ههفالكارين جهي

- ههفالكارين دهمى (ددمانه)

- ههفالكارين جهي ئهو بېزه نه، يىن كو جهى بووينا بوويهرين كاران دەستنىشان دكىن.

ودك:

- من پرتووك دانى

(من پرتووك دانى سەر ماسەيى)

- هوون چوون

(هوون چوون بەر ئاڻى، نىزى گولا وانى)

- نسيبىن زۆرى قامشلوڭى يە

- قامشلو دوورى مووشى يە

- ئەزى چەپى خوه بزىقىرم، تو راست ھەرە

- ... هەندىم.

- ههفالكارين دهمى ژى ئمو بېزه نه، يىن كو ب كاران ۋە گرييادى نه و دەمەن قەوماندىنا وان دەستنىشان دكىن. ب ۋى واتەيى ئەف ههفالكارين دهمى ژى، تىركەرىن هەڤوکان.

ودك:

- ئىسال باران كىيم باري (باريا)

- ئەز پار چووم سەرداشا لالەشى

- دەمەكە نىزىك ئەمىز ھەم بىيىن

- ئەۋى ئىشەم بچىن شامى

- پىيار فى چاخى ئەم ل ھەولىرى بۇون

- ھافىنى كۆچەر دچن زۆزانان

- ... هەندىم.

هنهك تىركه رين دىت ڙي د پيشاڙيا ههڻوکان ده بكار تئن و واته ڦين وان فرده هز و زنگينتر دكن، ودك راوهيا پالغه دان⁽¹⁰⁰⁾ (به رکاري نه راسته دهر / نه دورست).
ودك:

- برايي ته مو بوويه ماموسته
- دارا سڀان ب کوليلكان خه مليه
- ئه م چون هافينگه ها باشووتى.

⁽¹⁰⁰⁾ پالغه دان: سادق بهادراني ناميدي ندو ناڻل (ئيزافي) كريه، ئانکو (به رکاري نه راسته دهر).

زاراھەيىن بكارھاتى

- زاراھە: نافلىكىن، تىرم (مصطلح)
- كار: ليكەر، كرن، پيشك (فعل)
- كارى دەرھەنگىف: كارى تىپەر، دەرباز (الفعل المتعدي)
- كارى نەدەرھەنگىف: كارى تىئىنەپەر، نەدەرباز (الفعل اللازم)
- كارى خۇدروو: كارى ساده (الفعل البسيط)
- كارى دارشتى: كارى خوردهزاد (الفعل المشتق، المزيد بأداة)
- كارى لېكدايى: كارى ھەۋەدودانى، ھەۋەند (الفعل المركب)
- پەندى: ناس (معرفة)
- نەپەندى: نەناس (نكرة)
- كارى دىyar: كارى كاراناس، كارادىyar (الفعل المبني للمعلوم)
- كارى نەدىyar: كارى كارانەناس، كارانەدىyar (الفعل المبني للمجهول)
- تىپا دەنگلىر: تىپا بەنگ (حرف صائت)
- تىپا دەنگدار: تىپا بېنگ (حرف صامت)
- كىت: كت، بىرەكى دەنگان، سىلاپە (مقطع صوتى)
- پاشكۈك: پاشپرت، پاشگر (لاحقة)
- پېشگۈر: پېشپرتاك (سابقة)
- پاشگۈر: پاشپرتاك (لاحقة)
- ئالاڭ: ئامىر، ئامراز (أداة)
- پېرىبەست: داچەك (حرف جر)
- ھەۋۆك: رستە، ھەۋەك، پەۋەك (جملة)

- کارا: کریار، کرده، کرار (فاعل)
- بهرکار: برهسهر، سه رفه، پیشکبهر (مفعول به)
- بهرکاری راسته دهر: بهرکاری راسته و خو (مفعول به صريح)
- بهرکاری نه راسته دهر: بهرکاری نه دورست (مفعول به غير صريح)
- راوه: فورما داریزی (صيغة)
- تشه: رو خسار، فورم (شكل)
- ئەركووجى: ئەرك و جە (پارسنگ) (اعراب)
- راوهيا پېشکەرى: راوهيا سالخانى (صيغة اخبارية)
- راوهيا داخوازى: راوهيا خواستەكى (صيغة طلبية، صيغة انشائية)
- پېقاژۇ: رېختن (نظام، ترتيب)
- بلىقىرن / لېقىرن: دەرئانىنا ژ ناڭ لېغان (نطق، تلفظ)
- نافىدېر: ناڭ (اسم)
- ھەۋالىنىڭ: رەنگدېر، رەوش (صفة)
- ھەۋالىكار: نىير، ھۆكمەر (ظرف)
- نافى كارا: نافى كرياري (اسم فاعل)
- نافى بەرکار: نافى برەسەر (اسم المفعول)
- نافى ۋىدەرى: نافى رادەرى (اسم المصدر)
- نافى جەھى: نافى جىگەھى (اسم المكان)
- نافى دەمى: نافى دەمانە (اسم الزمان)
- نافى ئالاھى: نافى ئامىرى (اسم الآلة)
- بنيات: كۆك، رەھ، رەگ (جذر)
- ۋىدەر: رادەر، چاڭكانى، چاوك (المصدر)
- ھېمان: رەگەز (عنصر)
- ھېما: نيشان، سەمبول (رمز)
- رېزبەند: سەروا، داوىتىپ (فافية)

- **کیشساز**: ترازو ووکری (موزون)
- **مهرج**: شهرت، هله لو و مهرج (شرط)
- **ههفوکا مهرجي**: ههفوکا شهرتی (جمله شرطیه)
- **کاری سهرمهرج**: کاری کو مهرجي ههفوکی يه (فعل الشرط)
- **کاری بهرمهرج**: کاری ئەنجاما مهرجي (فعل جواب الشرط)
- **ریزدھر**: دھری ریزى، ئاوارته (شاذ، مستثنی)
- **واتھدھر**: دھری واتایا بھرچاڭ (خارج المعنى الظاهر)
- **کاری واتھدھر**: کاری دھری واتھيا رھسەن (فعل بغير معناه الاصلی)
- **واتھدار**: (ذات معنى)
- **تىيگەھ**: (مفهوم)

ژیسته

- ۱- جه‌لادهت به‌درخان: بنگه‌هین گرامیرا کوردمانجی. ستوکهولم – نوودهم /۱۹۹۴/.
- ۲- رهشیدی کورد: ریزمانا زمانی کوردی. شام – دار الزمان /۲۰۰۵/.
- ۳- قمهناتی کوردق: زمانی کوردی – ریزمان. فرانکفورت – کومکار /۱۹۸۱/.
- ۴- فهقی حوسهین ساگنج: هیمانا ریزمانی کوردی. استانبول /۱۹۹۱/.
- ۵- کامیران به‌درخان: ریزمانا کوردی – پاریس /۱۹۷۱/.
- ۶- گوفاری کوری زانیاری کورد – به‌گئی سییمه – بهشی یه‌که‌م. به‌غدا /۱۹۷۵/.
- ۷- سادق به‌هادینی ٹامییدی: ریزمانا کوردی. به‌غدا /۱۹۸۷/.
- ۸- کورستان موکریانی: ریزمانا کوردی – قواعد اللغة الكردية. به‌غدا /۱۹۸۹/.
- ۹- نه‌سرین فه‌خری: چاوهکی بی‌واته له زمانی کوردی دا. نه‌جهف /۱۹۷۳/.
- ۱۰- عه‌لی رو خزادی: ئاوا و دهستوری زمانی کوردی. تهران /۱۳۷۹/ کۆچی هه‌تافی.
- ۱۱- سامي تان: ریزمان و ریتفیسا زمانی کوردی. استانبول /۲۰۰۵/.
- ۱۲- جه‌لادهت به‌درخان و روجی لیسکو: گرامیرا کوردی (دیالیکتی کوردمانجی). پاریس /۱۹۷۰/.
- ۱۳- موراد جوان: (Kurtçe Dilbilgisi – Kurmanc Lehcesî). سوید /۱۹۹۲/.
- ۱۴- مه‌لایی جزیری: دیوان – حله‌لب /۱۹۸۷/.
- ۱۵- ئەحمدەدی خانی: نووبهارا بچوکان – فەکۇلینا مەلا حەمدى سەلەھ. به‌غدا /۱۹۹۰/.
- ۱۶- عەبدولرەقیب یوسف: دیوانا کورمانجی. نه‌جهف /۱۹۷۱/.
- ۱۷- ئەحمدەدی خانی: مەم و زین. شرۆفە‌کرنا جان دۆست. بەیروت /۱۹۹۵/.

